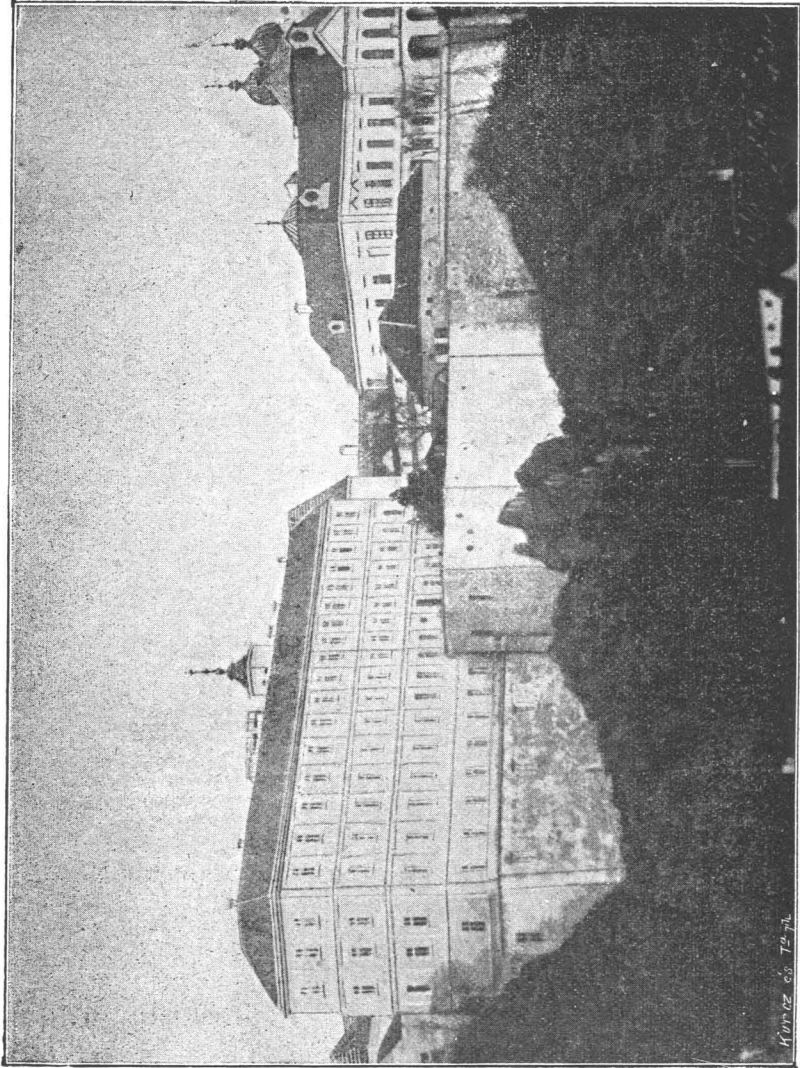

A budapesti kegyesbiblikusok
506
Baz. könyvt.

TÖLCSÉRY FERENCZ
A
veszprémi római katolikus főgymnasium
TÖRTÉNETE.

KORNER CO. 72474

A
KEGYES-TANÍTÓRENDIEK VEZETÉSE ALATT
ÁLLÓ
VESZPRÉMI RÓM. KATH. FŐGYMNASIUM
TÖRTÉNETE.

(1711—1895.)

A FŐGYMNASIUM RAJZÁVAL.

ÍRTA
TÖLCSÉRY FERENCZ,
KEGYESRENDI TANÁR.

VESZPRÉM, 1895.
NYOMATOTT AZ EGYHÁZMEGYEI KÖNYVNYOMDÁBAN.

ELŐSZÓ.

Daczára, hogy Csokonay eme mondása: »Közönséges dolog az Authoroknál előljáró-beszédet írni, de még közönségesebb az Olvasóknál azt soha el nem olvasni« — a legtöbb esetben teljesedik: igénytelen munkám elé okvetlenül kell néhány tájékoztató sort írnom.

Mert tartozom legelőször is annak kijelentésével, hogy a veszprémi gymnasium történetének megírására, intézetünk nevében, nemcsak azért vállalkoztam, mert ezt a nmlgú vallás- és közoktatásügyi miniszter, tekintettel a közeledő milleniumra, az egyes középiskolák kötelességévé tette, hanem azért is, hogy kegyeletemnek adjak kifejezést a veszprémi gymnasium történetének kimagasló alakjai, különösen pedig a gymnasiumi bizottság tagjai iránt, a kik csak a közel-múltban tették fel a koronát a tudománynak majdnem két századdal daczoló csarnokára.

De tartozom némi felvilágosítással magát a munkát illetőleg is.

A veszprémi gymnasium történetét, a tömörebb, összefüggőbb előadás elérhetése végett két részre osztottam, annak elsejében az intézet főbb eseményeit, másodikában pedig tömérdek apró vonásból álló beléletét összegezvén. — Magában az első részben, a mint azt e középiskolának emelkedése vagy esése, de a történet folyamán előálló tanrendszerek is javallták, öt, a másodikban pedig, a belélet hű bemutatására, számos nyugvópontot szabtam ki, a melyeknek majdnem mindegyikében én magam konstatalom a szakadozottságot, a történet megírásához szükséges források hiányossága vagy teljes hiányzása miatt. Így: alig van adatunk a legelső harmincz év történetéről; csak szájhagyomány után fűzhettem össze a nagygynasium visszaállításának nevezetesebb mozzanatait is, s

ha mindezekhez hozzáadom még azt, hogy a mult homályos képeinek kiderítésére a kegyesrendi ház levéltárának felvilágosításait sem vehettem igénybe, mert annak rendezését, a nem rég megtörtént építkezés miatt, csak most eszközölhetik: sok nehézséggel küzdöttem.

Munkám tehát nemcsak nem dicsekszik, de nem is dicsekedhetik tökéletességgel. Annyi azonban tény, hogy mindazt, a mit a hagyomány, az évkönyvek s egyéb, alább közlendő források nyújtottak, felhasználtam s tizenegy évi itt tartózkodásom emlékezetesebb eseményeit, személyes tapasztalataimat mind feldolgoztam. Ha mindezekkel párhuzamban itt-ott felöleltem a Veszprém várost közelebbről érdeklő eseményeket is, azért tettem, mert, mint a későbbiek igazolják, a gymnasium a megye s a város életével teljesen összeforrott; azért tettem, mert az volt a meggyőződésem, hogy azoknak beleszövése a sok helyen száraz tényeknek érdekességet kölcsönöz.

Ha Veszprémmegye most készülõ monographiájának megírásához esetleg egy-két adattal szolgáltam; ha olvasóimnak néhány tanulságos perczet szereztem: elértem célomat.

Veszprém, 1895. április hónapban.

A SZERZŐ.

FORRÁSOKÚL SZOLGÁLTAK:

Annales Domus Vesprimiensis 1711—1895. I. II. III.

A gymnasiumi bizottság jegyzőkönyvei 1875—1895.

Baligó János: A piaristák alsó iskoláinak vázlatos tanmenete és módszere a »Ratio educationis« előtt. (A máramaros-szigeti gymnasium 1879—80. évi értesítőjének értekezése.)

Csáka Károly: Középiskoláink szervezése Mária Theresia királynő által 1776-ban s azok további fejlődése. (A zsolnai k. k. gymnasium értesítőjében 1887—1892.)

»Entwurf.«

Építési napló 1893. márcziusától 1893. augusztusáig.

Grünwald Béla: A régi Magyarország.

Klamarik János: A magyarországi középiskolák újabb szervezete, történeti megvilágítással.

Kissovics József kanonok magán-jegyzetei 1868—1875.

Molnár Aladár: A közoktatásügy története Magyarországon a XVIII. században.

Panyák Ede dr.: Program-értekezések repertoriuma.

»Ratio educationis.«

Thaly Kálmán: Irodalom- és műv. történelmi jegyzetek a Rákóczy-korból.

Véghely Dezső: Emléklapok rendezett tanácsú Veszprém-város közigazgatási életéből.

»Veszprém« cz. hetilap 1875—1884. évt.

»Veszprémi Független Hírlap« 1890—1895. évf.

»Veszprémi Közlöny« 1884—1892. évf.

Veszprémi gymnasiumi értesítő 1852/3., 1863—1894.

ELSŐ RÉSZ.

AZ INTÉZET FŐBB ESEMÉNYEI 1711—1895.

I.

A PIARISTÁK LETELEPÜLÉSE VESZPRÉMBEN S A GYMNASIUM ELSŐ ÉVEL.

A PIARISTÁK TANMÓDJA.

(III. KÁROLY KORA.)

A XVII. század szomorú örökséget hagyott a XVIII-ra: szinte orvosolhatatlan bajokat, a melyekhez a század első éveiben éppen nem vigasztalók csatlakoztak.

Közállapotok
a Rákóczy-
felkelés után.

A nemzet kifáradt; kimerítették az eredménytelen küzdelmek, a melyeket a kegyetlenséggel párosult elnyomás teremtett. Zátonyra jutott az annyi áldozattal járt Rákóczy-felkelés is. A szatmári békekötés sem nyugtathatta meg a földült kedélyeket s midőn a nép szeretete által megkoszorúzott szabadsághős önkénytes számkivetésbe vonult: az elcsigázott nemzet közönyössé lett s a helyett, hogy a belháborúk okozta zilált viszonyokat orvosolni igyekezett volna; a helyett, hogy kezét fogva, üdvös reformok által a nemzeti jólét és haladás nagy munkájához látott volna: megelégedett azzal, hogy csak a felkelés előtti állapotok állíttassanak vissza.

Csak egyben nem szünetelt a nemzet: a vallási torzalkodásban. A reformáció szétszakította a nemzet-testet s az az áldatlan küzdelem, mely az 1606-iki bécsi békekötés óta egy perczre sem pihent, átkísérte a nemzetet a XVIII. századba is. E villongásokban legtöbbet az iskolák szenvedtek, a melyek vezetőiben is a vallásos érzület messze túlszárnyalta a nemzeti szellemet. A gyűlölséget csak szító verseny fejlődött ki a katolikus és protestáns intézetek között: a katolikus iskola mellé odaépítkezett a

Vallási viszály
s a tanügy.

protestáns is; a győztes hadvezér kiszorította vallási ellenfeleit tanépületéből s azt saját hitsorsosainak adta át. Intézeteik sorsában osztoztak a tanárok is. Meggyűllöttek a túlsúlyban levő katholicismus oszlopaikat: a Jézus-társaságiakat s midőn, mint idegeneket, mint németeket, Mária országából ki akarták szorítani, iskoláikat bolygatták meg. Magának a vallásos Rákóczynak, hogy táborát a széztülléstől megóvjá, ki kellett adnia az idegen Jézus-társaságiak kivezetetésére vonatkozó, kilencz pontból álló rendeletét, a mely számos intézetet fosztott meg tanerőitől. Mennyit szenvedhetett a tanügy ennyi önzetlen munkás elvesztése által! De így jártak a protestánsok is! Így — hogy egyedül csak vidékünkéről emlékezzünk meg — a protestánsoknak csak a török ellen tartott véghelyeken, nevezetesen: Tihanyban, Vázsonyban, Pápán, Veszprémben engedélyeztek iskolát s midőn Pápa 1702-ben megszűnt véghely lenni, Esterházy Pál azt írta a veszprémi püspöknek, mint a megye főispánjának, hogy földesúri jogánál fogva a kálmunisták ottani iskoláját megszünteti. — Ha e tényekkel kapcsolatban megemlíjtük még azt is, hogy hiányzott a pénz, hiányzott egy egységes, nemzeti szellemben alkotott tanrendszer: el kell ismernünk, hogy a török szolgasággal s a több, mint harmincz évig belzavarokkal s háborúkkal küzdő XVI. század oktatásügyileg többet tett a XVII-nél.

A veszprémi
egyházmegye
a török világ-
ban.

Nehéz sebekből vérzett Krisztus igaz egyháza is!

A mikor a barbár-pusztítás vihara átzúgott az országon, elsöpörte Veszprém-egyházmegye jólétét is, a mely az ó-budai prépostból veszprémi püspökké lett Bornemisza Pál idejében (1548.) nem kevesebb, mint 36 kanonoki székkal rendelkezett. Szomorú emlékezetű főképen az 1552. év május hó 26-a, a midőn várerődünk bevétele után a mohamedán rettenetes csapást mért Krisztus tanának hirdetőire. Rezi Gaál, felső-örsi prépost, Pesti Albert, székesfehérvári főesperes s számos egyházi méltóság megöletett, sok áldozó-pap pedig az oltár mellől hurczoltatott a rabszolgaságba. Ez az újkori keresztény-üldözés majdnem egy századig tartott, a mely alatt magának Veszprémnek főpapi székében nem kevesebb, mint 21 püspök ült ifj. Sennyei Istvánig, tehát 1526—1661-ig, a ki egyháza sorsán megilletődve hat kanonia felállításával feltámasztotta ugyan hamvaiból a káptalant, de egyház-
megyéjét kellő számú lelkipásztorral ő sem volt képes ellátni, s mind neki, mind Széchenyi Pálnak e nagy baj orvoslását az utódoknak kellett átadnia.

Áldozár- és
tanárhiány.

Növelte e hiányt az is, hogy az egyházmegyék nagyon szűkében voltak a hittudományokat előadó tanároknak. De nem is csoda! A török nem kimélte ezeket sem s így, miután az egyházfők pap-jelöltjeiket a hon határain túl voltak kénytelenek neveltetni (Pazmaneum), a csekélyszámú lelkipásztorság pedig emberfölötti munkával birkózott meg, e tért a szerzeteseknek engedték át, a kik a theológiában saját növendékeiket is oktattván, jeles képzettségre tettek szert. . . .

A mi az eltikkadt növényzetnek a langyos eső: az volt a nemzetnek a tudománykedvelő III. Károly hívó szózata a pozsonyi országgyűlésre.

A pozsonyi országgyűlés s a piaristák befogadása.

Az országgyűlés első éve — mint eddig is — a sérelmek kölcsönös felsorolásával kezdődött, de később a nemzet neimcsak panaszkodik, hanem alkot is.

Az elfogadott 136 törvényczikk közül legjobban érdekel bennünket az 1715. évi 102-ik, a mely szerint az országgyűlés a kegyes-rendet Magyarországra s kapcsolt részeibe befogadottnak nyilvánítja, de az országgyűlésen való ülés és szavazat nélkül s azon kijelentéssel, hogy tisztán világi s az alapítók szabad rendelkezése alatt álló alapítványi birtokokat csupán zálogjog és czím alatt bírhasanak.

A kegyesrendiek, a kiknek ekkor már Podolinban (1685.), Privigyén (1660), Breznóbányán (1673), Szent-Györgyön (1685), s Nyitrán (1701) voltak házaik, közszeretben állottak. Kedvelte a rendet Rákóczy, a ki több ízben részesítette pártfogásában a podolini házat; megbecsülték a piaristákat a fölkelés nagy alakjai, különösen Bottyán és Károlyi Sándor, de nem vonta meg tőlük kegyét III. Károly sem, a ki később mármaroszigeti házuknak vetette meg alapját.

Előkelő pártfogók.

1711-ben, még a pozsonyi országgyűlés megtartása előtt kiváló jóakarója támadt a kegyesrendieknek Volkra János Ottó veszprémi püspök magas személyében, a ki szánandó állapotban talált egyházmegyéje bajainak orvoslására, nevezetesen: az áldozár-hiány pótlására s az egyházmegye és város csemetéinek oktatására elhatározta, hogy a piaristákat székhelyén megtelepíti. E végből Cservenka Ignáczzal, a kegyes-tanítórend akkori alkormányzójával értekezvén, egyelőre 8000 forintnyi tőke biztosításával s egyéb kisebb hagyományokkal szerződést kötött, a melynek másolata így szól:

Volkra püspök megtelepíti a piaristákat.

Nos Otto Joannes Baptista, Dei et Apostolicae sedis Gratia Episcopus Veszprimiensis, Comitatus eiusdem nominis supremus et perpetuus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius, necnon Serenissimae Reginae Hungariae Cancellarius, Comes a Volkra.

Alapítólevél.

Omnibus hanc paginam lecturis Salutem in omnium Salvatore!

Posteaquam divina Dispositione ad cathedram episcopalem Ecclesiae Veszprimiensis assumpti fuisset, ea unica fuit in nobis cura et sollicitudo, ut gloriam Dei in commissa nobis Dioecesi pro tenuitate virium amplificarem, et commisso nobis gregi pro viribus prospiceremus, ut aeternae eorum saluti piis moribus, christianae vitae et omnium virtutum christianarum implantationi provideretur, in cuius respectu cum summan invenissemus in educatione iuventutis desolationem ita, ut elapsis intestinis motibus, peste saeviente, et reliquis deplorandis casibus, ad eam Dioecesis nostra devenisset calamitatem, ut extinctis etiam in pagis Ludimagistris catholicis pro addiscendis primis lectionis et scripturae rudimentis

Juventus orthodoxa ad acatholicos Magistros commeare deberet, id unico anhelarem desiderio, ut catholici idonei et capaces adinventerentur magistri, qui succrescentem prolem non tam primis imbuerent eruditionis rudimentis, quam catholicis fidei instituerent principiis, quos tandem eruditio capaces Regi et Patriae educaret cives, et pii, probi et intaminati a juventute suscepti mores in Catholica militante Ecclesia triumphantis in coelo ecclesiae efficerent dignos commilitones. Quapropter ad Sacrum Reverendorum P. P. Clericorum Regularium pauperum Matris Dei Piarum Scholarum ordinem bene ruminatam fecimus reflexionem, eosdemque assensu Superiorum suorum in Congregatione Provinciali Veszprimium deduximus et in episcopale oppidum nostrum Veszprimiense introduximus, eis domicilium comparavimus, eosdemque fundatione duodecim millium florenorum stabilivimus, reservata nobis semper facultate vel in testamento, vel inter vivos summam hanc nostram augendi, ita quidem, ut Patres vi instituti sui scholas inferiores doceant, in Catechesi Juventutem instruant, Clericos Seminarii nostri S. Annae a Nobis erecti in Theologia Morali instituant, honorem S. Annae, cuius venerationi hanc nostram fundationem dedicavimus, promoveant, in promovendo cultu divino et animarum quaerenda salute, et S. Scapularis Congregatione promovenda se indefessos et assiduos demonstrant, et omni religiosae pietatis et virtutis exemplo non tam oppidum Veszprimium, quam totam Dioecesim aedificent, Nobisque praeter pactata sacra ea, quae aliis Fundatoribus, singulariter uti in Nitriensi Fundatione faciant participata, et in omnibus ita se exhibeant, ut e silvis nostris Bacconicis pie et bene educatae iuventutis flores prodire et in silvestres insiti frutices eruditionis et pietatis neo-ramusculi in servitium Regis et Patriae fructiferae aliquando arbores excrescant. Et quia dolenter animadvertere debuimus, quod peste et bello, calamitatibus et miseriis ad incita redacti sacerdotes partim emortui, partim sint dilapsi, neque Fundationes, ubi pro Dioecesi succrescentes Clerici exspectari deberent, ob defectum forte proventuum ex bonis fundationi attributis necessarios subministrant successores. Ideo in eiusdem S. Annae honorem Seminarium instituere decrevimus, in quo vel ex Philosophia vel ex Rhetorica bene docti, jam maturi, ultra vigesimum et plus annos adulti, ad Clericam admitterentur, qui non tantum Episcopo in functionibus suis episcopalibus cum decore assisterent, quam in Cathedrali Ecclesia functiones clericorum peragerent et post peracta laudabiliter Theologiae Moralis studia, in vacuas, vel cum Dei adjutorio novas instituendas parochias substituerentur, pro quibus septem millia florenorum numeravimus, sperantes eorundem clericorum saltem sex imposterum

intertenendos cum eadem facultate vel in testamento, vel inter vivos piam hanc nostram foundationem et intertentionem augendi. Consideravimus porro, quod salutare esset pro servitio Regis et Patriae, si aliquot Germani vel Rasciani hungaricam linguam edocerentur, in scriptura et bono caractere et arithmetica instruerentur, ac saltem usque ad syntaxim inclusive linguam Latinam addicerent, ut deinde in comitatibus pro servitio Regis et Patriae idonea evaderent subiecta, pro iis ergo intertenendis bis mille florenos pro Gloria Dei et S. Annae destinavimus. Quarum nominatarum fundatorum summam per obligatorias seu Apachas nostras Nobis, a nostris debitoribus datas, ad manus Capituli nostri Veszprimiensis extradidimus, et per fassionem nostram iis, quorum interest, assignavimus. Rogamus itaque Augustissimum, Serenissimum et clementissimum Romanorum Imperatorem, Dominum nostrum et Hungariae Regem Benignissimum, ut qua summus Ecclesiarum Dei in Hungaria Protector, hos exiguos pro Ecclesia Dei conatus nostros boni consulere et Regio suo consensu in omnibus punctis confirmare et solidare dignetur.

Episcopos vero successores nostros per amarissimam Jesu Christi passionem et innensi animarum salutis pretii consideratione, pro quarum unimarum salute promovenda exiguis his nitibus adlaborare studuimus, demisse rogamus, ut has nostras pias intentiones et foundationes promovere, conservare et etiam augere dignentur, certi, quod si parum parvo addatur, magnus exinde meritorum coram Deo acervus, magnus salutis animarum fructus, magnus Gloriam Dei profectus exspectari poterit. Exorantes simul capitulum cathedralis Ecclesiae Veszprimiensis, ut super stabili et firma harum foundationum executione sollicitam et indefessam habeant vigilantiam, omne tum in exigendis interesse, conservandis foundationibus, iisdemque effectui mandandis, translocandis, si necesse foret, capitalibus Illustrissimo Domino Episcopo Veszprimiensi, Successori meo et Capitulo Cathedrali jus, facultatem et potestatem attribuentes. — In quorum fidem praesentes has litteras, maioris sigilli appositione munitas et propria manu subscriptas dedimus. Otto Joannes Baptista Comes Volkra Episcopus Veszprimiensis. (L. S.). Concordat haec copia cum copia ex Archivo Provinciae Scholarum Piarum. Pestini, 26. Januarii 1804. Marcus Dományi m. p., Provincialis. Ignatius Egerváry m. p., Rector et Assistens Provincialis. Aloysius Hegedűs m. p., Secretarius Provincialis, (L. S.).

Puncta exiguam fundatiunculam meam Pro Scholis Piis
Pauperum Matris Dei concernentia.

1-o. Ad majorem Dei gloriam, B. M. V. et singularem S. Annae singularissimae Dominae Patronae et matris meae honorem, rudissimae

et derelictae juventutis eruditionem et desolatae meae dioecesis, cui indignus imparibus omnino meritis praesum, aedificationem induxi P. P. Clericos pauperes Matris Dei piarum Scholarum, ut iuxta sanctum suum institutum scholas tum triviales, tum Philosophiam et Theologiam moralem doceant, Ecclesiae meae cathedrali et dioecesi tum concionibus, tum missionibus opitulentur, et tum verbo, tum exemplo desolatam meam sublevent dioecesim, singulariter autem S. Annae, meae et eorum matris honorem et devotionem promoveant, unde ipsorum haec residentia sub honore et titulo S. Annae censi debeat.

2-0. Pro possibilitate mea donavi ipsis capitale meum apud Comites Eszterházy in dominio Papensi investitum quinque millium florenorum Rhenensium, cum interesse decem annorum restantium ita, ut summa octo mille efficiat florenos, quod quidem, si Deus vitam prolongaverit, ipse in desideratum ordinatum cursum redigam, si Deus autem aliter de me disponere vellet, ipsi ad hunc desideratum finem habendum omnino exquirant; reliquum duorum annorum interesse, si aliter de eo non disponerem, etiam illis cedat pro aliquot annis sacris mensatim vel hebdomadatim celebrandis, prout ipsorum in me charitas voluerit.

3-0. Donavi itidem ipsis quingentos florenos apud Comitem Petrum Zichy elocatos, pro missa hebdomadaria votiva de S. Anna, si dies iuxta rubricas Missalis non est impedita; in quo notandum, quod in diebus Martis post festum Immaculae Conceptionis B. Mariae Virginis litaniae de S. Anna publice cum expositione Sanctissimi dici debeant in gratiarum actionem benignissimo Deo, quia in utero S. Annae veteratoris serpentis rebelle caput per foeminam contritum est, quae post Creatori suo ex purissimo suo sanguine subministravit humanitatem, vere terra sancta, in qua rubus sine sui consumptione ardens exitit, ex qua virgo prodiit, quae dum mater exitit, virgo permansit. Dicentur ibidem sacra pro me unum scilicet quavis dierum in utroque festo S. Crucis, utroque festo S. Michaelis, Patroni Ecclesiae, S. Annae huius residentiae patronae, S. Joannis Baptistae, S. Francisci Xaverii et sanctae Barbarae, S. Ottonis, S. Andreae Apostoli, anniversariae diei meae consecrationis. Ex interesse ergo ex hoc capitali unius anni interesse, ex restantiis interesse percipient, quia iam uno anno sacra dicuntur, ex reliquo vero triginta floreni pro B. M. V. Nicolspurgensi Lauretona, reliqua vero restantia pro altaris S. Francisci Xaverii ad Salvatorem Posonii exstructi pictura et inauratione; succedentibus vero annis, et de capitali, et interesse cum supradictarum obligationum observatione ex integro libere disponent.

4-o. Ratione domus, cum per meam mediationem Comitatus iisdem P. P. sumptus in Francisci Babocsay factos donaverit, habebunt curam eandem habendi, sicut de reliquo, qua dominus terrestris oppidi Episcopalis Veszprimiensis eosdem in oppidum hoc introducendo cum libertate domum sibi comparandi, ubi iisdem melius visum fuerit, Capitulumque meum et omnes Officiales Comitatus ad omnem iisdem assistentiam praestandam obligo.

5-o. Quod si (quod Deus avertat) per inmanem Xtiani nominis hostem turcam hic residentia subsistere non posset, residentia tamen extra dioecesim non auferetur, sed in alio, intra dioecesim commodo loco iuxta capitale foundationis constructur, super qua, mea voluntate, Capitulum Veszprimiense et Domini successores mei Episcopi diligentem habebunt curam. Proinde DD. successores meos humillime, per quinque vulnera Christi rogo et imploro, ut hos fideles et diligentes in commissa sibi vinea Domini cooperatores fovere, gratiis et beneficiis iisdem adesse, eos defendere et omnem paternum amorem, favorem et gratiam iisdem exhibere velint, et hoc exiguum per me indignissimum et maximum peccatorem ex pura divinae misericordiae concessione inceptum opus perficere, ampliare et consummare dignentur.

Quod si R. R. P. P. piarum Scholarum unum hebdomadarium sacrum perpetuum mihi, uti Illustrissimo Domini Mattyasovsky offerre et donare dignabuntur, erit actus charitatis ex eo magis Deo gratus, quia pro indigentissimo et maximo peccatore ad divinam placandam iustitiam et aeternam eiusdem exorandam et implorandam misericordiam Deo oblati. Cui me et inceptum opus demissime, humillime et subjectissime dono, dedico et commendo. Indignissimus terrae vermis, peccator maximus: Otto Joannes Baptista Volkra, indignissimus Episcopus Veszprimiensis. — Veszprimii 1716. die 4. Febr.

E végrendeletet szabadabb magyar fordításban a következőkben adom:

Mi Ottó ker. János, Isten és az apostoli Szt. Szék kegyelméből veszprémi püspök, ugyanazon megyének örökös főispánja, Ő cs. és kir. Felségének tanácsosa, nemkülönben a magyar királyné Ő Felségének kancellárja, Volkra gróf.

Mindazoknak, a kik ezt a levelet olvassák, üdvöt a mindenek Megváltójában!

Miután az isteni Gondviselés intézkedése folytán Veszprém-egyházmegye püspöki székébe emeltettünk, az volt az egyedüli s legfőbb gondunk, hogy a ránk bízott egyházmegyében Isten dicsőségét gyenge erőinkhöz képest terjeszszük és a gondjaink alá adott nyájra

Az alapító-
levél magya-
rul.

tőlünk telhetőleg felügyeljünk, hogy annak örök üdvösségéről, a jó erkölcsök ápolása, a keresztény életnek és minden keresztény erénynek meghonosítása által gondoskodva legyen. E tekintetben, midőn az ifjúság nevelésében a legnagyobb elhagyatottságot tapasztaltuk, s midőn a belháborúk elmúltával, a dögvész pusztítása és más siralmas állapotok által egyházmegyénk azon szerencsétlen helyzetbe jutott, hogy a katolikus kántortanítók még a falvakban is kiirtatván, az igazhitű ifjúság az olvasás és írás elemeinek elsajátítására a nem-katolikus tanítókat volt kénytelen felkeresni: az volt az egyedüli vágyunk, hogy alkalmas és ügyes katolikus tanítókat találjunk, kik a serdülő ifjakat necsak a tanítás alapelemeibe vezessék be, hanem a katolikus vallás alap-tételeire is oktassák, hogy így azután az oktatás által a királynak s a hazának hasznos polgáraivá legyenek, a kora ifjúságuk óta befogadott jó, jámbor és szeplőtelen erkölcsök által pedig a katolikus küzdő-, s majd a menyekben győzedelmeskedő-egyház méltó bajnokaivá avattassanak. Miért is figyelmünket az Isten Anyjáról nevezett jó hírű kegyes-tanítórendiekre fordítottuk s azokat a rendfőnöki gyűlésben történt előljárói jóváhagyás után Veszprémbe telepítettük, püspöki városunkba bevezettük, számukra lakóhelyről gondoskodtunk, meg-éllhetésüket tizenkétezer forintnyi alapítvánnyal biztosítottuk, fentartván magunknak a jogot, hogy ezen összeget akár végrendeletileg, akár még életünkben gyarapíthassuk, még pedig úgy, hogy a kegyesrendiek szabványaik erejénél fogva az alsó iskolákat tanítsák, az ifjúságot hitoktatásban részesítsék, az általunk alapított, Szt. Annáról nevezett papnevelő-intézetnek növendékeit az erkölcs-tudományokban képezzék s Szt. Anna tiszteletét, a kinek hódolatára ajánlottuk fel jelen alapítványunkat, ápolják; Isten dicsőségének előmozdításában, a lelkek üdvének keresésében s a szt. Skapulare társulatának fejlesztésében fáradhatatlanul s kitartóan buzgólkodjanak; a szerzetesi jámborság és erénynek példaadásával necsak Veszprém-városának, hanem az egész egyházmegyének épülésére szolgáljanak, bennünket az alapítványi szt. misék végzésén kívül mind abban részesítsenek, a miben más alapítókat, nevezetesen a nyitrai alapítványban, részesítettek s mindent elkövesenek, hogy Bakony erdeinkből a jámbor és jó nevelésben részesült ifjúságnak virága kerüljön ki és az erdei vad cserjékbe a jámborságnak s ismereteknek beoltott új hajtásai egykoron a király és a haza számára gyümölcsöző fakká erősödjenek.

S mivel fájdalommal kellett tapasztalnunk, hogy a döghalál, háború, mindenféle csapás és nyomorúság által véginségbe jutott papjaink részben elhaltak, részben elszéledtek, az alapítványok pedig, a melyekből az egyházmegye ellátására a növendékeknek mindinkább

növekvő száma lett volna várható, jövedelmei megcsappanása miatt kellő számú utódokat nem szolgáltathattak, elhatároztuk: hogy ugyan-csak Szt. Anna tiszteletére papnevelőintézetet létesítünk, a melybe a bölcsészeti vagy szónoklati tudományokban jó kiképeztetést nyert mindazon 20 éves vagy idősebb ifjak vétetnek fel növendékpapokúl, a kik azután nem csupán a püspöknek segédkezzenek ünnepélyesen a püspöki ténykedéseknél, hanem a székesegyházban a papnövendékek egyéb szolgálatait is teljesítsék, hogy így az erkölcstudományok sikeres elvégzése után a megüresedett, vagy Isten segítségével újonnan alapítandó plebániákba küldessenek. Ezek számára hétezer forintot tettünk le azon jó reményben, hogy ebből a későbbi időkben legalább is hat papnövendék fog eltartatni, miért is fentartjuk jogunkat, hogy ezen kegyes alapítványunkat s szándékunkat akár végrendeletileg, akár pedig még életünkben gyarapíthassuk.

Megfontoltuk továbbá azt is, hogy mily üdvös lenne az uralkodóra s a hazára, ha néhány német vagy rácz nemzetiségű a magyar nyelvre oktattatnék, ha a becsülettudás mellett az írás-olvasásban és a számtanban kiképeztetnék s ha legalább a syntaxisig bezárólag a latin nyelvet elsajátítaná, hogy így azután a megyékben a király és a haza szolgálatára alkalmas egyénné válnék; ezen szándékunk megvalósítása végett Isten és Szt. Anna tiszteletére kétezer forintot szántunk.

Az elszámlált alapítványok összegeit adós-levelekben, melyek adósaink által ki vannak állítva, veszprémi káptalanunk kezeihez juttattuk, az érdekelt feleknek pedig az általunk kiállított alapítványi elismervényt kiadtuk. Kérjük ennélfogva Ő Felségét, a római császárt, s Magyarország királyát, a mi legkegyelmesebb urunkat, hogy mint legfőbb pártfogója Magyarországon az Isten egyházának, ezen, az Isten egyháza iránt tanúsított csekély jó akaratumkat jó néven venni és királyi magas jóváhagyásával minden pontban meg erősíteni s megszilárdítani kegyeskedjék.

Püspök-utódainkat pedig Krisztus Urunk keserves kinszenvedésére s annak megfontolására, hogy mily nagy becszel bir az embernek lelki üdvössége, a melynek előmozdításához mi ezen csekély tettekben nyilvánuló jámbor szándékkal hozzájárulni iparkodtunk — alázatosan kérjük, hogy a mi jámbor óhajainkat tovább ápolni, csekély alapítványainkat fentartani s egyszersmind gyarapítani méltóztassanak, tudván azt, hogy ha a kevéshez kevés járul is, bőséges érdeme lesz annak az Istennél, a hívők lelki üdvében dús gyümölcsözést eszközölni s az Isten dicsőségének előmozdítása sikertelen nem fog maradni. Kérem egyúttal a veszprémi székesegyház főtisztelendő

káptalanját, hogy folytonosan s fáradhatlanul örködjék ezen alapítványoknak a megjelelt célokra való szigorú fordítása felett, ráruházván minden jogot és hatalmat az én utódomra, a veszprémi püspök ő méltóságára s a székesegyházi káptalanra, hogy a kamatokat behajtsa, az alapítványokat fenntartsa, azoknak a megbízás szerint érvényt szerezzen s a szükséghez képest a tőkét máshova helyezze el. — Ennek hitelül a jelen levelet nagyobb pecséttel ellátva, sajátkezű névalírásunkkal kiadtuk. Volkra Ottó ker. János gróf, veszpr. püspök. (L. S.) E másolat teljesen megegyezik a kegyes-tanítórend főnökségének irattárában őrzött másolattal. Pest, 1804. jan. 26. Dományi Márk s. k., rendfőnök. — Egerváry Ignác s. k., házfőnök és kormánysegéd. — Hegedűs Alajos, rendfőnöki titoknok. (L. S.)

A kegyes-tanítórend részére letett kis alapítványomhoz
kötött feltételek :

1. Isten nagyobb dicsőségének emelésére, a bold. Szűz Mária, Szt. Anna pártfogónk különös tiszteletére s anyám emlékére ; a nevelés nélkül álló, elhagyatott ifjúság tanítására, sinylődő egyházmegyém épülésére, a melynek élére érdemek nélkül, egészen méltatlanul állítottam, hoztam be a kegyes-tanítórendi szerzeteseket, hogy szent hivatásuk szerint úgy a népiskolákat, mint a bölcsészeti- és hittudományokat tanítsák, székesegyházamnak és egyházmegyémnek úgy a prédikálásban, mint a hitterjesztésben segítségére legyenek s valamint szóval, úgy példával is elhagyatott egyházmegyém felvirágoztassák s főképen Szt. Annának, az én anyámnak, nemkülönben azok anyjának, a kik ebben az épületben lakva, Szt. Annát anyjukul tekinteni tartoznak, tiszteletét és kegyeletét előmozdítsák.

2. Tehetségemhez mérten adományoztam nekik az Esterházy grófnak pápai urodalmára táblázott 5 ezer frtnyi tőkém, tiz évi kamathátralékkal úgy, hogy az összeg 8 ezer forintta egészüljön ki, a mit — ha az Isten életemnek kedvez — magam fogok rendbe hozni ; ha pedig az Isten másképen intézkednék életem fölött, akkor ők maguk hozzák teljesen rendbe ; a hátralevő két évnek kamata, hacsak máskép nem intézkedem, szintén az övék legyen, mely kamatokért évenként néhány szt.-misét — havonként vagy hetenként elvégezve — annyit, a mennyit irányomban való szeretetük sugall, kötelesek elmondani.

3. Hasonlóképen nekik adományoztam a Zichy Péter grófnál elhelyezett 500 frtot, hogy ezért hetenként Szt. Annáról egy votiv mise — a rubrikák által megengedett napon — mondassék, a mikor is megjegyzendő, hogy a boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogan-

tatásának ünnepe utáni kedden Szt. Annáról, az Oltáriszentség kitételével, nyilvános vecsernye tartassék, hálaadásul a Mindenható és legkegyelmesebb Istennek azért, hogy az álnok kigyónak lázadó feje Szt. Anna méhében egy asszony által összezuzatott, a ki utóbb Teremtőjének saját legtisztább véréből emberi testet adott az igazán szent földön, a melyen a meg nem semmisülő égő bokor létezett, s a melyen a Szüz született, a ki midőn anyává lett, szeplőtelen maradt. Hasonlóképen egy szt.-misét szolgálnak értem a szent Kereszt két napjának bármelyikén, továbbá: Szt. Mihály arkangyalnak, a templom pártfogójának mindkét ünnepén, Szt. Annának, mint ezen székház pártfogójának, Ker. Szt. Jánosnak, Xav. Szt. Ferencznek, Szt. Borbála-, Szt. Ottónak ünnepén és végül Szt. András apostol napján, mint püspökké szenteltetésem évfordulóján. A kamatokat illetőleg a fenti tőkének egy évi s a hátralékban maradt összegnek összes kamatait kapják — mert egy év óta már mondják a szt. miséket — s a melyből harmincz forintot a nikolsburgi lauretani B. Szüz részére, a hátralékot pedig Pozsonyban, a Megváltóról nevezett templomban a Xav. Szt. Ferencz oltárán levő festményre és annak aranyozására fordítsák; a következő években mind a tőkéről, mind a kamatról, a fentemlített kötelezettségek épségben-tartásával, teljesen szabadon rendelkezhetnek.

4. A mi a házat illeti: miután közbenjárásomra a vármegye ugyancsak a kegyesrendieknek ajándékozta a Babocsay Ferencznek kölcsön adott összeget, gondjuk lesz arra, hogy azt megkapják; különben mint Veszprém püspöki városnak ura, őket ezen városba való bevezetésük alkalmával felruházom azzal a szabadsággal, hogy maguknak, a nekik legjobban tetsző helyen házat szerezzenek, káptalanomat és megyei tisztviselőimet pedig arra kötelezem, hogy nekik mindenben segédkezet nyujtsanak.

5. Ha azonban (a mitől Isten óvjon) a keresztény névnek kegyetlen üldözője, a török miatt székház itt fenn nem állhatna, az az egyházmegyéből ki ne vitessék, hanem azon belül, más alkalmas helyen, az alapítványi tőkéhez mérten új építkezés történjék, a mire, ohajom szerint, a veszprémi káptalannak s püspök-utódaimnak kiváló gondja lesz. Miért is utódaimat Krisztus Urunk öt szt. sebére alázatosan kérve-kérem, hogy e hű s a rájuk bizott Úr szüllejének szorgalmas munkáit jóindulatukban részesíteni, jótéteményeikkel gyámolítani, őket megvédeni, irányukban atyai szeretettel s szívvel lenni kegyeskedjenek, és ezen munkát, a melyet én, méltatlan és bűnös szolgálja az Urnak Isten segedelmével megkezdhettem, gyarapítani és betetőzni ne terheltesse nek.

Hogyha pedig a kegyes-tanítórend itteni tagjai értem épen úgy, mint Mattyasovszky ur ő méltóságáért, hetenkint egy szt.-misét — örök kötelezettséggel — mondanak, a szeretetnek ezen nyilvánulása annyival inkább lesz kedves Isten előtt, mert az az Isten legméltatlanabb s leggyarlóbb szolgáljaért, igazságosságának megkérdelésére s örök irgalmasságának megnyerésére lesz az Úrnak felajánlva. Magamat s megkezdett művet teljes alázattal és hódolattal az Ő kegyelmébe ajánlom. Veszprém, 1716. febr. 4-én. — A legméltatlanabb teremtmény, a legnagyobb bűnös: Volkra Ottó, ker. János, Veszprém-egyházmegeye püspöke.

Az első gyarmat. Az 1711-ik év október hó 26-át maga a püspök tette ünneppé. E napon vezette be a három piaristát: a Szt. Eustachiusról nevezett Lénárdot, a Gábor főangyalról nevezett Józsefet s a Szt.-Lélekről nevezett Imrét lakásukba, a kik közül az egyik a seminariumban az erkölccsant tanítja, a másik kettő pedig, miután még ugyanazon év novemberében a gymnasium kapui is megnyíltak, világi ifjainkat oktató.

Évkönyv-hiány 1711—1741. A letelepítés utáni 30 éven át (1711—1741-ig) nehéz a gymnasium történetirőjének a helyzete, mert a folyton költözködő piaristák, örökös hányattatásuk miatt, nem vezettek sem a társház, sem a gymnasium eseményeiről évkönyveket. Ennek tudja tehát be az olvasó, ha csak a gyenge szájhagyományra támaszkodva, a gymnasium történetének e része homályos és határozatlan.

Harminczév története hat sorban. A kegyesrendi történetirő ezzel a kis verssel menti ki elődeinek mulasztásait:

Ne miserae Domus nostrae quod nemo notavit
 Hactenus Annales gestaque nemo Domus,
 Nam trigint(a) annis alior(um) habitavimus Aedes,
 Sex licet hae fuerint, propria nulla fuit.
 Ergo nec Annales poterat quis scribere nostrae,
 Nec poterat nostrae dicere gesta Domus.

Ez a néhány sor azt bizonyítja, hogy az alapító az új gyarmatnak állandó lakóhelyet adni nem tudott s a piaristák 30 év alatt nem kevesebb mint hat házban laktak.

A piaristák első lakása. Az első lakóhelyet illetőleg kétségben vagyunk. Mondják, hogy Volkra püspök ideiglenes tartózkodási helyül a megye tulajdonát képező Babochay-féle házat jelölte ki a várban, szemben a kalvinista iskolákkal, a gymnasium mostani telkén; ezzel szemben azonban: hogy Volkra püspök három piaristáját 1711. október 26-án a reformatusoknak akkor a várban levő, a mostani törvényszéki épület területén fekvő paplakába vezette: Thury Etelének »A veszprémi reform. egyház története« című műve után

bizonyosnak kell tartanunk. Mert: ha kétségtelen az, hogy Heister tábornok már 1710. június 8-án kiharancsolta a reformátusokat a várból: helyiségeikbe az 1711. október 26-án érkező piaristák már bevonulhattak; s ha iskolájukat még ugyanazon 1711. év »deczemberében«, a hova »már előbb három piaristát helyeztek«, tehát úgyszólván egy hónap mulva visszanyerték: nem minden alap nélkül tartjuk bizonyosnak azt, hogy ez volt a piaristák első lakóhelye, a melyet a reformátusok véglegesen csakis az 1712. év ápril 5-én kaptak vissza. Egyébként szóljon maga az idézett munka: »Az 1711. év deczemberében az iskolákat is visszanyerték (t. i. a reformátusok), csakhogy mivel már előbb három piaristát helyeztek el a paplakban, azok egész télen át abban tanítottak, mígnem 1712. márczius 20-án a főcommendáns Veszprémbe érkezvén, a reformatus lakó-soknak nagy örömeire mindjárt másnap elrendelte, hogy 15 nap alatt nekik mindenek visszaadassanak. Aprilis 5-én, írja Deáki, a maga jelenlétében vissza is adatott minden.« — E területen volt a kegyesrendiek első iskolája is, a melyről Deáki Márkus István akkori lelkész, talán nem minden ellenszenv nélkül ezt írja: »A piaristák tanítványai annyira összetörték, zúzták a törhetőket, hogy tetemes költséggel lehetett csak azokat helyrehozni.«

1712. ápril 5-én tehát a piaristák a reformátusok épületeiből kiharcolkodtak, — hogy hova azt bizonyosan nem tudjuk, de hihetőleg a mostani templom szentélye körül fekvő akkori kisebb épületek valamelyikébe, a hol lassankint bérbé veszik s összevásárolják a szomszédos házakat. Így: 1714-ben házat bérelnék, a mennyiben június 20-án kiveszik özv. Roboz Mihályné szül. Husvéth Juditnak és gyermekeinek »a várbán levő« házat, 1716-ban pedig házat is szereznek, mert 150 forint örök árért megvásárolják a Nagy-Vitéz családbeliek házat és tartozékait. Itt várakoztak b. e. alapítójuk intézkedéseire, itt csekély alapítványi tőkéjük megtoldására, a mi bizonyára megtörténik, ha Volkrát a Gondviselés 1720-ban*) el nem szőlítja. Halálával »elhagyattak, reményük meghiúsult!« Meg kellett húzódnok iskolára éppen nem alkalmas helyiségekben s ha Mérey Mihály esztergomi kanonok s választott vegliai püspök 1000 frtnyi és Volkra Ottó Kristóf udv. tanácsos 2000 frtnyi adománya által alaptőkéjük növekedett, azt csak Annak tulajdoníthatták, a ki »az ég madarait táplálja s a mezők liliomait ruhazza.«

Vándorlás.

Házvétel.

Tőke-
gyarapodás

Volkra utóda a püspöki széken galanthai Esterházy Imre, előbb pálos-szerzetes, később váci, majd zágrabi püspök lett, a ki 1722-ben nevezte-tett ki, de csak 1723-ban, június hóban vonult be Veszprémbe. Magas látogatásával mindjárt bevonulása utáni napon szerencsételte a kegyesren-dieket, a mely alkalomból az ifjuság színi-előadást is tartott. Ismételt láto-

Esterházy
püspök s a
piaristák
reményei.

*) Az egyházmegyei névtár szerint Volkra püspöksége 1711—1718. terjed.

gatásai s különféle alkalmakkor tanusított jóindulata folytán nem volt pusztá ábránd Kalazanti utódainak azon reménye, hogy a 30 rh. forintért megvásárolt Rosnai család házának (1724) telkén s az eddig szerzetek területén a rég óhajtott társház s gymnasium föl fog épülni. Füstbe ment minden! Esterházy 1725-ben, a midőn újításainak legszebbjét: a székesegyháznak helyreállítását befejezte, az esztergomi érseki székbe emeltetvén, eltávozott.

Újabb homály.

Az 1725. év után ismét csak derengő a fény, a mi a kutató előtt világít. Az első történetíró most még a szájhagyomány után sem jegyeztetett s ha megemlítjük, hogy a piaristák javaikat a várban, egy területen központosítandók: piaczon levő házukat 1732-ben becserélik Márki Imrének a várban levő házával; ha azt írjuk, hogy Acsády püspöktől 1733-ban két telket kérnek és kapnak; ha az olvasót Márki Anna asszony várban fekvő házának megszerzéséről értesítjük: úgy ezen száraz adatokat is csak az azon időkből fönmaradt okmányoknak köszönhetjük.

Telek-
gyarapodás-

Acsádi püspök
s az új
épület.

A mult sűrű fátyola takarja el a kutató szeme előtt az örökösödési háboru első éveit is, a mely időkből csak azt tudjuk, hogy Acsády püspök, a kit a piaristák egész szeretetükkel szerettek, megvonta a gymn. tanáraitól jóindulatát s így a »mit mások ügyükön rontottak«, azt a piarista ház akkori előljárójának, a Bold. Szüzzről nevezett Lukács atyának kellett pótolnia, a ki minden igyekezetét oda fordította, hogy az »új épület«-et kellőleg fölszerelje s kényelmessé tegye. »Összeszerezte tehát a hiányzó anyagokat, az épületet bevakoltatta, a folyosókat kiköveztette s lépcsőkkel látta el.«

A piaristák
mint theol.
tanárok s
plebánosok.

Tisztultabb képeket nyújtanak a kegyesrendiek évkönyvei 1745-től, Bíró Márton püspökségétől kezdve, a melyben átvesszik a seminarium s a plebánia vezetését is. Amott 1845—1783-ig, tehát 38 évig nevelték az egyházmegye fiataljait, emitt 1745. nov. 17-től 1752. szept. 28-áig, tehát 7 évig voltak Veszprém katolikusainak lelkipásztorai. E két munkaterükről, a melyet ők legszomorúbb idejüknek neveznek, egy külön kötet lehetne írni, de ez nem a gymnasium történetírójának hivatása. A ki majd a kegyesrendi társház történetét írja meg, az többoldalú kutatás után megmagyarazza a régi történetíró ezen följajdulásának okát: »Mennyit dolgoztunk — s mégis még a visszaemlékezés is keserves!«

A piaristák
iskolái s
tanmódja.

Ezekből az időkből már a gymnasiumról is vannak adatok; mielőtt azonban ezeket az olvasónak bemutatnók, megemlékezünk röviden a piaristák iskoláiról s tanmódjáról.

A piaristák Veszprémben, körülbelül 1777-ig, az elemi iskolákat is vezették, de oktatásuk középpontja a gymnasium volt, a melyben elsőben csak a grammatikai osztályok (cl. minor, maior — cl. media, suprema) voltak felállítva, 1753-tól, a nagygymnasium létesítésétől kezdve azonban, mint későbbi vázolásunk igazolja, tanítványaik a poéták s a rhetorok

osztályait is látogathatták. Az intézet élén a praefectus (igazgató) állott, a ki nem tanított. A tanárok számát illetőleg: a grammatikai két-két osztályt egy-egy tanár tanította. Ugyancsak egy tanár vezette a poétákat és a rhetorokat is. A tanárok rendesen legjobb növendékeiket ültették az első padba, a schedatorokat (leczke-fölkérdező) pedig pad-szélsőknek tették. Iskolai bizonyítványt csak az intézetből kilépők kaptak, a többiét csak felolvasták.

Tanmódjuk általában megegyezett a jezsuitáékéval, de a rend nevezetesebb tagjai, mint Bajtai és Cörver nem késtek abba czélszerű újításokat behozni, a melyek között legnevezetesebb az, hogy a túlnyomó classicitás mellett tisztes helyet adtak a földrajz, történelem s a természettudományok tanításának is.

A tudnivalókat a tananyagról röviden a következőkbe foglaljuk össze:

A vallástánból a principisták és parvisták a hitről szóló részletet tanulták, a biblia ó-szövetségével s Palestina földrajzával; a grammatistákat és syntaxistákat az isteni erények hátralevő kettejéről: a szeretet- és reményről, a szentségekről s a biblia új-szövetségéről oktatták s végül a poéták és rhetorok a dogmatica és moralis elemeiben nyertek kiképeztetést.

A latin nyelv volt az oktatás középpontja, a melyben a piaristák, mint mindenütt, úgy Veszprémben is Berietta nyelvtanát vették alapul. Ebből tanulták a grammatika alsóbb osztályaiban a declinatiókat, a grammatisták, syntaxisták a nemi-szabályokat, az egyeztetést s az esettant, valamint az igeragozást, a poéták és rhetorok pedig a metricát s a vers és a szónoki beszéd készítését. Olvasmányul az alsóbb iskolákban rövid mondatok és Phaerdrus, a grammaticában Cicero, Ovidius és Cornelius Nepos szemelvényei, a syntaxisban Cicero, Ovidius, Virgilius szemelvényei és Valerius Maximus példái, a poétáknál Ovidius, Vergilius és Horatius költeményei, a rhetoroknál végül részletek Vergiliusból és Horatiusból, de főképen Cicero beszédei szolgáltak.

A magyar s a német nyelv a latin nyelvvel párhuzamosan ápolgatott.

A történelem tananyagául az alsóbb iskolákban az Árpád-házi királyok története szolgált, a grammatikában s a syntaxisban pedig a vegyes-házból származó uralkodók története I. Ferdinándig. A poétikában az ó-kori történelem jelentősebb részeit sajátították el.

A földrajz mintegy kiegészítő része volt a történelemnek. Ebből önálló, külön részt csak a grammatisták tanultak, és pedig: Európa földrajzát.

Természetráajz csak a poétikában s a rhetorikában volt; amott az állat-, emitt a növénytant tanították.

A számtanra a régi piaristák nagy súlyt fektettek. Az első osztályok tananyagát a négy alpmívelet, egészekkel s tört-számokkal, a grammatica

s a syntaxis tudnivalóit a tizedes-törtek s a hármasszabály képezte; a poéták az arányokat s a kamatszámítást, a rhetorok pedig az eddigiek állandó ismétlése mellett a láncztörteket tanulták.

A természettan tanítása főképp a gyakrabban előforduló tünemények megfejtésére s megmagyarázására szorítkozott.

A szépírással s az írásbeliek csinos kiállítására minden időben nagy gondot fordítottak.

Adatok a
gymnasium
látogatott-
ságáról.

Ezen, mindenre kiterjedő tanrendszer sok ifjút gyűjtött a veszprémi gymnasiumba. Így: az 1747-ik évben, a midőn Biró Márton és Babochay br. tiszteletére szindarabokat is adtak elő, Sándor atyának, a syntaxis s a grammatica tanárának 88, a principiák- és inferiorakban működő Istvánrendi növendéknek pedig 207 tanítványa volt. Hogy csak két tanár működhetett a piarista-intézetben, a mikor a társház személyzete 10 tagból állott: a theologia-tanításra, de főképen a plebánia által a kegyesrendiekre rótt nagy terhekre kell gondolnunk! 1748-ban még szebb siker koronázta Kalazanti utódainak munkálkodását. Petraskó Sándor syntaxisát s grammatikáját 121, Árky Bernát alsóbb iskoláit pedig 233 tanuló látogatta. — 1751-ben, a mikor Felix Sándort, a Szt. Anna-kápolna gondozóját, annak sírboltjában helyezték örök nyugalomra, Sándor atya s Theophil rendi növendék 252-re menő ifjúságot oktattak. — 1752-ben, a midőn veszprémi birónak Payer Mihályt választották, magának Jónás atyának vezetése alatt 152 növendék volt. Fontos ez az év azért is, mert az előadott drámai játékok címzeit is följegyezve találjuk. Theophil ugyanis, a ki a principiákban s a parváknak működött, aug. 31-én Orosz Pál nagyprépost tiszteletére »De septem Martyribus dormientibus« (»A hét alvó vértanú«) című darabot adatta elő, a grammatica és syntaxis mestere Jónás atya pedig szept. 5-én »De Theoxena et eius prolibus« (»Theoxena és gyermekei«) című drámai játékkal kedveskedett Biró Márton püspöknek.*)

»De septem
Martyribus
dormientibus«
»De Theoxena
et eius
prolibus.«

Óhajok.

E tények, a melyeket a homályos mult megtizedelt, azt engedik következtetni, hogy e gymnasium, legrégebb idejében is, ritka munkásságot fejtett ki. Hogy a siker még fokozottabb legyen, egyrészt jötevőkre volt szükség, másrészt pedig nyugalmas időkre, a melyekben a nemzet áldozatkészségére ne az öldöklő fegyverek sokasága, hanem a tudományok s a szépművészetek Nemtője számítsanak. — Az elsőt csakhamar megadta a legnagyobb Jötevő, az utóbbi csak akkor következett be, a mikor Európa hatalmasságai Mária Teréziának az acheni tárgyalások s a hétéves háború befejezése után békejobbot nyújtottak.

A történetíró
megjegyzése.

*) Szeretném olvasóimmal ezen, valamint az intézet történetében egyébütt is felsorolt drámai játékokat bővebben is megismertetni, de ezt, mivel a kegyesrendi ház könyv- és levéltárai csak most kerülnek rendezés alá, a jelenben nem tehetem. Ha majd kutatásaim e tekintetben eredményesek lesznek, a hiányokat pótolni fogom.

II.

A KIS-GYMNASIUM NAGY-GYMNASIUMMÁ LESZ.

A »RATIO EDUCATIONIS.«

(MÁRIA TERÉZIA ÉS II. JÓZSEF KORA.)

Történetünkben Mária Terézia korához érven : nagyszabású újítások Reformok. szemlélésébe merül a nemzet s mégis fájdalom nyilallik át szívében.

Reformokkal találkozik minden téren, a melyektől, talán jogosan is, Az udvar és a nemzet. sokat remél. Elvárja, hogy a »vitam et sanguinem« elhangzása után, a melyben odaadó hívsége a napnál is fényesebben tündöklék, e reformok a nemzet fölvirágzását czélozzák; azt hiszi, hogy a bécsi udvar jóvá teszi százados hibáját s végre is összeegyezteti újításait a nemzeti szellemmel. Csalódik! Külszín, látszat minden! A fény, a pompa által elvakított nagyjaink, kitüntetésekkel legyezetett hiúságukban csak későn veszik észre, hogy ennek mind nagy az ára, mert Bécs a különben is satnya iparunkba üszköt dobott, kereskedelmünket visszaszorította s idegen talajból hozzánk átültetett közoktatásügyi intézkedéseikért nem követelt kevesebbet, mint édes hazai nyelvünket.

Őszinték akarunk lenni; az intézetünknek nyújtott segélyért a magyarság sebeit takargatnunk nem szabad!

A kormánynak törekvéseiben legerősebb szövetségese a XVIII. század Kozmopolitizmus. kozmopolitizmusa volt, a melyért nem ok nélkül panaszkodik a magyarokra Dévény András »Nap után forgó virág, vagyis az emberi akaratnak az Isten akaratjához való illesztése« című művében: »Jövevény, idegen nyelven kapdosnak s nemcsak unalmas előttük a magyar szó, de, ha tudják is még e nyelvet, szégyenlik s majdnem utálják azt beszélni.« Ennek a világpolgárius, mérges levegőnek kellett előbb átjárnia a nemzet esztét és szívét, hogy szó nélkül, mondhatnám két kézzel fogadja el Mária Terézia s II. József közoktatási reformjait, a melyeknek, mint intézkedéseik egyikének sem volt hazafias alapja, szándéka.

Hogy e reformokkal szembe nem állhattak a csak imént befogadott kegyes-tanítórendiek: elgondolhatjuk. Iparkodtak ugyan a Fengler győri

püspök ajánlatára, a Mária Terézia által is 1753-ban elfogadott tantervükkel a magyar nemzetiség óhajait tanügyileg megvalósítani, de bizonyára semmire sem mehettek akkor, a mikor előkelőink nem értesülhettek a köznemesség hazafias aspirációiról — Bécsben.

Bele kellett nyugodniok abba, a min maroknyiségük nem változtathatott s szorgalmuk által jótévőket kellett keresniök, a kik intézetüket gyámolítsák.

A nagy-gymnasium megalkotása.

A gymnasiumnak már az első években elért sikerei csakugyan újabb jótévőket teremtettek. Midőn a kegyesrendieknek már 1735-től divatozó tanrendszere 1753-ban országosan behozatott: Orosz Pál választott püspök 1000, Kiss István kanonok pedig 5000 forintnyi alapítványt tett a kegyesrendi házs a gymnasium czéljaira. Még ugyanezen évben Dubniczai kanonok 500 s Kiss István kanonok 200 forintja a már gyűjtött tőkéhez csatoltatván, lehetővé tette a költészeti és szónoklati osztályok felállítását, a melyet 1753-tól kezdve csak egy tanár, a nevezett évben Emerich Vincze tanított.

Theologiai vitatkozás; drámai játékok »Postliminium virtutis« és »Mendacii damnun irreparabile«.

Igy lett a veszprémi kis-gymnasium 1753-ban nagy-gymnasiummá! E jótékonyág által felvillanyozva rendezett Ratay Egyed néhány növendék-pappal az egész theologiai szakra kiterjedő vitatkozást, de az örömben osztozott a fiatal múzsa-sereg is, a mely Cziffkay István »Postliminium virtutis« (»Az erényes életre való visszatérés«) és Boricsics Máthé »Mendacii damnun irreparabile« (»A hazugság kiszámíthatlan kára«) cz. darabjait adta elő.

A kegyesrendiek első temploma; annak elvesztése; a megyeház, a mai törvényszéki épület.

A teljes sikerhez azonban még sok minden hiányzott! A kegyesrendiek nem győztek panaszkodni, hogy iskoláik maholnap alig lesznek képesek befogadni az ifjúságot, de legfőbb bajuk az volt, hogy templomuk hiányzott. Pedig valaha az is volt! 1723-ban ugyanis, mivel a reformatusok már 1717-ben végleg elhagyták a várat, Esterházy Imre, a püspök-főispán az eltávozottaknak templomát a kegyesrendieknek adta, a kiknek főnöke, a püspöktől nyert fölhatalmazás folytán azt megáldotta s annak tornyocskájában az iskola-csengetyűt is elhelyezte. Itt végezte az ifjúság ájtatosságait teljes 30 évig, a midőn attól 1754. május 15-én elűtetett, mivel Bíró Márton a megyei székház építését sürgető királyi biztosnak ezen, igaz hogy nem egészen jó karban levő templom területét ajánlotta fel, a melyen a székház, a mostani törvényszéki épület emelését csakhamar megkezdték.

Pásztorjáték.

Hiába volt minden kérelmezés s bár a királyi biztos — a kinek tiszteletére Emerich Vincze tanár gyönyörű pásztor-játékot adatott elő — meleg szavakkal ajánlotta a rendet, mint »a hazának hasznos és üdvös tagjait« az előkelőség figyelmébe: a dolgot megmásítani már nem lehetett. Így szorultak le a piaristák az Anna-kápolnába, majd innen sok kérelmezés után a székesegyházba juthattak, a honnan a folyton felpanaszolt négy év után saját kis kápolnajukban végezheték miséiket.

A piaristák a Szt.-Anna-kápolnában a székesegyházban.

Furcsa látogatás.

Templomuk elvesztése után két évre a kegyesrendiek majdnem elveszítették tárházukat s gymnasiumukat is. Az 1756. évben borzalmas égi háborúk

voltak; napokon keresztül dörgött és villámlott, a mely sajátságos időjárás az emberekben az utolsó ítélet elérkezésének gondolatát költötte föl. A villám bevágott a piarista házba is, a mit a történetíró így örökít meg: »Julius 18-án, a mikor Lukács házfőnök s Demeter atya kivételével 10 órakor mindannyian a templomban voltak, legszebben ragyogott a nap. 10 és 11 között egy tenyérnyi sötét felhő rémületes gyorsasággal terjedt szét az égen, a mely a napot hirtelen elhomályosította. Nem egészen egy negyed óra leforgása alatt irtózatos vihar támadt, miközben a villám rettenetes robajjal csapott be házunkba és pedig oly erővel, hogy épületünk tetejét vagy hat helyen fölhasogatta s oly sötét füstöt terjesztett maga körül, hogy ember embert nem láthatott. A villám a folyosón is cikázott, a hol a házfőnök imádságát, a házi szolga pedig foglalatosságát végezte s a ki annyira megijedt, hogy sokáig nem tudott magához térni. Azonban szerencsére a villám nem volt tüzes, mert különben az egész város elégett volna.«

Két év mulva a gymnasiumnak ismét szomorú napjai voltak: az országos inség által elcsigázott tanulók csak szórványosan jártak iskolába. Szinte hihetetlenek a följegyzések! Isten csapása vonult át az egész Dunántúlon, a mely a népet valóságosan megtizedelte, s mivel pedig az elvetett gabona mind elpusztult, az emberek különféle vegyítékeket használtak eleségül. Összekeverték a hajdinát, kukoriczát, zabot, — majd pedig a kölest, árpát, zabot, a mely méreg-drága áron volt csak kapható. Zala- és Vasvármegyékben a megőrölt kukoricza-csutak lisztjét korpával elegyítették, de sőt a leforrázott polyvát is eledelül használták. Erre aztán következett a rendkívül szigorú tél, a mely megadta a kegyelem-döfést a különben is elcsigázott lakosoknak. Nehéz idők voltak ezek a kenyérüket a szegényekkel megosztó piaristákra is, a kiktől a magasabb érdekek elszólítják Kácsor Keresztély házfőnököt, a ki a Biró Márton püspökkel 15 évig tartó pörösködést békésebb útra terelvén, lehetővé tette a kegyesrendiek leghőbb vágyának teljesedését: szerény kis kápolnájuk fölépítését; ez utóda: Wimmer Ágoston főnöksége alatt meg is történt. A régi iskolából készült kápolnát, a mely a mai templom területének egy részén állott: Pörey kanonok áldotta meg 1763-ban.

De ez az év sem tünt le fájdalom nélkül! Miután a szt. György-napi dér a gazdák minden reményét tönkre tette, a június 28-án, az egész Dunántúlon átvonuló földrengés százakat tett boldogtalanná. Legtöbbet szenvedett Komárom, a hol a sok nevezetes épület között a Jézus-társaságiak temploma is romba dőlt. Ez a siralmas év a helybeli gymnasiumot is érdekli, mert annak tanárai a kétségbeesés szélén álló nép megvigasztalására szintén vállalkoztak. Szónoklatokat tartottak: Árky Bernát a szt. Anna-kápolnában s a székesegyházban, Edegger Boldizsár Városlődön s Salghó Antal Felső-Örsön.

Az országos
inség.

A
kegyesrendiek
kápolnája.

Ujabb
csapások: dér,
földrengés;
a piaristák,
mint a nép
vigasztalói.

Koller
püspök; a vár
ujjászületése.

Szebb s jobb időszak kezdődik az 1764. évtől kezdve, a midőn a mostani vár ujjászületése kezdetét ünnepli. Az ódon épületek kezdenek romba dőlni s Koller püspök kiadja rendeletét a püspöki lak újjáalakítására, az utcák kikövezésére, sőt névünnepén szóba jön a viznek a várba való fölvezetése is. A püspökkel, a kinek tiszteletére a piarista házfőnök szép versezetet készített, vetekedik a káptalan is, a melynek tagjai közül Kiss Pál nagyprépost az első convictusnak vetette meg alapját. Kiss Pál ugyanis 1765. decz. 17-én a kegyesrendiek házfőnökét meglátogatván, azon tervének adott kifejezést, hogy a piaristáknál hat szegény nemes ifjú számára alapítványt kíván tenni, a kiknek számát idővel szaporítani fogja. Az építkezésre alkalmas terület a piaristákkal szemben akadt, a melyen Szunkó János sebész háza állott. A tulajdonos, a ki akkor »a savanyúvizet a tihanyi apáttól 3 évre bérbe vevén« nem tartózkodott a városban, házát 400 forint vételárért odaadta. A ház ünnepélyes fölvatása az alapító névünnepén: január 25-én történt, a midőn a bevezetett 5 ifjú között egy növendékpap is volt.*) Koller püspök ezután még nagyobb kedvvel folytatta a város által soha meg nem hálálható üdvös munkálkodását. Tummler molnärmestert ugyanis megbizta annak a szép vízműnek elkészítésével, a mely a vizet 23 ölnyi mélységből emeli a várba. A vízvezeték, a melyet Tummler fia fejezett be, 1767-ben, Mária nevenapján adatott át a közhasználatnak, a mely évben Pállya István a híres színműíró s későbbi rendfőnök a poétika s rhetorika tanítására Veszprémbe helyeztetett. Két évi itt-tanárkodása alatt előadott magyar nyelvű darabjának a címe: »Darius«, négy felvonásban. Ismeretes ebből az időből egy csinos pástorjátéka is, a mely gördülékeny latin versekben van írva.

A híres vízmű.

Pállya István
»Darius«-a s
pástorjátéka.

Révay Miklós.

Négy évvel Pállya eltávozása után kiváló tanárt nyer újra a gymnasium Révay Miklósban, a nagy nyelvújítóban. Révay október hó 25-én érkezett Veszprémbe, a hol ugyan csak egy évet töltött, de arra évtizedek után is — bizony — fájdalommal emlékezett. Irodalmi munkássága ez évben latin elégiák írására s ilyeneknek magyarra való fordítására szoritkozott. Szellemére nagy hatással volt költői rokonlelke s rendtársa: Sárváry Ferencz, a ki elfelejtette vele, hogy költeményeit elmebeteg társa: Zsige Sándor irigységből megsemmisítette.

A gymnasium
építése.

A gymnasium építésének kezdete az 1773-ik évre esik, bár az előmunkálatok már az 1772-ik évben megkezdődnek. 1772. október 26-án, Révay megérkezése után ugyanis 104 mázsa meszet hordanak a kegyes-

A
kegyesrendiek
évkönyve az
első
convictusról.

*) Ez az első convictus ma az aggpapok intézete, a melyről a kegyesrendiek évkönyveiben az 1772. év eseményeinél ezt találjuk: »Paulus Kiss eo tempore aedificabat domum pro Convictu, sed dein mutavit intentionem et donavit pro Domicilio senum Emeritorum Parochorum.« — Az aggpapok intézetének teljes kiépítését — hallomás után — Bajzáth püspök fejezte be.

rendiek udvarába, a melynek oltására a vizet a velük ugyanakkor szemben épülő elaggott papok intézetéből nyerték. Az építkezés, a mely 15 évig tartott, tulajdonképen, 1773. év április 13-án kezdődött az alap kiásása által, a melylyel május 1-ig annyira előrehaladtak, hogy a nevezett napon megtörténhetett az alapkö letétele, a melyet nagyszámu egyházi és világi Alapköletétel. előkelő jelenlétében Kiss Pál nagyprépost teljesített. Az építkezés 1776-ig csigalassúsággal haladt előre; hiányzott a kő, hiányzott a pénz. A magánadakozások: a legelső maecenasnak: Illés Mátyásnak 50 forintja, Grubanovics kanonok 400 frtja, Horváth Pál kanonok 200 frtja, az 1773. év Virágvasárnapján elhunyt Koller megyés püspöknek, az utolsó püspök-főispánnak végrendeletileg hagyományozott 400 frtja elégtelennek bizonyultak s így annak a négy kőművesnek, a kik június havában az épületen dolgoztak, annyival inkább abba kellett hagynia a munkát, mert a bástyafal óriási alapjai elnyelték a kőkészletet, a város pedig, a melynek egész határa kő, sok kérés-könyörgés után sem hajlandó követ engedélyezni ahhoz az épülethez, a melyben fiai neveltetnek. E bajból Németh Mihály helybeli polgár segítette ki a piaristákat, a kitől a körülményekhez mérten elég olcsón vásárolták meg a kőfejtési engedélyt. Julius hónapban, a melynek 26. napján az első világi főispánnak, Erdődy Lajosnak ünnepélyes bevonulása történt, valamint szeptember hóban, a midőn a megyeházban Révaynak egy, előttünk ismeretlen drámai játékát adta elő az ifjuság, még mindig folyt az építkezés, melyhez újabb 75 mázsa meszet kellett vásárolni. A november 23-án tartott megyegyűlésen már a megye vezéremberei is kezdenek érdeklődni az építkezés után, főleg, miután annak érdekében a népszerű főispán is szót emel. E gyűlésből nyert kiküldetést a két megyebizottsági tag: Ányos és Vajda, a kik az új iskola szükségleteinek megvizsgálására kérettek fel. — Január 31-én az intézet előljárójának a megyei leirat következő kérdéseire kellett válaszolnia: Ki az alapító? — Mekkora az alaptőke? — Hány osztályban történik a tanítás? — Mennyi a tanárok száma? Mindezekre kimerítően felelt az intézet vezetője s a jelentés hiteles másolatát, örvendetes tudomásvétel végett, a rend kormányának is megküldötte. A farsang eltöltése után, a mely alatt a tanuló ifjak a városban három vigjáték-félét adtak elő, nehéz szívvel gondoltak a tavaszra, bár az építés folytatására Grubanovics kanonok 200 frtot, Bartakovics plébános 3 darab aranyat, Kiss Pál nagyprépost pedig a kőhordáshoz két ígáslovat ajándékozott. Nem segített a bajukon a jószívű Grubanovics kanonoknak két izben nyújtott újabb 50—50 frtnyi adománya sem, mert ez a pénz néhány nap alatt elfogyott s az igazgatónak 1775. augusztusában, hogy néhány kövel magasabbnak lássa az épületet, azt is meg kellett tennie, hogy az udvaron heverő kőkészletből 60 frtnyt Havranek dr.-nak átengedett. Csakis egy szerencsés körülménynek köszönhatték a kegyesrendiek, Az első világi főispán; Révay drámai játéka. A megye érdeklődése. Három vigjáték.

Berthold br.
 Mária Terézia
 segítségé.
 Oswald Gáspár
 szemléje.
 Az építés be-
 fejezése.

 hogy a mindent fölemészthető idő neki nem rontott a félig kész falaknak s ez nem volt más, mint az igazgatónak, Berthold Ferencz br. címzetes püspökhöz és kapornaki apáthoz intézett levele, a melyet a főpapnak vízvezetékünk készítője, a nagynevű Tummler kézbesített, a melyben az intézet előljárója az építkezés folytathatására a báró magas pártfogását kéri ki. Az udvarnál nagy kegyben álló Berthold utánjárásának tulajdoníthatjuk, hogy Mária Terézia 9000 frtnyi adománya után az intézet kiépítése biztosított. Ezután gyorsabban haladt az építkezés, a melyet az 1777-ik évben a nagy hirben álló építő: Oswald Gáspár, piarista frater, Migazzi püspök kedves embere, a váci remek székesegyház tervezője s építés-vezetője is megvizsgált. Annyi tény, hogy a mikor Bajzáth püspök 1777. augusztus 5-én székhelyére bevonult, a gymnasium homlokzata fényesen ki volt világítva. Teljes befejezést az intézet 1788-ban nyert, a midőn a bejárathoz vezető lépcsőket is elkészítették. — A kapu fölé, a mely a mostani kaputól számítandó 4. ablak helyén volt készítve s a melyet csak az 1893-ik évi építkezésnél falaztak be, a következő, a mostani bejárat fölött található feliratot helyezték :

Juventuti, Patriae,
 Bonisque Artibus :
 Maria Theresia
 Augusta
 F. F.

DCC DCCC LXXVIII.

Az 1777-ik évnek történeti fontosságát az új tanrendszer: a »Ratio« kölcsönöz.

A
 Mária Terézia
 alatti tan-
 tervek.

 Mária Teréziának uralkodása alatt, még a »Ratio« előtt, több tanterv volt, azonban ezek egyike sem valósította meg a magyarság óhajait. Nem a Migazzi érsek s a Van-Swieten Gellért elnöklété alatt föllállított udvari tanbizottság, nem a Fekete György főnöksége alatt működő közoktatásügyi tanács, — de a »Ratio educationis« sem, mert mindenikben vereséget szenvedett a nemzeti Génus s csak arra szolgáltak eszközül, hogy a bécsi udvar absolutisztikus tanait terjesszék. Tanintézeteinknek mintául a bécsiek szolgáltak; maga a címtábla a magyarság kulturális előhaladása, az igazi cél azonban az elnémetesítés volt.

A »Ratio
 educationis.«

 Azonban dacára a nemzet életfáját hervasztó ezen körülményeknek : oktatásügyünk történetében mégis korszakot alkot az Ürményi József és Trstyánszky Dániel által létrehozott s Mária Terézia királyné által 1777-ben kiadott tanítási rendszabály, a melynek teljes címe: »Ratio educationis publicae, totiusque rei litterariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas.«

Figyelmet érdemel ezen alkotás már csak azért is, mert ezzel vette kezébe az állam először a gazdátlan tanügyet, s ha az minden izében, mint minden más emberi mű nem is tökéletes, elvitázhatlan érdeme az, hogy a főigazgatók által éber figyelemmel kísért tantervvel szolgál, jutányos tan-könyveket ad az ifjúságnak s végül: kitünő súlyt fektet a valláserkölcös érzelmek ápolására.

A »Ratio educationis,« a mely a piaristák 22 gymnasiumában, tehát Veszprémben is 28 évig (1777—1805-ig) volt irányadó, az iskolai tanfolyamot három részre osztotta:

- 1-ször: A grammatika 3 évfolyamára. (Schola Latina.)
- 2-szor: A humaniorák 2 évfolyamára. (Gymnasium.)
- 3-szor: A lycealis 2 évfolyamra. (Cursus philos.)

A Schola Latina három évének sikeres elvégzése már gyakorlati pályára képesített éppen úgy, mint a mai négy alsó osztály bizonyos pályákra; a Gymnasium a poéták és rhetorok iskolája; a Philosophia betetőzője az iskolai tanfolyamnak.

Az alábbiakban közlendő táblázatok, reményelem, elegendő fölvilágosítást fognak nyújtani a »Ratio educationis« Veszprémben létező két szakának fontosabb tudnivalóiról.

I. SCHOLA LATINA.

I. II. III. évfolyam.

Tantárgy	Rendes-e vagy rendkívüli?	Évfolyam s heti óraszám			Tananyag és észrevétel
		I.	II.	III.	
Vallástan	rendes	2	—	—	A II. és III. évfolyamban csak exhortatio.
Latin nyelv	rendes	10	10	10	A III. év auctoralai lehetnek: Plautus, Terentius, Cicero, Seneca s személy. Ovidius, Vergilius, Horatius stb.
Görög nyelv	rendk.	—	?	—	Csak a II. évfolyamban azok számára, kik tanulmányukat folytatják. — Óraszám a körülményekhez képest.
Történelem	rendes	2	2	2	Az I. és II. évben világ-, a III. évben magyar-történelem.
Természetrész	rendes	2	2	2	Az I. évf.-ban állat-, a II. évf.-ban növény-, a III. évfolyamban ásványtan.
Földrajz	rendes	2	2	2	Az I. és II. évfolyamban Magyarország-, a III. évfolyamban az Örökös-tartományok földrajza.
Számítan	rendes	2	2	2	Deductiv módszer. A pénz-, súly- és mértéktan is.

Tudnivalók a »Ratio educationis«-ról.

A »Ratio educationis« tantárgyai; heti óraszám; tananyaga; észrevételek.

Tantárgy	Rendes-e vagy rendkívüli?	Évfolyam és heti óraszám			Tananyag és észrevétel
		I.	II.	III.	
Mértan	rendk.	—	?	—	Csak a II. évfolyamban. Óraszám a körülményekhez mérten.
Természeti- és hazai szokásjog. (Jus naturae et regni consuetudo.)	rendk.	—	—	2	A mértan bevégezése után tanítottot, de csak a III. évfolyamban.
Valamely honi- vagy német nyelv	rendes	—	2	2	—
Szép- és helyesírás	rendes	2	—	—	—

II. GYMNASIUM.

IV. V. évfolyam.

Tantárgy	Rendes vagy rendkívüli?	I. évf. Heti ó. sz.		II. évf. Heti ó. sz.		Tananyag és észrevétel
		Első félév	Második félév	Első félév	Második félév	
Extemporalék	rendes	2	3	2	2	A latin nyelv tanulására.
Revisio exercitiorum hebdomadarum. (A heti gyakorlatok átvizsgálása.)	rendes	3	3	3	3	
Antiquitates Romanae. Római régiségek.	rendes	1 1/2	1 1/2	—	—	
Lectio auctorum. (Latin írók olvasása.)	rendes	6	6	4	6	
Mythologia. (Hítregetan.)	rendes	—	—	1 1/2	1 1/2	
Görög nyelv	rendk.	—	—	—	—	Válogatott szemelvények.
Német- vagy valamely hazai nyelv.	rendes	2	2	2	2	Különösen ajánltatik a német nyelv.
Költészet	rendk.	—	—	—	—	Az igazgató felkérési a tehetségeseket s tanácssal szolgál.
Történelem	rendes	2	2	2	2	I. évf.-ban: I. félév: Oknyomozó magy. tört. II. félév: A cs. k. tart. tört. — A II. évfolyamban Habsburgi Rudoltól végig.
Földrajz	rendes	2	2	2	2	Az I. félévben a négy világtáj és Európa összes országai. A többi három félévben a »Schola Latina« anyagának ismétlése.

Tantárgy	Rendes-e vagy rendkívüli?	I. évf. Heti ó. sz.		II. évf. Heti ó. sz.		Tananyag és észrevétel
		Első félév	Második félév	Első félév	Második félév	
Állattan	rendes	—	—	—	2	A »Schola Latina« anyaga, bővebb előadásban.
Növénytan	rendes	—	—	2	—	
Ásványtan	rendes	—	2	—	—	
Physika	rendes	2	—	—	—	—
Kísérleti physika	rendk.	2	2	2	2	A tanév utolsó hónapjaiban, a physika elvégzése után, heti 2 órában.
Számтан	rendes	2	2	2	2	A grammatikai osztályok anyagának tüzetes ismétlésével.
Logika	rendes	I ^{1,2}	—	—	—	Segéd tudomány a latin klassikusokhoz.
Stilus-gyakorlat	rendes	I	I ^{1,2}	I	I	Rögtönzések, heti- és havi gyakorlatok.
Természeti- és hazai szokásjog	rendes	—	—	I ^{1,2}	I ^{1,2}	A »Schola Latina«-ban rendkívüli, itt már rendes tárgy.
Újságszerkesztés-tan. (Collegium novorum publicorum.)	rendk.	—	—	—	—	Az igazgató adja elő heti 2 órában, de csak a jeles tanulóknak.*

A »Ratio educationis« tantárgyai; heti óraszám; tananyaga; észrevételek. (Folyt.)

*) A harmadik szak, a »Lyceum« Veszprémben nem volt. Hogy azonban ebben mit tanítottak, azt az érdeklődők kedvéért a következőkben közöljük:

III. LYCEUM.

VI. VII. évfolyam.

Tantárgy	Rendes-e vagy rendkívüli?	I. évf. Heti ó. sz.		II. évf. Heti ó. sz.		Tananyag és észrevétel
		Első félév	Második félév	Első félév	Második félév	
Görög nyelv	rendk.	—	—	—	—	—
Latin-, német- s egyéb hazai nyelvek gyakorlása	rendk.	—	—	—	—	—
Szónoklat	rendk.	—	—	—	—	—

A »Ratio educationis« VI. és VII. évfolyama.

Változás a
»Ratio«-ban
II. József
alatt.

II. Józsefnek, Mária Terézia fiának kormányzása alatt a »Ratio educationis« tárgyaiban csak annyiban történt változás, a mennyiben a görög nyelv is a rendes tantárgyak sorába vétetett föl. — 1781 óta kibocsájtott rendeletei egyébként hű kinyomatai erőteljes egyéniségének, de egyúttal germanizáló törekvéseinek, a melyek egy tollvonás által megsemmisültek.

Mária Terézia
s II. József
nevezetesebb
tanügyi
rendeletei.

Mária Teréziának s II. Józsefnek jelesebb rendeleteit a következőkben közöljük: 1778-ban: A városi hatóságok jelöljék ki az ifjúság szórakozási helyeit; A tanárok minösítvényi táblázata ezentúl minden évben betérjesztendő; — 1779-ben: A tanító-szerzetes-rendek alapítóik ünnepeit szünetül adhatják; Évi értesítők adassanak ki s azok a hazai iskoláknak küldesse nek meg; A szertárak szereltessenek fel; A »Ratio educationis«-ban megjelölt szünnapokon kívül egyéb szünnapok nem adhatók; — 1781-ben: A tanulók az egyetemi nyomdánál, Budán szerezzék be tankönyveiket s azok nélkül iskolába ne járjanak; A »Schola Latina« tanárai mind a három éven át vezessék növendékeiket; A szerzetes tanárok a chorus alól fölmentetnek; — 1782-ben: A bizonyítványok csak a gymnasium pecsétjével bélyegezhetők le; — 1783-ban: A zsidó ifjak a nemzeti iskolákat is látogathatják; — 1784-ben: Veszprémmegye a pécsi tankerületbe tartozik; A főigazgató a kerületébe eső iskolákról kimerítő jelentést ad minden évben; A német nyelv az ország hivatalos nyelve s 1784. nov. 1-től fogva csak oly tanulók vétetnek föl a gymnasiumokba, a kik németül írni s olvasni tudnak;

A »Ratio
educationis«
VI. és VII.
évfolyama.
(Folyt.)

Tantárgy	Rendes vagy rendkívüli?	I. évf. Heti ó. sz.		II. évf. Heti ó. sz.		Tananyag és észrevétel
		Első félév	Második félév	Első félév	Második félév	
Történelem (Historia)	rendes	5	5	5	5	Az I. év első felében: Hazai tört., a II-ban: Az oknyom. tört. 2. r. — A II. év első felében: Magyarország. egyh. tört., a II-ban: A római császárok s az Ór. tart. tört.
Egyetemes történet	rendk.	—	—	—	—	—
Czimertan (Heraldika)	rendk.	—	—	—	—	—
Lovagrendek	rendk.	—	—	—	—	—
Természettan (Physika)	rendes	5	5	5	5	Az I. év első felében: A mezői gazdas. és épít. való alkalmazásában, a II-ban folytatva. — A II. év első felében és második felében folytatás s befejezés.
Számmtan (Mathesis)	rendes	5	5	5	5	Az I. év első felében: Math. pura, a II-ban: Math. applicata. A II. év mindkét felében gazd. mathesis.
Bölcsészettan (Philosophia)	rendes	5	5	5	5	Az I. év első felében: Logika, II. felében: A bölcsészet történelme. — A II. év első felében: Philos. practica, a II-ban: Metaphysika.

Vasar- és ünneppon minden működő tanár tartozik megjelenni az ifjúsági Isten-tiszteleten; Iskolai napokon az ifjúság, az előadási órák után, misét hallgat; Csak azon tanuló kap ösztöndíjat, a ki jeles osztályzatú s németül tud; Három év múlva, tehát 1787-ben a latin nyelv is németül tanítandó; — 1785-ben: Csak engedélyezett tankönyvek használhatók; Az egyetemi tanulók tandíja 15 váltó frt, a bölcsészeké 9 frt, a gymnasistáké 6 frt, tehát hónaponként 36 váltó kr.; Bizonyítvány nélkül elemi iskolai tanuló a gymnasiumokba föl nem vehető; — 1786-ban: Betiltatik az egyes intézeteknél bevett újságszerkesztés; A humaniorákban, de egyebütt is, minden tárgy, a hittant kivéve, német nyelven adandó elő; A nagy szünidő július és augusztus hónapokra adatik ki; — 1787-ben: A német nyelv kötelező oktatási nyelv; Az évi szünidők a következők: Karácsony napja s a rákövetkező Szt. István-nap, Farsang utolsó vasárnapjától Hamvazó-szerdaig bezárólag, Nagy-szerdától Husvét utáni keddig bezárólag, Pünkösöd-vasárnap és hétfő, — ezeken kívül: minden csütörtök, minden kedd délután; ha e napra ünnep esik, az egész nap szünet; ha szerdára esik az ünnep, akkor kedden és csütörtökön tanítási idő lesz s a szünnap pénteken tartatik meg; Az első félév vizsgálatai január hó 15-én, a másodiké július elején tartatnak meg; — 1788-ban: A tanuló csak év elején vagy az első félév végével változtathat tanintézetet; — 1789: Senki sem hagyja el tanszékét, mielőtt utódja megérkeznék; A tanítás előtt és után ima tartandó; Az ág. ev. és helvét hitvallású lelkészek fiai tandíjmentességet nyernek; Farsangi és husvétii szünetkor kellő ok nélkül egy tanuló sem bocsátandó haza; A végrendelet nélkül elhalálozó tanárok hagyatéka a kir. kincstárba jut; — 1790-ben: A katekizmust köllőleg kell tanítani.

Most a sok apró esemény megörökítése végett krónikássá kell lennünk.

Miután a »Ratio« az apróság nevelését a kegyesrendiek kezéből kivette, Mulai igazgató azok oktatását Koronczy nevű fiatal világi emberre bízta, a kinek részére a régi iskolai épületben rendezett be tantermet. E tanítót a piaristák fizették.

Az elemi iskola a »Ratio« kibocsátása után.

Az 1770-ik év június 25-én, a budai egyetemnek Pálffy Károly által való megnyitásakor érezték a veszprémi piaristák első szelét annak az áramlatnak, a mely theologiai tanításukat a helybeli szemináriumban három évvel később elsodorta. A kegyesrendi ház történet-írója ekkor ezt a versecskét rögtönözte:

Improvizálás a budai egyetem megnyitásakor.

Buda vára kősziklára régen volt építve,
Hogy vallásnak, bölcs Pallásnak légyen hely készítve,
Azt megvallván, ezt javallván: Mária Terézia
Palotáját, kamaráját kész odaadnia.

II. József
üdvözlése.

Hasonló rögtönzéssel üdvözölte II. Józsefnek, a 66 éves korában elköltözött Mária Terézia királynénk fiának trónraléptét, a következő distichonban :

Hungaricae genti dum tollitur optima Mater,
Incipit Augustus filius esse Pater.

Egy kis
alkalmi vers.

Hogy a költő »kitör és eget kér«, mint különlegességet találjuk fel ezt a versecskét is, a melyet a tanár-poéta 1783. május 13-án irt azon alkalommal, a midőn a Káptalan a legelő határát Jutason nem a nép szája ize szerint jelölvé meg, zendülés tört ki s a helyszínen egy asszony halva maradt :

Állj meg itten utas, ez a pusztá Jutas,
Melyet a Káptalan bir, nem bizonytalan.
De a veszprémiek, nem lévén semmiök, —
Ellene lármáztak, kerülőt pálczáztak,
A határt elhagyták, az erdőt nem szánták,
Szidták a papokat, átkozták urokat, —
De vallották kárát, megadták az árát,
Mert megverettettek, tömlöczbe vettettek.
Egy közülök megholt, de a' csak asszony volt.
Halálát kereste, mely ötet itt leste,
Vérrel földet feste, itt nyugszik a teste.

A nemzeti
iskolák s a
zircziek.

A nemzeti iskolák felállítása az 1783-ik évhez fűződik. A július 8-án tartott megyegyűlésen ugyanis határozattá lőn, hogy a gymnasiumra, a nemzeti iskolák számára, két tanterem építtessék. A szükséges anyagot a püspök s a káptalan adja, a tanítókat pedig a zircz-czisztercziek fizetik.*) A következő évben meg is kezdték a falak építését, a melyhez egy darabig nem volt kő; ekkor a munkások a piaristáknak az 1773-iki építkezésből fenmaradt köveit kezdték elhordogatni. Kárpótlásul a kegyesrendiek egy krajczárt sem kaptak, pedig ők a köveket akkor, a midőn a gymnasiumot építették, saját keserves filléreiken vették.

A piaristák
theol. tanár-
kodásának
vége.

Ugyanezen 1783. év ápr. 15-én szűnt meg, a pozsonyi fő-papnevelő intézet felállításával, a kegyesrendi két theologiai tanár működni. Ezen év tanárai Krúzi Márton és Majer Elek voltak, a kik még a nevezett hónapban áthelyeztettek.

Szerződés a
zircziek s a
piaristák
között.

*) Az 1785-ik évben 2 cziszterczita tanította a két elemi osztályt, a kiket 1792-ben két világi tanár váltott fel. Midőn pedig az 1806—7. tanévben a második nemzeti elemi osztály a gymnasiumhoz csatoltatott, a gymn. I. osztályát Tujder Mihály tanítá 1806—1842. Ennek halála után a zircziek s a kegyesrendiek között kötött szerződés erejénél fogva piarista (Ribiánszky Adolf volt az első) kezdett tanítani az I. grammatikában. — Ezért gondoskodnak ma is a zircziek egy tanár alkalmazásáról.

1785-ben az ifjúság száma nagyon megcsappant. Ennek okát a ke-
gyesrendi ház történetírója II. Józsefnek 1785-ben kiadott ama rendeleté-
ben találja, amelynek értelmében minden tanulótlól 6 frt évi tandíj sze-
dendő. E leirat következtében városunk sok szegény ifja kiszorult az
iskolából.

A nyelvben is egységes monarchia eszméjének fattyúhajtása volt az
1786. november 25-én leérkezett azon rendelet, hogy a grammatikai osztá-
lyokban már a nevezett évtől kezdve, a felsőbbekben pedig három év le-
forgása alatt minden tárgy német nyelven adassék elő.

Az 1787-ik év szünidejét a tanulók már július és augusztus hóna-
pokban élvezték. Ez utóbbi hónap 13-ik napján kitört zivatarnak egy kis
deák: Pech József majdnem áldozata lett, a mennyiben a székesegyházba
beütött villám az ájtatoskodó fiúcskát a földre sujtotta.

Az 1792-ik évben, augusztus 6-án jött Veszprémbe Zichy Ferencz
új főispán. A felvonulásban 35 fogat s egy daliakból alakult diszbandérium
vett részt. A tanuló-ifjúság, midőn a főúr a püspöki lakba hajtatott, testü-
letileg vonult ki tiszteletére. Emlékezetes a tanártestületre e bevonulás azért
is, mert Lampach tanár üdvözlő költeményt írt, a mely az ünneplő kö-
zönség között szétosztatott.

Kegyelettel emlékezünk meg az 1792-ik év történeténél Tujder Mihály
világi tanítóról, a ki oktatói működését ezen évben kezdette meg, a
melyet 50 évig folytatott. Évi fizetése 200 forint s néhány öl fa volt.

Időszámításunk 1794-ik évéhez városunknak egy szép intézménye
fűződik: a második konviktus, a mely azonban, mint Kiss Pál nagypréposté,
nem sokaig állott fönn. Ezen évben nyílt meg ugyanis a Kapuváry-féle
tápintézet, a hol Kolovradek székesegyházi karmester, volt csch piarista-
fráter felügyelete alatt 6 tanuló nyert teljes ellátást, és pedig az 1794-ik
évben a következők: Tonhoffer, Horváth, Boronkai, Marton, Pribék és
Magyarász. E humanus intézet már 1798-ban megszűnt.

Az 1795-ik évben, a melynek aug. 1-én az ev. ref. templom tornyára
a gömböt föltették, Zsolnai Dávid kanonok és püspökhelyettes 6000 frtnyi
alapítványt tett nemes származású hat tanuló felruházására. Az alapító ezen
alapítvány kezelését lector-utódaira hagyta, a kiknek, fáradságuk jutalmazá-
sára, lovasi szőlejenek élvezetét engedte át.

Ugyanezen év augusztus 21-én négy városi tanácsos jött a gymna-
siumba abból a célból, hogy az iskola emeleti részén zár alatt levő helyi-
ségeket megtekintsék. A látogatás egy kevésbé gyanús volt, mert a pécsi
nemzeti iskolák felügyelője, Pachman vezette őket, a miért is a házfönök
be sem eresztette a szimatolókat, nehogy a fejlődésre számító intézetet
minden helyiségéből kiforgassák.

Rögtönzés. 1796. január 15-én újra megszólalt a piaristák lantosa azon alkalomból, hogy a kivégzett francia királynak, XVI. Lajosnak leánya: Mária Terézia Philippina szerencsésen Bécsbe érkezett:

Cuius crudelis Patrem Matremque necavit
Gallia, iam Clemens Austria Mater alet.

Az 1797. év nagy félelmebe ejtette a katonafogdosás miatt az anyákat s a férjes nőket. Sirástól visszhangzott a megyeház tája s a szülők csak védő szárnyaik alatt engedték ki fiaikat. A sok esemény közül, a mely a Dunántúl történt, csak egyet említünk meg. Fehérvárott egy menyecske jelent meg a kapitányi hivatalban, kérvén férje elbocsátását. A midőn hosszas könyörgésre is tagadó választ kapott, leemelte fejéről főkötőjét, letette a kapitány asztalára s kijelentette, hogy a legközelebbi alkalommal újra férjhez megy. A kapitány elbámult az asszony határozottságán s férjét elbocsátotta.

Az anyák
félelme;
egy epizód a
katonafogdosás
idejéből.

Altalában: a XVIII. század vége nagyon mozgalmas volt. A forradalmi eszmék, a melyekre, ha mások nem, de II. József nemzetellenes törekvései hazánkat is megérlelték, nálunk is köztetszésben részesültek. Előre éreztük, hogy nálunk is elő kell állania egy hatalmas, az elmárodottság érzete által teremtett áramlatnak, mely reactiót reactió után fog teremteni mindaddig, míg az ellentétek teljesen el nem simulnak.

III.

A GYMNASIUMI ÉPÜLET ÚJJÁALKOTÁSA S AZ IFJÚSÁGI TEMPLOM ÉPÍTÉSE.

A »NOVA RATIO.«

(I. FERENCZ S V. FERDINÁND KORA.)

Nem nagy jóstehetség kellett annak kijelentéséhez, hogy az európai Az európai
reactio. reactio be sem várja a XIX. századot. Már II. József utolsó óráit megkeserítette a francia, angol és porosz dúsan díjazott ügynökeiktől izgatott belga nép; maga a csak két évig uralkodó II. Lipót is érezte a kítőrní készülő orkán első áramlatát, a midőn pedig I. Ferencz lépett a trónra, akkor, a midőn a legkatholikusabb Franciaország 50,000 plebániájából csak 25096-ot hagyott meg az ész nélkül dühöngő vallástalanság: fejedelmek trónjai inogtak!

Aknamunka és fegyvercsörgés mindenfelé! A szabadságnak, egyenlő- Bonyodalmak. ségnek s a testvériségnek Franciaországból importált s a féktelen erőszaktól eltorzított eszméi országokat ragadtak magukkal s midőn ehhez a Lengyelország földarabolásáért zavarosban halászó orosz udvar fondorlata is hozzájárult; midőn a beugratott osztrák, német és porosz államok belenyúltak a francia bonyodalmakba: kész volt egy újabb gordiusi csomó, a melyet megoldani senki, kettévágni csak egy második Nagy Sándor tudott volna.

Hazánk a dualismus folytán szintén bele lőn sodorva ebbe az útvesztőbe, — pedig elég lett volna a maga baja is. — Metternich, főkép Hazánk. a Martinovics-féle összeesküvés óta, a melyet szeretett volna az egész

nemzetre rákenni, eléggé gondoskodott arról, hogy a magyar újólag fenékgig üritse a keserü poharat. Kémkedö zsandári rendszere feltartóztathatlanul össeütközött fajunk nyíltságával, a mely élet-halál harcra ösztönzi a nemzetet akkor, a midön belopódzik a családi szentélybe is. Szerencsének lehet nevezni Franciaország hadüzenetét! A magyar ezrével sietett fejedelme trónjának megvédésére, mert ezáltal újabb alkalma nyílt századok által megpecsételt hűségének ismételt jelét adhatni.

Áldozatok. A magyar tehát újra feledett mindent és sietett segítségével. Végig küzdött majdnem két évtizedet; feláldozott több mint negyedmillió katonát s miután a napoleoni harcok 50 millió forintját fölemésztették, belesnyugodott az 1811-iki devalvatióba is. A mikor már mindezeket átesett, Metternich tovább hintette a konkolyt, emelte az adót, készakarva megakasztotta a politikai kibontakozásokat s elviselhetlen lánczokat rakott a nemzet fájdalmait s óhajait tolmácsolni merészlő írók kezeire.

Szinte csodáljuk, hogy a tanügyben is történik haladás, de egy cseppet sem csodálkozunk azon, hogy e kor krónikása oly kevés adatot jegyzett föl, — s ha ezek között két lélekemelő is van, azokat a kegyesrendiek egyesegyedül az intézet jóbarátainak köszönhetik.

A »Nova Ratio.« A tanügy fejlődése az I. Ferencz által 1806-ban kiadott »Nova ratio publicae«-ben van összegezve, a mely a nevezett évtől kezdve 1849-ig, tehát 43 évig uralkodott tanításunkon. — E tanrendszer, a mely a francia forradalmi eszmék ellensúlyozására oly nagy gondot fordított a vallás-erkölcsös érzelmek ápolására, sok vigasztalót foglal magában a magyarság féltett kincsére: a hazai nyelv ápolására is. De vannak más előnyei is, a melyek feledtetik velünk azt a hibát, hogy e rendszer gépiesen emléztetett; mert, ha figyelembe vesszük azt, hogy a classicusokban a mai iskolánál sokkal alaposabb oktatást nyújtott, hogy a növendékeket bőségesen látta el szabad idővel s a túlterhelés hibáját okos beosztással elkerülte: legjobb tanrendszereink közé sorozzuk.

Az I. Ferencz-féle »Ratio« szintén három részre osztja az iskolai tanfolyamot, és pedig:

- I. A Grammatika négy osztályára.
- II. A Humaniorák két osztályára.
- III. A Philosophia két évfolyamára.

A következő táblázatok hivatása hű képet adni a helybeli gymnasiumban létező grammatikák s humaniorák tantárgyairól, heti óraszámairól s tananyagáról.

I. SCHOLAE GRAMMATICAE LATINAE.

I. Osztály.

T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
Vallástan	2	Ó- és Új-szövetség.
Latin nyelv	15	Olvasási és írási gyakorlatok; a latin nyelv elemei.
Számтан	2	A négy alpművelet.

A »Nova Ratio« tan-
tárgyai; heti
óraszám; tananyaga.

II. Osztály.

T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
Vallástan	2	Az ó- és új-szövetség folytatása.
Latin nyelv	13	A szabályok elsajátítása, begyakorlása, szókincs-gyűjtés.
Földrajz	2	Magyarország s a kapcsolt részek.
Számтан	2	Törtek.

III. Osztály.

T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
Vallástan	2	Erkölestan.
Latin nyelv	11	Syntaxis; begyakorlás; Cicero, Cato Maior, szemelvényül: Corn. Nepos, Florus, Justinus.
Földrajz	2	Erdély, Gács- és Ladomérország. Európai Törökország, Bosznia, Szerbia, Bulgária, Oláhország.
Történelem	2	Magyarok története 1526-ig.
Számтан	2	Aránylatok s hármasszabály.

IV. Osztály.

A »Nova Ratio« tan-
tárgyai; heti
óraszám; tan-
anyag.
(Folyt.)

Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
Vallástan	2	Hitágazattan.
Latin nyelv	11	Verstan; begyakorlás; Cicero, Sallustius, Julius Caesar, Curtius, Plinius, Seneca, Plautus, Terentius szemelvényekben.
Földrajz	2	A Habsburgok tart. Magyarországon kívül, Lengyelország, Szilézia, Bajorország, Svájc s a pápai állam.
Történelem	2	Magyarország története 1526—1792.
Számтан	2	A három tanfolyam anyagának közéleti alkalmazása.

II. HUMANIORÁK VAGY GYMNASIUM.

V. osztály: *Rhetorika.*

Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
Vallástan	2	Összefoglalása a gramm. oszt. anyagának.
Latin nyelv	9	Az ékesszólás elemei; logika, alkalmas szemelvények, styl-gyakorlatok; görög hitrege- és régiségtan.
Földrajz	2	A mennyiség-tani földrajz elemei, Európa és Ázsia; ált. az egész gramm. oszt. anyagát felölelő ismétlés.
Történelem	2	Magyarország története a vezérek korától I. Ferdinandig.
Természetráajz	1	Ember- és állattan.
Mennyiségtan	2	A gramm. oszt. anyagának ismétlése, a melyet a tanár közéleti példákkal gyakoroltat.
Helyes-, szép- és gyorsírás.		

VI. Osztály: *Poëtika.*

Tantárgy	Heti óraszám		T a n a n y a g
	a VII-ben	a VIII-ban	
Vallástan	2		A ker. kath. egélytan.
Latin nyelv	9		A költészet elemei s ápolása; Chrestomathia; stylgyakorlatok; görög mythologia s régiségtan.
Földrajz	2		Európa s Ázsia ismétlésével: Afrika, Amerika s Ausztrália.
Történelem	2		Magyarország története I. Ferdinandtól napjainkig.
Természetrájz	2		Növény- és ásványtan.
Mennyiségtan	1		A gyakorlati életben szükséges műveletek.
Helyes-, szép- és gyorsírás.*)			

A »Nova Ratio« tantárgyai; heti óraszám; tananyaga. (Folyt.)

I. Ferencz rendeletei közül a következők a legérdekesebbek: 1796-ban: A magyar nyelv rendes tárgy; Hivatalos levelezéseknél e jelzés alkalmazandó: »Hivatalból, tanügyben.« — 1797-ben: A tanulók semminemű fegyvert nem viselhetnek. — 1800-ban: A vallástan, a tanítási időt befejezőleg, hetenkint kétszer fél-fél órában taníttassék; A tanári kar, élén az igazgatóval, részt vesz az istenitiszteleten; A havi konferenciákról részletes jelentés terjesz-

I. Ferencz nevezetesebb tanügyi rendeletei.

*) E tanfolyamokon kívül — Veszprémben ugyan nem — több helyütt volt a »Philosophia«, a melyről e táblázat szolgál felvilágosítással:

III. STUDIUM PHILOSOPHICUM.

VII. Osztály: *Philosophia theoretica.* — VIII. Osztály: *Physica.*

Tantárgy	Heti óraszám		T a n a n y a g
	a VII-ben	a VIII-ban	
Vallástan	2	2	Mind a két osztály tanulói együttesen tanulták a hit- és erkölcsant.
Történelem	5	4	I. évfolyam: Magyarország oknyomozó történelme. — II. évfolyam: Világtörténelem.
Mennyiségtan	8	1	I. évfolyam: Elméleti mennyiségtan. — II. évfolyam: Gyakorlati mennyiségtan.
Természettan	—	9	Mezőgazdaságtannal s természetrájzzal kapcsoltan.
Bölcsészet	5	4	Az I. évfolyam s a II. évfolyam első fele: Elméleti bölcsészet, a II. évfolyam második fele: Gyakorlati bölcsészet.

A »Nova Ratio« VII. és VIII. osztálya.

tendő be. — 1802-ben: A jelesebb egyetemi tanárok magyar tankönyveket s egyéb szakmunkákat írnak, a melyeknek kiadásáról az egyetemi nyomda fog gondoskodni; A tankerületi főigazgatók kir. tanácsosi czimet nyerjenek; A vallástan heti két órában taníttassék, ünnep- és vasárnap exhortációk tartassanak. — 1804-ben: Az igazgatók őrizték ellen, hogy a tanárok husvéti gyónásukat s áldozásukat elvégezzék. — 1805-ben: A portómentesség kiterjed a csomagokra is, de a csomagok leadásáért járó 3 kr., mivel ez a pósta-kezelőt illeti, fizetendő. — 1806-ban: A magyar nyelv gyakorlatilag tanítandó; A tanév november elsején kezdődik és szeptember első hetivel fejeztetik be; A nagyhét három első napján szent gyakorlatok tartandók; Az uralkodó névünnepe szünet; A napi szorgalmi idő négy óra; Rendes szünnapok: minden kedd délutánja, az egész csütörtök, az évi ünnepnapok, farsang három utolsó napja, hamvazó szerda délig s Pünkösöd keddeje. — 1810-ben: Tollba-mondás s kivonatok által, ha van engedélyezett tankönyv, ne terheltessék az ifjúság, azon tárgyaknál pedig, a melyeknek tankönyve nincs, túlságba ne menjenek. — 1812-ben: A tanulók csak biztos helyen fürödhetnek; 1814-ben: A súlyosabb kihágást elkövető tanulók testileg megfenyíthetők. A tanulóknak télen 6, nyáron 9 órán túl szállásaikból kimaradni nem szabad. — 1816-ban: A testi fenytés csak az igazgató beleegyezésével történhetik meg. — 1819-ben: A tanári könyvtárról alapleltár s minden évben pótleltár küldendő be; Póstkönyvek vezetendők. — 1820-ban: Kézikönyv adatik a magyar nyelv tanítására; czime: »Epitome Institutionum Grammaticarum Linguae Hungaricae«; A classificatiók a tanulók önkéntes adakozásából fedezendők; A magyar nyelvből megbukott tanulók csak javító-vizsgálat után léphetnek felsőbb osztályba; A tanuló-ifjúságot figyelmeztesse az igazgatóság, hogy a bankjegyek s pénzutasványok hamisítása minő szigorú büntetéssel jár. — 1821-ben: A vallástanban hanyag tanulók másodrendbe helyezendők; A tanulmányi alapból, irodai szükségletek fedezésére, a nagy-gymnasiumok részére 6 pengő- vagy 10 váltó forint, a kis-gymnasiumok részére pedig 4 pengő- vagy 8 váltó forint állapíttatik meg. — 1822-ben: Javító-vizsgálatok tarthatók; Az első félévi rossz bizonyítványt a tanév folyamán vagy végén, a második félévit a jövő tanév elején lehet javítani. — 1824-ben: Az egyházmegyei hatóságok a hittani biztosokkal ellenőrizhetik a tanítás menetét. — 1825-ben: Az izr. tanulók saját rabbinusaik által oktattassanak vallásukban; A magánvizsgálatokért 2 frtnyi díj fizetendő; Javító-vizsgálatokért díj nem követelhető. — 1828-ban: A magyar nyelv tanítására csak a pesti egyetemen lehet képesítést nyerni. — 1832-ben: Az igazgatók tiltsák el az ifjúságot a színházak látogatásától. — 1833-ban: A vizsgálatok menetét az igazgatók őrizték ellen; A tanulók ne húzzanak thesiseket.

E kornak gymnasiumunkra vonatkozó néhány, de fontos eseményét itt-ott ismét csak krónikaszerűen a következőkben összegezzük:

1806-ban súlyos csapás nehezedett az országra, a mely a Dunántúlt is megtizedelte. A napoleoni harczok utolsó nyomora a fekete halál volt, a mely a ránk maradt följegyzések szerint január 6-ától 23-áig Veszprémben közel 130 polgárt s igen sok katonát vitt a sirba. Ennek esett áldozatul Dravetz plebános is, káplánjainak egyikével. Belopódzott a betegség a szemináriumba is, a hol egy Kiss nevű növendék halt el. E betegséget, minden kétséget kizárólag, a katonák hurczolták be, mert ez az utálatos járvány főképen oly vidékeken szedte áldozatait, a hol a hadfiak átvonultak, s ott harapódzott el leginkább, a hol a katonák szállásolva voltak, vagyis a szegényebb népnél. Hogy minő eredményt lehetett az ifjúsággal e köznyomorban felmutatni: elgondolhatjuk. Folytonos remegésben voltak a szülők, a tanulók, de maguk a tanárok is főképen akkor, a midőn február elején a katonák fertőzött ruháit a vár lábánál, a gymnasium alatt égették el, a melynek bűze sok napon át volt érezhető. Azonban ebben a szomorú világban is jól mulattak polgáraink azokon a vigjátékokon, a melyeket a gymnasium tanulói az özvegyek és árvák fölsegélyezésére rendeztek. Belépő díjat nem szedtek, mindenki tetszése szerint járult a közczélhoz. Hogy legtöbb volt az ingyen közönség: az természetes.

A fekete halál
s a tan-
intézet.

Jótékonyczélu
vigjátékok.

A gymn. ügye az 1809-ik évben sem volt szerencsésebb s gyümölcsözőbb, a midőn francia lovasok száguldoztak Veszprém vidékén. Június 4-én 24 főből álló francia-csapat érkezett a városba, a kik azzal az ijesztgetéssel, hogy másnap egy 200 főből álló sereg jön a polgárok nyakára, még a kemenczéből is kiszedették a kenyereket. E rémítgetés csak ürügy volt egy lakomára, mert a félelmetes sereg másnap nem érkezett meg. Megjött azonban helyettük a mi hadseregünknek egy pánczélos csapata, a mely két hétig szabad ég alatt tanyázott városunkban. Ez időt egy azok közül, a kiknek hivatása éppen az ifjúság összetartása lett volna, arra használta fel, hogy azt különféle koholt rémdolgokkal az iskolába járástól elidegenítse. Így történt, hogy mielőtt a szünidő elérkezett volna, az ifjúság egy jó része szétfutott. Miután pedig a tanidő már egyébként is rövid volt, az igazgató, vigasztalva magát a minden téren fennálló rendetlenséggel, a történetke belenyugodott.

A francziák
Veszprémben;
a korai
szünidő.

Ezen időkre esik a súlypontja azon törekvéseknek is, a melyek a várost a szabad királyi városok sorába óhajtották felvételni. A mozgalom már 1746-ban indult meg, a mely kérésével azonban a várost negyven évi várakozás után elutasították. De a szívós veszprémiek tovább küzdöttek. Már 1786-ban újólág kérelmeztek, a mire 1792-ben az jött válaszul, hogy többé ne alkalmatlankodjanak. Nehéz dolog is lett volna Veszprém 741 frt 3⁴/₈ denárnyi jövedelméből kir. várost fönntartani! 1815-ben, történetünk e szakában, Kurbély püspököt is megnyerték ez ügynek, a kinek tanácsára a kérvényezők ezt is argumentumúl hozták fel: ». . . gymnasium levén

Mozgalom
Veszprémnek
szabad királyi
várossá való
emelésé
ügyében;
a gymnasium,
mint
argumentum.

helyben, a nevelés megkívánja, hogy az ifjúság rendes polgárok között nevedjék, mintsem oly conditiójú embereknél, a mely conditiót a vagyonosabb és tanultabb polgár, úgy az idegen jó mester-ember csak kerüli.« Végezetül is: ennek a folyamodványnak sem lőn meg az eredménye s Veszprém majd százéves óhaja továbbra is csak óhaj maradt.

A gymnasium
újjaalakítása.

1821-ben nagy átalakítás várt a sok nehéz napról tanúskodó intézetre. Horváth Ignác, a ki budapesti tanszékét a mondott évben a veszprémi igazgatósággal cserélte föl, arra a sok utánjárást igénylő munkára vállalkozott, hogy a mindig áldozatkész Káptalan, a nemes Megye s a közjó elől soha el nem zárkozó magánosok segedelmével a pusztulásnak induló gymnasiumi épületet megújítja. Első lépéseit a Káptalan tagjaihoz irányította, a hol Nedeczky Károly, Horváth János, Kis Ferencz, Külley János kanonokok közbenjárására rögtön 600 forint segélyt, később 100 köb-öl meszet s 20000 téglát kapott. A második segélyt a megye nyújtotta, a melynek kitünő vezérférfia, Bésán István, a kegyesrendiek kérvényének tárgyalása alkalmával oly élénk színekkel ecsetelte az ügy halaszthatatlanságát, hogy az az épületfáknak Komáromból való ideszállítására 50 előfogatot rendelt s gyűjtő-íveknek kibocsátását határozta el. Bésán mellett sokat fáradoztak: Rába tanácsos, Bezerédy György főjegyző, Boronkay Ferencz, Bezerédy Mihály, a ki az általa gyűjtött 400 forintot a sajátjából szépen megfőlözte s Kotsi Horváth, a kinek közbenjárására a szt. galliak 20 drb hatalmas szálfat ajándékoztak, a melyet a bándiak vágtak ki s a márkóiak szállítottak be. Elősegítette az építkezést Bajzathné 100 forintja s a kegyes-rend fa-adománya is, a melyet az igazgató a dörgicsei erdőből kapott. Az építkezést június 26-án kezdték meg, a melyhez időközben újabb segély érkezett. Kmeskó Ágoston szeptember hónapban 14000 téglát eszközölt ki a kamarától, novemberben pedig ő Felsege legmagasabb jóváhagyásával ugyanattól 600 forintot, 100 köb-öl meszet és 20000 téglát nyert az intézet. Az építkezésnél dolgozó iparosokat 1822. január havában fizették ki azon 3452 forintnyi összegből, a melynek felét Bésán alispán, másik felét a házfőnök-igazgató gyűjtötte. Már ezen megújított épületben tartották meg 1822. szeptemberében, előkelő közönség jelenlétében azt a szindarabot, a melynek tárgya »Saul megtérése« volt.

Az építkezés
kiadásai.

»Saul
megtérése.«

Az ifjúsági
templom
építése.

A gymnasiumi épület rendbehozása után Horváth Ignác minden gondját az ifjúsági templom fölépítésére fordította, a melyet elődei már Bíró Márton püspöksége alatt terveztek. Kedvencz eszméjét, a melyre 1822 óta hangyaszorgalommal gyűjtötte a pénzt, közölte Bolla Mártonnal, a kegyes-tanítórend főnökével is, a ki 1825 április 18-án, titkárával: Hegedüs Józseffel, a piarista társházba jöven, a házfőnök által javasolt régi kápolna helyét az építendő templom helyéül jóváhagyta. A további intézkedésekre nézve 1827-ik évi újabb látogatása alkalmával adta meg az utasításokat az igaz-

A rend-
kormány
utasítása.

gátónak, a ki Kopáchy József veszprémi püspökhöz, a piaristák egykori tanítványához intézett folyamodványára 1828. február 6-án kapta meg a kedvező választ, hogy a régi kápolna helyére templomot emeltethet. A tervrajzoknál Czeglédy István házi másodfőnök s az építés vezetője, a rendkormányznak 1825. évi márczius hó 15-én leküldött következő szabványait is figyelembe vette: 1. A templom homlokzata s a torony párkánya erős, faragott kövekből készíttessék. 2. A sekrestye fölé házikápolna építendő, a mely alkalmas lépcső által a templommal összeköttetésben legyen. 3. Az új templomot a collegiummal úgy kell összekötni, hogy oly tér maradjon a kettő között, a melyen egy megterhelt kocsi megfordúlhat. 4. Sírbolt a templom alatt nem építhető. 5. Wagner kiküldött észrevételei figyelembe veendőek. Miután a kimért területbe a püspöki kiküldöttek: Kunsz József, püspöki praefectus, Bodó László püspöki ügyész, s Balassa Gábor titkár is belenyugodtak, s azonfölül Külley János püspök-helyettes is megáldotta 1828. márcz. 19-én a gymnasiumi épületben ideiglenesen elhelyezett kápolnát: ugyanazon hó 24-én hozzáláttak a régi kápolna lerombolásához, a melynek alapozásánál egy régi, talán az 1707-iki nagy tűzvész maradványaiként sok gabonát s átszenesedett fát találtak. A közadakozásból folyó építést, még a régi kis kápolna bontásának utolsó napján kezdték meg. A kegyesrendi ház befektetett 10000 forintján kívül Isten ezen új házának emelésére a következő adományok folytak be: A királyi aula adott 10000 váltó frtot, Kopáchy József veszprémi püspök 250 forintot, 75 darab fát, 10000 cserepet, 3000 téglát. A Káptalan, mint testület, a Dávid-intézet építéséből fenmaradt 164 darab fát és 1250 téglát juttatott. A Káptalan tagjai közül: Külley János 3 ízben 150 frtot, Balassa Albert 350 frtot, Smodics János 250 frtot, Csabráncz Ferencz és Kolossváry Sándor 100—100 forintot adott a templom építésére. Vetélkedtek egyházi férfiakkal a világiak is, így Batthányi Fülöp herczeg két ízben 600 forinttal, Téssy Antal özvegye 150 forinttal, Rába Boldizsár 100 frttal, Zichy István gr. 50 forinttal járultak az építkezéshez. Az alapkő letételének az 1828-ik év szt. Adalbert napján kellett volna megtörténnie, de mivel az idő nem kedvezett, a kegyesrendiek azt május 1-ére halasztották. A nevezett napon a tanuló ifjúság nyolcz órakereszt alatt fogadta az alapkövet letevő Kopáchy József megyés püspököt. Az ünnepélyt a tanulók által előadott »Ave maris stella« nyitotta meg, a mely után Czeglédy István olvasta föl az alapkőbe helyezendő okiratot. Ezután az okmányok üvegbe s rézdobozba való elhelyezését végezték, a mialatt az ifjúság Horváth igazgató s Szigly tanár megzenésített költeményeit énekelte. Az alapkő letétele után, a mely a Boldogságos Szűz s Szent Imre herczeg nevében történt, a főpap a tanulókat a vallásosságban s a tudományokban való folytonos előhaladásra buzdította. — Az építkezés az 1828-ik évben serényen folyt, de már a következő 1829-ik évben csak azzal az áldozattal

Ideiglenes kápolna.

Adakozók.

Az alapkő letétele.

Horváth és Szigly megzenésített költeményei.

volt tovább vihető, hogy a kegyesrendiek, az építésre pénzt szerzendők, borukat és búzájukat eladták. 1830-ban érkezett le a rendkormány rendelete a torony négyszögű alakjára vonatkozólag. Az 1831-ik évi építkezést két Akadályok. körülmény hátráltatta: elsőben is a folytonosan szakadó eső, a mely miatt az égetők nem tudtak elegendő téglát készíteni, másodsor pedig a dühöngő kolera-járvány, a mely dologtalanokká tette az embereket.*) Az előbbi bajon úgy segített a házfőnök-igazgató, hogy Schröck János bándi lakostól 42000 téglát vett, ezrét 14 forintjával, — az utóbbit pedig az idő s a pénzkeresés kényszere orvosolta. — Az 1832. évben, április 24-én kezdték meg a templom belsejében a vakolást. 1833 májusában építették meg a tornyot, a melynek tetejét a kegyes-tanítórend saját költségén vonatta be vörös rézzel. 1835-ben Adományok a városban gyűjtést indítottak a templom belső felszerelésére, a mely, különösen Hornyik János 400 forintja, Suly Antal, városi tanácsos 50 forintja, lehetővé tette a nagyoltár felállítását, a Márkus Ignác özvegye által küldött hat ezüstözött nagy gyertyatartó s Venczliánné két oltárvánkosa s koszorúja pedig annak feldíszítését. (Özv. Venczliánné ág. ev. vallású volt.) Ugyan- Szt. Imre kép. ezen év július havában leérkezett a templom patronusát, szt. Imrét ábrázoló kép is, melynek megfestése 250 forintba került.

A templom megáldása. A templom ünnepélyes megáldása 1836 június 30-án történt, ugyancsak Kopáchy József megyés püspök által. Ő mutatta be az új szentélyben legelőször a szeplőtlen áldozatot, a melynek bevégzése után Veszerle Ignác theologiai tanár lépett a szószékre s könyekre fakasztó beszédet intézett a szülőkhöz és azok gyermekeihez. E beszéd elhangzása után, az ifjúság nevében, Kovács Elek tanuló kérte le szépen kidolgozott beszédben mind-azokra az Isten áldását, a kik a templom létesítésében fáradoztak. Másnap nagy kitüntetés érte a házfőnök-igazgatót, a kinek a püspök akkor, a midőn az a főpapnak Dobay Elek és Jalosits András tanárok latin s magyar Dobay és Jalosits ódái. ódait**) átnyújtotta, egy gyönyörű fehér misemondó ruhát és ezüst kelyhet ajándékozott; de nagy megtiszteltetés érte. az egész kegyesrendi házat is, a melynek szerény ebédjében a főpap egész udvarával osztozott. Pohár- A püspök pohár- köszöntője. köszöntőjében büszkén említette, hogy ő is a kegyesrendiek tanítványa s boldoggá tette az egyszerű piaristákat az a kijelentése, hogy Isten után a kegyesrendiek oktatásainak köszöni a magas állást, a melyre a Gondviselés helyezte. — A templom megáldásakor azonban az új szentegyház még nem volt teljesen felszerelve s így az adakozások még tovább is folytak. Két

*) Veszprémben a járvány augusztus vége felé ütött ki s október 23-áig szedte a kolera-járvány áldozatait; megszűnőcekor a szűkesegyházban ünnepélyes hálaadó istentiszteletet tartottak. Veszprémben. Veszprémben mintegy 350-et ragadott el a járvány, Pápán 1000-et. A köznyomorban szépen viselkedelt szegényeivel szemben a megye s a város, a kiknek számára Bécsből s Pestről orvosságot hozatott.

**) Dobay ódáját »Szemelvények a veszprémi kegyesrendi tanárok műveiből« cz. fejezetünkben megtalálhatja az olvasó.

évvél később, 1838-ban küldték meg Pestről a Szt. György, oltárképet, a melyet Haiszler György festetett, valamint Szt. Ignáczt is. 1839-ben, decz. 8-án érkezett meg a templom orgonája, a melyet Focht Ferencz pécsi orgona-építő 1100 forintért készített s a melynek felállítása öt napot vett igénybe. Még az orgona megérkezése előtt, 1839. ápril 17-én szentelte föl Kopáchy József, már mint esztergomi herczeg-érsek, a templom három harangját, a mely alkalommal a megye s a város, a minő fénynyel, olyan szeretettel fogadta Magyarország főpapját. A megszentelt harangok legnagyobbja 6 mázsa 36 font, a mely akkor uralkodó királyunktól Ferdinánd nevet kapott; a középső, a mely Kopáchy József primástól nyert József nevet, 3 mázsa 28 $\frac{1}{2}$ font s végül a legkisebb, az Imre harang, 2 mázsa 16 font. A legnagyobb harangon ez a felírás olvasható: Ex munitentia Ferdinandi, regis apostolici. Fudit Henricus Eberhard, Pestini, 1839. A három harang, a melyek másodikát Kopáchy primás, harmadikát a kegyesrend ajándékozta: 2492 forintba került. A templomi munkálatok utolsója: a Bucher Ferencz által eszközölt szentély-kifestés 1840-ben történt, a melyet augusztusban kezdett meg s szeptember 30-án fejezett be. A költségeket Laszkallner kanonok fődözte, a kinek képét a művész, a főpap tudta nélkül, a templom szentélyébe néző oratoriumi ablak fölé festette. Egyébként az ő emlékeztét örökíti meg a szentély magas boltívén festett eme felirat is: Ex ore infantium perfecisti laudem. H. S. D. R. A. L. C. E. V. C. P. P. I. C. P. A. D. 1840., a mely utóbbi betűknek értelme ez: Hoc Sanctuarium Dominus Reverendissimus Antonius Laszkallner Cathedralis Ecclesiae Veszprimiensis Canonicus Pro Patria, Iuventute Curavit Pingendum, Anno Domini 1840. A templom építése, bele nem számítva a belső föl-szerelést, 16864 frt s 43 krba került.

Oltárképek.

Harang-szentelés.

A szentély ki-festése.

A szentély boltívének felirata.

A gymnasiumi épület átalakításának s a templom építésének történetével kapcsolatban kell megemlékeznünk egy hosszú ideig, 1821-től 1852-ig tartó ügyről azért, mert azért a segélyért, melyet a megye az iskola ujjaépítésére adott, már 1821-iki gyűlésén mintegy kikötötte azt, hogy a várbeli útca szélesítésére a kegyesrendiek a gymnasium udvarából egy részt átengednek. Bár Horváth Ignác a vármegye ezen óhaját a rendfőnökhöz még 1821-ben felterjesztette s az udvar rajzát is beküldötte, a beleegyezés csak az 1822-ik évben érkezett le, a midőn a rendkormány a megye óhaját a következő három pont teljesítésétől tette függővé: 1. a házi cselédség számára elegendő nagy helyiség, hat lónak és három tehénnek szükséges istálló építtessék. 2. A földszinti lakások ablakai vasráccsal láttassanak el. 3. Az iskolának udvara kellő magas kőfállal kerítettessék be. — A megyének pénze nem lévén, az ügy 1828-ig pihent, a midőn a beküldött pontokat terheseknek találó alispán levelet intéz a rendfőnökhöz, melyben még nagyobb tért kér és a föltételek enyhítését óhajlja. Az 1829-ik

Útca-szélesítés a várbán.

évben több levélváltás történt s bár mind a rend, mind pedig a ház a templom-építéssel nagyon el volt foglalva, készségesen nyújtottak módot a megye s a város jótéteményeinek viszonzásául akkora területet engedni, a mekkorát maga a megyei főmérnök: Halász Ignác is elegendőnek javasolt. Később az ügy elmérgesedett s midőn a rendfőnök arról is értesült, hogy az alispán által kért nagyobb terület a házra káros is lenne, hivatalos iratban tiltotta el a házfőnököt minden további tárgyalástól s az egész ügyben maga a rendkormány is tartózkodó állást foglalt el. — 1830-ban, miután többen adakoztak a rendkormány által kért épületek emelésére s maga Kopáchy püspök is 500 forintot ajánlott meg az útczaszélesítés költségeire, újólág felvették a tárgyalás fonalát. A tervet is elkészítették, a mely azonban nem nyerte meg az egyezkedést vezetőket tetszését azért, mert az építéshez szükséges anyagok, nevezetesen: 34000 tégl. 953 m. mész, 242 öl kő, 970 szekér homok, valamint a 837 frt 43 krnyi munkapénz-előirányzat korántsem volt fedezhető a gyűjtés által bejött 737 frt s 60 krból, pusztá ígéretekre pedig a megye nem adhatott semmit. Hogy az ügy zátonyra ne jusson, az alispán a püspököt s a káptalant akarta 1835-ben az útca szélesítésének megnyerni, azzal argumentálván, hogy tűzi veszedelem támadása esetén »a Káptalan levéltára, mely szinte az egész és egyes familiákra nagybecsű, hamúvá változhatik, a jussos levelek megsemmisíttetnek.« 1842-ben újólág szőnyegre került a megyegyűlésen az ügy, de az a fölmerült akadályok miatt elhalasztott. — 1843-ban már-már zöld ágra vergődtek volna, ha Horváth Ignác házfőnök, ez a ritka buzgó s tapintatos ember meg nem hal. Utódával 1847-ben újra alkudozni kezdettek, a ki azonban az elődje által kötötteket magára nézve nem tartotta kötelezőknek.

Időközben beállott a szabadságharcz. Elnémult minden magánérdek. A nemzet sietett beigazolni Fáy szavait: »A szabadság annak való, a kinek lelkében él annak szelleme.«

IV.

A NAGY-GYMNASIUM KIS-GYMNASIUMMÁ TÖRPÜL; A NAGY-GYMNASIUM VISSZAÁLLÍTÁSA.

AZ »ENTWURF«; A GYMNASIUMI ELSŐ NEMZETI TANTERV S A 70-ES ÉVEK TANRENDSZERE.

(I. FERENCZ JÓZSEF KORA.)

Dicső, de gyászos képek vonulnak el képzeletem előtt! Látom, miként rohannak félisteneink tépett zászlóik alatt a túlnyomó ellenre; látom az ádáz küzdelmet, a melyben a ruhafoszlányok közül vérpatak fakad; hallom a harci riadót, a melynek szavára, mint egykor Lehel kürtjeére, a haldokló is fölemeli még egyszer fejét; hallom a vértanúk utolsó fohását s aztán — lelki szemeimet nem tudom levenni arról a nagy temetőről, a melybe a magyar szabadság hanyatlott s a melyben kegyeletünk most a halhatatlansággal ölelkezik.

Szabadság-
harczunk.

Küzdöttünk, majd meg szétzüllöttünk! Küzdelmünket bámulta egész Európa, menekültjeinket pedig befogadta az egész világ! Szenvedtünk példátlan sokat, nagyon sokáig!

»Valamint minden népnek megvan a maga Geniusa, úgy megvan saját eleme is, melyből ha kiesik, vagy melyből ha kiveszed, kettétörik azon költői zománcz, a mely nélkül rideg pálya a hosszú élet.« (Széchenyi.)

A magyar nemzet is kiesett sikertelen küzdelme után eleméből! Idegennek érezte magát saját hazájában, mostoha volt saját édes anyja kebelén!

Szomorú politikai viszonyaink bélyegét viseli magán minden, így az 50-es évek elején ránk erőszakolt Organisations-Entwurf is, a mely a germanizációnak utolsó nagyobb kirohanása volt a magyar nemzetiség

Oktatás-
ügyünk.

ellen. Thun Leo próbálkozott meg ezzel, a ki még abban is túl akarta szárnyalni elődeit, hogy közoktatásunk egészen az állampénztárra nehezedjék. Nem akart kevesebbet, mint azt, hogy oktatásügyünket saját pénzünkön, itt-ott európai színvonalra emelvén: németekké legyünk. Több, mint százezer forintnyi adóval terhelte meg iskoláinkat s míg Horvátország, még a 60-as évek elején is, évenként a tanulmányi alapból 49000 forintot kapott, addig Magyarország összes tanügyére csak 14000 forint jutott.

Az
»Entwurf«

A kimerülés s a kényszer elfogadtatott a nemzettel mindent, mert: csendessé válik az, a kinek szeretete tárgyára borul a hant! Nem törődött a nemzet e tanrendszer hátrányaival, de nem akarta ismerni előnyeit sem. Az, hogy az »Entwurf« kellő tudománnyal és szakismerettel volt összeállítva; az, hogy a gépies emlézés kiküszöbölése után a fősúlyt az értelem s az ítélő-tehetség gyakorlására, a szépérzék s a szónoki képesség fejlesztésére fordította: nem érdekelte a nemzetet, mert bánatos s elkeseredett lelke nem akarta mindezt méltányolni. Bizony: más körülmények között nagy lelkesedéssel hálálta volna meg a nemzet a kormány ezen gondoskodását!

De ismerjük meg e tanrendszert!

Az 50-es évek tanítási rendszerét tárgyaló »Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen« majdnem 100 oldalon a következő négy fejezetben szabja meg a középiskola teendőit: Általános tudnivalók; A tanmenet; A tanulók; A gymnasium vezetése, — a melyekhez egy terjedelmes függelék (I—XVI.) járul.

Az
»Entwurf«
gymnasiumai.

Az »Entwurf« szerint a gymnasiumok felsők és alsók s ezek ismét nyilvános- és magángymnasiumok, a melyek, bárki is az alapítójuk s főntartójuk, kötelesek mindenben az 1849-ben, Bécsben kiadott »Entwurf«-hoz alkalmazkodni.*) A gymnasiumban a monarchia bármely nyelve lehet az oktatási nyelv, de mindenesetre óhajtandó, hogy a vidék lakóainak nemzetisége legyen az irányadó. A tantárgyak számáról s anyagáról, azt hisszük, majd teljes tájékozást nyújt az alábbi táblázatos kimutatás; most sok más, az olvasót bizonyára érdeklő dologra kívánunk áttérni, így:

Heti
óra-beosztás.

A heti óra-beosztást illetőleg: Szerda és szombat délutánra kötelező tárgy nem eshetik. A kötelező tárgyak közül délelőttre legkevesebb 3, de délutánra kettőnél több sohasem osztandó be. A nem kötelező tárgyak délelőttre, a kötelezők elő sohasem helyezendők; a több órát igénylők, a minő p. o. a rajz, a szabad délutánokra teendők. A két első óra után, ha harmadik is leend, 10 percnyi szünet engedélyeztetik. A tanulók hittani órái, a másvallásúak miatt lehetőleg utolsóknak tétessenek. A hat órás tárgyakból minden napra csak egy tehető.

*) Keine Lehranstalt darf den Namen eines Gymnasiums führen, wenn ihre Einrichtung nicht der in diesem Gesetze vorgeschriebenen, in allen wesentlichen Punkten entspricht.« (I. Abth. S. 2.)

A szünidő tartalma egy évben nyolcz hét. A főszünidő négy hétnél tovább nem terjedhet. Az első és második félév között legkevesebb nyolcz napnyi szünet adandó. A rendes heti szünidő a két délután, a vasárnap és ünnepnapokon kívül. A nyilvános jellegű gymnasiumnak nincs joga a törvényt szabta szünidőn kívül újat engedélyezni. Szünidő.

Minden tárgy jóváhagyott tankönyv utján taníttassék, a melynek alkalmazhatására megkivántatik az, hogy iskolai használatra legyen írva s hogy felölelje a kiszabott tananyagot. Tankönyvek.

A tandíjat állami intézetekben, az illető ország anyagi viszonyainak figyelembe vételével, a miniszterium közbejöttével szabják meg; egyéb intézetek tandíja fölött a föntartó testület határoz. A tandíjmentesség elnyerhetésére az állam által föntartott intézeteknél kitünő osztályzat kívánatos, a magánosok vagy testületek által ellátott iskolák tandíjelengedése fölött az állam nem intézkedik. Tandíj.

A tanulónak a gymnasiumba való fölvételéhez megkivántatik, hogy kilenczedik életévét betöltse; hogy szülei, vagy azok megbizottja kíséretében már a tanév megkezdése előtt fölvételre jelentkezék s végül, hogy a megkivántató előismeretekkel rendelkezék. Fölvétel.

Az iskolai fegyelem szigorúan ügyel a szorgalmas iskola-látogatásra. A későn jöttek s a hiányzók nevei az osztálykönyvbe bevezettetnek, nemkülönben a fegyelem ellen vétők is. A mulasztások a szülők vagy az orvos bizonyítványa által igazoltatnak. Előleges bejelentésnél az osztályfőnök csak egy napra adhat engedélyt, több napi távolmaradhatásra csakis az igazgató. Fegyelem.

A büntetések nemei közé tartozik: az osztályfőnöki, az igazgatói s a tanártestületi feddés, a bezárás, a carcer, a testi megfenyítés, az eltávolítás. A bezárást illetőleg az ellenőrzés s a felügyelet céljából ajánlatos bizonyos napok meghatározása, a melyeket a tantestület közösen dönt el. A lefokozáson kívül, a melylyel a huzamos hanyagság s a szórakozottság bünhesztetik, megtorló eszköz a carcer is, a melylyel az említett hibában leledzőkön kívül az engedetlenek, daczosak stb. sujtatnak. A carcer, a börtönszerű elcsukás, legfőllebb 8 óráig tartó súlyosabb büntetés, a mely éjjelre sohasem terjedhet ki. Ez időre a megbüntetett tanuló a fenyítéket kiszabó tanártól dolgozatot kap, a ki a delinquent egyszer meglátogatni köteles. A testi fenyítéket az »Entwurf« nem küszöböli ki az iskolából, de megkívánja, hogy az minden hevesebb indulatosság nélkül és soha az intézeti szolgálattal együtt végre. A legnagyobb büntetés a kizárás volt, és pedig vagy csak a tanintézetből, vagy az ország összes intézeteiből. A tanártestület e nemű határozatainak megerősítése a magasabb tanhatóságoktól függött, a melyek az ügyet átbírálták. Büntetések.
A carcer.

Magasabb
osztályba
való léphetés.

A tanulók magasabb osztályba való fölléphetésére s vizsgálataira vonatkozólag az »Entwurf« így intézkedik: a tanulónak magasabb osztályba való léphetése az osztályban működő tanárok ítéletétől függ.

Elhelyezés.

A semestralis vizsgálatokat semmi körülmény között sem engedi el az »Entwurf«, a melyek bevégzése után a tanulók locatiója, vagyis elhelyezése következik.

Az
»Entwurf«
tantárgyai,
heti óraszám,
tananyaga.

A veszprémi gymnasiumban, mint az a történet folyamán kiviláglik, a kis-gymnasiummá való degradálás folytán csak az alsó négy osztályban hajtották végre az »Entwurf« intézkedéseit s azt is csak nagyon hiányosan, mert az intézet, a katonaságnak helyet adandó, folyton vándorolt.

Az »Entwurf« kívánalmi az alsó négy osztályban a következők voltak :

Osztály	T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
I.	Vallástan	2	A hittan elemei.
	Anyanyelv	4	Nyelvtan. Írás, olvasás. Helyesírás. Írásbeli dolgozatok kéthetenkint.
	Latin nyelv	8	Ejtegetés és igeragozás, begyakorolva a Chrestomathiából. Kéthetenkint írásb. dolgozat.
	Földrajz	3	Egyetemes földrajz. A politikai földrajz alapvonalai.
	Természetrajz	2	Állattan: Emlősök, madarak, kétléltek, halak.
	Mennyiségtan	3	Számolás egészekkel s törtekkel. Vonal, szög; a háromszög s a parallelogramm szerkesztése s főtulajdonságai.
II.	Vallástan	2	A kath. egyház szertartásai.
	Anyanyelv	4	Mondatalkotás s rövidítés. Szóképzés-tan. Írásbeli dolgozatok kéthetenkint.
	Latin nyelv	6	A rendhagyó nevek és igék, begyakorolva a Chrestomathiából. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	Ó-kor története 476-ig Kr. u.
	Természetrajz	2	Állattan: Puhányok, rovarok. — A II. félévben: Növénytan.
	Mennyiségtan	3	Közéleti, gyakorlati számtan. Mérték-és pénzisme. Terület-számítások.

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
III.	Vallástan	2	Bibliai ó-szövetség.
	Anyanyelv	3	Költemények, prózák beemlézése s előadása. Írásbeli dolgozatok kéthetenként.
	Görög nyelv	5	Rendszeres alaktan az mi végzetű igékig. Emlézés, fordítás az olvasókönyvből. Kéthetenként írásbeli dolg., de csak a II. félévben.
	Latin nyelv	5	Eset-tan. Cornelius Nepos. Írásbeli dolgozat az I. félévben hetenként, a II-ban kéthetenként.
	Történelem	3	A középkor története; Ausztria története — tekintettel az egyetemes tört. főbb pontjaira — a westpháli békeig.
	Természettan Természettan	3	Az I. félévben: Ásványtan. A II-ban Physika: Előismeretek; hőtan.
	Mennyiségtan	3	Betűszám-tan. Kapcsolástan. Négyzet- és köbgyök. Permutatio. Combinatio. A kör számításai.
IV.	Vallástan	2	Bibliai új-szövetség.
	Anyanyelv	3	Mint a III. osztályban.
	Görög nyelv	4	A mi végű igék. A rendhagyó ragozás. Emlézés és fordítás az olvasókönyvből. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	A módok tana. Julius Caesar. Hetenként egy írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	I. félév: Ausztria történelme folytatva s befejezve. II. félév: Összefoglaló ismétlése a pol. földrajznak s népszerű honismertetés.
	Természettan	3	Egyensúly- és mozgástan. Hangtan. Fénytan. Villamosság s delejesség. A csillagászat s a phys. földrajz elemei.
	Mennyiségtan	3	Aránylatok, egyenletek egy ismeretlennel. Stereometria.

Az »Entwürfe« tantárgyai, heti óraszám, tananyaga. (Folyt.)

Az ezen táblázatba öntötteken kívül, mint azt a fönmaradt füzetek igazolják, mindig nagy gondot fordított e tanterv az egyes szak-dolgozatok izléses kiállítására s ezzel kapcsolatosan a szép- és helyesírásra is. Hasonlóképen nem hanyagolta el a sok helytelen időtöltéstől megóvó, szívképző ének-oktatást sem.

Az
»Entwurf«
tantárgyai,
heti óraszám,
tananyaga.
(Folyt.)

A tanügy iránt érdeklődők kedvéért az »Entwurf« intézkedéseit a négy felső osztályról s az érettségi vizsgálatokról a következőkben összegezzük:

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
V.	Vallástan	2	Egélytan I.
	Anyanyelv	2	Szemelvények. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	4	Homer Iliasa. Grammatikai ismétlés. Minden hónapban egy írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Livius. Ovidius Metamorphosisa. Stylgyakorlat. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Történelem	4	Az ó-kor történelme. Görög-római régiség-tan. Az irod.-történet s a litregtan főbb pontj.
	Természetráaj	2	Rendszeres természetrajz: Állat-, növény- és ásványtan.
	Mennyiség-tan	4	Számrendszer. A képzetes s tört-kitevőjű számok. Algebrái kifejezések. A számok oszthatósága s tulajdonságai. A törtek részletesen. Longimetria s planimetria.
VI.	Vallástan	2	Egélytan II.
	Anyanyelv	3	Irodalomtörténet, szemelvényekkel. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	4	I. félév: Homer Iliasa. II. félév: Herodot. Grammat. ismétlés. Havonk. egy írásb. dolg.
	Latin nyelv	6	Sallustius. Caes. bell. civ.-Vergilius: Eclog. Georg. Aeneis. Stylgyakorlat. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	A középkor története, a népvándorlástól a XV. századig.
	Természettan	3	Általános tulajdonságok. Vegyi összeköttetés. Hőtan. Villamosság. Delcjesség.
	Mennyiség-tan	3	Hatvány. Gyök. Logarithmus. Elsőfokú egyenlet egy s több ismeretlennel. Redukált algebrái kifejezések. Trigonometria és Stereometria.
VII.	Vallástan	2	Erkölcstan.
	Anyanyelv	3	Az irod. történet folyt. és befejezése. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	5	I. félév: Sophokles, utóbb Odysseia. II. félév: Demosthenes kisebb beszédei. Grammatikai ismétlés. Hetenként egy írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	5	Cicero. Vergilius Aeneise. Stylgyakorlat. Minden két héten írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	Az új-kor története a jelenkorig.
	Természettan	3	Egyensúly. Mozgástan. Hangtan. Fénytan. Astronomia s Meteorologia.
	Mennyiség-tan	3	Elsőfokú határozatlan egyenletek. Az egyenletek eddig elő nem fordult részei. Az algebra alkalmazása a mértanban. Elemző mértan.

Osztály	T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
VIII.	Vallástan	2	Egyháztörténelem.
	Anyanyelv	3	Széptan. Beszédgyakorlat. Két- vagy három-hetenként egy írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	6	I. félév: Plato. II. félév: Sophokles. Nyelvtani ismétlés. Kéthetenként egy iskolai dolgozat.
	Latin nyelv	5	Tacitus. Horatius. Styl-gyakorlat. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	Ausztria politikai földrajza.
	Természettan	3	I. félév: Phys. földrajz és földtan. II. félév: Az ember-, állat- és növény élettana, az állatok földrajzi elterjedése.
	Bölcsészet	2	Lélek- és gondolkodástan.

Az »Entwürfe« tantárgyai, heti óraszám, tananyaga. (Folyt.)

Még csak az érettségi vizsgátról akarunk megemlékezni: Az érettségire való jelentkezés két hónappal a tanév bezárása előtt történik. Ha a tanuló feljogosít az eredményre, a testület elfogadja, ellenkező esetben pedig visszalépést ajánl, a mely a szülőkkel is írásban közölteik. A vizsgálat írásbeli és szóbeli.

Írásbeliül szolgál:

1. Az anyanyelv a tétel kidolgozására 5 óra engedélyeztetik.
2. Fordítás latinból magyarra » » » 2 » »
3. Fordítás magyarból latinra » » » 3 » »
4. Fordítás görögből magyarra » » » 3 » »
5. Mennyiségtan » » » 4 » »
6. Egy második élő nyelv » » » 3 » »

(e legutóbbi nincs befolyással a tanuló vizsgálati sikerének eldöntésére.)

A szóbeli vizsgálat az új tanév négy első hetében, az iskolai főfelügyelő által kitűzött időben s a közoktatási tanács egyik tagjának jelenlétében történik.

A szóbeli vizsgálat tárgyai:

1. Anyanyelv- és irodalom.
2. Latin nyelv- és irodalom.
3. Görög nyelv- és irodalom.
4. Történelem és földrajz.
5. Mennyiségtan.
6. Természettan és természettan.

A vizsgálati tárgyak egyikéből vagy másikból felmenteni a tanács tagjának jogában áll. Egy napon 15-nél több tanuló nem vizsgálható meg.

A gymnasium ezen viszontagságos korát a következő eseményekben mutatjuk be:

Az 1848-iki mozgalmas napok hullámai városunkba szintén elhatottak s polgártársainkat is magukkal ragadták. Nem voltak tétlenek a kegyes-^{A gymnasium s a katonaság,} tanítórend tagjai sem, mert honszerelmüktől áthatva vagy karddal cserélték

Nemzetőrök
zászló-
szentelése.

fel a könyvet, vagy pedig otthon maradván, az ifjú csemetéket titokban a magyar történelemre s a hazaszeretetre oktatták. Feledhetetlen még ma is a nemzetőrök zászlószentelése a Temető-hegy térségén. A zászlószentelést s a gyönyörű ünnepi beszédet Horváth Pius, kegyesrendi tanár, jelenleg rendi kormánysegéd végezte, a kinek ministránsa Ruttner Sándor volt, a gymn. bizottságnak a 80-as években elnöke, a gymnasium nyolcz osztályúvá való kiegészítésének előharcosa.

Költözködés a
seminariumba.

A háborus viszonyok ez ünnepség után nemsokára szétriasztották a Múzsákat. A gymnasiumot 1848. decz. hó 28-án a katonaság számára laktanyává alakították át, a hol 1849. január 1-éig 130 katonát kellett étellel, itallal s fűtéssel ellátni, a mi a piaristáknak 107 forintjába került.*) A városi tanács e költség kárpótlására két öl fát küldött! Nehéz s vandali idők voltak ezek! Hogy a katonák mit vittek végbe az iskola bútorzatán, arra elegendő legyen azt megemlítenünk, hogy az szinte hasznavehetetlennek bizonyult akkor, a mikor jan. 12-én az előadások újra megkezdődtek, de bizony — csak nem egészen két hétre, mert január 25-én a gymnasiumi épület újlag laktanyává alakítván át, az ifjúság másnap átköltözött a semináriumba.

A szerzetes-
rendek
nélkülözése.

Hogy mennyit nélkülöztek ezen idők alatt a kegyesrendi ház tagjai, évkönyveikre hivatkozunk, melyekben az van feljegyezve, hogy még a fűtő-anyagban is szükségét látták, mert a katonák azt hamarosan elhordták; ezért kellett utóvégre is a vármegyének 1849. február 10-én a konyha és a gymnasiumi épület között deszkakerítést húzni. De örömezt szenvedtek a piaristák s szenvedett velük a többi szerzetesrend is, a melyek szintén sokat nélkülöztek. Jelét adja ennek Villax zirczi apátnak levele is, a mely a piarista házfőnöknek az évenként adatni szokott famennyiség iránti folyamodványára jött válaszul: »Nem lesz ismeretlen Nagytiszteletűséged előtt, mily nyomasztólag hatottak legyen a legközelebb lefolyt idők élményei valamint általában minden birtokosra, úgy szerzetünkre is. Ezt azon biztos reményben említem fel, miszerint a mostoha körülményeket tekintetbe véve, kellőképen méltányolni fogja a múlt hó 17-én kelt folyamodványukra nézvésti e válaszomat: a 12 öl fát illető kérelmüket nem teljesíthetem.«

Még mindig
a katonaság.

Az 1849. évben még mindig a 12-ik vadász-zászlóalj tanyázott a gymnasium épületében s így az ifjúság oktatását továbbra is a seminariumban kellett eszközölni. A vadászok helyét február 1-én a Palombini-gyalogezred foglalta el s így minden remény eltűnt arra nézve, hogy a piaristák intézetüket egyhamar visszanyerjék.

*) Konyhájuk a mostani IV. osztály volt. Fekvő-helyük elkészítésére számos szekér szalmát hoztak, a melynek behordásában résztvett Jány Ignác, a gymnasium mostani szolgálja is.

E közben oly szomorú dolog érte a gymnasiumot, a minőre nem is számított.

Az 1850. évben Géringernak, a magyarországi helytartó-tanács elnökének január hó 30-án, 1548. sz. a. kelt rendelete következtében a cs. k. közoktatásügyi miniszter a cs. k. kerületi főispánokra bízta a tanodák vezetését, a ki azt a főfelügyelők által gyakorolta. Hauer br. a soproni kerület főispánja, a gymnasiumokat az új tanrendszer szerint kívánván szervezni, Sterne Ferdinánd, sopronkerületi felügyelőt felszólította, hogy a kerületébe tartozó intézeteket járja be s azoknak állapotáról tegyen jelentést. Így került Sterne városunkba, a hol június 27-én szerzett tapasztalatait a következő négy pontban terjesztette be: 1-ször: a veszprémi gymnasium magán-alapítványból keletkezett s törvény által jóváhagyott nyilvános tanintézet; 2-szor: a tanépület, mely a kegyes-tanítórend tulajdona, jelenleg a katonaság laktanyája s a kiszorult ifjúság a szeminárium szűk szobáiba van zsúfolva; 3-szor: A gymnasiumra okvetlenül szükség van, mert az intézetet, mely már az 1753—4. tanévben fejlesztetett nagygymnasiummá, a tanulók szép számmal látogatják; 4-szer: miután úgy a város, mint a megye többségét magyarok teszik,*) a helybeli gymnasium tannyelve magyar legyen s hogy a 4-ik osztályban a magyarok történelme adassék elő.

Sterne
jelentése.

Sterne e jelentése bizalmat keltett a kegyesrendiek lelkében s szinte felvidulva várták a leiratot, a mely őket egyrésztől jogos tulajdonukba visszahelyezi, másrésztől pedig rég nélkülözött nyugságukat is megadja, — a midőn, mint mikor a derült égből hirtelen csap le a villám, szinte megdermedve olvasták, hogy bár a tannyelv magyar lett, a nagygymnasium, a mely közel száz évi főnnállása alatt (1753—1851.) több ezer tanuló nevelt a magyar hazának, a cs. k. közoktatási miniszternek szeptember 7-én 6737. sz. a. kiadott rendelete által, a melyben a magyarországi gymnasiumok szervezete foglaltatik, négy osztályúvá olvasztatott le.

A nagy-
gymnasiumot
kis-gymna-
siummá
degradálják.

Ezen intézkedés nagyon leverte polgárságunkat, bántotta tanárainkat, a kiknek a katonaság miatt sem éjjelük, sem nappaluk nem volt s a kiknek a gondjaikra bizott ifjúsággal a szemináriumból az aggpapok intézetébe kellett vándorolni. Itt kaptak négy szobát a tanulók elhelyezésére, a melyek azonban oly szűkek voltak, hogy azokban a gyermekek egészségének veszélyeztetése nélkül napi 5 órát kihúzni nem lehetett. A tanári testület közóhájának tett tehát eleget az igazgató, a midőn Kulcsár István megyei főnökhöz, a gymnasiumi épület visszaállítása ügyében a következő kérvényt intézte:

A gymnasium
az aggpapok
intézetében.

*) Veszprém megyében ez időben 186744 lakost számláltak össze, a kik közül magyar volt: 139862, német: 34296, tót: 3393, rác: 24, — az izraeliták száma: 9169. — Magának Veszprémnek 13846 lélekszámából 10972 volt magyar, 1974 német, 24 tót, 14 rác, — az izraeliták száma 862.

Veszprém
népessége
1848—49-ben.

Az igazgató
kérvénye a
megyei
főnökhöz.

Nagyságos Megyei Főnök!

A kegyes fejedelem és annak igazságszerető kormánya mind a nyilvános-, mind a magán-tanintézeteket mindenkor különös gonddal pártolta, hogy azokban az Anyaszentegyháznak jámbor hivei, a jó fejedelemnek hű alattvalói, a hazának hasznos polgárai neveltessenek. Ezen meggyőződésemből kiindulván, bátor vagyok Nagyságodnak alázatos kérésemet előterjeszteni. Két év mult már el, hogy a helybeli gymnasiumi épület laktanyává alakítottát át, a gymnasiumi igazgatóság pedig a tantermi bútorokat először a helybeli papnöveldébe átszállítani s ott 6 tantermet, az idén pedig azokat az elaggott papok lakába áthelyezni és újólag 4 tantermet fölszerelni a gymnasium-pénztár költségén kénytelenített. A közjóért örömet átengedtük tantermeinket a katonáknak, hanem, miután a katonaság csekély számban tanyáz városunkban, az átengedett tantermek pedig oly kicsinyek, hogy azokban a tanítást a tanuló-ifjúság egészségének romlása nélkül véghez nem vihetjük: alázatosan esedezem, méltóztassék hatalmas pártfogásával azt kieszközölni, hogy saját tanépületünket minél előbb visszakaphassuk. Továbbá: mivel a gymnasium pénztárának azon nemes célja van, hogy abból a szükséges tűzifa, taneszköz beszereztessek, a tanodai szolgák kifizettessenek, a kétszeres átszállítás és felszerelés által pedig pénztárunk annyira kiürült, hogy sem a tanintézeti bútorokat harmadszor átszállítani és a tantermeket fölszerelni s a tanítás szükségét — nem említvén az új tantervezet szerint szükséges taneszközöket — megszerezni nem vagyunk képesek: alázatosan esedezem, miszerint kegyes rendeleténél fogva a gymnasiumot nem illető költségektől fölmentve, mind a tantermek fölszerelése a kormány költségén történjék, mind pedig az eddigi, az átszállítási és felszerelési költségek a gymnasiumnak megtéríttessenek. Ennélfogva bátorlakodom a mesteremberek árjegyzékét ide mellékelni, ugyanis:

a) Simicska Mikály fazekasé	49	frt	—	kr.
b) Valenti József asztalosé	8	»	—	»
c) Bauer Ádám ablakosé	16	»	42	»
d) Fertig János asztalosé	22	»	6	»
e) Sztrakovics Sebestyén kőművesé	30	»	—	»
f) Arnhoffer ácsmesteré	14	»	48	»
g) Racskó lakatosé	22	»	—	»

Összesen 161 frt 96 kr. Ezen felszerelési költségek megtérítése- és a gymnasiumi tantermek felszereléséért alázatos kérésemet megújítván s magamat eddig tapasztalt kegyeibe ajánlván, vagyok nagyságos megyei főnök urnak, Veszprém, 18-ik november, alázatos szolgája s tisztelője: Windisch Alajos s. k., igazgató.

Ugyanilyen tartalmú folyamodványt nyújtott be az igazgató decz. hó 13-án Hauer báróhoz is, — de sőt, miután sem az egyik, sem a másik nem vezetett sikerre, decz. 20-án még egyszer fölirt az igazgató a kerületi cs. k. miniszteri biztoshoz.

Kérvény a miniszteri biztoshoz.

Ebben a kétségbeejtő várakozásban a gymnasium tanárai a »Magyar Hirlap« szeptember 11-iki számában, a »Hivatalos rovat«-ban a következő tudósítást olvasták: »A kegyes-tanítórendiek 7 főgymnasiumot látnak el 12 tanárral: Budán, Pesten, Kolozsvárott, Nyitrán, Selmecczen, Szegeden és Temesvárott, — 11 algymnasiumot 6 tanárral: Nagy-Becskereken, Kalocsán, Debreczenben, Nagy-Károlyban, Kecskeméten, Máramaros-Szigeten, Tataiban, Sátor-Alja-Ujhelyen, Váczon és Veszprémben. A többi 11-ben névszerint: Beszterczén, Breznóban, Korponán, Szebenben, Szt.-Györgyön, Nagy-Kanizsán, Léván, Magyar-Óvárott, Podolinban, Privigyén és Rózsahegyen az intézet zárva marad.«

A »Magyar Hirlap« tudósítása

Az intézet sorsa végleg eldőlt, s most megkísérelték azt, hogy lépést tegyenek a kormány e határozatainak megmásítása iránt.

Irtak mindenfelé; azonban hiábavaló volt minden folyamodvány, pedig Irtak mindenfelé; azonban hiábavaló volt minden folyamodvány, pedig Sterne Ferdinánd, Csanád-egyházmegyei pap s a szegedi gymnasium egykori növendéke, az intézet igazi jóakarója volt. Jellemzéseül ide iktatjuk szavait, a melyeket a nála tisztelgő tanártestülethez intézett: »Nem azért jöttem körükbe, hogy magamat uraltassam, a minék kora már lejárt; sem alattvalói hódolatot nem kívánok, a mi csak a kölcsönös bizalmat szagatja meg, de buzdítani kívánom Önöket egy új, tevékeny életre, a melynek jelszava legyen: »Isten, Király, Haza — teendője: Erkölc s Tudomány!« E szelid lelkű férfiú sem tudott többet kivinni, mint az újév elmúltával egy bizottság kiküldését, már nem a jelleg visszanyerése, hanem az épület visszaszerezhetőse érdekében.

Sterne szavai s a bizottság kiküldése.

Ez a vegyes, polgári és katonai bizottmány 1851. jan. 28-án jelent meg, a mely belátván a tantermek szűk voltát, elrendelte, hogy az elaggott papok kápolnája tanteremmé alakíttassék át s azonfelül, mivel ezzel a bajon segítve egyébként nem lett volna, az I. és IV. osztály tantermében a padokat máskép helyezték el. Ennyi volt az egész!

Az aggpapok kápolnája tanteremmé lesz.

A remény egy parányi fénye csillogott a kegyesrendiek felé, a midőn az 1851. év augusztus 20-án a Palumbini ezredet Komáromba helyezték át. Biz az lidércz-fény volt! Még ugyanazon hónap utolsó napján elhelyezkedett intézetükben a Masuchelli 10-ik gyalogezred s meg kellett elégedni a reménnyel, hogy a borongós idők elmúltával a gymnasium épülete újólag régi rendeltetésee lesz. Tanítottak tehát tovább az agg-papok intézetében.

Ismét csak katonaság.

Az idő a legjobb orvos! Az 1852-ik év vége felé már lényegesen javult az ország helyzete s kezdett kibontakozni a mély gyászból, a mely a szabadságharc szenvedéseiben reá nehezedett. Megjelent népe között a kegyes

A király látogatása.

király: Ferencz József is, a ki június 30-án Balaton-Füredről jövet, ott egy éjet pihenvén, reggel hat órakor érkezett városunkba, a hol két órát töltött; leereszkedéséből, melyet a székesegyház, a szeminárium s a megyeház megtekintése alkalmával kegyes volt tanúsítani, erőt merített a város hű polgársága, bizalmat a hányódó kegyesrendiek.

A gymnasium
visszanyerése.
Az útca-
szélesítés
megoldása.

S a hosszas türelem végre is meghozta a maga rózsáit! Még azon év szeptemberében — a midőn az útca-szélesítésnek rég huzódó ügye az által nyert megoldást, hogy a kegyesrendiek udvarukból engedtek — megérkezett a városhoz a legmagasabb rendelet, a melynek értelmében a városi hatóság köteles a gymnasium épületét a kegyesrendieknek abban az állapotban, a melyben 4 év előtt volt, megújítva visszaadni.

E kor apróbb eseményeit még a következőkben adjuk az olvasó elé.

Talabér
nyilatkozata
az 1852—3.
tanév vizsgál-
latairól s az
új tanrend-
szerről.

A szépen helyreállított tanintézetben találta a tanférfiakat az 1852—3. év új tanrendszerre, a melylyel az intézet tanárai már az első évben megbirkóztak. Erről tesz tanúságot Talabér János 1853. aug hó 11-én, a »Religio« egyházi folyóirat 11. számában: »Julius 30-án ment végbe a veszprémi algymnasiumi tanuló-ifjúság nyilvános vizsgálata, számos vendégkoszorú jelenlétében, a hol szívesen szemléltük megyénk nagyságos főnökét: főtisztelendő Bogcha Ferencz kanonok urat; sajnos, hogy többen nem voltak jelen, különösen azok, a kiknek a mostani tanrendszerről fogalmuk sincsen s mégis minden alap nélkül kikelnek ellene. A vizsgálat célja vala, hogy a hallgató-közönség lássa az ó- és új tanrendszer közötti különbséget, az előfordult tárgyak minőségét s a tanár urak előadási modorát. A vizsgálat mindnyájunk öröme s meglegedésére ütött ki. A tanár urak nehéz pályájukon dicséretes előmenetellel haladtak s terhes gondjaik tövisei mellé örömmel tűzzük az elismerés rózsáit. Az ünnepély alkalmával jelen voltak részeltettek az algymnasium 1852—3. tanév érdekes évlapjából, a melynek első része: »A mult és jelen tanmód« a széptehetségű Sárvány Béla tanár úr jeles tollából folyt, a második részt pedig: »Történelmi és statisztikai adatok« — miről ha időnk engedné, bővebben szólnánk — a többször elismeréssel említett Vindisch Alajostól birjuk.«

Újítás a
gymnasium
tetőzetén.

1854-ben újítás történt a gymnasiumon. Az idő vasfoga megrongálta a viharok dúlásainak különben is kitett gymnasiumi épület tetejét, miért is a mostani kaszárnya felé eső tetőrészt megjavították, az udvarit pedig egész újonnan födték. Az egész munka 450 forintba került, a mely összegből a kegyesrend 400, a zirczi apátság pedig 50 forintot fedezett.

Iskolai
ünnepség.

Az 1856-ik évben egy kis iskolai ünnepség volt. Június 8-án függesztette fel ugyanis, alkalmi beszéd kíséretében, az igazgató, a II. osztályban ő felsége képét, a melyet Czegezy Ignác, sátoralja-újhelyi tanár ajándékozott az intézetnek.

1857. aug. 13-án az ős Veszprém újólaj fejedelmi látogatásban részesült. Délután két óraker érkezett hozzánk ugyanis szeretett királyunk, a ki részt vevén a székesegyházban, a Ranolder püspök által mondott hálaadó-isteni tiszteleten, legelőször a várban felállított katonaságot szemlélte meg, majd a kivonult tanuló-ifjúság sorfala között a püspöki lakba ment, a hol a főpap által szép beszéddel fogadtatván, a következőkben válaszolt: »Szivesen fogadom hódolatukat, az Isten áldja Önöket is.« Ezután ő felsége a tisztelgő küldöttségeket fogadta, köztük a kath. clerust s annak soraiban tanártestületünket. Négy óraker volt a fejedelmi ebéd, ötkor a középületek meglátogatása, kilencz óraker pedig a kivilágítás, a mely azonban a nagy szél miatt csak részben sikerült. Másnap reggel öt óraker, harangok zúgása s mozsarak durrogása között távozott a legjobb fejedelem hű népe köréből. Még két nevezetes eseményt kell az 1857. évről följegyeznünk. Ezen évben vettetett meg ugyanis az ifjúsági könyvtár alapja s ebben az esztendőben adott helyet a gymnasium a IV. elemi osztálynak is és pedig: több városi tanácsos fölkérésére csak egy évre. Történetünk tanúsága szerint csak 1880-ban lett újra az átengedett tanterem a gymnasiumé s akkor is a tulajdon visszaváltása a gymnasiumi bizottságnak 2000 frtjába került.

A király újabb látogatása.

Az ifjúsági könyvtár alapjának megvetése s a IV. elemi oszt. a gymnasiumban.

1862. május hó 10-én Pálffy Móricz gr., Magyarország kir. helytartója és Jagasics Sándor főispáni-helyettes látogatta meg a tanintézetet, a kik másfél óra alatt minden osztályt megtekintettek.

Pálffy kir. helytartó látogatása.

A gymnasiumi épületen az első nagyobb javítás az 1862—63. tanévben történt. Számord János igazgató a főigazgató tanácsára magasabb helyen kért segélyt, de eredménytelenül, s így, hogy a bekövetkező nagyobb bajnak elejét vegye, kénytelen volt a kegyesrend kormányához fordulni. A rendfőnök, titkára kíséretében Veszprémbe jöven azt találta, hogy nemcsak a gymnasium, hanem a társház is javítást igényel. A gymnasium s a társház munkálataiért a rend ezen alkalommal 325 forintot fizetett.

Javítás a gymnasium épületén.

1864. augusztus hó 6-án egy veterán piaristának kitüntetését ünnepeltük, a midőn a sok szép latin ódájáról híres Dobay Elek díszesített fel a koronás-arany-éremkereszttel. A megyeházat ez ünnepélyen zsufolásig megtöltötték Dobay régi tanítványai s tisztelői. Alig egy hónappal később igazgatóváltás történt, a midőn Magyarász Incze vette át az intézet vezetését.

Dobay kitüntetése.

Az »Entwurf« korszakának letünése előtt utolsó följegyezni valónk az 1866. és 1867. tanévek megkurttítása. Az utóbbit a nagyban terjedő kolera-járvány, az előbbit pedig az olasz háború miatt kellett előbb befejezni.

Megrövidített tanévek.

Ezek után a nemzetre szebb idők derültek. Az olasz háború veszteségei csak sürgették a magyar alkotmány mielőbbi megadását s a sokat szenvedett

A nemzet a 60-as évek végén.

nemzeten is bebizonyodtak Kölcsey szavai: »Adott a természet orvost a veszteség legnagyobb fájdalmára is: az időt. Lassanként feledünk, nem mindent, de sokat; lassanként enyhülünk, nem egészen, de nagyban.« A nemzet letörölte könyeit és sietett fölcent királya atyai karjai közé!

* * *

Az alkot-
mányosság
hatása
a nemzetre.

A mi zivataros éjek után a ragyogóan fényes reggel: az volt a nehéz idők után az alkotmányosság hajnala. A nemzet már régen ért ilyen szép napot, — mert a mint a nap aranyos sugarai felébresztik álmából a szunnyadó növényzetet: úgy keltette fel a szabadság első derengése a kifáradt nemzetet, — s a mint a gyémántos harmat megszépíti a növényt: úgy szépítette meg a nemzetet az az örömkönyű, a mely e napon minden magyar szemében ragyogott.

A nagy öröm nagy tettekre buzdít. A szabadság üde levegőjét élvező nemzet rohamosan lát a munkához, a mely által a magyar név egész Európa előtt csodálttá, tiszteltté lesz; nem panaszkodik többé, hanem az abszolutizmus bilincseiből kiszabadult kezeivel a jólét egész mezejét munkálva arra törekszik, hogy minden művébe nemzeti szellemet öntsön. Fülébe csengnek még mindig Széchenyi szavai: »A munkásságnak legnagyobb rugója a honszeretet, a munkásságnak pedig legbizonyosabb követője a gazdagság, erő és erény«; érzi, hogy »a közgyarapodás, a nemzeti súly, a lakósok tiszta erkölce a honszeretetből fakad leginkább« — s a mint a kiegyezés megtörténik; a mint a nemzet bemutatja hódolatát a felkent király trónja előtt: emberfölötti erővel törekszik arra, hogy elérje s túlszárnyalja világ-részünk népeit.

A nagy-
gymnasium
visszaállítá-
sának eszméje.

A mint egykor a harci zaj, úgy most a béke szava eljutott Veszprémbe is. Nálunk is kigyúltak az örömtüzek, de fellobogott az eszme is: Tegyük, habár kevés is a tehetségünk, emlékeztessé az alkotmányosság napjait: helyezzük egyetlen középiskolánkat arra a magaslatra, a melyen majd száz évig állott; rakjuk össze filléreinket, hogy az V. és VI. osztályt visszaállítsuk!

Vezérférfiak.

»Vannak emberek, a kik minden órában, minden pillanatban valami boldogságot szeretnének teremteni, valami magasztos eszmét óhajtanának megvalósítani«, mondja Auerbach. Ily férfiakat — mint azt az intézet utolsó húsz évének története is igazolja — nagy számban juttatott a Gondviselés Veszprémnek. — Városunknak, mely a lét feltételeivel mindig küzdött, ez volt az egyedüli szerencséje. Bizonyos szent megilletődéssel tekintünk ma is a visszaállítás férfiakra, köztük szegényeink valódi atyjára: Pribék István, fölszentelt püspökre; Ruttner Sándor, Fehérváry József, Hets Pál neveit arany betűkkel kellene feljegyeznünk e könyv lapjaira, mert Markl Ignác czimz. püspökkel és Tarányi Ferencz kanonokkal ők

voltak azok, a kik nemcsak fájlalták a tanintézet csökkenését, hanem szóval és tettel támogatták e mozgalomnak legkiválóbb emberét: a törhetlen jellemű s felelhetlen Rosos István alispánt s a nagy munka fáradalmaiban Rosos István. örömmel osztozó társait: Fülöp Józsefet, Bezerédj Gyulát, Dunst Ferenczet, a kik ma már az anyaföldben porladoznak.

Sajnálom, hogy a nagygymnasium visszaállítása idejéből, a nagygymnasiummá újból való emelés végső akkordjain s a kegyes-tanítórenddel kötött szerződésen kívül alig örökíthetek meg valamit, mert a 68-as éveket híven feltüntető jegyzőkönyvek hiányosak s hiányoznak. De talán mégis sikerül e mozgalomból a szájhagyomány után egyet-mást az utókor-nak átadni.

Az 1867. év, a mely Eötvös József bárót visszaültette a közoktatás-Eötvös br. aügyi miniszter székébe, nevezetes fordulópont tanügyünk történelmében. Eötvös 1868-iki működése nem volt egyéb, mint harcz azon eszmékért, »Népnevelési egyletek» amelyeket ő már 1848-ban hasonló minőségben megpendített, t. i. meg-érdekében.teremteni az első magyar tantervet, a mire gazdag tapasztalatai s tiszta honszeretete képesítették is. Miniszterségének alig negyedik hónapjában felhívást bocsátott ki országosan a »Népnevelési egyletek« érdekében. A rokonszenv, melyet a mélyen érző Eötvös az ügy iránt keltett, általános volt s midőn a népnevelést, »a melynek megoldására« — szerinte — »az állam minden hatalma elégtelen s oly feladat, a melyet a nép csak maga oldhat meg«, a társadalom jó indulatába ajánlotta: Veszprémnek hangadó egyénei is megalakították a sürgetett egyletet. Innen indult ki a mozgalom a veszprémi iskolák gondozására; ezen egyesületből ágazott ki a r. k. iskolaszék s a r. k. gymnasiumi bizottság, a mely utóbbi életképességének első jelét éppen a nagygymnasium visszaállítása által adta.

A lelkesedés a visszaállítás ügye iránt nagy volt. Ennek szokatlan, de nemes példájául emlegetik a többek között azt a jótékonycélú kártyázó-társaságot, a melynek tagjai: Rosos István, Hets Pál, Fülöp József és Bezerédj Gyula, a kik máskor csak krajczárokba játszottak, 500—500 frtot azzal a kijelentéssel tettek a kártyaasztalra, hogy bárki lesz is a nyertes, ez összeg a gymnasiumé. A hagyomány még sok lélekemelő dolgot tudna elbeszélni főképen Rosos Istvánról, a ki buzgóságán kívül a leleményes-séget is jó tulajdonságai közé sorozhatta.

Azonban daczára előkelőink szavakkal le nem írható buzgalmának, a visszaállításra szükséges összegből még sok hiányzott, miért is a gymn. bizottság 1868. febr. hó 24-én tartott gyűléséből kifolyólag elhatározta, hogy a nagygymnasiumra meggyeszerzte gyűjtést indít. A bizottság reménye főképen az egyházmegyei papságban összpontosult, a mely most, különösen Ranolder János főpásztori levele után, versenyezve buzdította a hívőket az adakozásra. Hozzájárultak a czéhek, de nem idegenkedtek egyesek sem,

úgy, hogy a midőn az augusztus végén tartott iskolai nagygyűlésen a gyűjtő-íveket beszolgáltatták, a gyűjtött összeg még a majdan felállítandó főgymnasiumnak is juttatott.

A gyűjtés
eredménye.

A gyűjtés eredményét a polétások iveiből kellett kiszednem, a melyeken egy-egy tétel többször is szerepel. Ez a körülmény, valamint az is, hogy több adományt, a melyekről tudomásunk van, nem ezen ívekből, hanem egyebünnen tudtam meg: bizonyossá teszi, hogy összeállításom a legjobb igyekezet mellett sem tökéletes. Ez szolgáljon tehát mentségemre. — Az előttünk ismeretes adakozók a következők:

Az 1868-iki
gyűjtés
statisztikája.

10,000—10,000 forintot ajánlott fel e célra Ranolder püspök s a Káptalan; 1000 forintot adtak: a veszprémi Takarékpénztár és özv. Tallián Pálné; 600-at br. Fiáth Ferencz; 500-at: Bezerédj Gyula, Fülöp József, Hets Pál, Márkl Ignác, Rosos István és Ruttner Sándor; 300-at: Nagy József, Pribék István; 230-at Kopáchy József; 224-et Czekel János; 200-at Bezerédj Imre; 150-et Wurda Jánosné; 110-et Hunkár Mihály; 100-at: Bossányi József, Börössy János, Ferenczi Károly, Ferenczi György, Havranek János, Késmárky József, Kopácsy Viktor, Kopácsy György, Kovács János, Kreutzer Frigyes, Munkovics János, Mustos János, Ramazetter Károly, Simor János, Suli János; 100—50-et: Michelino János, Simon Ferencz, Trippammer Mátyás, Veinekker Gyula; 50-et: Bauer Károly, Biró Nándor, Boda István, Bokmájer Ferencz, Boksza Ferencz, Csapó Kálmán, Csizmadia czéh, Fehér Sándor, Ferenczy testvérek, özv. Kék Ferenczné, Kóloczi Lajos, Kreutzer Antal, Kupricz Sándor, Lang János, Lőrincz Jánosné, Obele Ferencz, Pap Ferencz, Peczek Gyula, Plosszer István, Sámson Pálné, Schill Ede, Simon Ferencz, Szenté Károly, Stoll Miklós, Würthel Ferencz; 40-et adtak 12-en, 30-at 12-en, 25-öt 11-en, 20-at 40-en, 15-öt 40-en, 10-et 99-en, 10—5-ig és 5-öt 180-an, 5-ön alúl pedig 706-an.

Küldöttség a
miniszternél.

Még gyűjtés közben, a város nevében beadott kérvény bemutatására a bizottság egy küldöttséget menesztett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a mely látogatása eredményéről az 1868. év márczius 29-én a következőkben számolt be: a) A vallás- és közoktatásügyi miniszter a város azon kérésének, hogy az V. osztály még a jelen évben, a VI. pedig a következőben megnyitassék, készséggel tesz eleget s erről, valamint az engedély mielőbbi megküldéséről a városi küldöttséget biztosítja. b) Az évenkinti tagdíjnak az iskola-alapra való átengedését a miniszter megajánlotta. c) A beadott folyamodványban beterjesztett azon kérelemre, hogy a torna- és rajztanárok évi fizetése az »Országos iskola-alap«-ból pótoltsék, a miniszter késznek nyilatkozott ugyan, de ennek keresztülvételét egész bizonyossággal nem ígérte meg. d) A közoktatásügyi miniszter Veszprémben a főreáltanoda felállítását különösen ajánlotta, mire a

A
főrealtanoda
eszméje.

küldöttség oda nyilatkozott, hogy a város ezen czélszerű tanoda felállításához igen szívesen fog járulni, most azonban pénzhiány miatt azt még nem teheti.

A kegyesrenddel való egyezkedést nagyon megkönnyítette volna Magyarász Incze gymn. igazgató azon kijelentése, hogy Somhegyi Ferencz, a kegyes-tanítórend főnöke márczius hó 30-án Veszprémbe jön, hogy a felállítandó veszprémi nagygymnasium részére szükséges tanszékek betöltése ügyében a városi hatósággal értekezék: ha a kegyesrend óhajait a bizottság már a legelső alkalommal teljesítette volna. Mivel azonban ez nem történt, a város kiküldöttei: Rosos István, Bezerédj Gyula, Havranek János és Ruttner Sándor az 1868. május hó 27-én tartott bizottsági gyűlésen a kegyes-tanítórend főnökségéhez április 21-én felterjesztett szerződés felől csak annyit jelezhettek, hogy azt a rend el nem fogadhatja.

Tárgyalás a kegyesrenddel; nehézségek.

Az ügy fennakadását egyébként a tanári lakások kiépítésének kérdése okozta. Ebben végül a május 27-iki ülés így határozott: »A kegyesrend óhaja: a II. emelet felépítése nemcsak azért, mert sokkal költségesebb és a czélnak meg nem felelő, de azért sem fogadható el, mert az épület közösségénél fogva a fentartás és tisztogatás kötelme folytonos pör tárgyát képezhetné. A bizottság tehát azt tartja, hogy a jelen évben tanári lak építése nem szükséges, mert egy tanár lakhelye a rend házából kikerül; elvállalja azonban a bebútorozást, az iskolahelyiség felszerelését s kötelezi magát egyúttal arra, hogy a jövő évre a VI-ik osztály tantermét szerekkel kellőleg ellátja, a tanárok számára a templom és a rendház között 3—4 szobát építtet és a rendházat a templommal fedett tornác által kötteti össze. Hasonlóképen hajlandó a kiérdemült tanár fizetését is elfogadni, hogy az ügy mihamarább megoldást nyerjen.« Ugyanezen alkalommal helyszini szemlét is tartottak a bizottság tagjai, a midőn elégnék tartották azt, hogy a tervezett épületnek most egyelőre csak a rendház és templom között elterülő földszintje építtessék ki. (E rész a mai kegyesrendi háznak a vár utcája felé eső része.)

A tanári lakások kérdése.

A bizottság e határozata után az ügy sokkal közelebb juthatott a megvalósuláshoz. Az 1868-ik évi jun. 15-én ugyanis az iskolaügyi bizottság tanácskozásán részt vesz a kegyes-tanítórend teljhatalmú megbizottja, Schirckhuber Móricz, a kegyesrend kormányának tagja is, a ki a bizottság kiküldötteivel a már egyszer felvetett szerződést újabb taglalás alá vevén rövid tanácskozás után a szerződés pontjait közmegelekedésre összegezte és rábirta a bizottságot a következő pótkikötések elvállalására is: 1. Veszprém város róm. kath. közönsége kötelezi magát a kegyesrendiek házában a vízvezető csőnek az utcáról az udvarba leendő bevezetésére, továbbá a régi épületben hasznavehetetlenné váló ablakok és a templom karzatára vezető ajtó befalaztatására és az új épületen eszközlendő ablak- és nyilás-

A bizottság a rend óhajait elfogadja.

Pótkikötések;

nyítások költségeinek fedezésére. 2. A tanárok számára építendő négy szoba mindegyike legalább is három öl és egy láb hosszú és két öl és egy láb széles legyen.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ajánlata. Miután e két pont is elfogadtatott, az iskolaügyi bizottság még csak a vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratára várakozott, a mely nem sokáig késett. A szakminiszter ugyanis július hó 29-én 11566. sz. a. leközlött iratában, a felállítandó V. és VI. osztály ügyével kapcsolatban a következő ajánlat elfogadására hívja fel a róm. kath. lakosságot:

A gymnasiumi alap keletkezése. Létesíttessék általa a szabad adakozás útján eddig gyűjtött 41,098 frt 77 krból álló és a kilátásba helyezett utóadakozásból még tovább nevelendő törzstökéből egy »Veszprémi gymnasiumi alap«-nak nevezett iskola-alap, melynek jövedelme a gymnasiumi tanulók által fizetendő tandíjak és felvételi díjak által is (a melyek jelenleg évenként 1200—1300 frtra rugnak, az V. és VI. osztályok megnyitásával pedig legalább is 1500—1600 frtra emelkedhetnek) növeltetnék oly kötelezettség mellett, hogy ezen jövedelemből a szerződési tervzetben említett két rendes- és egy segédtanár, továbbá a rajz- és testgyakorló tanárok fizetései, úgyszintén a gymnasium összes osztályainak fentartására szükséges kiadások, továbbá a házi szükségletekre megkívántató költségek fedeztessenek, azoknak kivételével, melyek az újonnan felállítandó iskolai és tanári helyiségek helyreállításából, ezeknek első berendezéséből és folytonos fentartásából keletkeznek és a melyeket a város sajátjából pótolni ígér. A mennyiben pedig ezen költségek fedezése a fentebbi alap jövedelmeiből ki nem telnék, biztosíttatik a város, hogy e hiányt az évről évre bemutatandó költségvetés alapján a tanulmányi alap fogja pótolni.

Új alapítólevél. Felhivatik egyszersmind Veszprém városa, hogy azon esetre, ha ezen ajánlatot elfogadja, a már felterjesztett alapító-oklevél helyett egy, a fentebbi pontokhoz módosítandó újabb oklevelet állítson ki, s abban az alapítvány célját, a kezelési és rendelkezési jogot, úgyszintén a gymnasium megszüntetése esetére az alaptőke feletti rendelkezés kihez-tartozását világosan tegye ki. A püspökségtől és a káptalantól az V. és VI. osztály visszaállítására és fentartására tett alapító okmányokat, ha ez még eddig meg nem történt, vegye ki, ezeknek egész szövegét az általa kiállítandó fő-alapító-okmányba vegye fel és a most irt két részletes alapító okmányt, betekintés végett, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz terjeszsze föl.

Felterjesztések az alapítókérről s annak gyarapodásáról. Felhivatik továbbá a város, hogy az iskolai főfelügyelet kellő gyakorolhatása tekintetéből a kezelése alá helyezett vagy még helyezendő iskolai alapítókérről és jövedelmekről évenként rendes számadást, úgyszintén a gymnasium fentartására szükséges kiadásokat részletező évenkénti költségvetést — ezúttal az 1868—69-ik évről szólót — terjeszszen fel azon okból, hogy a tanulmányi alap évi kiadásai közé a veszprémi gymnasium fén-

tartására szükséglenő segélyösszeg vagy pótfedezet annak idejében felvétethessék. Értesítetik végre Veszprém-város a miniszteri leiratban arról, hogy a felállítandó V. és VI. osztályokhoz szükséges tanerők iránt a kegyesrenddel kötött szerződés helybenhagyatik, valamint arról is, hogy ha a fentebbi ajánlatot el nem fogadja, azon esetre csak az V. és VI. osztályból befolyó tandíj fog neki átengedtetni, a négy alsó osztály tandíja pedig — a mi 400—500 frt között váltakozik — a rajz- és tornatanárok évi fizetésének fedezésére fognak szolgálni.

Az iskolaügyi bizottság a vallás- és közoktatásügyi miniszternek ezen leiratára a következőleg határozott: a) A magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter feliratilag értesíttessék arról, hogy a veszprémi róm. kath. lakosság az V. és VI. osztályokra nézve eddig tett alázatos felterjesztései mellett megmaradni óhajt. b) A Ranolder János veszprémi püspöktől és a veszprémi káptalantól az V. és VI. osztály felállítására és fentartására külön-külön ajánlott 10,000—10,000 frtnyi alaptökréről rendes alapító-okmány vétessék ki s azok betekintés végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztessenek fel. c) A már felterjesztett alapító-okmány helyett egy új alapító-okmány készíttessék, a melynek szövegébe a püspökség és káptalan által kiállítandó alapító-okmányok tartalma is felvétessék. d) A felállítandó magasabb iskolák 1868—69-ik évi kiadásairól rendes költségvetés készíttessék s az most azonnal a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felülvizsgálás és jóváhagyás végett felterjesztessék. e) Jövőre az V. és VI. osztály számára gyűjtött és a még ezután is gyarapítandó tökről és annak jövedelmeiről rendes számadás vezettessék, úgyszintén az évi kiadásokról előleges költségvetés készíttessék és mind a számadás, mind a költségvetés az iskolai év végével a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz felülvizsgálás végett felterjesztessék. f) Kéressék meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy a veszprémi gymnasiumnak mind a hat osztályából befolyó tandíját a város részére átengedni kegyeskedjék. g) Tétessék ki világosan a feliratban, hogy a tandíjak elengedése fölötti intézkedés a városi róm. kath. lakossághoz, illetve az általa kinevezett iskolaügyi választmányhoz fog tartozni.

Miután úgy a miniszter leirata a róm. kath. lakosság képviselői által, mint a bizottság válasza a szakminiszter által tudomásul vétetett és elfogadott, lett igazi érvényűvé a kegyes-tanítórenddel a már jun. 15-én kötött szerződés, a mely egész terjedelmében így hangzik:

A bizottság
elfogadja a
miniszter
ajánlatát.

A kegyes-
tanítórenddel
kötött
1868-iki
szerződés.

448 sz.
1868.

SZERZŐDÉS,

Az 1868-iki
szerződés a
kegyes-
renddel.

Mely egyrésztől Veszprém-város róm. kath. polgárai s egyéb kath. lakói, másrésztől a magyarországi kegyes-tanítórend kormánya között Veszprém városában levő s a kegyesrendiek által tanárokkal ellátott, különben is saját felelősségük mellett kezelt négy osztályú algymnasiumnak, a veszprémi Püspök ö nagyméltósága s a ft. és tekintetes veszprémi Káptalan, úgy az írt városi polgárok s lakók áldozatával s a magas kormány megegyezésének, sőt mint reménylhető, megyei s némi kormányi segélynek is hozzájárulásával addig is, míg e tanintézet, a közelebb kifejlendő s országgyűlésileg is megállapítandó tanrendszerhez s a rendelkezés alatti tőke kiterjedéséhez képest lyceummá, vagy ha czélszerűbbnek mutatkoznék, főreáltanodává átalakíthatatnék, egyelőre hat osztályú nyilvános gymnasiummá leendő átalakítása érdekében a következő feltételek alatt kötött; ugyanis:

1. Miután a város részéről ismételve nyilvánított azon óhajtatásnak, hogy az ötödik és hatodik osztály már a jövő tanévben egyszerre kinyitassék, — a kegyesrendű kormány a rendelkezése alatt álló tanárok számának a szükséghez mért csekély volta miatt megfelelni nem képes, — abban lett kölcsönösen megállapodás, hogy a folyó 1868. évi október elsején kezdendő iskolai tanévben csupán az ötödik osztályal szaporodván a gymnasium, a hatodik osztály a következő 1869. évi október elsején nyitattik meg.

2. A fenn érintett legközelebbi tanévben felállítandó ötödik osztály tanításához a jelenlegi tanárok száma, valamint az iskolai és tanári helyiség is csak egygyel levén szaporítandó, miután e célra mind az iskolai, mind a tanári helyiség ezen első évre a kegyesrend épületében kielégítőleg feltalálható: annál fogva ezen első évben a szerződő városi róm. kath. lakosság csupán ezen egy tanárnak járó 600 frt o. é. fizetéséről és a mennyire szükségeltetik, ezen egy iskolának felszereléséről és a tanár úr szobájának helyreállításáról s illő első bebútorozásáról fog gondoskodni és ebbeli kötelezettségét pontosan teljesíteni.

3. A hatodik osztálynak azonban már az 1869. évi október elsején bekövetkező megnyitása tekintetéből, miután ezen osztály részére megkívántató helyiség a kegyesrendnek már fennálló iskolai épületében szintén kielégítőleg feltalálható, a szerződő városi catholicus lakosság a már ekkor a hatodik osztály iskolahelyiségeül szolgáló termet is felszerelni, úgy ezen két osztály tanítására szükséges három

rendes és egy kiérdemült tanár helyiségeiről fog gondoskodni és e czélra a rendház és templom közötti üres téren, a kegyesrend megbizottja egyetértésével, nem ugyan fényes és fölöttébb költséges, de mindenesetre eléggé kényelmes és díszes négy szobából és egy, a rendházat a templommal összekötő folyosóból álló épületet felállítani és ezen szobákat egyszer mindenkorra, a megkivántató tisztességes bútorokkal ellátni magát kötelezi.

Az 1868-iki szerződés a kegyesrenddel. (Folyt.)

4. Kötelezi magát a város róm. kath. lakossága ezen ötödik és hatodik osztályhoz szabályszerűleg megkivántató három rendes, úgyszintén egy kiérdemült tanárnak fejenkint 600 forintban s így a négy tanárnak összesen 2400 o. é. frtban megállapított évi fizetését mindenkor félévkenként előre lefizetni, oly világos kikötéssel azonban, hogy habár utóbb akár ezen két osztály tekintetéből, akár pedig kormányi intézkedés folytán a tanosztályoknak netaláni szaporítása miatt a tanárok száma bármennyire szaporíthatnék is, a szerződő városi kath. lakosság a fentebb elvállalt egy kiérdemült tanár díjazásánál többet elvállalni és több ilyen kiérdemült egyénnek díjazásához járulni soha kötelezve nem leend.

5. Kötelezi magát a városi róm. kath. lakosság ezen ötödik és hatodik osztálybeli tanhelyiségeknek nemcsak kellő felszerelésére, hanem arra is, hogy mindezeknek, mind pedig az általa építendő házban a tanár urak lakhelyiségeinek évi tisztogatásáról, valamint az általa építendő háznak mindenkor jó karbani fentartásáról és e végre szükségelt időnkinti igazításokról, míg csak e tanintézet fennálland, pontosan és állandóan saját költségén gondoskodni fog.

6. A kifejlendő tanrendszerhez képest ezutánra felállítandó tanszékekre az egyezkedési jog mindkét részről fenntartatik.

7. Ha a jelen szerződés tárgyát képező két iskolát az országos kormány, időjártával, saját rendelkezése alá venné, mely kétségbevonhatlan jog csak a megfelelő ellátási kötelesség mellett volna gyakorolható: azon esetben az e szerződésnél fogva építendő négy szoba és folyosó a kegyesrend birtokában meghagyatván, fentartja magának a város szabadságát minden egyéb, netalán teendő beruházásokról, úgy az iskolák alapjára gyűjtött tőkékről is, — de minden esetre csak a nevelés körében — rendelkezhetni.

Másrészről: midőn a kegyesrend kormánya a fent körülírt szerződési feltételeket jól megértve ezennel elfogadja, viszont ő is kötelezi magát, az elsorolt feltételek pontos teljesítése mellett az ezen szerződés értelmében felállítandó ötödik és hatodik osztály tanítására mindenkor alkalmas és jól képzett tanárokat állítani; és pedig az ötödik osztály tanításához már a folyó 1868. évi október

első napján kezdendő legközelebbi tanévre, a hatodik osztályhoz pedig az 1869. évi októberi tanévre okvetlenül intézkedni fog.

Mely ekképen létrejött és mindkét részről jól megértett szerződés névaláírásokkal is megerősítettik.

Kelt Veszprémben, június 15-én, 1868-ik évben.

Somhegyi Ferencz, a kegyesrend főnöke. Horváth Cyrill, kormánysegéd. — Havranek Sándor, városbíró. Husvéth János, v. tanácsos. Major Péter, v. tanácsos. Bady József, v. tanácsos. Garay Mihály, v. tanácsos. Szentes István, v. főjegyző, az összes róm. kath. lakosság nevében.

Az első
nemzeti gymn.
tanterv.

E szerződéssel egyidejűleg lépett életbe a m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiadott első nemzeti gymnasiumi tanterv, a mely a középiskolai tanfolyamot kilencosztályúvá kívánta volna kiterjeszteni, de a melyből csak a négyosztályú kisgymnasium s a hat osztályú nagygymnasium léphetett életbe, mert a nagy miniszter a 3 évre terjedő lyceumi oktatást, közbejött halála miatt, nem valósíthatta meg.

A 14464. sz. a. kibocsátott tanterv a veszprémi gymnasiumnál az 1868—69-ik iskolai évben lépett érvénybe, a melynek tantárgyairól, heti óraszámairól és tananyagáról a következő táblázat ad kimerítő felvilágosítást:

Az első
nemzeti tan-
terv tárgyai,
heti óraszám-
a s tananyaga.

Osztály	T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
I.	Vallástan	2	Hit- és erkölcsstan.
	Magyar nyelv	3	A nyelvnek mondatokra fektetett alaktana. Értelmes olvasás; helyesírás; az olvasottak előadása. Írásbeli gyakorlatok.
	Latin nyelv	6	Az alaktanból: igék, főnevek, névmások, számnevek, elűljárók, kötőszók. Szókincs-gyűjtés; házi dolgozatok.
	Földrajz	2	Előismeretek a néptani és természettani földrajzhoz. Ált. népisme. (Ez az első négy hónap alatt.) A hátr. időben Magyarország földrajza.
	Mennyiségtan	5	I. Számtan: A tizedes számrendszer. A négy alapművelet egész és tört számokkal. — II. Mértan: Pont, vonal, szögek, három-, négy- és sokszögek s alkalmazásuk.
	Természetrájz	2	Állattan.
	Rajz	4	Mért. rajz szabadkézzel, körző és vonalzó nélkül. Az I. félévben táblára rajzolt idomokat, a II. félévben sodrony- és famintákat rajz. a tanulók.

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	T a n a n y a g
II.	Vallástan	2	Szertartások.
	Magyar nyelv	3	A mondatban tüzetes tárgyalása, különösen a szókötés. Az I. oszt. anyagának ismételése. Hetenkint írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Az alaktanszabályos ismételése mellett az alak- tan befejezése. Latin és magyar példák fordít- tása. Szókincsgyűjtés. Hetenk. isk. dolgozat.
	Földrajz	2	3 hónapig Ausztria leírása; a többi idő alatt Európa más áll. földrajza.
	Mennyiségtan	5	I. Számtan: Számolási rövidítések. Igazítás. Rövidített műveletek. Arányok. Hármasszabály. Kamatszámolás. II. Mértan: A kör s tulajdonságai. A síkmértan. Az idomok átalakítása.
	Természetrajz	2	Az évfolyam téli szakában ásványtan, a nyári szakban növénytan.
	Rajz	4	I. Mértani rajz: Szerkesztések körzővel és vonalzóval, párhuzamban a síkmértan elméleti részével. II. Szabad- kézi rajz: Kórrajzok az emberi fej egyes részeitől kezdve.
III.	Vallástan	2	Az ó-szövetség története.
	Magyar nyelv	3	Szóképzés; mondatkötés. Az irány főbb szabályai. Pol- gári ügyiratok s egyszerű elbeszélések és leírások készi- tése. Értelmes olvasás, előadás és helycsírás. Dolgozatok, mint a II. osztályban.
	Latin nyelv	5	Mondattanból hetenkint 2 óra. Szemelvények Julius C. és Cornelius Neposból. Szavak s nevezetesebb olvasmányi darabok emlézése.
	Német nyelv	2	Olvasás és írás. Folytonos fordítás. Gyakorlati módszer szerint a fő- és melléknevek, névmások, számnevek, a gyenge s a legszükségesebb erős hajlítású igék. Szók emlézése.
	Földrajz	2	Ázsia, Afrika, Amerika s Ausztrália földrajza.
	Történelem	2	Az első négy hónapban a magyarok ős- története, később a magyarok története adandó elő.
	Mennyiségtan	3	I. Számtan: Az aránylatok s a kamatszámolás bővebb alkalm- mazása. A társaság-, elegyítés- és láncszabályok. Mérték- és pénzisme. II. Mértan: Térlet. Vonalak és síkok. Szög- letes testek, azok felülete s térfogata.
	Természettan	3	A testek közös tulajdonságai. A testek leg- lényegesebb belkülönbségei. Hőtan. Légköri csapadékok. Delejesség. Villamosság.
	Rajz	4	I. Mértani rajz. II. Szabadkézi rajz. Az emberi fej rajzolása. Aránykolás. Ékítmények.

Az első
nemzeti tan-
terv tárgyai,
heti óraszám
s tananyaga.
(Folyt.)

Az első
nemzeti tan-
terv tárgyai,
heti óraszám
s tananyaga.
(Folyt.)

Osztály	Tan t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
IV.	Vallástan	2	Az új-szövetség története.
	Magyar nyelv	3	Az írálytan és ügyiratok folytatása. Szó- és versmértan. Olvasmányok. Kéthetenként önálló iskolai dolgozat.
	Latin nyelv	5	I. Mondattan: Idő- és mondattan. Hetenkint 2 óra. II. Olvasmányok. Prosodia, metrika; szemelvények Caesar és Phaedrus műveiből. Szókincsgyűjtés, olvasmányok emlé-zése. Hetenkint 8 óra.
	Német nyelv	3	Fordítási gyakorlatok folytatása. Szóképzés, szövezet, helyesírás. Szók és jelesebb mon-dások emlézése.
	Történelem	2	Magyarország történetéből a vegyes- és Habsburg-házi királyok kora, felemlítvén az egykorú világtörténelmi eseményeket is.
	Mennyiségtan	3	I. Számtan: Ellentett számok. Összevonás; a négy alap-művelet megjelölt számokkal. Hatványozás; gyökfejtés. Első és tiszta másodfokú egyenletek. II. Mértan: A gömbölyű testek, azok felülete és térfogata.
	Természettan	4	Az első felévben adatik csak elő; ez idő alatt tárgyalatik az egyensúly- és mozgás tana, a hangtan és láttan.
	Vegytan	4	Csak az év második felében adatik elő. Tárgyai: Egy-szerű s összetett testek. Vegytörvények. Az életben s a természetben előforduló érdekesebb anyagok tárgyalása. Havonként egy vegyszámantani iskolai dolgozat.
	Rajz	4	Szabadkézi rajz. Fejminták; egész emberi alakok, ékítmények.
V.	Vallástan	2	Kath. egélytan I. r.
	Magyar nyelv	4	Szépírálytan. Az elbeszélő s leíró írásművek után a lantos- és tanköltészet műfajának s mű-velőinek ismertetése. Kéthetenk. írásb. dolg.
	Latin nyelv	6	Nyelvtani ismétlések és szóbeli gyakorlatok heti 2 órá-ban. Olvasmányok heti négy órában. És pedig az év első részében Livius, második felében Ovidius. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	3	Mondatalkotás; egyszerű ügyiratok, elbeszélések s leíró művek készítése. Elemzés. Rövid prózai darabok betanu-lása és szavalása. Kéthetenként iskolai dolgozat.
	Földrajz	2	I. Mennyiségteni földrajz: Világ, egyetem, naprendszer, csillagok, nap, hold, föld. II. Általános természettani földrajz: Szárazföld, víz, levegő, a természet földrajza.
	Történet	3	Világtörténelem Kr. u. 476-ig. A mythologia és archaeologia részben a görög s római római történelemnél adatik elő.
	Mennyiségtan	4	I. Számt.: Számrendszer, tizedesek tüzetesen. A négy alap-művelet. A számok oszthatósága. Közöns., láncz- és közelítő törték. Az aránylatok s az ezeken alapuló műveletek. II. Mért.: A nézeti mért. ismeretének tud. megalapítása. Példák.
Természetrájz	2	Az évfolyam téli szakában ásványtan, a nyáriban növénytan.	

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
VI.	Vallástan	2	Kath. egélytan. II. r.
	Magyar nyelv	4	Az előbbiek folytatása. Az elbeszélő költészet remekeinek taglalása. Az eposz, dráma, szónoklat csak általánosan. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Nyelvtani ismertetések, hetenkint 2 órában. Fordítás heti 4 órában. A prosodia és metrika ismételéssel, az év első felében Cicero, a másodikban Vergil olvastatik. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	3	Előbbiek folytatása. A különböző műfajok gyakorlati ismertetése. Jeles költői és prózai darabok betanulása. A német nyelv rendszerének vázlata. Kéthetenként iskolai dolgozat.
	Földrajz	2	Különösen természettani földrajz, fő tekintettel hazánkra.
	Történet	3	A közép- és újkor, különös tekintettel hazánkra.
	Mennyiségtan	4	I. Számítan: Hatványozás, gyökfejtés, sorszámolás. Első és másodfokú egyenletek. II. Mértan: Háromszögletani számok s a síkháromszögek megfejtése.
	Természetráaj	2	Állattan.

Az első nemzeti tanterv tárgyai, heti óraszám s tananyaga. (Folyt.)

Az Eötvös által kiadott gymnasiumi első tanterv csak két éven át 1868—70-ig tarthatta magát a felszínen. 1870-ben, a mely év e századnak legnagyobb szerű északi fényéről nevezetes*), e tanterv elvettetett s helyébe 1871. szeptember havában a 20,855. sz. a. kiadott rendelettel új tanterv lépett életbe, a mely 1878-ig, tehát 7 évig uralta tanrendszerünket némi módosításokkal és pedig: 1874-ben a 6672. sz. a. leközlött rendeletek egyrészt a módszertani tanácskozásokat szervezték, másrészt új osztálykönyvek és tanulmányi naplók behozatalát rendelték el. Ezen az »Entwurf« tantervének mintájára kiadott »Hetvenes évek tanterv«-éről a most bemutatandó táblázat világosítja fel olvasóinkat:

*) Ezen titokzatos tűneményről, a mely Veszprémben okt. hó 25-én este 7 órától 9 óráig szintén látható volt, ezt írja a kegyesrendi ház történetírója: »Néhány perczzel 7 óra után bíborvörös láng gyújtá föl az északi eget, perczről perczre terjedve. Rövid idő alatt fényben úszott az egész északi és északnyugati horizont. Egy része tiszta bíborfényben égett, a melyen keresztül a csillagok mint apró tűzgolyók csillámlottak, szélei majdnem a zenithig nyúlva fel. A tűnemény meglepő gyorsasággal mindjobban kelet felé húzódott, míg végre a keleti láthatár ködében, tovább egy óránál tartó pályafutása után elenyészett.«

Északi fény.

A hetvenes-
évek tanterve.

Osztály	Tananyag	Heti óraszám	Tananyag
I.	Vallástan	2	Hit- és erkölcsstan.
	Magyar nyelv	3	A nyelvnek mondatokra fektetett alakta- na. Olvasás, az olvasottak előadása, szavalás. Írásbeli gyakorlatok.
	Latin nyelv	6	Az alaktan I. fele: a nevek. Szókincsgyűjtés. Hetenkint írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	2	A tananyag olyan, mint a magyar nyelvé.
	Földrajz	2	Előismeretek a mértani és természettani földrajzhoz. Rövid népisme; mindez négy hónap alatt, azután Magyarország,
	Természetrajz	2	Állattan.
	Mennyiségtan	4	I. Számítan: Tízest számrendszer. A négy művelet egész- ekkel és törtekkel. Közéleti mértékek, pénznemek. II. Mér- tan: Pontok, vonalak, szögek s főbb tulajdonságaik.
	Rajz	4	Mértani rajz szabad kézzel, körző és vonalzó nélkül. Az év első felében a táblára rajzolt egyszerű idomok, a második felében pedig sodrony és faminták rajzolása.
II.	Vallástan	2	Szertartások.
	Magyar nyelv	3	A mondatban tüzetes tárgyalása, különösen a szókötés. Az I. oszt. tananyag ismétlése. Hetenkint írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Az alaktan ismétlése s befejezése; megfelelő latin és magyar példák fordítása. Szókincs- gyűjtés. Hetenkint ísk. írásbeli gyakorlat.
	Német nyelv	2	A tananyag ugyanaz, mint az első osztályúé.
	Földrajz	2	Ausztria bővebb leírása három hónap alatt. Az évfolyam többi részében Európa föld- rajza teljesen.
	Természetrajz	2	Az évfolyam téli szakában: Ásványtan, a nyári szakban: Növénytan.
	Mennyiségtan	4	I. Számítan: A törtek tana. Olasz praktika. Rövidített mű- veletek. Az arányok és aránylatok főbb tulajdonságai. Egy- szerű hármas-szabály. Százalék számítás. II. Mértan: Terü- let-számítás. Idomok átalakítása. A kör területe és kerülete.
	Rajz	4	I. Mértani rajz: Szerkesztés körzővel s vonalzóval. II. Szabadkézi rajz: Körrajzok az emberi fej egyes részeitől kezdve.

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	T a n a n y a g
III.	Vallástan	2	Az ó-szövetség története.
	Magyar nyelv	3	Szóképzés. Mondatkötés. Az irány főbb szabályai. Polgári ügyiratok. Szavalás. Helyesírás. Hetenkinti írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	5	Esettan. Szemelvények főképen Corn. Neposból. Szavak és olvasmányok emlézése. Írásbeli dolgozat hetenkint.
	Német nyelv	2	Folytonos fordítgatás mondattani alapon. A nevek, gyakorlati módszer szerint. Az erős és gyenge igehajlítás. Emlézés.
	Földrajz	2	Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália.
	Történelem	2	A vezérek kora; a negyedik hónap eltelte után a királyok története a vegyes-házi királyokig.
	Természettan	3	Előismeretek. Hőtan. Légköri csapadékok. Delejesség. Villamosság. A testek leglényegesebb belkülönösségei.
	Mennyiségtan	3	I. Számítan: Összetett arányok és aránylatok. Összetett hármasszabály. Kamat-számolás. Társaság-szabály. II. Mértan: Tér-tan. Az egyenes vonalok és síklapok kölcs. fekvése; a szögletek; a szögl. testek; felület- és térfogat számítások.
Rajz	4	I. Mértani rajz, összhangzatban a mértani alaktan tanításával. II. Szabadkézi rajz: Az emberi fej-rajzolásnak folytatása. Az árnyékolás kezdete. Ékítmények rajzolása.	
IV.	Vallástan	2	Az új-szövetség története.
	Magyar nyelv	3	Az iránytan és ügyiratok folytatása és kiegészítése. Szó- és versmértan; megfelelő olvasm. taglalása. Írásbeli dolgozat kéthetenkint.
	Latin nyelv	6	Idő- és módtan. Olvasm. a prosodia és metrika előrebocsátásával: Jul. Caesar és Phaedrus. Hetenkint iskolai írásbeli gyakorlat.
	Német nyelv	2	Folytonos fordítás, az alak- és mondattan begyakorlására. Szóképzés, szóvonzat. Helyesírás. Emlézés.
	Történelem	2	Magyarország történetéből a vegyes-ház a Habsburg-ház.
	Természettan	4	Az évnek csak I. felében. Tárgyalatik: a testek egyensúly- és mozgástana. Hangtan. Láttan.
	Vegy-tan	4	Az évnek csak II. felében, kísérletekkel felvilágosítva. Havonkint egy vegyszámítási isk. dolgozat.
	Mennyiségtan	3	I. Betűszámítan: A négy alsófokú nivelet egészekkel s törtekkel. Első fokú egyenletek egy ismeretlennel. Az eddigiek ismétlése. II. Mértan: A gömbölyű testek felülete s térfogata.
	Rajz	4	Szabadkézi rajz: Nagyobb fejminták. Egész emberi alakok. Ékítmények.

A hetvenes-
évek tanterve.
(Folyt.)

A hetvenes-
évek tanterve.
(Folyt.)

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
V.	Vallástan	1	Kath. egélytan I. r.
	Magyar nyelv	3	Elbeszélő és leíró próza. A költői műfajok elméleti és gyakorlati ismertetése. Kéthetenként írásbeli gyakorlat.
	Latin nyelv	6	Isméltések. Olvassatnak: Cicero Catoja és Laelius; Szemelvények Ovidiusból. Hetenként írásbeli iskolai gyakorlat.
	Görög nyelv	5	Az alaktan a mi végzetű igéig; olvasmányok. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	2	Mondatalkotás. Nyelv- és mondattani elemzés. Ugyiratok, levelek és elbeszélések fogalmazása. Emlézés. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	Ókor.
	Természetráaj	3	Ásvány- és növénytan.
	Mennyiségtan	4	I. Algebra: Az előbbieik ismétlése után a hatványozási és gyökfejtési műveletek. Első fokú egyenletek több ismeretlennel. II. Mértan: Síkmértan a szabályos sokszögek és a körkerület és terület számításáig.
VI.	Vallástan	1	Kath. egélytan. II. r.
	Magyar nyelv	3	A lantos- és tanköltészet műfajainak elméleti és gyakorlati ismertetése. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	5	Isméltések. Olvasmányul: Livius, Sallustius, Vergilius. Hetenként iskolai írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	5	Az alaktan teljes befejezése. A mondattan főbb pontjai, szemelvények olvasásával. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	2	Mint az V. osztályban, azonfelül: elbeszélő, leíró, prózai és költői művek olvasása. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	Középkor.
	Természetráaj	2	Állattan
	Vegytan	2	Részletesen tárgyalva.
	Mennyiségtan	4	I. Algebra: A másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. Logarithmusok. II. Mértan: A síkmértan ismertetése, kiegészítése s befejezése. Síkmértan szamos példával.

A hetvenes évek tantervének két felső osztályát a következő táblázat mutatja be:

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
VII.	Vallásstan	1	Erkölcstan.
	Magyar nyelv	3	A szónoklat s a dráma elméleti és gyakorlati ismertetése. Havonként legalább egy írásbeli gyakorlat.
	Latin nyelv	5	Cicero beszédei. Vergilius. Hetenkint isk. írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	4	Xenophon, Homer. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	2	Lantos- és tanköltészeti művek olvasása s fejlesztése. Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	Újkor.
	Természettan	4	Erőműtan. A rezgő és hullámzó mozgás törvényei és a hangtan.
	Mennyiségtan	3	I. Algebra: Szám- és mértani haladványok és ezek kapcsán a kamat-kamat, járadék és törlesztési számítások s határozatlan egyenletek. II. Mértan: Tömörmértan és gömbháromszög.
	Bölcsészet	2	Tapasztalati lélektan.
VIII.	Vallásstan	1	Egyháztörténelem.
	Magyar nyelv	3	Az irodalom története, különös tekintettel Magyarország oknyomozó tört. előadására. Írásbeli dolgozat hetenkint.
	Latin nyelv	5	Tacitus, Quintilianus X. könyve és Horatius. Hetenkint isk. írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	4	Homer, Herodot, Plato Apológiája és Kritonja. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	2	Szónoklati és drámai művek olvasása és fejtegetése. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat.
	Történelem	4	Magyarország oknyomozó történelme.
	Természettan	3	Láttan, hőtan, delejesség, villamosság és légtünettan.
	Menny. földrajz	2	A menny. földrajz elemei.
	Mennyiségtan	2	I. Algebra: Az egybevetés elemei. II. Mértan: A betűszámítás alkalmazása a mértanra és a sík-elemző mértan alapvonalai.
	Bölcsészet	2	Gyakorlati észtan.

A hetvenes-
évek tanterve.
(VII. és VIII.
oszt.)

Mozgalom a »Veszprémi Muzeum-egylet« érde- kében. Egyébként: a 70-es évek elejéről azokon kívül, a miket történetünk második részében örökítünk meg, alig van valami följegyezni valónk. Mint említésre méltó esemény tűnik élénk Ivánfi Ede tanárnak, jelenleg Mosony- megye monographikusának a »Veszprémi Muzeum-egylet« létrehozására irányzott munkásságán kívül az 1871. év szept. 18-án és 19-én, a gymnasium épületében megnyílt iparmű-kiállítás, a melynek elnöke Szentirmay (Scharneck) püspöki intéző volt. A bíráló-bizottság, a mely a gymnasium udvarában ült össze, mintegy száz darab aranyat s több dicsérő oklevelet osztott ki a kiállítók között.

Iparmű-kiállítás a gymnasium-ban.

V.

A

NAGY-GYMNASIUMNAK FŐGYMNASIUMMÁ VALÓ KIEGÉSZÍTÉSE; AZ INTÉZET TELJES KIÉPÍTÉSE.

A LEGÚJABB TANRENDSZER S MÓDOSÍTÁSAI.

(AZ UTOLSÓ HÚSZ ÉV TÖRTÉNETE.)

Az alkotmányosság által megerősödött nemzet a hetvenes évek közepén rohamosan gyarapszik, mint az a fa, a melyet gondos kertész ápol. — A legjobb fejedelem szava: »Bizalmam az ősi erényben« valóságos csodákat művel! — Fáradhatlan munkásság minden téren! Jólét mindenfelé! — Az ország szive: a főváros jó példával jár elől, — követi a vidék; a nemzeti cultura sem vesztegel többé; mindenütt támadnak férfiak, a kik magasra emelik annak zászlaját s szép azoknak a száma, a kik alája sorakoznak.

Így volt ez városunkban is!

Az 1875. évben több irányú üdvös mozgalom indult meg Veszprém-
ben s nyert részben befejezést. A tűzvészről sokat szenvedett város pol-
gársága végre-valahára megteremtette a tűzoltóság intézményét, a melynek
szolgálatába rend- és rangkülönbség nélkül közel 200-an sorakoztak; létre-
hozták az iparos-olvasókört, a mely deczember hó 10-én tartott rendkívüli
gyűlésén a gymnasium tanártestületét mindenkorra tiszteleti tagjává válasz-
totta; üléseztek a tudományokat népszerű felolvasások által terjesztő egye-
sület érdekében is, a mely hivatva volt városunknak régóta tespedő társa-
dalmi életébe egy kis elevenséget önteni.

Tűzoltóság.

Iparos-olvasó-
kör; a tanár-
testület, mint
tiszt. tag.

Az említettekén kívül nem volt utolsó az a mozgalom sem, a mely
a már 1868-ban félretett összeg alapján a nagygymnasiumot főgymnasiummá
kivánta emelni.

A főgymn.
alkotásának
eszméje.

Maga az eszme régi keletf. Nyomat látjuk annak már 1857-ben és pedig azon iratban, a melyet a kir. helytartótanács soproni osztálya intézett a kegyes-tanítórend főnökéhez s a melyből az tűnik, ki, hogy maga Ranolder János, veszprémi püspök szorgozza a kiegészítést.*) — Hatályosabbá lesz a vágy 1868-ban, a midőn a nagygymnasium visszaállításakor elvben ki mondják a 8 osztályúvá való kiegészítést, — halaszthatatlanná pedig 1875-ben, a midőn a Dunántúl több városa gymnasium nyerhetése végett jár a miniszternél.

Sajátságos, hogy a Gondviselés az eszmékkal együtt teremt azok előharczosait is.

Lévay Imre. Így volt ez a jelen esetben is. A gymnasium eddigi igazgatója: Magyarász Incze, a ki 10 éven keresztül sok ügyszeretettel kezelte az intézet dolgait, Nagy-Károlyba, jól kiérdemelt nyugalomba vonult; helyét a beálló 1874—75. tanévre a Budapestről jött Lévay Imre foglalta el, a ki előkelő modorával hamarosan megnyerte intéző köreink rokonszenvét. Nem tudjuk, hogy a férfiúban, a ki ma a magyarországi kegyes-tanítórend másodizben megválasztott főnöke, az életrevaló eszmék sokaságát, vagy pedig azt a szívós türelmet, azt a csüggedni nem tudást csodáljuk-e, a melyet eszméinek kivitelében tanúsít! Talán nem tévedünk, ha az ő működését városunkban epochálisnak minősítjük; egy cseppet sem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy Lévay is egyike volt azoknak, a kiknek kezében melegedett fel minden kéz, a mely a kiegészítésben közremunkált.

*) Az erre vonatkozó irat így szól:

Z. 21194.

Hochwürdiger Herr!

A soproni tankerület irata Ranolder püspökhöz a főgymnasiummá való emelés ügyében, 1857-ben.

Nachdem der hochwürdige Herr Bischof von Weszprim der mit dem Erlasse des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 6. Februar l. J. Z. 2211. ausgesprochenen Absicht, das Unter-Gymnasium zu Weszprim als ein achtklassiges auf Kosten des Studienfondes zu organisieren und die Lehrstellen im Wege der freien Konkurrenz zu besetzen, vollkommen beistimmt, so werden Euer Hochwürden um nun den mit dem Erlasse vom 6. Mai 1852. Z. 4498. Statth. Intimation Z. 607. l. J. in Betreff der Erweiterung der Gymnasien zu 8 Classen bekannt gegebenen Grundsätzen gemäss in dieser Angelegenheit das Weitere veranlassen zu können, in Folge des Erlasses des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 19. September l. J. Z. 6523/402. eingeladen, anher zu eröffnen, wann, und unter welchen Bedingungen dieses Gymnasium der Obsorge des Piaristen-Ordens übergeben wurde, ob und auf welchen besonderen Stiftungen die Verpflichtungen des Ordens gegenüber dieser Anstalt beruhen. Auch wird nachzuweisen sein, aus welchen Mitteln und mit welchem Betrage das Piaristen-Collegium zu Weszprim erhalten werde, und wie geartet das Eigenthums-Verhältniss rücksichtlich des Convents- und Gymnasial-Gebäudes sei. Man ersucht dienstfreundlich die erforderlichen Auskünfte hierüber zuverlässig bis zum 15. November l. J. anher erstatten zu wollen.

Ödenburg, am 8. Oct. 1857.

der k. k. Hofrath

Swabman.

A kiegészítés másik nagy faktora Ruttner Sándor nagykereskedő volt. Emeljünk kalapot neve említésénél, mert Lévay igazgató írja róla: »Ruttner Sándor volt e férfias mozgalom középpontja, a mely minden tevékenységi sugarat kilövelt, — viszont ismét csak és mindig csak Ruttner Sándor volt azon központ, a melybe minden tevékenységi sugár összefutott, absorbeáltatott!« Büszkék lehetnek reá a kegyesrendiek: az ő nevelésük! Puritán jellemét atyjától örökölte; a hazaszeretetet egykori tanárától, a kegyes-tanítórend mostani egyik kormánysegédjétől, Horváth Piustól tanulta, közbecsülés- és szeretetben álló nevét pedig lankadást nem ismerő tevékenysége szerezte meg. Több mint negyedszázad óta nem volt a városban valamire való mozgalom, a melyben Ruttner ne vett volna részt; az ő élete nem egyéb, mint Veszprém-város utolsó 25 évének kulturtörténete.

Ruttner
Sándor.

A kiegészítés harmadik apostola a b. e. Kissovics József, veszprémi kanonok volt, a ki lelke egész szeretetével csüggött a gymnasiumon s annak ügyét nemcsak lelkesedésével, hanem soha sem szünetelő áldozatkészségével is lépten-nyomon szolgálta. Az olvasó a kiegészítés történetének folyamán meg fogja érteni, hogy ki volt Kissovics József!

Kissovics
József.

A mikor e három férfiú triumvirátussá alakulva a gymnasium kiegészítéséről gondolkozott, súlyos gondokat kellett megörökítenie a szakavatott tollú új jegyzőnek: Rák Jánosnak.

Ranolder János megyés-püspök ugyanis, a ki nevét sok nagyszerű építkezéssel tette halhatatlanná, ez évben adta vissza lelkét Teremtőjének. Oszlopos gyámolítóját veszttette el benne az intézet, a mely a boldogult

Gondok.

Magyarul:

21194. sz.

Főtisztelendő Úr!

Miután a veszprémi püspök úr a cs. kir. vallás- és közokt. miniszteriumnak azon, f. évi febr. 6-án 2211. sz. a. kelt rendeletében kifejezett szándékával, hogy a veszprémi algymnasium a vallásalap költségén nyolcz osztályúvá egészítették ki és a tanári állások nyilvános pályázatok útján töltsenek be, tökéletesen egyetért, úgy Főtisztelendőséged, hogy a gymnasiumok 8 osztályra való kibővítése ügyében f. évi 607. sz. a. közzétett alapelvek szerint ez ügyben a további lépések megtétethessenek, a cs. kir. vallás és közokt. miniszterium f. évi szept. 19-én 6523. sz. a. kelt rendelete értelmében meghivatik, hogy nyilatkoztassa ki, mikor és mily föltételek alatt adatott át e gymnasium a piarista-szerzetnek, valjőn és mily különös alapítványokon alapulnak a szerzet kötelezettségei az intézettel szemben. Azonkívül ki kell mutatni, mily vagyomból és mily összeggel tartatik fenn a veszprémi piarista-collegium, és mily természetű a tulajdonviszony a társház épülete és a gymnasiumi épület között. A szükséges felvilágosítások beküldését f. évi nov. 15-ig teljes tisztelettel kéri

A soproni
tankerület
irata Ranolder
püspökhöz a
főgym-
nasiummá
való emelés
ügyében,
1857-ben.
(Folyt.)

Sopron, 1857. okt. 8.

Swabman,

cs. kir. tanácsos.

jóságából évi 600 forint kegydíjban részesült. De volt egyéb baj is. A tényleges pénzkészlet is csekély volt s a már 1869. évi szeptember hó 18-áról keltezett miniszteri rendelettel átengedett tandíj legnagyobb részét is felemésztették az iskolának napról-napra növekvő szükségletei.

Bucher V.
halála.

E gyászt csak növelte az ország- s az intézet gyásza is. 1875-ben nekrológot bocsátott ki az intézet Bucher Vilmosról, a nagygymnasiumnak szelid lelkületű s ritka tapintatú rajztanáráról, a kinek tanszékére, a tanév előrehaladottsága miatt rendes rajztanár nem neveztetett ki. Helyettesekül az I. és II. osztályban Szücs Lajos és Pintér Kálmán kegyesrendi tanárok, a III. és IV. osztályokban pedig Rák János, fő-elemi tanító működtek mindaddig, a míg Bucher helyébe 1875-ben a miniszteriumnak 19729. sz. leiratával véglegesen Pápay Viktor neveztetett ki. — A következő 1876.

Deák Ferencz
halála s az
intézet.

évben gyászruhába öltözött a nemzeti Génius is. Deák Ferencz, a kiegyezés nagy embere, január 28-án meghalt Budapesten. Az intézet azon férfiú iránt, a kinek ravatalára Erzsébet királynénk sajátkezűleg helyezett koszorút, szintén leróta kegyeletét. A gyász hír vétele után azonnal kitűzte fekete zászlaját; a temetés napján megszólaltatta az ifjusági templom harangjait; részt vett febr. 5-én a székesegyházban tartott szt.-mise áldozaton s emlékezetére, a temetés nyolczadán gyászünnepelet is rendezett. Az igazgató emlékbeszédében a haza bölcsének főképen jellemzilárdságát, önzetlenségét állította fel követendő például a tanulóknak; utána Czacher Emil VI. osztályú tanuló mondott alkalmi szavaltatot s végül a gymnasiumi dalárda zárta be gyász-énekével az ünnepelet.

E lehangoló körülmények egy időre elvették a gymnasiumi bizottság munkakedvét, a melynek a szomorú anyagi viszonyok közepette a kiegészítéshez hozzáfogni szinte a lehetetlenséggel volt határos, — s ha mégis hozzálátott, be akarta bizonyítani Humboldt szavait: »Az okosság, az észlelyesség készpénz, a melynek minden alkalommal hasznát lehet venni.«

Pénzművelet.

Mindenekelőtt a püspöki 600 frt kegydíjat iparkodott megmenteni. E célból október hó 30-án tartott gyűlésében szűkebb körű bizottságot választott, a mely a széküresedés folytán, a püspöki javak felvételét eszközöző királyi biztos úrnál tisztelegjen, azt kérelmezendő, hogy miután a nevezett kegyadományra, a főgymnasium felállíthatása végett, égető szükség van: kegyeskedjék ezen, a főgymnasium létesülését nagyban előmozdító 600 forintnak folyósítását be nem szüntetni. Az adósokkal szemben követendő eljárást illetőleg ugyancsak ekkor azt határozta, hogy, nehogy a gymnasiumi pénzalap rövidséget vagy veszteséget szenvedjen: a városiaknál levő tőkék és kamatok behajtása egy helybeli tevékeny ügyvédre bizzassék, a vidéki adósoknál kölcsönben levő összegek pedig egy kiküldött bizottság által vizsgáltaassanak felül s a kötelezvények telekkönyvileg kebeleztessenek be.

E határozatokat a bizottság végre is hajtotta. Az 1876. év ápril havában ugyanis, a midőn Szabó János, a gymnasium tornatanítója márczius végén, Nemes-Vitára kántortanítónak választatván meg, helyét a válás- és közoktatásügyi miniszternek 1876. évi április 5-én 7480 sz. alatt kelt rendelete értelmében Szeiberling Mátyás, okleveles néptanító foglalta el, — Ruttner Sándor, a bizottság pénzügyi kapacitása, 10 drb. a gymnasiumi alapra vonatkozó kötvényt mutatott be; adott felvilágosításai után a bizottság két volt adós részére a törlési nyilatkozatot kiadta, a többieket pedig, a kik kötelezvényeiket beváltani nem akarták s kamatot fizetni is vonakodtak, ügyvédnek adta át. Ugyanezen gyűlésen kéretett fel Késmárky József elnök s Ruttner Sándor pénztárnok özv. Tallián Pálné négyezer frtnyi hagyományának átvételére is. Így haladt előre a gymnasiumi bizottság bár lassan, de tervszerűleg, a midőn Lévy Imre igazgató a kiegészítést folyton szorgozható laphoz is hozzá jutott. Hogy eszméink megvalósulhassanak, organum után kell nézni, a mely azokat a nagy közönség közé vivén az olvasókkal megismertesse: ez volt Lévy jelszava. Magának a kiegészítés művének gondolata elég nyomós ok volt arra nézve, hogy az igazgató 1876. október 1-én, a 40-ik számmal átvegye a »Veszprém« szerkesztését, a melyben mind az ő, mind társai tollából sok jeles cikk látott napvilágot. Fájdalom: e lapnak kevéssel utóbb azt a szomorú eseményt is meg kellett örökítenie, hogy Hollósy Dezső, a nagy-gymnasium IV. osztályának tanulója november 6-án az angolhölgyek előtt levő Kapuváryház kerti lakában agyonlőtte magát.

Tornatanár-
változás.

Újabb pénz-
ügyi
műveletek.

Lévy átveszi
a »Veszprém«
szerkesztését.

Hollósy
tanuló ön-
gyilkossága.

Az 1877. évben, a midőn a gymnasium tanárai divatba hozván téli kabátul a veszprémi csapók által készített kelmét, a honi ipar pártolása által is jó példát adtak, — a bizottság még mindig pénzműveletekkel foglalkozik, még pedig nagyon helyesen, mert vállaira újabb gondok nehezdednek. Kadas Rudolf főigazgató ugyanis a rajz- és tornaterem felállítását s felszerelését sürgeti; a tanszobákon repedések mutatkoznak, az új, az utczára néző épület földszintjén fekvő ideiglenes könyv- és szertárakban pedig a nedvesség magasra huzódik fel, a mely a különben is szerény felszerelést nagyban rongálja.

Tanáraink s
a honi ipar;
újabb gondok.

Hála a segítségben soha ki nem apadó Gondviselésnek: az új gondokkal újabb gyámolítók akadtak. Kovács Zsigmondban, az új megyés püspökben, ki minden ünneplést kerülendő, váratlanul jelent meg székhelyén, igaz, melegkeblű barátot nyert a tanügy. A nála tisztelgő bizottságot főpásztori szeretettel fogadta s megígérte, hogy nemcsak az elődje által adott 600 frtot folyósítja, hanem, ha az ige testté lenni készül, a kiegészítéshez nagyobb összeggel is fog járulni. — Tetemesen növelte a pénzalapot Késmárky elnöknek a május hó 29-iki gyűlésben előterjesztett azon idítványa, hogy: miután a vármegye, mintegy két évvel ezelőtt, a pápai jogakadémia

Új segítség.

Kovács
püspök.

A megye
3000 frtos
adománya.

Új vigasz.

Pápay rajz-
tanár kiállítási
okmánya.

Szeiberling
tornatanár
kitüntetése.

fenntartására 3000 frtot ajándékozott, intéztessék egy kérvény a vármegyéhez s abban gymnasiumunk ügyének előmozdítására segélyét kérjék ki. A kérvény a november 5-iki megyegyűlésen kedvező elintéztést nyert. A mindig bőkezű megye ugyancsak 3000 frtot szavazott meg a felállítandó rajz- és torna-helyiségek létesítésére. Végezetül: az épület megvizsgálására kiküldött bizottság is megvigasztalta a fenntartókat. A tanár-szobákon mutatkozó repedések ugyanis csak jelentékteleneknek bizonyultak, a melyek több évi javítás után teljesen eltűnnek, a felhuzódó nedvesség orvoslására pedig, a melynek oka részint a berakott, ugynevezett salitromos kövekben, részint a még nem teljes kiszáradásban keresendő, elhatározott, hogy a könyv- és szertárak is fűtessenek s az eszközök befogadására 158 frt erejéig székények készíttessenek.

A folyó évben a gymnasium tanárai saját szaktárgyaik terén arattak babérokat. Így: Pápay Viktor rajztanár, Veszprém szülőtte, a városban május 20-án megnyílt munkakiállítás okmányrajzával bizatván meg, oly művet teremtett, melyen a conceptió erőteljessége, a csoportok aestheticus elhelyezése s a kivitel fiomsága, tisztasága valóban bámulatos. »Az okmányrajz 22 cm. hosszú és 15 cm. magas díszkapút ábrázol, két oldalán renaissance oszlopokkal, fent és az oldalakon ugyanilyen arabészekkel, fenn a legszebb harmóniában két angyal válik ki, függőnyt lebbentve félre, mely alatt Veszprém városának a vasúti oldalról felvett, a legkisebb részletekben is felismerhető, meglepően hű képe kerül el. — Veszprém képe s a felső díszítmény között levő tér az okmány szövegére, üresen van hagyva. — Lent, az ország és Veszprémváros czimerének két oldalán, hét allegórikus alak van, még pedig: a baloldalon a humántudományokat képviselő agg férfiú, kezében kötéltáblával s római stylussal, e mellett a reálműveltség mély gondolkodásba merült veteránja s a művészet mindig ifjú, szende ábrázolója; a jobboldalon: első alak az ipart képviselő fonó nő, bizalommal fordítva szemét a tudományokra, mint az ipar éltető napjára; ezt követi a földművelői munkaedzett alakja, a mint önelégült mosolylyal mereng fáradságának eredményén, a mit a földművelőre és a dús kérékre hálásan tekintő nő igen találóan jelképez; legszélső alak a pásztorfiúé, lábainál két báránnyal. — Láthatók még: a vasút, gőzhajó, géprészek, a kőművesek és ácsok jellemző szerszámai, mint a kereskedelem, gyáripár és építészet jelvényei. — Az oszlopok felső tagozatánál egy-egy angyalka állítja elénk a szorgalmat, míg az oszlopokat nemes gyümölcs-csoportozat tetőzi be. — Az egész megkoszorúzza egy angyali alak, mely egyszersmind az összes díszítmények tetőpontja. — Ez az okmány rajza, a mely fametszet által való sokszorosításra készülvén, legkisebb része technicailag is a legnagyobb gondal van kidolgozva.« (»Veszprém.«) — Nem kevesebb dicsőséget szerzett az intézetnek Szeiberling Máttyás tornatanár, a ki a budapesti torna-

tanítói pótanfolyam végeztével tartott verseny-gyakorlaton az első díjat: babér-koszorút, nemzeti szalaggal nyerte.

Az 1878. év történetéhez érvén, elsőben is azon átmeneti intézkedésekről emlékezünk meg, a melyek már az 1878—79. tanévre kötelezők lettek. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1878. aug. 1-én az 18930. számú rendeletével a következő módosításokat küldötte le a főigazgatóságok alatt álló gymnasiumokhoz: Az I. osztályban egészen elmarad a német nyelv, mi által az ifjúság ezen osztálya a képességét felülhaladó munkától megszabadult. A rajz eddig négy órájából egy törlendő. Az így nyert 3 órát a miniszter a magyar nyelv tüzetesebb tanítására kívánja fordítani, mely az új órarendben már most 3 helyett 6 órában szerepel. Nagyon helyes volt ez az intézkedés, mert három nyelvnek rendszeres, egyszerre való megkezdése sok küzdelemmel jár. A rajz eddigi négy órája a rajzoló mértannal cseréltetik fel, heti 3 órával. A VII. osztályban elmarad a philosophiai propaedeutika, melyet ezután csak a VIII. osztályban tanítanak. A német nyelv tanítására heti 2 óra helyett 3 fordítandó; a mennyiségtanra pedig 3 helyett 4. — A VIII. osztályban az elemző mértan elmarad.

Átmeneti
intézkedések
az 1878—79.
tanévben.

E rendelet már nem találta a főigazgatói széken Kádas Rudolfot, mert már márczius hóban lemondott. A jólelkű főigazgató a következő búcsú-sorokat intézte a gymnasium tanárkarához: »Meggyöngült egészségem következtében terhes és nagy felelőséggel járó főigazgatói állásomról, közel 16 évi szolgálat után leköszönvén, Ő Felsege legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy állandó nyugalomba helyeztessem. Utódomul a nmlgú vallás- és közokt. magyar kir. miniszter úrnak f. évi márczius hó 17-én 6217. sz. a. kelt leirata szerint dr. Németh Antal, rendelkezés alatti kir. tanfelügyelő neveztetett ki győri tankerületi főigazgatóvá. Mit midőn tudomásra juttatok, el nem mulaszthatom, hogy egy pár szívélyes búcsúsót ne intézzek a tisztelt igazgató és tanár urakhoz, a kikkel hivatalos összeköttetésben állottam. Mindenekelőtt köszönetet mondok a szellemi élvezetekért, melyeket nekem a vezetésükre bízott tanintézet mindenkor nyújtott, valamint azon bizalmas készségért is, a melylyel a tanügy érdekében tett intézkedéseimet fogadták és foganatosították. Legyenek kitarók a buzgóságban s legyen ezentúl is minden törekvésük odairányozva, hogy az ifjú sarjadékból a hazának hű fiaikat és hasznos polgárokat neveljenek. Ajánlom magamat továbbra is nagyrabecsült emlékezetükbe s tapasztalt jóindulatukba. Isten áldása legyen működésükön. Győrött, 1878. évi márczius hó 25-én. Kádas Rudolf, kir. tanácsos, főigazgató.« — E meleghangú sorokra búcsúfelirattal válaszolt a tanártestület, a melyben a fölötti meggyőződésének adott kifejezést, hogy e lemondás által a középiskolai tanügy vezérértől fosztatott meg, s magát a volt főigazgató becses emlékezetébe ajánlotta.

Kádas Rudolf,
főigazgató
lemondása.

P. Tóth
Kálmán
halála.

Az 1879—80.
év átmeneti
intézkedései.

Az 1879—80. tanévben, — a melyben a veszprémi gymnasium kitűnő tanerőt, az irodalom pedig hivatott művelőt veszített az 1880. ápr. 2-án elhalt P. Tóth Kálmán tanárban*) — a következő átmeneti intézkedések történtek: Magyar nyelv és irodalom: A múlt 1878/9. isk. évben életbe lépett az I. osztályban az új tanterv; ennek alapján a jövő évben az új terv már mind a két alsó osztályban alkalmazandó. Alkalmazható azonfelül a régi tervvel szemben az új tanítási terv a III. osztályban; itt ugyanis a régi terv már megkezdte a stilisztikai tanítást, míg az új a nyelvtannak rendszeres áttekintésével fejezi be a grammatikai cursust; tekintetbe véve, hogy a grammatika tanítása már a régi tervben hasonló menetet követ, mint az újban, kívánatos, hogy ez teljes következetességgel már az idén alkalmaztassék; az IV. osztályban, a stilisztikai tanítás folytatása mellett az új tervben kitűzött olvasmányok (kül. Arany Toldijának) olvasása alkalmazandó; az V. osztályban: itt a régi terv ellenében, mely a poétikai tanítást már ez osztályban kezdi, folytatólag az új terv szerint a stilisztikai tanítás, még pedig a »Szerkezettan«; — olvasmány: Arany Toldija pótlásként, majd pedig Arany balladái és az új tervben kitűzött prózai olvasmányok; a VI. osztályban rendszeres retorika tárgyalandó, az új tervben kitűzött megfelelő olvasmányokkal. A VII. osztályban az idén még a régi terv szerint folytatandó a tanítás, az új tervben kiszemelt és megfelelő olvasmányok figyelembe vételével. A VIII. osztályban az irodalomtörténet tanításában mindenestre irányadók az új tanterv methodikus követelményei. — Latin nyelv és irodalom: A latin nyelvtan tanításában az új tanterv csupán módszeres változtatásokat tett, illetőleg pontosabban részletezi a teendőket; azért az alsó I—IV. osztályokban teljességgel irányadó lehet. A felsőbb osztályok latin irodalmi tanításában csupán az V. osztály kíván módosítást, a mennyiben Cicero Catója és Laelius helyett az új terv Livius olvasását szabja elő és Ovidiusféle szemelvények helyett általában lyrai szemelvényeket követel; ezen módosítással az új terv a latin-tanításban teljességében érvényesülhet, megjegyezvén, hogy az idén a VI. osztályban: Livius és Virgilius, a VII.-ben Cicero és Vergilius, a VIII.-ban Horatius és Tacitus vagy Cicero a tárgyalandó írók. — Görög nyelv: Az új terv, az attikai nyelvjárással való kezdetet véve irányadóul, lényegesen nem különbözik a régittől s teljességében irányadó lehet; a Homerus dialektusával kezdő út általában függőben tartandó, míg megfelelő tankönyvek nem állanak iskoláink rendelkezésére. — Német nyelv és irodalom: Az idén már az új terv értelmében csak a III. osztálytól fogva tanítatik. Az új terv előírnyása, mely a múlt évben már részben a felsőbb osztályokban érvényesült, az idén teljességgel irányadó lehet. —

Költeményeiből mutatványt közlünk a »Szemelvények a veszprémi kegyesrendi tanárok műveiből« cz. fejezetünkben.

Történelem: Az idén csupán azon módosítás történhetik, hogy a III. osztályban elmarad a történelmi tanítás, főleg azon célból, hogy jövő évvel, a IV. osztálylyal az új terv teljes életbelépését meg lehessen kezdeni. Azonfelül a VIII. osztályban 4 óra helyett 3 óra veendő csak a magyar történet tanítására. — Földrajz: A régi és az új terv annyiban egyeznek meg, hogy mind a kettő az alsó három osztályra szabja a földrajz tanítását, amaz 2—2 órával, emez némi természetrajzi tanítással kapcsolatban 3—4 órával. Mult évben az új terv I. osztályi anyagának elrendelésénél a föld- és természetrajzi tanításon nem történt semmi módosítás; az idén az első osztály földrajzi anyagának meghatározásában az új terv lesz az irányadó; azonfelül szükséges, hogy a III. osztályban, hol a régi terv két órában több földrajzi anyagnak végzését követeli, mint az új, az óraszám 3-ra emeltessék. — A természetrajz tanítása egyelőre, főleg alkalmas kézikönyv hiányában, még a régi terv értelmében külön kénytelen megindulni, mint az a lefolyt évben is történt; az ásványtani tanítás az alsó osztályokban (II. osztály téli felében) megszűnik s egyébként is módszer tekintetében az állat- s növénytan tárgyalásában nem a rendszer ismertetése, hanem a természetrajzi szemlélet ápolása legyen irányadó. A felsőbb osztályokban már az idén megindulhat a IV. osztálylyal az új tanterv életbelépése, annál is inkább, mert a főbb bevezető kémiai s fizikai alapfogalmak a régi terv szerint már a III. osztály tananyagában előfordultak, s a mennyiben kiegészítésre szorulnak, az egybekapcsolható az ásványtan tárgyalásával. Az V. és VI. osztályban még a régi terv felosztása lesz idén irányadó, de az újnak részletező felvilágosítása figyelembe veendő; azonfelül a VI. osztályban is 3 óra fordítandó egész éven át a természetrajz tanítására. — A természettan tanítása a III. osztályban az idén is megmarad, némiképp pótlásául szolgál a fizikai földrajznak, melyet az új terv előír; a IV. osztályban azonban, hol mechanikai elemek tanítottak, elmarad a vegytan, külön tárgyalásával együtt. A felsőbb osztályokban, a VII. és VIII. osztályban a fizika tananyaga az új terv értelmében osztandó be. A vegytan a VI. osztályban elmarad, valamint a különvált mennyiség-tani földrajz a VIII. osztályban. — A matematika tanításának új tervéből életbe lépett a lefolyt évvel az első osztályban a számtan és rajzoló geometria tervezete; az idén folytatandó a II-ik osztályban. A III. osztályban a számtani oktatás folytatja a régi menetét, a melytől különben nem igen tér el az új terv előirányozása. Ugyancsak a III. osztályban a rajzolóssal kapcsolatban tanítandó a téri alaktan. A IV. osztályban megkezdendő az algebrai tanítás már az új terv értelmében úgy, hogy évről-évre folytatva jöjjön alkalmazásba a tervezet előirányozása; a rajz ez osztályban a rendszeres planimetria előkészítését tekintheti fő feladatául s ebben az új tervnek a III. és IV. osztályra kiszabott anyagának legfontosabb részeit kell irányadóul tekintenie. Az V.,

Az 1879—80.
év átmeneti
intézkedései.
(Folyt.)

VI. és VII. osztály algebrai és geometriai tanítása ugyanaz marad az idén, mint a lefolyt évben. A VIII. osztályra hetenkint 3 órában jutnak a régi terv algebrai és geometriai anyagának fenmaradt részei, u. m. a határozatlan egyenletek, az egybevetéstan elemei, gömbháromszögtan. A felsőbb osztályok algebrai s geometriai tanításában általán megkövetelendő, hogy az új tervezet módszeres irányadása figyelembe vétessék. A philosophiai propaedeutika a VIII. osztályban az új tanterv értelmében tanítandó.

Az Uralkodó-pár ezüst-menyegzője. Mielőtt az 1880. évben már teljesen életbe lépett s az 1883. évi módosításokkal most is fennálló tanrendszert az eddigiekhez hasonlólag bemutatnók, meg kell emlékeznünk az uralkodó-párnak 1879. ápril hó 24-én tartott ezüst-menyegzőjéről. Szép ünnepély volt ez, a melyben alkalma nyilt a magyarnak királya iránt érzett hűségét oly ragyogóan bemutatni, hogy az még a külföldet is bámulatra ragadta. A megye, a város remek feliratot intézett a fölséges párhoz, de intézetünk is osztozott a közörömben. Ezen Pintér ódája. alkalomra szép üdvözlő költeményt irt Pintér Kálmán gymnasiumi tanár, a mely az igazgató-szerkesztő lapjában látott napvilágot,*) az igazgató pedig az iskolai ünnepélyen magasztalta az ünneplő-pár fejedelmi erényeit.

Ezek után bemutatjuk olvasóinknak a legutolsó tantervet és pedig, nehogy a kiegészítés utolsó événél 1884-nél ismétlésbe ereszkedjünk, a VII. és VIII. osztály táblázatával együtt:

A legújabb tanrendszer. 1879.

Osztály	T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
I.	Vallástan	2	A hit, parancsolatok, ker. igazság, szentségek.
	Magyar nyelv	6	a) Olvasmányok. Értelmes olvasás, az olvasottak elmondása. Emelzés. b) Nyelvtan. Egyszerű és összetett mondatok. Mondattani alapon a teljes alakban. Szókép-zés. Kéthetenkint írásbeli vagy házi dolgozat.
	Latin nyelv	6	Megfelelő olvasmányok alapján a név- és igeragozás főbb alakjai. Szókincs-gyűjtés. Hetenkint írásbeli dolgozat.
	Földrajz	3	Magyarország s a Földközi tengert környező országok természeti viszonyai. Az országok topographiája s néprajza. A feltűnőbb kőzetnemek, a jellemző állatok és növények.
	Mathematika	4	A tízes számrendszer. A négy számolási művelet egész és tört számokkal. A métermérték ismertetése. Időszámítás.
	Rajzoló geometria	3	Pont, vonal, szögek. A legfontosabb síkidomok. Az idomok. Az idomok hasonlósága, egybevágósága, terület-meghatározása. Kerülek s néhány fontosabb görbevonat. A geometriai rajzolás elemei.

*) »Szemelvények a veszprémi kegyesrendi tanárok műveiből« cz. fejezetünkben található.

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
II.	Vallástan	2	A ker. anyaszentegyház szertartásai.
	Magyar nyelv	5	a) Olvasmányok mint az I. osztályban. b) Nyelvtan. Az összetett mondatok taglálása. Szókötés. Szóképzés. Synonymák összeállítása. Kéthetenként házi vagy iskolai dolgozat.
	Latin nyelv	7	Az alaktan befejezése. Olvasmányok alapján a fő- és mellékmondatok. Szókincs-gyűjtés. Hetenkint írásbeli dolgozat.
	Földrajz	3	Európa s Ázsia többi részének leírása.
	Mathematika	4	Számolási rövidítések. Az arányosság fogalma. Hármasszabály, olasz praktika. Geometriai viszonyok s arányok. Százalék.
	Rajzoló geometria	3	A sík; az egyenesek és síkok. A legfontosabb testek tulajdonságai. Testminták készítése. Síkétképek s testek távlati rajzolása.
III.	Vallástan	2	Az ó-szövetségi kinyilatkoztatás története.
	Magyar nyelv	4	a) Összefüggő történeti olvasmány: Szalay: A tatárjárás Magyarországon. Elbeszélő költemények. b) A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos vers. Kéthetenként házi írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Összefüggő olvasmány alapján az infinitívusi s participialis szerkezet. Szóképzés tan kiegészítése. Az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás. Hetenkint egy írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	4	Név- és igeragozás, szóképzés; a mondatrészek; fő- és mellékmondatok. Szótanulás. Fordítás. Emlézés.
	Földrajz	4	a) A matematikai s fizikai földrajz 2 óra. b) Afrika, Amerika s Ausztrália leírása.
	Mathematika	3	Összetett hármasszabály. Kamatszámolás. Határidőszámolás. Lányszabály. Arányos osztás. Elegyítési feladatok.
	Rajzoló geometria	3	Az egyenes vonalú idomok. A hasonlóság, összeillőség kibővítése. A geometria alkalmazása a rajzoláznál. Ékítményrajzolás színes és szintelen mintákról stb.

A legújabb tanrendszer. 1879. (Folyt.)

A legújabb
tanrendszer.
1879.
(Folyt.)

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
IV.	Vallásan	1	Az új-szövetség története. Palesztina földrajza.
	Magyar nyelv	3	a) Olvasmányok: Arany Toldija. Leírások, jellemrajzok. Könnyebb életrajz. b) A stílus általános törvényei. A prózái s költői stíl különbségei. A mértékes vers. Kéthetenként egy írásbeli házi dolgozat.
	Latin nyelv	6	Összefüggő olvasmány alapján az összetettebb mondat-szerkezet; oratio obliqua, a latin periodus. Mondattanból: a függő mondatok, a mód- és időtan. Szótanulás. Hetenkint írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	3	Az összetett mondatok. A nyelvtan rendszeres áttekintése. Szótanulás, emlézés mint a III. osztályban.
	Történelem	3	Az ó-kor történelme.
	Földrajz	2	Az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza.
	Természetrajz	3	Ásvány- és kőzettan s a geologia elemei.
	Mathematika	3	Bevezetés a betűszámtnba. Az alpműveletek, a kéttagok négyzete, köbe s a geometriai haladványok egész- és tört számokkal. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel.
	Rajzoló geometria	3	Görbevonalú idomok. A körtn; a legfontosabb görbevonalak. Domború étkitmények, emberi és állati alakok rajzolása.
V.	Vallásan	1	A kinyilatkoztatott vallás. Az egyház isteni eredete s vezetése.
	Magyar nyelv	3	a) Olvasmányok: Románccok, balladák, lyrikus költemények. Rendszeres verstan. Beszélgetések, levelek, kisebb ért. s szónoki művek. b) Írásművek szerkesztésének ált. szabályai. Havonként házi írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	a) Prózai olvasmány: Livius. Gond fordítandó az író stílusbeli sajátosságaira s a régiségekre. b) Szóbeli stílus-gyak. s hav. 2 ísk. dolg. c) Költői olvasmányok kapcsolatban a metrikával. d) Házi munkásság: olvasásra való elkészülés.
	Görög nyelv	5	a) Attikai alaktan elemei, megfelelő összefüggő olvasmánnyal; szóbeli s írásbeli gyakorlatok. b) Az ion nyelvjárás főbb pontjai után Homeros olvasása.
	Német nyelv	3	A nyelvtan ismétlése mellett prózai művek s Herder Cidje olvasandók. A német szólás-módok, synonymák; kéthetenként írásb. dolg.
	Történelem	3	Európa történelme Amerika fölfedezéséig.
	Természetrajz	3	Növénytan.
	Mathematika	4	Pascal-féle háromszög. Számtnai haladvány. Négyzet- és köbgyök. Számolás gyökjellel. Elsőfokú egyenletek két v. három ismeretlennel.

Osztály	Tan t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
VI.	Vallástan	I	A ker. ágazatos hittan, tekintettel korunk főbb tévelyeire.
	Magyar nyelv	3	a) Költői olvasmány: Shakespeare: Julius Caesar vagy Coriolanus. b) Rhetorika a megfelelő történeti, szónoki s értekező művek olvasásával.
	Latin nyelv	6	a) Prózái olvasmány: Livius folytatása vagy Sallustius s Cicero egy-egy könnyebb beszéde. Gyakorlatok és házi munkásság, mint az V. osztályban.
	Görög nyelv	5	Attikai nyelvjárással: Alaktan befejezése és a mondattan főbb pontjai. Xenophon Memorabiliai. Az ion nyelvjárással: Homeros folytatva. Alaktan folytatása, mondat-tan elemei.
	Német nyelv	3	A nyelvtan ismétlése mellett Bürger, Goethe, Schiller, Uhland műveinek olvasása; verstan. Írásbeli dolgozat, mint az V. osztályban.
	Történelem	3	Az új-kor története a bécsi kongresszusig.
	Természetráajz	3	Állattan.
	Mathematika	4	a) A hatványozás általánosítása. Brigg-féle logaríthmusok. Számítás logaríthmusokkal. b) Sikkháromszög mértan. Stereometria.
VII.	Vallástan	I	Erkölcstan.
	Magyar nyelv	3	Poétika. Költői magánolvasmányok mellett megfelelő aesthetikai és poétikai értekezések olvasása.
	Latin nyelv	6	Cicero nevezetesebb beszédei, néhány levele. Vergilius folytatva s Plautus v. Terentius egy comediája. Magyar-rázat, házi munkásság, gyakorlat, mint az V. osztályban.
	Görög nyelv	5	Attikai nyelvjárással: Homeros olvasása; válogatott helyek Herodotosból. Ion nyelvjárással: Ugyanaz.
	Német nyelv	3	Goethe: Hermann und Dorothea. Nyelvtan s gyakorlatok, mint az V. osztályban.
	Történelem	3	A legújabb kor történelme után Európa s Amerika államainak politikai földrajza.
	Természettan	5	Bevezető természettani alapfogalmak. Mechanika. Hang- és fénytán.
	Mathematika	4	a) Másodfokú egyenletek teljes elmélete. Geometriai haladványok. b) A pont koordinatai. Algebrai kifejezések, graphikai alkalmazások. Stereometria befejezése. Gömb-háromszög tan.

A legújabb tanrendszert 1879. (Folyt.)

A legújabb
tanrendszer.
1879.
(Folyt.)

Osztály	T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
VIII.	Vallástan	1	A kath. egyház története.
	Magyar nyelv	3	A magyar irodalom fejlődésének áttekintése. Nagyobb irodalmi s történeti tanulmányok olvasása.
	Latin nyelv	5	Horatius. Tacitus Annales v. Historiae. Osszefüggő részek Cicero philos. műveiből. Magyarázat, gyakorlat mint V. osztályban.
	Görög nyelv	4	Attikai nyelvjárással: Homeros s szemelvények Platonból. Ion nyelvjárással: Platon, ha lehetséges Sophokles egy drámája.
	Német nyelv	3	Goethe: Iphigenie in Tauris. Prózai olvasmány, nyelvtan s gyakorlatok, mint az V. osztályban.
	Történelem	3	Magyarország története a kútfők s a történetírás ismertetésével.
	Természettan	5	Hőtan ; chemia ; delejesség, villamos-ság. A kosmographia elemei.
	Mathematika	3	a) Határozatlan elsőfokú egyenletek. Combinatók és binominalis együtthatók. Permutatók és variatók. b) Elemző geometria, derékszögű Des Cartes-féle coordinátákkal.
	Phil. propaedeutika	3	A psychologia és logika elemei. A lelki élet önállósága. A lelki jelenségek főbb csoportjai. Értelmi fejlődés. Logikai formák. A tudományok felosztása.

E tanterv behozatala után már hatályosabban látnak a gymnasium kiegészítéséhez, a melyhez a rugót egy ellenáramlat szolgáltatja.

A polgári
iskola
felállításának
eszméje.

Lévay,
igazgató
cikke az
áramlat ellen
s a kiegészítés
mellett.

Ezen évben ugyanis, midőn a bizottság már teljes két év óta a gymnasium kiegészítéséhez szükséges tőke összteremtésén fáradozik, egy hang a helyi újságokban a főgymnasium kiegészítése helyett polgári iskolát óhajt. E mozgalomra a »Veszprém« 21-ik számában az igazgató-szerkesztő alapos érvelésével a »Veszprémi főgymnasium« című cikk jelenik meg, mely az ellenfeleknek kétségbevonhatatlanul kimutatja, hogy a főgymnasium kiegészítése a megye, a város érdeke. E cikkben nemcsak az igazgató, hanem az egész bizottság szól s mint olyat, a melyet minden egyes tag átértzett, a következőkben ismertetjük: Halaszthatatlan a kiegészítés mind erkölcsi, mind anyagi szempontokból; halaszthatatlan a püspökség, a megye székhelyén. Maga a papnevelő intézet, a mely a főgymnasiumból nyeri növendékeit, szükségli a kiegészítést, mert már előre éber szemmel kísérheti azokat, a kikre később hivat bizza. A megye, a törvényszék s a legkülönbözőbb hivatalok tisztviselőinek érdeke kívánja a kiegészítést, a kik kiszabott fizetésükre utalva, vajmi keveset rakhatnak félre, hogy fiaikat más városban neveltethessék. Sürgeti a kiegészítést az

ifjúságnak a csak hatosztályú gymnasiumban is 300-at felülhaladó száma, a mely körülmény már maga kiáltó ok a 7. és 8. osztály felállítására. Szükségessé teszi a főgymnasiumot városunk társadalmi élete is; hogy társaséletünk olyan lassan lüktet, fiatalságunk hiánya az oka. Szinte kötelezővé teszi a kiegészítés ügyét a miniszterium eljárása is, a mely azt célozza, hogy vagy főgymnasiumok legyenek mindenütt, vagy szűnjék meg az intézet. A szellemi haszon mellett van anyagi is, a melyben kizárólag városunk lakói részesülnek. Az ifjúság számának két harmadát vidékiek teszik, a kik tartásdíj fejében, legenyhébben számítva, 25—30000 frtot hagynak városunkban.

Ez a jóakarató, igazságos cikk akarta félretolni az akadályokat, a melyeket azok gördítettek az ügy elé, a kik tudatlanságukban megelégedtek volna egy félig kész intézettel. S ez az áramlat több mint félévig lebegett a felszínen, a melynek zászlóvivői már aláírási íveket is köröztek! Igy akarták megosztani az erőket akkor, mikor a megosztott erők sem ezt, sem azt meg nem valósíthatták!

A bizottságot ez a dissonantia lehangolta ugyan, de nemcsak hogy nem csüggesztette el, hanem inkább tömörítette! — sőt, jóllehet tudta, hogy előbb-utóbb népünk jó szívéhez kell appellálnia, az sem rémítette el, midőn a Dunántúl veszedelmét, a phylloxerát 1880. május 24-én a sólyi szőlőkben hivatalosan konstatálták. Itt volt a háttérben az áldozatkészségben határt nem ismerő Kissovics József apátkanonok; ott az eszme fenségétől áthatott, folyton számító Ruttner Sándor, ott a fáradságot nem ismerő igazgató, Lévay Imre, a ki lemondott kedvencz foglalkozásáról, a »Veszprém« szerkesztéséről, a mely az 1883-ik évben megvéteti a várossal a Halászféle iskolát óvodának; megakadályozza Veszprémnek nagyközséggé való degradálását s abban buzgólkodik, hogy az országgyűlés törvénycikkben határozza meg a millenium évét, hónapját és napját.

Az 1881-ik év február 20-án tartott bizottsági gyűlésre nagy számban gyűltek össze a tagok. Ruttner Sándor, a ki 13 éven keresztül annyi lelkiismeretességgel kezelte az alaptőkét, pénztárnoki utolsó beszámolóját tartja, mely alkalommal a következő kérdést intézi a bizottsághoz: Időszerűnek tartja-e a bizottság, hogy a főgymnasiumi osztályok szaporítására törekvő mozgalom megindíttassék? Majd, hogy a bizottságot döntő határozatra bírja, beszámol, hogy mennyivel állanak közelebb a főgymnasium létrehozásának lehetőségéhez. »Évi biztos bevételre számíthatunk — ugymond: a) Tandíjban az utolsó öt év átlagát véve fel: 2121 frtra. b) Biztos kamatra 3016 frtra, a mely két összeg együtt véve 5138 frtot tesz ki. Ennek ellenében vannak évi kiadásaink és pedig: az igazgatónak a gymnasium kiadásaira, a Markl-féle ösztöndíjra, tisztogatásra, tanárfizetésre, a mi együtt véve 3679 forintot követel. Ha ezen összeget levonjuk a bevételből: 1459 frt

A bizottság
nem csügged.

Phylloxera.

Lévay,
igazgató
lemond a
»Veszprém«
szerkesz-
téséről.

Ruttner
jelentése.

A bizottság válasza. főlöleg marad.« — A bizottság nem késik a válaszszal. A pénztárnok jelentéséből örömmel győződik ugyan meg, hogy a pénztár a VII. osztály felállításához szükséges fedezetet nyújtja, de a VIII. osztály költségeiről gondoskodni kellend; miután pedig a bizottság időszerűnek tartja már most a hiányzó osztályok mielőbbi felállítását, a még fedezet nélkül álló VIII. osztály létesítése végett szükséges vélemény adására Kissovics elnöksége alatt egy szűkebb bizottságot küld ki.

A pénzügy rendezése; Ruttner elnöksége; Stoll pénztárossága. Alig végződtek a nagy hadgyakorlatok, melyeken József főherczeg is, ki a püspöki palotában volt szállva, megjelent, már is megkezdette a bizottság működését az új gymn. elnök, Ruttner Sándor vendégszerető házánál, a kitől a pénztárosságot Stoll Miklós vette át. Az ügy csak lassan ment, mert a bizottságnak minden pénzforrását biztosítania kellett. Pribék István, felsz. püspök és Kissovics József megnyugtatja a bizottságot, hogy a Káptalan a gymnasium kiegészítésére tett alapítványa kamatait a legnagyobb készséggel fizeti, de sőt az a czélja, hogy az alaptőkét a bizottságnál mihamarabb letegye. Le kellett kötni a Waldstein-féle ezer forintos adóslevelet is; künn volt azonfelül az 1868-iki aláíróknál mintegy 3000 frt, a melynek behajtására vagy törlesztésére, valamint a még szükséges tőke hozzávető kiszámítására újabb bizottságot kellett kiküldeni.

Kissovics József beszámolója. E dolgok tisztába hozatala a legnagyobb igyekezet mellett is egy teljes félévet vett igénybe, s így Kissovics József, a szűkebb körű bizottság elnöke csak a következő 1882. év ápril 27-én adhatott hű képet a kiküldött bizottság munkálkodásáról. A jelentés szerint, a meglevő alapon kívül a VII. és VIII. osztály felállítására még 30.000 frt lenne szükséges s azonfölül még 3000 frt kívántatnék a hiányzó tantermek felszerelésére, az új tanárok lakószobáinak bebútorozására s más előre nem látott költségek fődözésére. Kissovics e jelentésével azon hitének is kifejezést ad, hogy azok, a kik 1868-ban a nagygymnasium felállítását lehetővé tették, a kiegészítés alkalmával sem vonják meg az anyagi támogatást az intézettől. De különben — úgymond — a két osztály most, rögtön, a legkedvezőbb anyagi állapot mellett sem állítható fel, mert a kegyes-tanítórend be kívánja várni a középiskolai törvényjavaslatnak a sorsát s így csak annak az eldőlése után lesz abban a helyzetben, hogy a kívánt tanerőket az intézet rendelkezésére bocsájthatja. Legyen — így szól végül — e körülményre figyelemmel a bizottság, mert csak úgy várhatja a közoktatásügyi kormány jóváhagyását, ha minden szükséges kellékeket fölmutat.

Lévay legújabb cikkei. A míg ez az 1883-ik évben bekövetkezett; a míg a kiegészítés gondolatát a polgárok kérésére a »Veszprém« szerkesztését 1881-ben újra átvevő Lévay Imre igazgató két cikkben: »Veszprém törekvései« és »A veszprémi kath. gymnasium« ébren tartotta: gymnasiumunkat érdeklő irodalmi s művészeti esemény megy végbe.

Ez évben végezte be s adta át ugyanis a földrajzi társaságnak Czirbusz Géza gymn. tanár ethnographiai képekkel illusztrált érdekes munkáját »A krassovánok« czimen, a mely Krassó megyének egyik népéről szól. — Hasonlóképen ekkor remekelt Pápay Viktor rajztanárunk az új megyeház nagyterme számára festett »Király képek«-kel. Ezek egyike ő felségét, I. Ferencz Józsefet huszártábornoki egyenruhában ábrázolja, a trón előtt állva, a mint egyik kezét a könyvön, a másikat kardja markolatán nyugtatja; a másik kép Erzsébet királynét, szintén a trón előtt állva mutatja be magyar díszruhában, fején gyémántdiszszel.

Czirbusz műve.

Pápay, rajztanár »Király képek«-i.

Az ezután következő idő csakugyan megfelelt a várakozásnak. A törvényjavaslat, a melyhez a kegyes-tanítórend kormánya választ kötötte, az 1883. év május 29-én szentesítést nyert. E siker hatalmas lökést adott a kiegészítés ügyének, a melyet már most a bizottság egészen biztosra vehetett. Érezte, hogy a törvény kedvező intézkedései következtében az eddig számított összegnél kevesebbre van szüksége s mint az igazgató-szerkesztőnek július hó 15-én »A főgymnásium ügye« czimű vezérczikke igazolja, remélte, hogy a polgártársak is hajlandóbbak lesznek a kiegészítéshez járulni, mert most már tudhatják, hogy az alaptőke teljessé tételéhez nem nagy áldozatra van szükség.

A kiegészítés ügye előrehalad.

Mielőtt azonban a bizottság a nagy közönséghez fordult volna, még egyszer értesülni akart a miniszter véleményéről s a kegyes-tanítórend főnökének határozatáról, — de kérvényt intézett egyúttal a megyéhez, a melylyel a tizenkettedik órába jutott kiegészítés ügyét bőkezű pártfogásába ajánlotta.

Kérvény a megyéhez.

Sokrates ama mondása: »A munka, a kintartás szép és jó tetteket ért el« — bebizonyodott a bizottságon, a mely a kiegészítés pénzigényeiről készített reális számadás után a miniszterhez s a piarista rendfőnökhöz Kissovics Józsefet küldötte, a megyénél pedig Szabó Imre által egyengette az utat.

Kissovics József és Szabó Imre kiildetése.

A kiküldöttek mindenütt kedvező fogadtatásra találtak. A közoktatásügyi miniszter az elégséges pénzbeli alap beszerzéséről tájékozást szerezvén, biztos kilátásba helyezte az engedély megadását; késznek nyilatkozott a tandíjak átengedésére is, sőt a küldöttséget azon ígérettel bocsátotta el, hogy városunkat még az 1883-ik év folyamán meg fogja látogatni. E kilátásba helyezett látogatásra mindjárt intézkedéseket is tett a bizottság. Elhatározta ugyanis, hogy az eddig nem használt alsó folyosó haladéktalanul rendbe hozassék, kellőleg átalakíttassék, kiköveztessék. Az átalakítást Horváth Sándor építő-mester 580 frtért eszközölte.

Kedvező eredmény a miniszternél s a rendfőnöknél.

Az alsó folyosó javítása.

Hasonló szives fogadtatásban részesült küldöttségével Kissovics kano-nok a kegyes-tanítórend főnökénél, Kalmár Endrénél is, *) a ki nemcsak

*) Az 1851—52. és 1852—53. tanévben a veszprémi gymnasiumban működött. Sok szép költeménye jelent meg legelső magyar szépirodalmi lapjainkban. — A kegyes-tanítórend hódolatát tolmácsoló koronázási remek ódáját a »Szemelvények a veszprémi kegyesrendi tanárok műveiből« cz. fejezetünkben közöljük.

kellő tanerőkről biztosította — nem ugyan az 1883—84, hanem az 1884—85. tanévre — a bizottságot, hanem legközelebbi látogatását is megígérte, a melyet még azon év aug. 2-án be is váltott. Ez alkalommal a mindenben atyailag gondoskodó rendfőnök megadta az igazgatónak utasításait az átalakításra, a nála tisztelgő gymnasiumi bizottságnak pedig a természetrajzi szertár számára egy szép lepkegyűjteményt ajándékozott. E lélekemelő találkozás alkalmával adományozta Kissovics is a leendő főgymnasium számára több száz kötetre menő értékes könyvtárát.

Kalmár
rendfőnök
látogatása s
ajándéka.

Kissovics-
könyvtár.

A megye
segítsége.

Most már a bizottságnak csak a megye kedvező válaszára volt szüksége, a melyre nem sokáig kellett várakoznia.

A megye megértette a bizottság kérő szövegét!

A »Nemesi
fölkelési alap«
Szabó Imre
indítványára
»Nevelési
alap«-pá lesz.

A megye
10000 forintja.

Kissovics
József
adománya.

A segítség kieszközlésében elévülhetlen érdemei vannak Szabó Imre ügyvédnek, Veszprém jelenlegi országgyűlési képviselőjének. Ő volt az, a ki a szó hatalmával, melynek tökéletes birtokában van, a megye figyelmét oda irányította, hogy a »Nemesi fölkelési alap«-ot elévült s talán bizonytalan rendeltetésétől eltérítve, nevelési célokra indítványozta fordíttatni; ő volt az, a ki sok fáradságot igénylő utánjárással kieszközölte, hogy a vármegye páratlan bőkezűséggel felelt a hozzá intézett kérvényre, mert szószólására szavaztatott meg a »Nevelési alap«-ból az évi 500 forint segélyösszeg, illetőleg a 10,000 forint tőke a VII. és VIII. osztály számára.*) Neki is Lelkéből adozik hálaérzetével az intézet!

A megye adományán kívül más meglepetés is várt a bizottságra. Kissovics József apátkanonok ugyanis a magához kért néhány bizottsági tagnak egy kétezer forintos takarékpénztári betétkönyvet s egy kétezer forintról kiállított adóslevelet, tehát összesen négyezer forintot adott át a felső két osztály alapjára.

A vármegye
határozata.

*) A vármegyének határozata, a mely a gymn. bizottsággal írásban közöltetett, ekként hangzik: 363/12842. — 1883. A veszprémi róm. kath. gymnasiumi bizottságnak azon kérvénye, melyben azon alkalomból, hogy az eddig csakis hat osztálylyal bíró intézetnek 8 osztályú gymnasiummá való kiegészítését tervbe vette, a törvényhatóságot anyagi segélynyújtásra kéri, — a megyei magánpénztárakat kezelő választmánynak a 117/883. sz. a. kelt határozata, beadott előterjesztésével együtt tárgyalatván: híven azon kijelentéshez, mely szerint a 117/883. sz. a. hozott határozatban már kimondatott, hogy a megye ezen eszmét, mikép a veszprémi gymnasium teljes 8 osztályú gymnasiummá egészítettven ki, a legmelegebben pártolja, a megyei magánpénztárakat kezelő választmány előterjesztéséhez képest elrendeltetik, hogy a veszprémi gymnasiumnál felállítandó 7. és 8. osztály kiadásaira a volt nemesi felkelési, most nevelési alap kamataiból 1884. évi január hó 1-től fogva féléves részletekben évenként 500 frt összeg a veszprémi róm. kath. gymnasiumi bizottságnak fizetessék ki. Egyszersmind már ezúttal kijelenti a megye közönsége, hogy azon esetre, ha a volt nemesi felkelési, most nevelési alap jelen rendeltetésétől elvonatnék vagy bármely ügy érdekében felhasználatnék, az 500 frt évi segélynek megfelelő 10,000 frt tőke, mint Veszprém vármegye alapítványa, a veszprémi róm. kath. gymnasiumi bizottságnak kifizetendő lesz.

Jelen határozat megerősítés végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztendő.

Már most, miután a bizottság Spránszky Ferencz kanonok 100 forintos hagyatékát is átvette, nem volt egyéb hátra, mint városunknak s vidékének többször tapasztalt áldozatkészségéhez fordulni. Az 1883. év november hó 4-én Szabó Imre biz. tag bemutatta a felhívások szövegeit, a melyek a nagy közönség eszéhez és szívéhez megragadóan szóltak. Ezeket a felhívásokat a lángész szülte, a vallásosság s a szent ügyért határt nem ismerő lelkesedés sugallta.

A papsághoz intézett felhívás szövege, a melyet b. e. Kovács Zsigmond megyés-püspök melegen ajánlott papsága jóindulatába,*) a következő:

A veszprémi róm. kath. hitközség gymnasiumi
Bizottságától.

A veszprémi róm. kath. hitközség gymnasiumi bizottságának évek során át komoly törekvését képezi: hat osztályú intézetének nyolcz osztályú főgymnasiummá leendő átalakítása.

A bizottságot azon erős meggyőződés lelkesíti, hogy ezen működésével nemcsak a hazai felsőbb nevelés és művelődés, hanem egyúttal szent vallásunk magasztos érdekeit is hasznosan szolgálja; mert korunkban, a midőn a vallástalanság az álműveltség köpenyébe öltözve szenvedélylyel támadja meg igaz hitünk alap-ágazatait, tiszta vallásos meggyőződésünkön kívül szükségünk van a tudomány fegyvereire is, hogy ezen végzetes harcban a győzelem dicsősége a miénk legyen.

*) A főpásztor kísérő levele ez volt:

Krisztusban Kedves Testvéreim és Fiaim!

A veszprémi róm. katolikus közönség gymnasiumi bizottságának mindnyájunk által osztott azon óhajta, hogy a veszprémi kath. 6 osztályú gymnasium nyolcz osztályúvá alakíttassék, a mint erről ezen bizottságnak közelebb a lelkészkedő papsághoz intézett értesítése- és kérelméből Krisztusban kedves Testvéreim és Fiaim örvendetes tudomást vesznek, megvalósulásához közeledik. A bizottság buzgó fáradhatlan törekvésének sikerét velem együtt örömmel üdvözli lelkészkedő papságom, eltekintve a közművelődés és vallásérkölcös nevelés érdekeitől azért is, hogy a veszprémi egyházmegye székhelyén fennálló s a terv szerint kiegészített tanintézet a veszprémi egyházmegye papságának csemetéskertje lesz, melyből papnevelő-intézetünk szemcink elöit vallásérkölcösségben, jámborságban nevelt ifjú levítákat fog nyerni. Ott, hol a művelődés, vallásos nevelés s egyházmegyénk szellemi érdekei előmozdítására áldozatot kellett hozni, egyházmegyénk papsága mindig az elsők között volt. Ezen áldozatkészségbe vetett bizalommal melegen ajánlom lelkészkedő papságom figyelmébe a nevezett bizottság fennérintett fölhevését, melyben azon kérelemmel fordul az egyházmegyei papsághoz, hogy ezen felsőbb nevelést nyújtó tanintézet fölállításába filléreivel segítségére legyen. Azon biztos reményt táplálom, hogy ezen fölhevés nem fog eredmény nélkül elhangzani s midőn az abban kitűzött célra saját filléreikből adakoznak, annak előmozdítása és elérése végett hiveiket is a tehetségűkhöz mért áldozat meghozatalára hathatósan buzdítani fogják.

Kelt Veszprémben, 1883. évi nov. hó 13-án.

ZSIGMOND, s. k.
püspök.

A gymnasiumi
bizottság
felhívása a
veszprémi
egyházmegye
papságához.
(Folyt.)

Azon hitfelekezet, a mely a vallás-erkölcsön alapuló felsőbb nevelést felekezeti iskoláiban összes erkölcsi és anyagi erejével nem gondolja, saját létének jogosultságáról mond le, mert imaház és iskola együtt alkotják a forrást, a honnan az egyház életerejét meríti!

Istennek legyen érette hála és dicsőség: törekvésünk végbefejezéshez közelg! A szent ügyünk iránt tanúsított áldozatkészség nemeslelkű jótévőink részéről — kik között Veszprém vármegyét, továbbá lánglelkű Főpásztorunkat, Káptalanunkat, úgy vármegyénk egyéb egyházi és világi jeleseit felekezeti különbség nélkül, örök hálával soroljuk fel — . . . ezer forint hiányával létre hozni engedi az általunk tervbe vett főgymnasium felállításához szükséges alapítványi tőkét.

Erős elhatározásunk: VII. osztályunkat 1884. szept. hó 1-én, VIII. osztályunkat pedig 1885. szept. hó 1-én megnyitni.

E végből a bizottság a még hiányzó alapítványi összeget megszerzendő, elhatározta: hogy törhetlen bizalommal fordul egyházmegyénk lelkes alpapságához s ezek útján a velünk egy célért lelkesülő világi hitrokonainkhoz és melegen kéri őket, hogy áldozatkészségük és szeretetük filléreivel egyházmegyénk ezen nagy horderejű kulturális intézményének felállításában segítségünkre lenni kegyeskedjenek. Biztat bennünket az édes remény, hogy hit-elveink közösségének s ebből kifolyólag a vallásos felsőbb nevelés terén feladataink s kötelmeink ugyanazonosságának tudata, a velünk egy egyházmegyéhez tartozó lelkészkedő papságunkat és világi testvéreinket is azon meggyőződésre fogja kelteni, hogy kath. hitelvű főgymnasiumunk felállítása Veszprém-, Zala- és Somogy fiatal nemzedékéből, kik ez ideig a veszprémi nagy egyházmegye területén, Kanizsa kivételével kath. főiskolát nem találtak, leend hivatva, főpapságunk közvetlen felügyelete alatt, édes hazánk- és szent hitünkért egyenlően lelkesülni tudó papságot és világi elemet nevelni!

A gymnasiumi bizottság határozata folytán egész bizalommal fordulok tehát . . . . . hez, s a '/. alá mellékelt aláírási ívet azon tiszteletteljes kérelemmel bátorkodom megküldeni, hogy plebániája területén minél több kegyes adakozót szerezni s az ezek által aláírt ívet, a megfelelő összeggel együtt, legkésőbb f. évi decz. hó 15-éig hozzám, mint a bizottság elnökéhez visszaküldeni kegyeskedjék.

Kiváló tisztelettel vagyok

Krisztusban szerető testvére:

RUTTNER SÁNDOR,
mint a veszprémi róm. k. hitközség
gymn. bizottságának elnöke.

Hasonló lelkes felhívás küldetett a szolgabírákhoz is, hogy járásaikban mennél több adakozót gyűjtsenek.

Felhívás a
szolgabírák-
hoz.

E felhívásoknak a hangja a következő volt:

Tekintetes Szolgabíró Ur!

Bizonyára ismeretes Tekintetességed előtt azon munkálkodásunk, melylyel hat osztályú tanintézetünket Veszprémben nyolcz osztályú főgymnasiummá alakítani törekszünk.

Veszprém, mely az ország vármegyéi között terjedelmére nézve középhelyen áll, lakosságának értelmi és anyagi erejét tekintve pedig az első vármegyékkel versenyez, — melynek hajdan európai hírlg egyeteme volt, pirulva kell bevallanunk, jelenleg még a felsőbb nevelés igényeinek megfelelő tanintézettel sem bir.

Ha attól tartunk, hogy a helytelenül berendezett gymnasiumi nevelés szellemi proletariatust teremt, ezen aggodalom különösen alkalmazható a mienkhez hasonló csonka szervezetű nagygynasiumra. Azonban a már létező iskolánkat feladni vagy kisgymnasiummá változtatni reánk nézve erkölcsi lehetetlenség, nem maradt tehát nemesebb kötelességünk, mint összes erőinkkel nyolcz osztályú főgymnasiumunk megteremtésén munkálni.

És e helyen halás elismeréssel emlékezünk meg nemesszívű jótévőink között Veszprém vármegyéről, mely 10 ezer forintos alapítványával czélunk sikeresítéséhez oly közel juttatott.

Nem kételkedünk: a lelkesedés varázsa, mely vármegyénknek júniusi és szeptemberi ülésein szent ügyünkben hozott határozatait átlengi, Tekintetességedet is hatalmában tartja s velünk együtt úgy van meggyőződve, hogy a vármegye lakósainak ez idő szerint nem lehet fontosabb kulturális érdeke, mint az általunk tervezett főgymnasium mielőbb leendő felállítása! Azon főgymnasiumé, melyben vármegyénk fiatalsága felekezeti különbség nélkül a magasabb tudományokban, valláserkölcsi alapon, szívét és értelmét kiművelve megtanulandja, miként kell Istent és hazát önfeláldozólag és vallási türelemmel igazán szolgálni.

Hogy főgymnasiumunk hetedik osztálya 1884. szeptember hó 1-én, nyolczadik osztálya pedig 1885. szeptember hó 1-én megnyitható legyen, még 5—8 ezer forint alapítványi tőkére van szükségünk; ez összeg megszerezhetése végett a bizottságtól nyert megbízatásom alapján bizalom- és tiszteletteljesen kérem tekintetes szolgabíró urat, hogy a mellékelt aláírási ivre járása tetületén minél több

aláírótt gyűjteni s az ívet az aláírt összeggel együtt legkésőbb folyó évi december hó 15-éig hozzám beküldeni méltóztassék.

Hazafiui üdvözlettel vagyok a tekintetes szolgabíró úrnak

Veszprém, 1883. évi október 28-án

alázatos szolgája:

RUTTNER SÁNDOR,

a veszprémi róm. kath. gymnasiumi
bizottság elnöke.

A gyűjtés
eredménye.

Polgártársaink a gymn. bizottság reményét szép pénzen váltották be. Az a néhány hónap, a mely alatt nem kevesebb, mint 33329 frt 73 kr. s két drb. arany folyt be a fentartók pénztárába, büszkén hirdeti, hogy megynk népe a bizottsággal nemcsak együtt érez, hanem adakozik is.

Egy kis
statisztika a
főgymna-
siummá való
kiegészítés
adományairól.

Jóllehet az adomány értéke nem függ annak nagyságától, talán nem lesz érdektelen, ha a gyűjtésről, a főbb adakozók nevének felemlítésével, egy kis statisztikát közlünk. A kibocsátott íveken adakoztak 987-en, és pedig: 10000 frtot, illetve annak évi 500 frtos kamatját szavazta meg Veszprém vármegye; 5000 forintot adott Kovács Zsigmond, megyés püspök; 4000 frtot adományozott Kissovics József apát-kanonok; 2000 frtot Jánosi Ágoston kanonok (»évenként 100 forintot, míg Isten életemnek kedvez s míg annak idejében a megfelelő alapot letehetem«); 1000—1000 frtot: Tarányi Ferencz kanonok s a veszprémi Takarékpénztár. Bezerédy Miklós kanonok egy darab államkötvényt 790 frt értékben, Tallián Lázár kanonok 600 frtot, Kemenes Ferencz s Forintos István kanonok 500—500 frtot, Köves János felső-örsi prépost s Rosos István 400—400 frtot, Palotay Ferencz kanonok 300 frtot, Láncz Nándor dr. 4 drb. kaszinói részvényt, 210 frt értékben, — 200 frtot adományoztak: Devics József kanonok, Fiáth Ferencz br., Vogronics Antal kanonok s Kopácsy József, — 100 frtot: Bezerédj Viktor dr., Bauer Károly, Freystädler Antal, Hets Ferencz, Kopácsy Árpád, Laky Kristóf dr., Ruttner Sándor, Szabó Imre, Dunst Ferencz, Berky József plébános, Erdélyi János, Pály János, — 50 forintot: Csolnoky László, Véghely Dezső, Rosenthal Nándor, Nay Mór és fiai, Veisz D. L. és fia Elek, Pillitz Benedek dr., Halasy Vilmos dr., Ráth Iván, Kövess János, Kövess Ede, Kubay Hubert, Békássy Károly, Horváth Sándor, Peczek Gyula dr., Mórocza Zsigmond, Mozgay Antal, Jagasits Mária, Jófejű Sándor és neje, Kovács Imre, Stoll Miklós, Papp Ferencz, Besán János br., — 40 frtot adtak 11-en, — 30 frtot adtak 6-an, 25 frtot 9-en, — 20 frtot 27-en, — 15 frtot adtak 8-an, — 10 frtot 75-en, 10 és 5 frt között 3-an, 1—1 drb. aranyat 2-en, — 5 frtot 129-en, — 5 forinton alúl 665-en.

Egyébként: a begyűlt pénzadományok márcz. hó 12-én egy terjedelmes füzetben jutottak a nyilvánosság elé, a mely szerint a gyűjtés eredménye: A gyűjtés
összegeve.

A Veszprém városában eszközölt aláírásokban	16611 frt — kr.
Az egyházmegyei ft. lelkészkedő papság adakozása	
s gyűjtése	1707 frt 75 kr.
Vidékről	11 frt — kr.
Veszprém vármegye évi 500 frtos adománya	10000 frt — kr.
Kissovics József apátkanonok adománya	4000 frt — kr.
A veszprémi takarékpénztár adománya	1000 frt — kr.

Összesen: 33329 frt 73 kr.

Mig az adakozások folytak, Kissovics József a dolgok állása felől újabb tájékozást szerzendő, tisztelgett a közoktatásügyi miniszternél, a ki már a lapokból is értesülvén arról, hogy a felállításra szükséges tőke együtt van, a bizottságot további jóakarataról biztosította; — hasonlóképen megjelent a kegyes-tanítórend főnökénél is, a ki kilátásba helyezte, hogy a szerződést a folyó 1884. év márcziusának első felében megkötethetik. Kissovics
József a köz-
oktatásügyi
miniszternél
s a kegyes-
tanítórend
főnökénél.

Már most nem volt más hátra, mint megtenni az utolsó lépést is. E végből a bizottság kebeléből Ruttner Sándor vezetése alatt Szabó Imre, Kovács Imre s Léway Imre küldettek ki, a kik a kegyes-tanítórend feltételeit behatóan tanulmányozván, arról a bizottságnak kimerítő jelentést adjanak; — elhatározták azt is, hogy miután a törvény értelmében a gymnasium 7-ik osztályának megnyithatására az engedélyt a miniszteriumtól legalább négy hónappal kell a tanév megkezdése előtt kérni: a legrövidebb idő alatt kérvényt menesztenek, a melynek megszerkesztésére Szabó Imre bizottsági tagot kérték fel. A szerződés
megkötése a
kegyes-
renddel.

A küldöttség a kegyes-tanítórend főnökével 1884. márcz. 8-án a 279. sz. a. leküldött szerződés pontozatait megbeszélvén, annak elnöke az 1884. márcz. 22-én tartott ülésen — a melyen Stoll Miklós lemondása után Eszterhay Ferenczet választották pénztárnoknak — azt ajánlotta a bizottságnak, hogy személyes találkozást keressen végleges megállapodás végett a rend kormányával, a mi megtörténvén, a föntartók a kegyes-tanítórenddel 1884. márczius 30-án a következő szerződést kötötték meg: Eszterhay
pénztárnok-
sága.

SZERZŐDÉS,

mely egyrésről a Veszprém-városi róm. kath. hitközség gymna- A szerződés.
siumi bizottságának nevében annak meghatalmazott képviselői, más-
résről pedig a magyarországi kegyes-tanítórend kormánya között a
veszprémi hat osztályú róm. kath. nagy-gymnasiumnak nyolcz osztályú
főgymnasiummá átalakítása érdekében következőleg kötöttet:

A szerződés.
(Folyt.)

1-ször: A kegyes-tanítórend, mely a veszprémi hat osztályú kath. nagy-gymnasiumot szerzetes tanárokkal eddig is ellátta, ad a felállítandó főgymnasium 7. és 8. osztályához, az eddig alkalmazottakon kívül, még három kellőleg kiképzett s az 1883. XXX. t.-cz. 28., 29. és 30. §-aiban foglalt követelményeknek megfelelni képes szerzetes tanárt: és pedig a jövő 1884—85. tanévre a 7. osztály felállításához egyet, az 1885—86. tanévre, a 8-ik osztály megnyitásához külön két tanárt, vagyis összesen három tanárt.

2-szor. A gymnasiumi bizottság a 7. és 8. osztály felállításához szükséges ezen három tanár után fizet a veszprémi társház főnökének fejenként és évenként kilencszáz forintot, és pedig: ellátási-díj czimén hétszáz- és tanári tisztelet-díj czimén kétszáz oszt. ért. forintot, félévi előleges részletekben, tehát a mostani tanrendszer szerint szeptember és február hó 1-én. Az ellátási- és tisztelet-díj czimén adandó évi kilencszáz forint csak a tényleg alkalmazásban levő tanárok után leszzen fizetendő.

3-szor. A bizottság köteles leendő az iskolaszolga évi díját, mely évenként legalább kétszáz forintot teendő, saját pénztárából fizetni.

4-szer. A bizottság kötelezi magát, hogy még az 1884—85-ik iskolai év megkezdése előtt a jelenlegi természettajzi szertár termékét két tanári szobává saját költségén átalakíttatja s ezeket, valamint a házfőnök által kijelölendő 3-ik szobát, egyszer s mindenkorra tisztes-séges butorzáttal felszereli, a kegyesrend terhelhetése nélkül.

5-ször. A gymnasiumi épületben a jelenlegi 1-ső osztály termének diszteremmé, illetőleg physikai múzeumná átalakítása, három új tanhelyiség teljes berendezése, az iskolai ablakoknak és ajtóknak jó karba helyezése és fentartása, az árnyékszékeknek czélszerű helyen és új módon újraépítése és gondozása a gymnasiumi alap terhére esik, jövőre pedig általában minden, a tanítás céljából szükségessé válható belső átalakítást, valamint az épület belsejének és összes tantermeinek időnkinti kitisztogatását, meszelését is a bizottság pénztára fogja viselni.

6-szor. A bizottság a természettani, vegytani és természettajzi előadások sikeres megtartásához szükséges taneszközök, gépek és más szerek beszerzésére az első tanévben egy ezer forintot, ezután pedig hasonló célra és a tanári könyvtárra évenként legalább háromszáz forintot, végül természettani és vegytani kísérletekre, úgy irodai szerekre ugyan évenként legkevesebb egyszázötven forintot köteles adni.

7-szer. A gymnasium épülete a kegyes-tanítórend kizárólagos tulajdonát képezi, ehhez képest az épület falainak külső tatarozása, a tetőzet és szarufák javítása, valamint fentartása is a kegyes-tanítórend

terhe. A bizottság, noha őt ez érdemben semminemű jogi kötelezettség nem terheli, egyedül méltányossági szempontból s kizárólag csak ez egy alkalomra kötelezi magát, hogy gymnasiumi épület tetőzetének teljes kijavításához, melyet még az 1884—5-ik iskolai évet megelőzőleg múlhatlanul teljesíteni kell, a költségek felével járul. Végül kötelezi magát, hogy az épület fentartási költségek czimén 1884. szeptember hó 1-től kezdve a kegyes-tanítórendnek évenként 25, azaz huszonöt forintot fizetend, ezenkívül azonban épületfentartási kötelezettség czimén a bizottságra semminemű teher nem fog soha hárulni.

8-szor. Rajz- és tornahelyiségekről s tanárokról a kegyes-tanítórend gondoskodni köteles nem leend.

9-szer. Ha az ifjúság száma idővel annyira szaporodnék, hogy az illetékes felsőbb hatóság a párhuzamos osztályok felállítását rendelné el: ez nem fog a kegyes-tanítórend terhére felállítható lenni.

10-szer. A gymnasiumi oktatás rendes tantárgyait az 1883-ik évi XXX. t.-cz. 3. §-a állapítja meg, ehhez s a törvény 8. §-ához képest a kegyes-tanítórend köteles leend a felállítandó 7-ik és 8-ik osztály oktatásában a törvény s a közoktatási miniszter ur rendeleteihez szigorúan alkalmazkodni.

11-szer. Az 1883-ik évi XXX. t.-cz. módosítása esetén a netán felállítandó új tanszékekre nézve szerződő felek szabad egyezkedési jogukat fentartják.

12-szer. Ezen szerződés csak az esetben fogja érvényességét mindkét szerződő fél irányában elveszíteni, ha a veszprémi 8 osztályú kath. főgymnasium valaha közvetlenül állami kezelés alá vétetnék.

Ezen szerződés az illető szerződő felek meghatalmazott képviselői által az alább irt napon, helyen és tanuk jelenlétében aláíratott.

Kelt Budapesten, 1884. márczius hó 30-án.

Kalmár Endre, m. k.

a magyarországi kegyes-tanítórend főnöke.

Ruttner Sándor, m. k.

gymn. biz. elnök.

Kissoviics József, m. k.

gymn. biz. alelnök.

Szabó Imre, m. k.

Kovács Imre, m. k.

Előttünk: Horváth Cyrill, m. k. Petlanovics Alajos, m. k.

(A kegyes-tanítórend pecsétje.)

E szerződés megkötése után, alig másfél hónap mulva, leérkezett Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1884. ápril hó 29-én, a 14436. sz. a. kelt s Németh Antal Győr-tankerületi főigazgatóhoz intézett engedélyező irata, a mely által az egész mű betetőzést nyert.

Az
engedélyező
okirat.

Az engedélyező okirat így hangzik :

A veszprémi kath. gymnasiumnak teljes főgymnasiummá leendő kiegészítése tárgyában folyó évi ápril hó 9-én, 1145. szám alatt kelt felterjesztése folytán, a főigazgatóságot miheztartás és további intézkedés végett a következőkről tudósítom :

Mínthogy a veszprémi róm. kath. hitközség gymnasiumi bizottságának ez ügyre vonatkozó beadványából és az ahhoz csatolt okmányokból a felett meggyőződtem, hogy a veszprémi kath., jelenleg hat osztályú gymnasiumnak a VII. és VIII. osztály felállítása által teljes főgymnasiummá leendő kiegészítés azért, mert mind a szükséges, czélszerű helyiségek és ezek kellő felszereléséről, mind pedig a a megkívántató képesített tanerők és ezek állásáról a követelményeknek megfelelőleg gondoskodva van, akadály nélkül megtörténhetik : mindazoknak, kik ezen ügyben a tanügy érdekeit szem előtt tartva, fáradozni és áldozatkészséget tanusítani szivesek voltak, teljes elismerésemet és köszönetemet kijelentvén, a folyamodó bizottságnak tudtára adni kívánom, hogy fentebb említett kérelmüket örömmel teljesítem és megengedem, hogy a VII. osztály már a bekövetkező 1884—85. tanévben, azaz folyó 1884. évi szeptember hó 1-én, a VIII. osztály pedig 1885. szeptember 1-én, teljes nyilvánossági joggal életbeléptethessék, köteleességévé teszem azonban a bizottságnak, hogy a gymnasiumi épület rozzant tetőzetének helyreállítása, úgyszinté a félreeső helyek körül mutatkozó hiányok megszüntetése iránt okvetlenül még a bekövetkező tanév kezdete előtt intézkedjék ; az intézet felszerelésének kiegészítése iránt, a szerződés 6-ik pontjában magára vállalt kötelezettségeket mindig szigorúan szem előtt tartsa, minthogy feladatomnak fogom tartani, mindezek felől illetékes közegem által magamnak beható tudomást és meggyőződést szerezni és csak ennek utána a VIII. osztály megnyitására és az érettségi vizsgák megtartására a végleges engedélyt megadni.

Megjegyzem továbbá, hogy a tornatanítónak díjazására az 1884—85. évre hét osztálybani tanítás után évi 450 frtot, azontúl pedig a teljes nyolcz osztálybani működés után évi 500 frtot engedélyezek és ezen jutalomdíjnak a tanulmányi alapból leendő kiszolgáltatása iránt annak idején intézkedni fogok, és hogy megengedem, hogy a bizottság ezen újabban megnyitandó hét osztályban a tandíj megállapíthatása és szedhetése iránt, az e tekintetben fennálló szabályok alapján, saját hatáskörében intézkedhessék. A tornatanítónak engedélyezett díj kifizetése iránt teendő intézkedés végett a főigazgatóságnak e tekintetbeni jelentését a tanév kezdetével elvárom.

A kérvényhez csatolva volt okmányokat további eljárás végett idezárom.

Budapesten, 1884. ápril hó 29-én.

Trefort, s. k.*)

A kiegészítés művének lebonyolítása alkalmával nagy szerencsétlenség fenyegette gymnasiumunkat. Nagyszombat hajnali óráiban ugyanis kigyulladt a kegyesrendiek istállója. A tűz belekapott a gymnasiumhoz ragasztott félreeső-helyeknek tetejébe is, de sőt maga a gymnasium sarka is égni kezdett. A jókor megjelent tűzoltóknak sikerült a veszedelmet megakadályozni. A tűz gyújtogatásból származott; a tettes intézetünkben eltávolított egyik tanítványunk volt.

A gymnasium
épület
veszedelm-
ben.

Ezen 1884. év szüniejét a kiegészítést követő átalakítások töltik el. Megújított a gymnasiumnak udvarunk felé eső teteje; a költség felét a gymnasiumi bizottság fődőzte. Ugyanekkor megújított a természettani szertár padlata is, a mely már hajolni kezdett. Elkészítették a tanár-lakásokat

Átalakítások
a gymnasiumi
épületben,
1884-ben.

*) Az elnök a bizottság háláját e miniszteri engedélyezésre a Fehérvári József által szerkesztett következő nemes hangú feliratban tolmácsolta:

Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr!

A veszprémi róm. kath. főgymnasiumi bizottság a győri tankerület nagyságos igazgatója által volt szerencsés legközelebb Excellentiának azon kegyes leiratáról hivatalosan értesülni, melyben a veszprémi főgymnasiumnak folyó évi szeptember elsején a hetedik osztálylyal történendő megnyithatását törvényes hatalmánál fogva engedélyezni méltóztatott.

Ezen kegyes engedély által Excellentiád nevezett bizottságnak emyedetlen kitarással létrehozott művét ünnepélyesen megkoronázta! — Valamint pedig Nagyméltóságod leiratában kifejezett magas elismerése mindazoknak legdrágább erkölcsi jutalmul szolgál, kik ezen új tanintézet megalkotásában közreműködtek: úgy viszont annak anyagi fentarthatását lényegesen elősegíti azon nagylelkű intézkedése, mely szerint Nagyméltóságod a fizetendő összes tandíjak megállapítási és beszédési jogát a gymnasiumi bizottságnak adományozta, és a tornatanítás egész díjösszegét a tanulmányi alapból megrendelni kegyeskedett.

Mindezekért alulírott bizottság legnemesebb hazafiúi kötelességének ismeri e hódolat-
teljes feliratában Nagyméltóságod iránt örök háláját kijelenteni. Teljes igyekezettel oda fogunk törekedni, hogy a megnyitandó veszprémi főgymnasium méltó helyet foglaljon el azon jeles tanintézeteink között, melyek újabb időben Excellentiád magas pártfogása által megalkotva és éber gondviselése alatt felvirágozva, a valódi műveltség üdvös áldásait terjesztik mindenfelé szeretett hazánkban, — és melyek Nagyméltóságodnak a magyar nemzet magasabb művelődésére irányzott buzgó törekvését az utókor előtt is dicsőséggel fogják magasztalni!

Ezekután a kegyelmesen adott engedélyért hálás köszönetünket ismételve, maradunk Nagyméltóságod iránt

Veszprémben, 1884. május 16-án

mély tisztelettel,
a r. k. gymn. bizottság nevében:
RUTTNER SÁNDOR, elnök.

is az új épület földszintjén, a templom mellett levő szertárak helyén. Szertári czélokra a kegyesrendi ház mindaddig, míg a tervbe vett nagy építkezés megtörténik, a társházban két szobát engedett át, az udvar felől való bejáratától balra, a hová a természetrajzi szertár s a tanári könyvtár helyeztetek el. A leégett istálló helyén félreeső helyeket, fás-házat s a szolga tartózkodási helyéül egy kisebb kamrát készítettek; e helyet azonban a kegyesrendi ház főnöke csak azon feltétel alatt adta át, hogy a bizottság, ha arra házunknak szüksége leend, istálló-építésre kötelezi magát, mit a bizottság el is fogadott. Rendeztetett a tulajdonjog is. Mind a gymnasium — kivéve, természetesen, a tanszereket — mind a társház teljesen a kegyesrendieké. A gymnasium tetejének tatarozására azonban a bizottság tartozik a költségvetésbe 25 forintot fölvenni s átadni. A tantermek bebútorozása, fölszerelése s tisztogatása kizárólag a gymnasiumi bizottság terhe.

Új tankerület; új főigazgató. Az így megújított épületben tette első látogatását 1884. nov. 19-én Mészáros Nándor, a pécsi tankerület kir. főigazgatója, a ki a tankerületek új felosztásával az eddig győri tankerülethez tartozó veszprémi főgymnasiumot is kormányzása alá vette. A több oldalról rokonszenvvel fogadott férfitú díszvezérczikkal üdvözölte a Vas Gereben magyar író hamvait Budapestre szállító hazaszállítása. Léway Imre igazgató, a ki lemondván a »Veszprém« szerkesztéséről, július 1-én »Veszprémi Közlöny« czimmal kath. jellegű új hetilapot indított meg. E lap tudatta már olvasóival Kissovics József kanonok-plebánosnak, a kiegészítés egyik nagy emberének, 1885. május 5-én történt halálát, a ki megérvén a nyolcz osztályúvá való kiegészítést, új Simeonként nyugodtan engedte át nemes lelkét az Úrnak; ez a lap közölte még előbb az érettségi vizsgálatok engedélyezését is, a melyről a tankerületi főigazgatóhoz leközlött miniszteri leirat így szól:

9489. sz.

Az érettségi vizsgálatok engedélyezése

Nagyságod f. évi 175. sz. a. kelt jelentéséből meggyőződést szerezvén arról, hogy a veszprémi kath. gymn. bizottsága pontosan eleget tett mindazon feltételeknek, melyek teljesítésétől tettem függővé a győri tanker. főigazgatóhoz mult évi 14436. sz. a. intézett rendeletben az ezen tanintézet VIII. osztályának megnyithatására s az érettségi vizsgálatok tarthatására vonatkozó engedély megadását, felhivom Nagyságodat, miszerint a nevezett bizottságnak hozza tudomására, hogy f. é. febr. 21-éről elem terjesztett kérelmére a nevezettnél a VIII. osztálynak a jövő 1885—6. tanév kezdetével, illetőleg f. é. szeptember hó 1-ével teljes nyilvánossági joggal leendő megnyithatását is ezennel engedélyezem, elvárom azonban, hogy a bizottság a vele kötött szerződés pontozatait ezentúl is mindenkor szem előtt tartandja s ebből kifolyólag a tanintézet jelenlegi tanári testületét a szerződés

szerint szükségelt tanerőkkel, nevezetesen egy classica-philologiai és egy természet-mennyiségtani tanárral kiegészíteni fogja.

Budapest, 1885. márcz. 20-án.

Trefort.

* * *

A gymn. bizottság az érettségi vizsgálatok engedélyezésével a legnagyobb szellemi magaslatra emelte ugyan városunk egyetlen középiskoláját, de előtte állott még ama feladat, hogy a már teljes főgymnasiumnak tágas hajlékot is biztosítson.

A kiépítés története.

Ennek megoldása valóban nehéz volt, ha figyelembe vesszük Veszpréni városnak és vidékének viszonyait, — mert a város rövid tizenöt év alatt a gymnasium érdekében tett két nagy lépését erejét fölülhaladó áldozatok árán vivén végbe, teljesen kimerült, — vidéke pedig, szőleje elpusztulásával, koldussá lett.

Bizony: a kiépítés eszméjének is egy teljes évtizedig kellett érnie s hogy az ma már nem eszme többé, hanem valóság: a Gondviselés láthatatlan kezének alkotása.

Merész a behatolás abba a sötét barlangba, a melyben sohasem fordultunk meg; létünkhöz forrottunk kell annak lenni, a miért oda elszántan behatolunk: a merészséggel volt határos a pénztelenség miatt a gymn. bizottság vállalkozása is; de meg kellett lennie, mert, mint azt az éveken át tartó miniszteri sürgetés tanúsítja, a lét vagy nem lét között kellett választania.

Elhatározásában, a midőn anyagiakra nem támaszkodhatott, egy gondolata volt csak vigasztaló: a Gondviselésnek okvetlenül megérkező segítsége!

»Pascal mondja: Élvezet vihartól hányt sajkán ülni, ha tudjuk, hogy az elveszni nem fog; — s nem ilyen-e annak élete, a ki vészeli között teljes bizodalommal emeli tekintetét az Ég felé?»

A bizottságot ebben a hitben nevelte az intézet multja — s nem is csalódott!

Az eszme kivitelére adott a Gondviselés újabb erőket. Ruttner Sándor helyébe Rainprecht Antal lépett, Lévy Imre megkezdett munkáját befejezte Takács József, — melléjük állt a szellemiekben Szabó Imre, Kolossváry József s a lelkes gymn. bizottság, anyagiakban pedig — a jó Isten tudja hányadszor — a megye, — s ma már egy colossalis épület hirdeti — a Gondviselés hatalmát!

A Gondviselés új eszközei.

Új eszme, — új emberek!

Az 1887. évben a magasabb tanügyi érdekek elszóltották városunkból Lévy Imre igazgatót, a ki 13 éven keresztül nemcsak a gymnasium, hanem a város életében is oly sok jó ügynek volt szószólója s bajnoka,

Lévy igazgató távozásának kitüntetése.

A kormánytanácsosi s igazgatói minőségben Budapestre áthelyezett vezér-
férfiút fényes óvatióban részesítette a gymn. bizottság, a midőn ily
feliratú ezüst koszorúval tisztelte meg: Lévy Imrének, a veszprémi r. k.
főgymnasium érdemdús igazgatójának kegyeletes emlékül: a veszprémi r. k.
főgymnasiumi bizottság.

Stanczel
Károly
igazgató.

A »Veszprémi
Közlöny« új
szerkesztői.

Kettős örökének egyikébe: a főgymnasiumi igazgatóságba Stanczel
Károly, a kegyes-tanítórend custodiatusi javainak pénztárnoka lépett, — a
másikat pedig, a »Veszprémi Közlöny« szerkesztését Meszes Polykarp
szt. ferenczrendi áldozó-pap és Tölcséry Ferencz kegyesrendi áldozár s
főgymnasiumi tanár, e történet írója vette át, a kikhez 1888-ban a jeles
tollú Scherer István székesegyházi karkáplán is csatlakozván, az így
megalakult triumviratus egészen 1893-ig szerkesztette ezen katolikus
jellegű hetilapot.

Az 1887-iki
nagy tűzvész.

Stanczel Károly alig hat hónapig állott az intézet élén. Mielőtt
örökre itt hagyott volna bennünket, osztozott velünk a városunkat ért
nagy csapásban. — Szeptember hó 4-én, a Szt.-Lélek segítségül hívása
napján reánk nehezedett az Isten keze. Délután három óra tájban óriási
tűzvész támadt a Temetőhegyen, a mely égő zsarátnokai miatt napokon
át remegésben tartotta lakosainkat. A vész Laroisch Flóra földműves
özvegyének házában ütött ki s a vízhiány miatt borzalmas gyorsasággal
terjedt. Minden oltási igyekezet hiábavalónak bizonyult, mert a szél örülden
hurczolta a sziporkákat s az üszköket. Rövid idő múlva lángban állott a
Nap-, a Hold-, a Csatári-, a László-, a Derü-, a Mátyás-, a Béla-útcza s
a Boldogváros négy sikátora, a melyeket a perzselő hőség miatt megköze-
líteni sem lehetett. Mire a nap utolsó sugarai is eltűntek, 106 lakóház s
35 melléképület, összesen 141 lak égett le, a melyben mintegy 150000
forint kárral 148 család jutott koldusbotra. Nemsokára e nagy szerencsét-
lenség után, a beálló ködös, őszi napok ágyban döntötték Stanczelt, a ki
még csak egyszer hagyta el szobáját, a midőn a karácsonyi szünidő alatt
Budapestre szándékozott menni, hogy az őt gyógykezelő tudós gégeorvosnak,
dr. Morellinek további útásításait kikérje. Ez volt a veszedelme. — A
hózivatar útjában megakasztotta s teljesen áthülve kénytelen volt egy, a
váróteremben álmatlanul átvirrasztott éj után Székes-Fehérvárról visszatérni.
A beteg már most az orvosi tudomány nem segíthetett s miután a
vallás vigaszait példás ájtatossággal felvette, 1888. február 13-án elhunyt.
Hült tetemeit fivére, dr. Stanczel Ferencz nyug. egyetemi tanár szülőhelyére,
Debreczenbe szállíttatta, a hova a boldogultat a testület képviselőjében
Holczinger Imre tanár kísérte el. Dr. Stanczel Ferencz az elköltözött
emlékezetére a deák-segélyző egyletnek 100, az Anyos-körnek 50, s 53
városi szegény között való kiosztásra ugyanannyi forintot küldött. —
Stanczelt a közönség igaz részvéte kísérte sirjába, melynek méltó kifejezője

Stanczel
Károly
betegsége és
halála.

volt a Devics József kanonok tollából eredő s a »Veszprémi Közlöny«-ben megjelent kegyeletes vezérczikk.

Devics
kanonok
czikke.

A mely napon elszállították a halottat, ugyanazon napon érkezett városunkba Lévay Imre kormánytanácsos-igazgató, magával hozván Takács Józsefnek, a helybeli gymn. tanárának igazgatói kinevezését, mely tény által a kegyes-tanítórend kormánya a közóhajt valósította meg. Ő lett hivatva az intézet teljes kiéptését szorgozni, a melyet ritka lelki-ismeretességgel teljesített. E kinevezés által ügymenetünkben némi változás állott be, a mennyiben Takács József VI. osztályának főnökségét Körösi Albin vette át, az elhalt igazgató órái pedig a tanár-testület tagjai között osztattak fel.

Takács József
igazgató.

Új főt kapott még ugyanezen 1888-ik év folyamán a Kovács Zsigmond halála által (1887. jun. 28.) elárvult egyházmegye is, Hornig Károly br. magas személyében. Az új főpap bevonulása szept. 5-én, püspökké szentelése pedig szept. 8-án történt, a melyet Magyarország főpapja, Simor János végzett székesegyházunkban. Fogadásukra, a Szt.-Háromság-térre kivonult az ifjuság is. — Tudósításunk a püspökfogadás e ritka fénynyel megült ünnepéről kötelességünkkel teszi feljegyezni azt is, hogy gymnasiumunk görögültz-világítással fogadta a püspöki lak elé vonuló fáklyásmenetet s kivilágította az egész intézetet, a mely főképen a Buhimvölgyből nézve igazán szép látványt nyújtott. — Főpásztorunk az őt üdvözlő küldöttségek között szept. hó 6-án fogadta a gymn. bizottságot, melynek nevében Ruttner Sándor — a ki ezen évben a királyi kegy, bokros érdemei elismeréséül, magyar nemességgel, »mosonyi« előnévvel tüntetett ki — üdvözölte ő méltóságát. Kegyes válaszában említett atyai gondosságának nemsokára jelét is adta, a midőn az ezen évben megalakult deáksegélyző-egylet védői tisztét elfogadván, az egyesület céljaira 300 frtot adományozott. Látogatást ő méltósága a következő 1889. év április 25-én tett, a midőn vendégével Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi államtitkárral szerencsételtett bennünket. Ugyanezen 1889-ik évben kell megemlékeznünk Klamarik János vallás- és közoktatásügyi osztálytanácsos látogatását is, a ki ugyan a polgári iskola ügyében fordult meg városunkban, de nem mulasztotta el, talán miniszteri megbizásból is, a fiatal főgymnasium megtekintését sem.

Hornig
Károly br.
püspöki
installatiója
s az intézet.

Ruttner
kitüntetése.

A deák-
segélyző
egyesület
megalakulása.
Látogatások.

Valami exotikus élvezet kínálkozott a tanártestületnek s az ifjuságnak azon előadásban, a melyet Zimmermann, Jézus-társasági atya, afrikai hittérítő, 1889. okt. hó 28-án, a délutáni órák után, az V. osztály tantermében tartott. A szelid arcú pap a Zambezi partjairól egy kis keresztény gyarmatot mutatott be, ismertetve e telep vidékének természeti-, föld- és néprajzi viszonyait, szokásait, erkölcsseit. Feledhetlen marad az ifjuság lelkében egy nap foglalatosságainak leírása a hittérítő telepen.

Zimmerman
hittérítő
előadása a
gymnasium-
ban.

Reform-
törekvések.

1889-ben közoktatásügyünk történetében két nevezetes reform-törekvésről kell megemlékeznünk: a német nyelv intenzívebb tanításáról s a görög nyelvnek kiküszöbölése által az egységes középiskola megteremtéséről, de egyúttal a főigazgatói székhelyváltoztatásról is.

A német nyelv
intenzívebb
tanítása.

A német nyelv intenzívebb tanítását Csáky Albin gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint rendeletében hangsúlyozta, kettős szempontból tartja fontosnak, mert először: a német nyelv tudását a gyakorlati szempont követeli, másodsor pedig: szükséges eszköz, a melynek közvetlen megismerése terjedelmes körét nyitja meg a modern műveltségnek s a tudománynak. E törekvés nem részesült köztetszében, mert sokan a germanizálásra gondoltak, a mit mintegy megerősíteni látszott az akkor tárgyalt véderőtörvény 25. §-a. A miniszter azonban a középiskolai utasítások intentióinak pontos kivételére hivatkozván, a tankerületi főigazgatókhoz 48629. sz. a. a következőket közli le: Útasítsa a főigazgató a német nyelv tanárait: 1. hogy a fősúlyt a szilárd nyelvtani alap megvetésére s a szókincs megszerzésére fektessék s az osztályozásnál ép oly szigorúsággal járjanak el, mint tanártársaik minden más tantárgynál. 2. A tanítás módja gyakorlati legyen, mely célból a felső osztályokban a német nyelv szolgáljon a német nyelv- és irodalomtanítás nyelvéül is, mely intézkedés pontos végrehajtásáért az intézetek igazgatói felelősek. 3. Mindazon tanulók, a kiknek írásbeli érettségi dolgozata a tantervben és utasításokban megszabott czélnak minden tekintetben meg nem felel, a német nyelvből mindenkor szóbeli vizsgálatra szoríttassanak s feleleteik szigorú elbírálására ügyeljenek. 4. A speczialis helyi viszonyok figyelembe vételével a német nyelvi órák száma a szükséghez képest szaporíttassék. A tanári testület e rendeletre 1889-ik évi április 2-án tartott gyűléséből a következőképpen felelt: Csatlakozik a miniszter azon ítéletéhez, hogy a német nyelv elé tűzött cél eddig csak részben nyert megvalósulást; tény tehát az, hogy a jövőben elérendő nagyobb siker gyökeresebb intézkedéseket igényel, s azokat e kettőben foglalja össze: a német nyelvi tanórák szaporítása s a tan módszer gyakorlati alapra való fektetése. Az óraszaporítást főképpen a IV., V. és VIII. osztályokban látja szükségesnek, de miután ez más tárgyak óraszámának csökkenését vonná maga után, félő, hogy az az eredmény kockáztatása nélkül nem lesz keresztülvihető; a gyakorlati irány alkalmazása pedig azt javallja, hogy a tanítás a III. és IV. osztályban könnyű prózai olvasmányok kapcsán történjék, különös súlyt fektetve a társalgásban szokásos kérdések s feleletek beemlézésére; az V. és VI. osztályban prózai olvasmányok alapján történjék a nyelvtanítás s az oktatás és a társalgás nyelve a körülményekhez képest német legyen, a VII. és VIII. osztályban pedig szabad tér engedessék a német nyelven előadott classicus irodalomnak. Általában: meg kell elégednünk azzal, hogy tanulóink annyit sajátítsanak el, a mennyi legszükségesebb érintkezésre megkívántatik.

Sokkal nagyobb mozgalomba hozta a tanár-világot az egységes középiskola kérdése, a melyből a túlterhelés fogalmával való öntözgetés folytán a görög-pótló tantárgy virágzott ki. Az ügyet Fenyvessy Ferencz, a városunkban közkedveltségnek örvendő országgyűlési képviselő vetette fel, a ki a görög nyelvnek a középiskola tantárgyaiból való törlését indítványozta. Az ő határozati javaslatát magáévá tette Csáky szak-miniszter, remélvén, hogy a nevezett tantárgy kiesése folytán az egységes középiskola eszméjét megtestesítheti. Legelsőben a képviselőház közoktatásügyi bizottságának adta ki a javaslatot, a mely részint azért, mert a görög nyelv kihagyása a túlterhelésen nem segítene, részint pedig azért, mert más, magasabb szellemi niveaun álló államok sem tudtak e kérdésben dönteni: az ügyet egyelőre félreteendőnek véleményezte. Csáky gróf azonban ebbe nem nyugodott bele s a közoktatási tanácsot szólította fel véleményadásra, a hol főképen Kármán Mór és Bartal Antal mélyreható beszédei a képviselőházi közoktatási bizottság véleményéhez való csatlakozásra hangolták a tanácsot is. Most a vallás- és közoktatásügyi miniszter a középiskolai tanárokat szólította fel a küzdelemre s tervét az országház asztalára is letette. Itt sorompóba léptek a hellének és antihellének, majd sikra szállott a főrendiház is, melynek tagjai, figyelembe véve az 1890. év márczius 24-én kiváló szakférfiakból álló enquete üléseit, olyképen döntöttek, hogy maradjon meg a görög nyelv is, de azok, a kik azt tanulni nem akarják, a rendes tárgyak jellegével bíró következő studiumokban nyerjenek oktatást: 1. A magyar irodalomban s művelődés-történelemben, a görög irodalomban s művelődés-történelemben, bő szemelvények által. 2. A rajzban, mértani és szabadkézrajzi elemekkel. — Ezen újításnak május hó 30-án történt szentesítése után az első hivatalos iratot aug. 13-án vette az intézet, a midőn a vallás- és közoktatásügyi miniszter 30820. sz. a. leküldött iratában megadja útasításait az új tárgyat illetőleg. Intézkedik nevezetesen: a görög-pótló tárgy előadóirol; útasítást ad a beiratásnál jelentendő irányválasztásról, a használandó tankönyvekről s a párhuzamosan eszközlendő tanítás óráinak elhelyezéséről. Még ugyancsak az 1890. év szept. 23-án kapott az igazgatóság egy újabb, 709. főig. szám alatt küldött rendeletet, a mely meghagyja, hogy az igazgató minden tanév vége felé a V. osztályú tanulók szüleinek, illetve gyámjainak kevésbé intelligens részét figyelmeztesse a törvény lényeges tartalmára, az irányváltoztatás lényegére s következményeire, a mely körülményeket feltüntető tárgyilagos közlemény az »Értesítő« számára is megirandó; benyujtatni kéri egyúttal a görög-pótló tárgy állandó tanmenetét is, a melyet az igazgató a 272. igazgatói szám alatt szept. 30-án terjeszt fel. 1891-ben, 31085. sz. alatt újabb útasításokat küld le a miniszter, a mely »Valamennyi kir. tankerületi főigazgatónak« szól s a részletes útmutatást

ad a tantárgy anyagára s kezelésére; ugyanezen év okt. 12-éről keelve 1117. főig. sz. alatt jött meg az a rendelet, hogy évközben a tanuló a görög irányról a nem-görög irányra nem léphet át s ezen évben, a tanulók csekély száma miatt az V. és VI. osztály rajzoktatása együtt tartható. A rajzoktatásról szólva meg kell jegyeznünk, hogy az egy évig a polgári-, illetőleg az iparos-iskola helyiségében történt, de miután a görög-pótló tanfolyam a VII. osztály számára is megnyílt, az igazgatóságnak jó eleve kellett intézkednie, nehogy tanterem hiányában az oktatás fönnakadjon. Ezt czélozta a főgymnasium igazgatójának 1892. jan. 2-án, 3-ik igazgatói szám alatt történt felterjesztése, a melyben az intézet kibővítését sürgeti. Ezt tekinthetjük az építkezés első s legerősebb rúgójának; mielőtt azonban erre áttérnénk, a görög-pótló tárgy tanulására vonatkozólag ezt a kis statisztikát adjuk:

Statisztika a görög-pótló tantárgyról.

Tanév:	Osztály:	Az osztály tanulóinak száma:	Görög-pótlót tanult:	Százalék:
1890—91.	V.	38	5	13'15
1891—92.	V.	46	17	36'95
	VI.	35	2	5'71
1892—93.	V.	42	8	19'04
	VI.	32	7	21'87
	VII.	26	2	7'69
1893—94.	V.	49	17	34'69
	VI.	36	9	25'00
	VII.	28	5	17'85
	VIII.	26	2	7'69

S most közölhetjük az utolsó, az 1879-iki tantervnek az 1883. évi módosításokkal átalakított s a most letárgyalt görög-pótló tárgyakkal is kibővített táblázatát, megjegyezve azt, hogy e történet kiadási évében is e szerint történik a gymnasiumi oktatás:

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	Tananyag
I.	Vallástan	2	A hit; az isteni és az egyházi parancsok; a szentségek és az ima.
	Magyar nyelv	6	A mondatok elemei; az igék nevei s ragozása. Összefüggő költői és prózai darabok olvasása. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	7	Bejuttat. Igeragozás. A fő- és melléknevek viszonyítása; a melléknevek fokozása. A névragozás; a cselekvő és szenvedő igeragozás. Prózai olvasmányok. Szavak és olvasmányok. Szavak emlézése. Hetenkint írásbeli dolgozat.
	Földrajz	4	A magyar szt. korona országainak természeti s politikai viszonyai. Európa általában. Európa egyes országainak leírása.
	Mennyiségtan	3	Tizedes számrendszer; a törtek. Az alapműveletek egész- és törtszámokkal. Pénz- és mértékisme. Időszámolás.
	Rajzoló geometria	3	Pontok, vonalak, szögek. A fontosabb síkidomok. Az idomok összeállítása, szimmetriája, hasonlósága s terület. Kerülek. Egyszerűbb diszitmények rajzolása.
II.	Vallástan	2	A kath. egyház szertartásai. Az egyházi személyek, helyek, tárgyak, cselekmények; az egyházi idő.
	Magyar nyelv	5	Ragos és névutós határozók. Egyszerű és összetett mondatok. Szavalás. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	7	Conjugatio; az összes igék. Rendhagyó és hiányos igék. Szóképzés. Prózai és költői olvasmányok. Hetenkint egy írásbeli dolgozat.
	Földrajz	4	Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália természeti és politikai viszonyai. A térképrajzolás elemei.
	Mennyiségtan	3	Számolási rövidítések. Az arányosság fogalma. Egyszerű s összetett hármasszabály. Olasz számolásmód. Geometriai aránylatok. Százalék-számítás.
	Rajzoló geometria	3	A sík. Egyenesek és síkok. Lapszög, szögletek. Fontosabb testek tulajdonságai, összeállítása, hasonlósága, szimmetriája s térfogata. Egyszerűbb testek távlati rajzolása.
III.	Vallástan	2	A bibliai történetek ó-szövetségi része s Palesztina.
	Magyar nyelv	3	A hang-, alák-, mondattan átisméltése. Szavalás. A hangsúlyos verselés vázlatos ismertetése. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	4	Név- és igeragozás; az egyes beszédrészek. Egyszerű mondat; bővített mondat; a szórend. Szavak tanulása. Fordítás, egyszerűbb költői darabok elemzése.
	Latin nyelv	6	Az alaktan ismételése után a szókötés. Összefüggő olvasmányok Liviusból és Phaedrus meséiből, példamondatok a nyelvtanból.
	Történelem	4	Magyarország története. A magyar királyság s az osztrák császárság politikai földirata s alkotmánya.
	Földrajz	2	A physika főbb törvényei. A matematikai és physikai földrajz alapvonalai.
	Mennyiségtan	3	Az aránylatok ismételése. Kamat-, határidőszámolás, ráfizetmény, állampapírok, részvények, biztosítás, váltó, lerovat, göngysúly.
	Rajzoló geometria	2	Constructiv planimetria. Egyenes idomok. Összeállóság, hasonlóság, terület-meghatározás. Az idomok másolása, térkép-rajzolás.

Az 1883. évi módosításokkal átalakított s a görög-pótlóval kibővített mai tanrendszer.

Az 1883. évi módosításokkal átalakított s a görög-pótlóval kibővített mai tanrendszer.
(Folyt.)

Osztály	Tantárgy	Heti óraszám	T a n a n y a g
IV.	Vallástan	2	Az új-szövetség s a kath. egyház történelme.
	Magyar nyelv	4	Az egyszerű és szép irály. Ríthmus. Hangsúlyos s időmértékes verselés. Rimtan. Arany Toldi-jának fejtegetése. Költői prózai olvasmányok. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	3	Az alak- és mondattan tüzetes tárgyalása. Szórend. Præpositiók, szóképzés, szóismódok. Prózai és költői olvasmányok. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Egyszerű s összetett mondat. A szép stylus. Verstan. A római naptár, mértékegységek és pénzek; szemelvények Liviusból s Ovidiusból. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.
	Történelem	3	Az ókori népek történelme.
	Természetráajz	3	Vegytani előismeretek. Ásvány-, közet-, földtan. Szemléltető kirándulások.
	Mennyiségtan	3	Bevezetés az algebra. A négy alsóbb művel, algebrai számokkal. Két- s többtagnak hatványa, gyöke, köbe stb. Elsőfokú egyenletek, egy ismeretlennel. Aránylatok.
	Rajzoló geometria	2	Constructiv planimetria. Görbevonaltú idomok. Körtan. Fontosabb görbevonalak. Alap- és függrajzok; átmetszetek, épületek terve.
V.	Vallástan	2	Kinyilatkoztatott religio. A kath. egyház isteni eredete és vezetése.
	Magyar nyelv	3	A feltalálás, gondolkodás, irásművek szerkezete s az előadás formái. Nép- és mőballadák fejtegetése. Havonkint írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	3	Herder »Cid«-je, kisebb költői s prózai művek alapján; a nyelv- és mondattan. Havonkint írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Liviusból s Ovidiusból vett szemelvények alapján: mondattani, tárgyi, tartalmi és régiség-tani magyarázatok és ismétlések. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	5	Név- és ige-tan, az olvasókönyv példamondatai s kisebb olvasmányok alapján. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.
	Magyar irod. olvasmány, görög irod. s műv. történelem.	2	Kármán, Kölcsey, Salamon prózai művei; az ó-klasszikai irány költői és Berzsenyi. Thukydidesből szemelvények, régiség-tani magyarázatokkal. Írásbeli dolgozatok.
	Történelem	3	A római császárság s a középkor történelme.
	Természetráajz	2	Növénytan. Szemléltető előadások s kirándulások.
	Mennyiségtan	4	a) Algebra: Elsőfokú és másodfokú egyenletek, több ismeretlennel. Hatványozás, gyökfejtés. Pascal-féle háromszög. Számtani haladvány. b) Mértan: A síkmértan főbb tételci.
	Rajz	2	Stilizált levelek, virágok s díszítő-mény-elemek.

Osztály	Tananyag	Heti óraszám	Tananyag
VI.	Vallástan	2	A ker. kath. ágazatos hittan, tekintettel korunk főbb tévelyeire.
	Magyar nyelv	3	Shakespeare Julius Caesarja s Molière Tudós női alapján: a dráma. A szónoki beszéd és a retorikai műfajok tüzetes tárgyalása, tekintettel történeti fejlődésükre. Havonként írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	3	Nyelv- és mondattani ismétlések mellett költői és prózai olvasmányok. Havonként írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Sallustius: De bello Jugurthino s Vergilius Aeneise, mondattani, tárgyi, szerkezeti és régiség-tani magyarázatokkal kísérve. Stylus-gyakorlat. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	5	Az V. osztályú anyag ismétlése; a rendhagyó igék, mondattani szabályok. Olvasmányok: Xenophon Anabasisa s Memorabiáliák. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Magyar irod. olvasmány, görög irod. és műv. történelem	2	Mindszenti, Pázmány, Zrinyi, Bethlen, Cserei, Apor, Mikes, Faludi prózai művei. Szemelvények Homeros Iliasából s Odyszeijából, régiség-tannal kapcsolatban.
	Történelem	3	Az új-kor történelme.
	Természetrész	3	Allattan.
	Mennyiségtan	3	a) Algebra: Hatványozás. Logarithmusok. Kitevői egyenletek. b) Mértan: A trigonometria s tételeinek alkalmazása. Algebrai kifejezések mértani ábrázolása.
Rajz	2	Különböző stílusú építmények; épületszervek rajzolása, árnyékolással is.	
VII.	Vallástan	2	Kath. erkölcsstan.
	Magyar nyelv	3	Költői alaktan. Az époszi, drámai, lyrai költészet elmélete. A költői műfajoknak megfelelő művek elemzése. Havonként egy írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	3	Göthe: »Hermann und Dorothea« és Schiller »Wilhelm Tell« cz. műve s néhány prózai olvasmány, mondattani s irodalomtörténeti magyarázatokkal egybekötve. Havonként írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	6	Cicero beszédei, levelei és Vergilius Aeneise, a költők korának s írói működésének megvilágításával. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	5	Mondattani s régiség-tani ismétlések Homeros Iliasából s műveiből vett szemelvények alapján. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Magyar irod. olvasmány, görög irod. és műv. történelem	2	Balassy, Gyöngyösi, a kurucz költészet, Csokonai, Kisfaludy Sándor költői művei. Euripides és Sophokles drámái, a görög klassz. kor költészetének ismertetésével.
	Politikai földrajz	2	Jelen politikai, társadalmi életünk. Európa államainak, az európai államok gyarmatainak, észak és román Amerika államainak történeti alakulása, helyzete, őstermelése, politikai, műveltségi viszonyai.
	Természettan	4	Kinematika; dinamika. Hangtan. Fénytan.
	Mennyiségtan	3	a) Algebra: A másodfokú egyenletek. Rendszeres soktagok. Maximum, minimum. Felsőfokú redukálható egyenletek. Szám-tani s mértani sorok. Kamatos-kamat. b) Mértan: A szögletes és gömbölyű testek.
Rajz	2	a) Ábrázoló mértan: A térelemek ábrázolása. A képsíkok s téralakok helyváltozásai. b) Szabadkézi rajz: Diszjunktív. Az emberi fej rajzolása.	

Az 1883. évi módosításokkal átalakított s a görög-pótlóval kibővített mai tanrendszer.

(Folyt.)

Az 1883. évi módosításokkal átalakított s a görög-pótlóval kibővített mai tanrendszer. (Folyt.)

Osztály	T a n t á r g y	Heti óraszám	T a n a n y a g
VIII.	Vallástan	2	A kath. egyház története.
	Magyar nyelv	3	A magyar nemzeti irodalom ismertetése s a nevezetesebb irodalmi irányok tárgyalása. Havonként egy írásbeli dolgozat.
	Német nyelv	2	Göthe »Iphigenia auf Tauris« és prózai darabok olvasása. Irodalomtörténetből: Lessing, Herder, Göthe, Schiller stb. Havonként egy írásbeli dolgozat.
	Latin nyelv	5	Horatius és Tacitus művei, mondat- és régiségteni magyarázatokkal. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.
	Görög nyelv	4	Homeros Odysseiája s Platonból vett szemelvények, nyelv- s mondattani ismérésekkel s régiségteni magyarázatokkal. Kéthetenként írásbeli dolgozat.
	Magyar műv. olvasmány, görög irod. és műv. történelem	2	Széchenyi, Kölcsey, Eötvös, Kemény, Platon és Aristoteles műveiből részletek.
	Történelem	3	Magyarország történelme, a kútforrások s a történeti irod. ismertetésével.
	Természettan	4	Hőtan. Az anyag szerkezete. Dörzs- és galvánvillamosság. A math. földrajz elemei.
	Mennyiségtan	2	Permutatio, combinatio, variatio; Newton kéttagú tantétele. A matematika ismérése.
	Phil. propaedeutika	3	Lélektan; logika.
Rajz	2	Emberi kezek, fejek, lábak rajzolása. Szögletes testek ábrázolása, átmetszésük, kifejtésük; gömbölyű testek ábrázolása, kifejtésük.	

Mészáros Nándor főigazgató halála.

Fontos az 1889-ik évben a tankerületi székhelyváltozás is, a mely, eszmetársítás által, fájdalmas eseményt idéz vissza emlékezetünkbe. Mészáros Nándor főigazgató ugyanis, a tankerület könnyebb igazgatása céljából, székhelyét Pécsről Székes-Fehérvárra tevén át, az eddigi pécsi tankerületből székes-fehérvári lett. E változás élénk tollharczot vont maga után, a melyet a vesztes pécsiiek indítottak meg s a mely csak elősegítője volt a régi szívbajnak, melyben a költözködő főigazgató már régóta szenvedett. — Táviró útján, nov. 19-én értesültünk arról a lesújtó hírről, hogy a jólelkű főigazgatón diadalmaskodott a halál; könyes szemekkel siettünk a derék embernek, a cisztercziták épületében felállított ravatalához, a hova a tanár-testület a koszorúnak a ravatalra való helyezésére Takács József igazgató vezetése alatt Hénap Tamás, Laczkó Dezső és Tölcséry Ferencz tanárokat küldötte. — Az előállott széküresedés folytán a miniszter a főigazgatói teendők elvégzésével ideiglenesen Pallér Kelemen székes-fehérvári

Pallér Kelemen helyettes főigazgató.

igazgatót bizta meg, a ki az 1889—90-iki tanévi érettségi vizsgálatokon is elnökölt. — E nagy felelősséggel járó állás végleges betöltése 1890. augusztus havára esik, a midőn új főigazgatónk, Spitzkó Lajos, beszterczebányai igazgató, az ország egyik kiváló paedagogusa s a classica-philologia ismert nevével művelője lett.

De, hogy gymnasiumunk kibővítésének történetére térjünk át: igaz ugyan, hogy az — mint előbb említők — elodázhatatlanná a görög-pótló tárgy behozatalával vált, de égető szükségnek bizonyult az már előbb is. Hiszen: párhuzamos I. osztály felállítására, pedig a fölvételre jelentkezők száma éveken keresztül megközelítette a 100-at, már csak azért sem gondolhatott az intézet, mert nem tudtunk volna annak tantermet adni. Azonfelül: volt idő, ha jól emlékezem 1888-ban, a mikor a III. osztály túlnépessége miatt párhuzamos osztály felállítását sürgette a miniszter, a mely elől csak azzal az igérettel menekült meg a bizottság, hogy a törvényszabta 60-as számon felül ebbe az osztályba sem vesz föl tanulókat. Végezetül: a főgymnasium kiépítése különben is már a kiegészítés ideje óta függött Damokles kardjaként a bizottság feje fölött, mert annyi tény, hogy a kegyesrendiek társházában levő szer- és könyvtárak ideiglenesen átengedett helyiségei éppen nem feleltek meg a modern igényeknek.

A bizottság előtt két terv állott: vagy a gymnasiumi épület töszomszédságában levő törvényszéki irattár épületét megvásárolni, vagy pedig az egyemeletes gymnasiumra s esetleg a társházra is, a melyet a kegyesrend már 1868-ban is sürgetett, a közbeeső cselédlakás lebontásával a kettőt összekötve, egy újabb emeletet vonni.

Az elsőről csakhamar le kellett mondania, mert a törvényszék nem volt hajlandó az igénytelen, mondhatni disztelen, de nélkülözhetlennek jelzett földszinti épületet az építkezés céljaira átengedni. Nem maradt tehát más hátra, mint a másik terv megvalósítása, a mi bizonyára gyorsan bekövetkezik, ha a szükséges pénzösszeg együtt van, — de ennek hiányában az egyik miniszteri- s főigazgatói sürgetés a másikat érte.

Az első irat, a mely a gymnasiumi bizottság figyelmét az építkezésre fölhívta, a főigazgatói látogatásról szóló 1888-iki jegyzőkönyvnek azon része volt, a mely észrevételeket tett a tornahelyiségre, a könyv- és szertárak hiányaira, de ezenkívül a bekért gymnasiumi tervrajz is, a melyet az igazgatóság a főigazgatónak 266. sz. a. leközlött irata után újólaj, keresztmetszettel s méretekkel ellátva terjeszt föl. A bizottság sem késett ekkor a válaszával, a melyben megígérte, hogy a hiányokat pótolni törekszik. — Nemsokára, még ugyanazon év szeptember havának elején megtartott bizottsági ülésen tárgyalták a 21561. számú miniszteri átiratot, a melyben a következő hiányok vannak feltüntetve: 1. A főgymnasiumnak nincs kísérleti terme, nincs rajzterme, nincs igazgatói irodája. 2. A tanári könyvtár s a termé-

szetrajzi szertár nem az iskola-épületben van elhelyezve. 3. Nincs minden osztály számára külön félreeső hely. A bizottság erre sem válaszolhatott egyebet, mint azt, hogy időt kér a hiányok pótlására, de ugyanakkor elhatározta, hogy a Káptalannak az 1868-iki gyűjtés alkalmával aláírt s most lefizetett 10,000 frtnyi tőkéjét a városi takarékpénztárban gyümölcsözteti, Óváry Ferencz dr. ügyvédet pedig fölkéri az 1868-iki gyűjtés hátralékainak behajtására. — Az 1890-ik évi főigazgatói jegyzőkönyv, a mely évben Jánosi Ágoston veszprémi apát-kanonok Milton »Elveszett paradicsom«-ának híu lelkiismeretességre s művészi kézre valló fordításával lepte meg az irodalom barátait, Pápay Viktor gymn. rajztanár pedig egy eredeti conceptiójú »Jézus feltámadása«-val gazdagította műveinek számát: a kiegészítést, mint az intézet érdekét emlegeti. — Az 1891-ik évben újabb sürgetés érkezett le, a mely így végződik: »E felhívásom foganatosítását annnyival is inkább kívánnom kell a fentartóktól, mert értesülésem szerint, az épület kibővítésére szükséges összegek rendelkezésre állanak s nem volna indokolt, ha a kötelességét buzgón teljesítő tanári kar még továbbra is megfosztatnék ama föltételektől, a melyeknek hiánya a tanítási rendszert kockáztathatja.« Ugyanakkor érkezett le Berzeviczy Albert közoktatásügyi államtitkár levele is, a melyre a bizottság azt felelte, hogy valamint eddig is mindent megtett az intézet fölvirágoztatására, úgy most is, mihelyest anyagi ereje megengedi, a gymnasiumi épületet kibővítetteti. Még egy irat érkezett le az 1891. évben, a 22494. sz. a. a főgymnasium kibővítése és felszerelése tárgyában, a melyre a gymn. bizottság válaszképen azt küldötte, hogy az előmunkálatok, tekintettel a gymnasiumi pénzalapra, már megtétettek.

Jánosi kanonok »Elveszett paradicsom«-a (Milton után); Pápay rajztanár »Jézus föltámadása.«

Felvilágosítások a bizottság magatartásáról; a késedelem okai.

Az igazság nevében! Az előzőkben közöltük szárazan a miniszteri leiratokat s a gymnasiumi bizottság válaszait, a melyeknek módora s általában az ügynek húzódása bizonyára meglepik az olvasót. Felvilágosítással óhajtunk szolgálni!

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek valóban sürgetnie kellett az ügyet! Ő nem elégedhetett meg oly intézettel, a mely csak imígy-amúgy rendelkezett azokkal a kellékekkel, a melyek egy főgymnasiumban megkövetelendők. Az intézet tehát csak hálás köszönettel emlékezhetik meg az ő s képviselőjének, Spitzkó Lajos főigazgatónak gondoskodásáról, a mely nélkül a Dunántúlnak éppen ezen időben keletkező intézetei közül nem egy túlszárnyalhatta volna a veszprémit. De a mi a miniszteri leirat ezen szavait illeti: »Értesülésem szerint az épület kibővítésére szükséges eszközök rendelkezésre állanak« — téves információ alapúlt, a melyet lelkesedésükben azok adtak, a kiknek leghőbb vágyuk volt az intézet mielőbbi kiépítése. Igaz: volt pénz a bizottság kezében, — de nem elegendő! Az a 20,000 forint, a melylyel a bizottság rendelkezni, építeni szeretett volna, elégtelennek bizonyult akkor, a midőn Horváth Sándor és Zapletán Antal

a kibővítés tervezetét benyújtotta. A bizottság tehát akart, de nem tudott építeni! Kétségen fölül áll, hogy ha a bizottság annyi pénzzel rendelkezett volna, mint a mennyi lelkesedéssel: egyetlen sürgető iratot sem kellett volna a miniszternek leküldenie, mert e testületet évek óta csak az hevítette, hogy nagy művére rátegye a koronát! Tett a bizottság mindenkor! Tett olyankor is, a midőn minden krajczárra szüksége volt, — tett olyanokban is, a melyek szorosán nem kötelezték, a mint ezt az ifjúsági templom javítására 1892-ben adott 200 frt, nemkülönbén az az 50 frt is igazolja, a melyet az országos tornaversenyre felküldött szerényebb anyagi állapotú növényekédek útiköltségeül folyósított.

Az ifjúsági templom javítása; országos tornaverseny.

Ez volt a való oka a késedelemnek, — s már most tovább folytathatjuk a kiépítés történetét.

A gymn. bizottság éppen nem ámitotta a minisztert, a midőn utolsó leiratára azt válaszolta, hogy a kiépítésre az előmunkálatok megtétettek, mert az 1891. június havában tartott ülésen, a mely hónapban most élő vallásos költőink legihletettebbjének: Kemenes Ferencz veszprémi kanonoknak »Isten és az ember« cz. verskötete sajtó alatt volt, Ruttner Sándor elnök számot adván a már előbb kiküldött bizottság működéséről, kijelentette, hogy a bizottság az eszközendő építés tervrajzát Horváth Sándor helybeli építészszel elkészíttette ugyan, de mivel annak 28,000 frtnyi költségelőirányzata sokkal nagyobb, semhogy azt a rendelkezésre álló összegből fedezni lehetne: a kis-bizottság az építést egy újabb, de egyúttal olcsóbb tervezet benyújtására kérte föl, a melynek elfogadása után azonnal meg lehetne kezdeni az építkezést.

A két terv költség-előirányzata.

Kemenes »Isten és az ember« költemény-kötete.

A második terv rövid egy hét alatt a bizottság kezében volt, a melyben nemcsak a pontos méretek, hanem a kegyesrendi ház félreeső helyeinek alapjaiból történendő átalakítása, azok csatornázása s az egész új építmény homlokzata is föl volt már tüntetve. E terv meg — igaz, hogy az már mindenre kiterjedt — 30,000 frtot igényelt.

Volt tehát már két terv is, de a pénz még mindig hiányzott! Pedig a bizottságnak már nem volt sok ideje a gondolkodásra! A görög-pótló rajz tanítása a polgári-, illetőleg az iparos-iskola tantermeiben már nem történhetett tovább, mert a különben is hontalan polgári iskola III. osztályának felállítása az eddig nélkülözhető harmadik tantermet is a maga számára követelte, — s ha még ehhez azt is hozzáteszszük, hogy a főgymnasium munkás igazgatója, Takács József, a miniszter ezen kérdését: »Nem ütközik-e a görög-pótló tárgy tanítása a jövő tanévben valami akadályba?« — ultimatumképen a bizottság asztalára tette: a bizottságnak készülnie kellett a cselekvésre, a döntésre.

Sürgetés.

Csak közepes elmék, kevésbé lelkes emberek elégedhetnek meg a félsikerrel: ez volt mindenkor a bizottság jelszava. Az a föntartó testület,

A gymnasiumi bizottság pénzforrások után lát.

a melynek a főgymnasium kiegészítésénél teljes tíz évig a reménynyel kellett táplálkoznia, már sokkal edzettebb volt, semhogy akár a számadatok, akár a kérdésre adandó válasz súlya alatt meggörnyedt volna. A bizottság nem csupán a kényszer, hanem saját hő óhajának hatása alatt állott, s átérezve Eötvös szavait: »A reményekben nincsen visszalépés! Mihelyest nagy célod képzeted előtt föltűnt; mihelyest reményeid a mindennapiság szűk körén egyszer túlemelkedtek, sorsod el van határozva« — tervelt, s hogy ne csak reméljen, de reményét munkálja is: pénzforrások után látott!

Segítség a
kegyes-
tanítórendtől.

A bizottság úgy fogván fel a dolgot, hogy az építkezés némileg a kegyes-tanítórenddel is közös, legelőször annak kormányát kívánta fölkeresni, a miért is Ruttner Sándor elnököt s Szabó Imre bizottsági tagot fölkerlte, hogy ez ügyben a piaristák rendfőnökével, Kalmár Endrével értekezzenek. — A küldöttek kedvezően fogadtattak. A rendi intézetek felvirágzását, de a rend ügyeit s viszonyait is mindig szívéen viselő rendfőnök azzal az ígérettel bocsátotta el a megbizottakat, hogy a rendnek nemsokára összeülő kis-káptalana ezúttal sem fog megfélekedni a veszprémi főgymnasiumról, a melynek kiegészíthetése érdekében 1884-ben kötött szerződésével a méltányosság legvégső határáig elment. — Az ígéret be is lőn váltva, a midőn az érdemekben megöszült Kalmár Endre lemondása után rendfőnökké választott Lévay Imre, intézetünknek egykori igazgatója, miután előbb, szeptember 9-én, a gymnasiumot meglátogatta s az építkezés módosatairól beható szemle után értesült, a kis-káptalan határozataként 2000 forintot küldött.

Lévay
rendfőnök.

Ezzel azután minden segítség ki volt merítve!

A helyzet már most igazán kétségbeejtő volt s csak a beállott téli idő volt a szerencse, a midőn a bizottság egy félesztendőt nyert a fontolgatásra.

A köz-
vélemény a
»Veszprémi
Közlöny«-
ben.

Alig tavaszodott azonban ki, a gondok újólaj kihajtottak. Sürgetés jött mindenfelől, a minek jogosultságát az intézet jövője érdekében nem győzték hangoztatni helyi lapjaink sem, a melyek közül a »Veszprémi Közlöny« Scherer István (Sincerus) tollából három terjedelmes, hatalmas cikket közölt ez ügyben. E közlemények döntő befolyást gyakoroltak a bizottságra, a mely okból azokról, mint az intézetet érdeklőkről, néhány serral meg kell emlékeznünk.

Kétségtelen tény — mondja a cikíró — hogy a gymnasium nagyon is szűk s így a volt s a jelenlegi főigazgató panasza jogosult. Az ellenőrző közegek kezdenek kifogyni türelmükből; tennünk kell! pótoljuk ki gymnasiumunk hiányait s a panasz forrása kiapad! Hat új terem előteremtését követeli a miniszter: a tanári könyvtár, a természetrajzi szertár, a tanári tanácskozás részére egyet-egyed, a görög-pótló tárgyak tanítására kettőt, a melyeknek fölépítése a tervezet szerint 30200 forintba, beruházása, fölszerelése

pedig mintegy 5000 forintba kerülne s így 35200 forintra lenne szüksége a bizottságnak. — A gymnasium vagyona 100194 frt s 59 kr.*) a melylyel szemben évi 9202 frt 27 kr. bevétel s évi átlagos 7730 frt 02 kr. kiadás áll, — átlagosan; van tehát átlagos tiszta pénz évenként 1472 frt s 93 kr. E számadatokból az tűnik ki, hogy az intézetnek 30000 forintnyi oly tőkéje van, a melylyel szabadon rendelkezhetik s ha ebből 20000 frtot leköt az okvetlenül alkalmazandó egy új tanerő díjazásra: még mindig marad 10000 forintja, a melyet a végesetben, de csakis a végesetben fölhasználhat. De a hiányokat pótolnunk kell! Erre pedig vagy a tandíjat kell

*) Talán nem lesz egészen fölösleges, ha a gymn. bizottság 1891-iki mérlegével olvasóinkat megismertetjük:

Kimutatás a
gymn. alap
1891-iki
állapotáról.

KIMUTATÁS

a veszprémi r. k. főgymnasiumi bizottság kezelése alatt levő alap-vagyon és pénztári forgalomról az 1891. évben.

<i>Maradvány</i> az előző évekből	5965 frt 91 kr.
<i>Bevétel</i> kamatokból	4693 frt 55 kr.
Tan- és beiratkozási díjakból	4458 » 72 »
Tornateremért	50 » — »
Egész é. jöv. összesen	9202 frt 27 kr.
Alapítványból bevétel	17 » 34 »
1868. é. hátralékokból	65 » 50 »
Alaptőke összesen	82 » 84 »
Összes bevétel	15251 frt 02 kr.
<i>Kiadás</i> : Személyi illetmények	5250 frt — kr.
Dologi kiadások	2480 » 02 »
Összes költség	7730 frt 02 kr.
<i>Maradvány</i> átmenet 1892-ik évben	7521 » — »
<i>Vagyon-kimutató</i> 1891. decz. 31-én.	
Pénztári készlet, Veszpr. takp. betétben	7521 frt — kr.
Alapítványok, 1100 frt évi járadéknak megfel. tőke	20000 » — »
Kötelezvények	9393 » 01 »
Urbéri kötvények	3300 » — »
4. 2 ^o /o ezüstjáradékok	1500 » — »
Veszprémi nemzeti Casino részvények	997 » 50 »
Veszprémi takp. betét	55433 » 08 »
1884. évi gyűjtéskor igérv.	2000 » — »
1884. évi gyűjtésekből hátralék követelés	50 » — »
Összes vagyon	100.194 frt 59 kr.

Az 1868 évi 2958 frt 90 kr. behajthatatlan hátralékok beszámítva nincsenek.

Veszprém, 1892. márczius 28.

ESZTERHAY FERENCZ, bizott. pénztárnok.

Tandijemelés. felemelni, vagy pedig közadakozás útján kell az építési költséget beszerezni. Az utóbbit a cikkíró nem ajánlja, mert a kényszerített adakozásnak nem barátja s így nincs más mód hátra, mint a tandij-főlemeléshez fordulni. Ha csak egyharmaddal emeljük is a tandíjat, 18 frtnyi tandíjjal is — ha a gymn. alapból fönmaradó 10000 frtot is föl akarnók használni — megépíthetjük a gymnasium hiányzó részeit, — de: akár 20, akár 22, akár 24 frt legyen a tandij: minden egyes esetben megépíthetjük amortizationalis kölcsönnel gymnasiumunk hiányzó részeit a nélkül, hogy törzsvagyonát meg kellene támadnunk.

Hasonló körütekintő s realis számítással ajánlja még az ezután következő két közlemény is a tandij-főlemelést annyival inkább, mert maga a vallás- és közoktatásügyi miniszter is már az 1891. év junius 9-én, a 22494. sz. a. kelt s a bizottsághoz intézett leiratában a tandij-felemelést tartja az egyedüli segítségnek.

A reményekben tehát csakugyan nincs visszalépés! Az újság-czikkekben megszólalt a közvélemény, a mely örömmel üdvözölte a mozgalmat akkor, a midőn Keszthely és Zala-Egerszeg áldozatkészségével versenytársá szegődött; — de el volt zárva a visszalépés elől márcsak azért is az út, mert még a tél folyamán megérkezett a »Veszprémi Közlöny« 15. 16. számaiban is közölt, »Építési költségvetés«-re a »Miniszteri helybenhagyás«, a mely egész terjedelmében így szól:

»A miniszteri
helyben-
hagyás.«

148
1892.

A kath. Gymnasiumi Bizottság Tekintetes Elnökségének
Veszprém.

A veszprémi kath. gymnasium kibővítése tárgyában a Tekintetes Bizottság által a nagyméltóságú vallás- és közoktatási m. kir. ministeriumhoz intézett előterjesztése mellékletét képező tervrajzokat a vallás- és közoktatásügyi Minister úr Ő Nagyméltóságának f. évi február hó 9-én, 55.413/1891 sz. a. kelt rendelete értelmében azzal küldöm meg a Tekintetes Elnökségnek, hogy Ő Nagyméltósága a tornateremre vonatkozó tervet az alább jelelt okokból jóvá nem hagyhatta; egyebekben azonban e terveket — bár az intézet elhelyezése azok foganosítása után is nem egy kívánni valót fog fenhagyni, — a következő kikötések mellett a kivitelre elfogadhatóknak találni méltóztatott:

1. Az első mélységben, a földszinten, az első és második emeleten lévő helyiségek ablakai kicsinyek, minélfogva azok olyképen lesznek megnagyobbítandók, hogy azok felülete a megvilágítandó helyiség alapterületének $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{8}$ -adánál kisebb ne legyen. Különös gond fordítandó a rajzterem jobb megvilágítására.

2. Az építendő új helyiségek szellőztetéséről gondoskodva nem lett, minél fogva Ő Nagyméltósága kívánja, hogy a középfalban alkalmazandó és a földél síkján túl vezetendő légvezető csatornák által a légcseré elősegíttessék, illetőleg a természetes szellőztetési rendszer alkalmaztassék.

3. A mennyezetet hordó vastartók olyképen dimensionálандók, hogy azok mint szabadon felfekvő gerendák négyzet-méterenként a földszint és első emeleten 10, a padláson pedig 7 métermázsza összmegterhelést, a kellő biztonsági hányad betudása mellett hordani képesek legyenek.

4. A fő- és középfalak, továbbá minden egyes pillér-fal és vasgerenda kötővasakkal bekötendő lesz.

5. A természettani kísérleti teremben chemiai-főzőhely állítandó.

A második mélységben elhelyezett tornaterem nem bir azon szélességi mérettel, mely a tornázásnak sikerrel leendő tanításához megkívántatik, továbbá a rajta levő négy ablak annak kellő megvilágítására, szellőztetésére nem alkalmas. Mindezek alapján a helyiséget tornacsarnokul Ő Nagyméltósága el nem fogadja és felhívja a gymnasium bizottságát, hogy alkalmasabb helyen külön tornacsarnok emeléséről gondoskodják. Kiváló tisztelettel, Székesfehérvár, 1892. február 13.

SPITKÓ LAJOS, tankerül. kir. főigazgató.

Ezen jóváhagyás után minden hónapban ülésezett ugyan a gymnasiumi bizottság, de miután a tavasz, az építés ideje csakhamar elrepült, az ügy ismét csak a tervezetéseknél maradt. Csak egy emelkedett határozattá, s ez is Ruttner Sándor lelkében, hogy elnöki tiszteről lemond.

Ruttner
Sándor
lemondása.

A való érdemhez önkénytelenül is húzódo lelkünk valami borongást, nyomottságot érzett Ruttner Sándor lemondásakor. Fájaltuk távozását, mert megszoktuk annak ragyogását, a kinek neve több mint negyedszázadon át, elsőrendű csillagként világított városi oktatásügyünk utain. Gyakori betegeskedése, a melyet csak növeltek kedvenczének, a főgymnasiumnak terhes anyagi viszonyai, azt érlelte meg benne, hogy az intézet gondjait erősebb vállakra kéri áttétetni, s ő maga akkor, midőn működése zenithjén áll, a legegyszerűbb, de továbbra is lelkes munkása leendő az ügynek. Elhatározásában nem tudta megingatni semmi; lelépett arról a polczról, a melyen mindig csak szeretettel párosult tisztelet környezte, odahagyta a mezőt, a melyet oly hosszú ideig példátlan lelkesedéssel munkált. A ki Veszprémváros történetét megírja, az majd többoldalulag fogja megörökíteni, hogy mit tett Ruttner Sándor; mi e helyütt bucsuzóban csak annyit jegyzünk meg, hogy ernyedetlen munkásságával szivünkben oly emléket emelt magának, a melyet csak az örökkévalóság rombolhat le; oly nevet

hagyott maga után, a melyet a hálás utókor még sokáig fog tisztelettel emlegetni.

Az új bizottsági elnök: Rainprecht Antal.

E veszteség érzetét nagyban mérsékelte az, hogy a bizottság új elnöke, Rainprecht Antal püspöki jószágkormányzó, városunk társas-életének fő intézője, ritka sokoldalú munkásságú férfiú lett, a kinek erőteljes egyénisége s a kath. nagygyűlésen tartott magvas beszéde*) tökéletes biztosítékot nyújtott az iránt, hogy az évek óta sürgetett kiépítés a legrövidebb idő alatt megtörténik.

Rainprecht Antal s a tandíj-felémelés-ügye.

Hogy Rainprecht Antal a gyors s férfias cselekvés embere, beigazolta azt az 1892. évi június 3-án tartott bizottsági ülés, a hol a tanácskozást először vezető elnök gyors, de alapos tanulmányozása eredményeként élénk színekkel ecseteli a helyzetet, a melybe a bizottság a tervbe vett építés s a görög-pótló tantárgyak behozatala által jutott. Kiemeli, hogy eddig a főgymnasiumi alap jövedelmei nemcsak elégségesek voltak az összes kiadások fedezésére, hanem évről-évre még számottevő megtakarítások is történtek, de miután az építés és felszerelés benyújtott költségvetései szerint

Rainprecht Antal beszéde az elnökség elfogadásakor.

Tisztelt Polgártársaim és Hitsorsosaim!

A legszebb kitüntetés, melyet férfiú érhet az, ha polgártársai bizalmával diszittetik fel. Ezen kitüntetésben részesítettek Önök ma, midőn a veszprémi róm. kath. iskolaszék elnökévé megválasztottak. Fogadják ezen szíves jóindulatukért meleg köszönetemet.

Ha ezen állással összekötött feladat fontosságát és súlyát tekintem, melyet oly kipróbált munkaerő is, mint igen tisztelt eddigi elnökünk, már nehéznek és elviselhetlennek talál és ezzel szemben képességem csekély voltát mérlegelem: felette aggodom, hogy a belém helyezett várakozásnak megfelelni képes nem leszek. Ha mindazonáltal a választást ökszőnettel fogadom, ezt a következő okoknál fogva teszem.

Először: mert a bizalom hálára kötelez; ennek pedig ellenkezője, vagyis hálátlanság volna e bizalmat visszautasítani. Másodsor: mert ezen állással nemcsak tisztelet, hanem a közjó érdekében teljesítendő munka is jár, mely elől kitérni nem volna lojalis, hazafias dolog. Harmadsor pedig azért, mert tudom, hogy a tehetség gyengeségeit sokban pótolhatja a jó szándék, az erős akarat. Akaratban s jó szándékban pedig, ezt ígérem, nálam nem lesz hiány. Hatványozni fogja erőmet azon tudat, hogy a magyar katolikus tanügynek tehetek szolgálatot; hogy édes hazánknak, szent egyházunknak és szeretett Veszprém városnak lehetek hasznára.

De biztosít állásom elfoglalásánál azon meggyőződés is, hogy az iskolaszék tisztelt tagjainak s első sorban a volt elnök úrnak támogatására számítok. Az ő tapasztalatuk, bölcsességük, tapintatuk pótolhatja fogyatkozásaimat. Azért első kérésemet hozzájuk intézem, hogy feladatom teljesítésében segítségemre lenni szíveskedjenek. Az iskolaszék azon tisztelt tagjait, a kik eddig is buzgón résztvettek annak tanácskozásaiban, kérem, hogy legyenek állhatatosak és kitartók, azokat pedig, a kik eddig könnyebben vették ebbeli kötelmeiket, szent ügyünk érdekében esdve kérem, hogy a jövőben ők is buzgón járjanak el.

Végre tisztelt Uraim, van még egy körülmény, mely bizalommal tölt el. Nem kell ösvényt keresni, vagy utat törnöm, mert az út, melyen mint a veszprémi kath. iskolaszék elnökének haladnom kell, ki van jejelve és meg van világítva. Elődöm példája, mint égő szövétnék veti arra fényét. E példa fog ragyogni szemem előtt, és annak követése biztosítandja sikerét munkálkodásomnak, melyre az Ég áldását kérem.

a főgymnasiumi alap több mint 35000 forinttal csökken, s így a főgymnasium további fõntartására ez idõszerint mintegy 1400 frt évi kiadás fõdõzésérõl kell gondoskodni, s miután végül ezek fõdõzésére semminemû segélyforrás sem áll a bizottság rendelkezésére: elõállt a szükség, hogy más fedezet hiányában a tandíjat, hacsak ideiglenesen is, föl kell emelni.

Az eszme a melyet a közvélemény is eleget hangoztatott, nem vont vitát maga után, mert érezte annak szükségét mindenki, a miért is határozottá lón, hogy a bizottság a tandíjat a jövõ 1892—93. tanévtõl kezdve évi 16 frtra emeli fel, a görög-pótló tantárgy helyettesítéseért pedig, a melyet eddig a tanártestület díjtalanul teljesített, félévre előrefizetendõ részletekben évi 600 frtot utalványoz ki.

A gymn. bizottság határozatai a tandíj-fõlemelés s a tanár-helyettesítés ügyében.

Az elvben elfogadott építkezésnek az 1892. év õszén még egy hiánya volt: a csatornázás, a melyet a bizottságnak okvetlenül az építkezés megkezdése elõtt és pedig sürgõsen kellett elintéznie már csak azért is, mert félõs volt, hogy a nem ok nélkül felszólaló honvédek panaszait, a kik a kegyesrendi tárház s a gymnasium bástyafala alatt laknak, a honvédelmi miniszter teszi magáévá. E dolog is, a melyre elég idõt engedtek az õszi ködös napok, sok huza-vonával járt. Az 1892. szeptember hó 24-én tartott gyűlésen került elõször a bizottság elé ez az ügy, a mikor a Hosszú-útcza lakói már tiltakoztak a várbeli csatornának az õ utcájukba való levezetése ellen. E gyűlésen Kerényi Károly dr., Veszprém-megye fõorvosa, a ki a kormány kiküldöttének közbejöttével egyébként is megbízott a városi, illetõleg a várbeli csatornák megvizsgálásával, annak a meggyõzõdésének adott kifejezést, hogy a gymnasiumi épületnél kérdésessé vált csatornát a vár keleti oldalán, agyagcsõveken lehetne legczélszerûbben a Séd vizébe vezetni s teljesen elítéli a peczegõdõr-rendszert. Hasonlóképen nyilatkozott Csolnoky Ferencz dr. is, a ki a canalisatio eldõlése elõtt is õhajtja a gymnasium kiépítésének megkezdését. Az ügynek ez irányban való megoldására meg is tették az elsõ lépéseket. Véghelyi Dezsõ alispán, Kolossváry József megyei fõjegyzõ, Paál Dénes ny. állami fõmérnök, Takács József fõgymn. igazgató s Horváth Sándor építész helyszíni szemlét tartottak, a mely után a bizottság tagjai két terv között választhattak. Az elsõ szerint a gymn. épülettõl s a tanár lakásoktól, a vár keleti oldalán, 30 cm. átmérõjû égetett agyagcsõ lenne a kaszárnya telkén át egyenes irányban a Séd vizébe vezetendõ, a mi mintegy 1700 forintba kerülne. A második terv 700 forinttal drágább: egy a kaszárnyától a Sédig czeментомtel építendõ, mászható csatorna, a melyet Kolossváry József, m. fõjegyzõ olyképen ajál kiviendõnek, hogy az agyagcsõ-csatorna pusztán a kaszárnya épületéig lenne alkalmazandó, onnan pedig czeментbe rakott téglával, bújható csatorna lenne építendõ, a melybe a kaszárnya csatornáját is bele lehetne vezetni. Ez utóbbi terv ajánlatosabbnak látszott, mert

A csatornázás ügye.

Két terv.

míg egyrésről a csatornának a Sédig 2%-ot kitevő esése kizárt minden aggályt, másrésről pedig, mivel ennek bevégezése után a kaszánya által készítendő csatornának szüksége nem merül fel, remélni lehetett, hogy a 700 forintos többlet a honvédelmi miniszter s a város is hozzájáruland. Ezt fogadta el tehát a bizottság s megtette a lépéseket is az érdekelt miniszteriumoknál, a városnál, valamint a megyénél is.

A terv tehát már most minden irányban tökéletes volt, a melyben a »Miniszteri helybenhagyás« által felsorolt hiányok is orvosolva lettek. Szép eszme, szép terv — a szükséges költség nélkül!

A Gondviselés.

»Van egy láncz« — mondja Müller, — »mely Istentől eredve összeköttetésben tartja a világ összes lényeit a legkisebb parányig az Alkotóval; itt-ott ráakadunk a láncz egy-egy szemére, de a nagyobb rész titok szemek előtt.« Ez a láncz a bajainkban és szükségünkben felettünk örökdő Gondviselés, a mely fölemeli a halandót a Teremtőhöz, hogy az ész segédelmével titkainak forrásából meríthessen, — ennek a láncznak egy szemét, a Gondviselésnek intézetünkről való gondoskodását látom én lelki szememmel, valahányszor a kész műre pillantok.

Igen: csak a körülmények csodálatos összejárása adta az építkezésre szükséges pénzt a gymn. bizottság kezébe!

A pápai kollegium kérvénye a megyéhez.

Nem volt kósza az a hír, hogy a dunántúli ev. ref. egyházkerület keblében mozgalom indult meg a pápai ev. ref. főiskolának Rév-Komáromba való áthelyezése ügyében. Ez a körülmény erős ellenállásra készítette a pápaiakat, a kik, hogy a főiskolai építkezéseket megtehesék s ezáltal a kollégiumot Pápán megtarthassák: a nemesi fölkelési-, illetve a nevelési alapból 20,000 frntyi segílyt kértek.

A veszprémi gymnasium ügye a pápaiéval analog volt, a mennyiben ez a gymnasium is a létjogért küzdött! A miniszterium a »Helybenhagyás« után már várta a bizottság jelentését az építés megkezdéséről, de minduntalan kérdezősködött a tank. főigazgató is. — Most vagy soha! A helyzetet ki kellett aknázni!

»Az ész erő, s így az ész boldogság«, mondja Széchenyi. »A véletlen« — nevezük mi ezt Gondviselésnek — »a mely igen sokban látszik a legelső rúgónak s indító oknak lenni, úgy áll az emberi főhöz, mint a földben levő arany a bányászhoz, vagy, hogy többet mondjak: az országúton fekvő gyűrl az utazóhoz: kiasó vagy fölvevő nélkül egyik sem ér semmit: az arany a föld gyomrában marad örökké, a gyűrl a sárba tipratik«.

A bizottság a megyei segítség ki- eszközzése ügyében.

A veszprémi gymnasium vezéremberei jó bányászoknak igazolódtak. Semmi sem volt természetesebb, mint az, hogy, midőn a pápaiak kérvényüket benyújtották, a biztos kézzel működő Szabó Imre sorompóba

lépve, társaival: Rainprecht Antallal s Kolossváry Józseffel, a kik jól tudták, hogy ha ezt a kedvező alkalmat elszalasztják, a szülőkre nagy terhet, a bizottságra nagy gondot raknak, — a megyéhez az utolsó órában kérvényt adjanak be s annak sikerét ékesszólásukkal szorgozzák s szorgoztassák.*)

S a megye, az a megye, a mely jobbot nyújtott intézetünknek mindannyiszor, a hányszor csak hozzá folyamodtunk, újabb áldozatot gyújtott meg a nevelés oltárán, a melynek fényénél a haza reményei évszázadokon keresztül áldhatják jótévőjük nevét.

Veszprém-megye nemcsak a pápai főiskolának, de a veszprémi főgymnasiumnak is 20000 forintot szavazott meg!

A megye
20000 frtja.

A megyegyűlés jegyzőkönyvének ez ügyet érintő kivonata így szól:

---

*) A kérvény teljes szövege ez volt:

Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

A vármegye t. Közönségnek jó indulatát és áldozatkészséget nagy mértékben szerencsések voltunk érezni akkor, midőn a veszprémi előbb kis-gymnasium fentartását és tovább-fejlesztését évekkal ezelőtt átvettük és ennek főgymnasiummá váló fokozatos kiegészítését terveztük.

Kolossváry
József
kérvénye a
gymn. bizott-
ság nevében.

A t. Közönség által az időben részünkre nagylelkűen adományozott 10000 frt. segélyért örök hálával adózunk.

Azonban a közoktatásügy fejlődésének okából ismét súlyos áldozatnak nézünk elébe; a gymnasium és tanári lakház helyiségei számra kevesek és méretekre szűkek, természetani- és rajzi szertár, rajzterem és torna-helyiség nincsen s a magas kormány által a szükséges helyiségek előállítására azon kijelentéssel vagyunk kötelezve, hogy, ha a hiányzó helyiségeket előállítani nem tudjuk, vagy nem akarjuk, a főgymnasium városunk területén nem fog fennállhatni.

A szándék, az őszinte akarat körünkben nem hiányzik, de félünk, hogy a kellő anyagi eszközöket előállítani képesek nem leszünk, mert városunk lakosainak áldozatkészsége azon, mintegy 40,000 frt. összegű adomány által, a melyet egyesek és testületek a gymnasium kiegészítésére már eddig is tettek, ki van merítve, tőkénk pedig nincs, a miből a szükséges építkezés közel 30,000 frtnyi költségeit fedezzük.

Daczára ezen kétségtelenül súlyos helyzetnek és anyagi erőink elégtelen voltának, mert mi is közvetlenül érezzük a köztehernek azon nagy súlyát, a mely e vármegye minden lakójának vállaira nehezül, nem lett volna bátorságunk ahhoz, hogy a vármegye t. Közönségtől a gymnasium érdekében újabb áldozatot kérjünk, de mert úgy vagyunk értesülve, hogy más oldalról, szintén tanügyi érdekekben a t. Közönségtől lényeges áldozatot várnak, mély tisztelettel kérjük a t. Közönséget, hogy ha ezen másik kérelem teljesítéséül lesz, jótéteményében gymnasiumunkat is igazságos arányban részesíteni méltóztassék.

A tekintetes Törvényhatósági bizottságnak kész szolgálai:

A veszprémi róm. kath. iskolaszék és gymnasiumi bizottság nevében,

Veszprém, 1892. évi december hó 3-án,

Dr. RÉDEY GYULA s. k. egyh. elnök. RAINPRECHT ANTAL s. k. világi elnök.

RÁK JÁNOS s. k. jegyző.

Leközlő irat
a megye
20000 frtos
adományáról.

Veszprém vármegye törvényhatósági bizottsága által 1892. évi
december hó 5-én és folytatva tartott rendes üléséből.

936 szám

24943.27226/892

Rendezett tanácsú Pápa város képviselőtestületének és a pápai ev. ref. egyháznak azon kérvényei, a melyekkel azon mozgalom alkalmából, mely a dunántúli ev. ref. egyházkerület kebelében a pápai ev. ref. főiskolának Páparól Rév-Komáromba való áthelyezésére megindult, azon célból, hogy ezen főiskolánál a szükséges építkezéseket foganatosíthassák s ez által a főiskolát Pápan megtarthassák, a főiskola részére a nemesi felkelési-, most nevelési alapból 20,000 frt. segélyt kérnek, — valamint a veszprémi római katolikus hitközségnek és gymnasiumi bizottságnak azon kérvénye, a melylyel az általa fenntartott róm. kath. főgymnasiumnál elodázhatatlanul szükséges építkezésekre szintén aránylagos segélyt kér, — a megyei magánpénztárakra felügyelő választmányának és a megyei állandó választmányának véleményes előterjesztésével együtt tárgyalatván —

Határoztatott :

»A vármegye közönsége teljes mértékben felfogja és méltányolja azon nagy anyagi és közművelődési érdekeket, a melyek a kérdésben forgó két felsőbb tanintézetnek a vármegye területén való megtartását és fennállását kívánatossá teszik, mert kétségbevonhatatlan tény, hogy ha akár egyik, akár a másik felsőbb tanintézet a vármegye területéről elvitetnék vagy ott létezni megszűnnék, az Veszprém és Pápa városokra s közvetve a vármegyére oly nagy anyagi s szellemi hátránynyal és kárral járna, melyet ellensúlyozni egyenlőre semmi anyagi áldozat árán sem lehetne, — kimondja a vármegye közönsége, mikép kívánja és óhajtja, hogy mindkét felsőbb tanintézet mindenkor a vármegye területén maradjon, — kívánja és óhajtja, hogy mindkét felsőbb tanintézet ama kör- és tanrendszernek teljesen megfelelően kiegészítve legyen s hogy ezen cél elérését lehetővé tegye, eltekintve a két tanintézet érdekében eddig tett adományaitól, ezúttal mindkét intézet részére egyenkint 20.000 frt segélyt szavaz meg.«

Paál Dénes
és Bolgár
Mihály.

S most a bizottság, a mely három év óta fázott a kitavaszkodástól, alig várta a kikeletet. A mi a tavasznak az első fecske, az volt a kiépítésért lelkesedők előtt a tisztos s nagy szakértelmű Paál Dénes nyug. állami főmérnök, a kit a bizottságnak sikerült az építés vezetésére megnyernie; osztozott vele a munkában Bolgár Mihály, a főgymnasium tanára, a ki második Osvald Gáspárként *) hajnaltól szürkületig, házunk érdekeit kép-

*) Hires építő, piarista; — l. a 30. lapot.

viselve, fáradozott. Már most örök időkre adhatott biztos választ a főgymnasium igazgatója, hogy »a görög pótló tanfolyamnak a VIII. osztályba leendő főlebbvitelle helyiség tekintetében nem ütközik legyőzhetetlen akadályokba,« — nem, többé soha!

Megindúlhatott már most a mesterekkel való alkudozás is, a melynek eredményeként jelezhetjük, hogy gymnasiumi bizottság a kőműves munkát, az albizottság javaslata folytán Horváth Sándor és Zapletán Antal helybeli építésznek adta oda, 5% leengedése mellett. Az intézetben s az intézetben teljesítendő egyéb munkákat a bizottság a következőknek ítélte oda: Az ácsmunkákat Holles Ferencz ácsmesternek, 12% leengedés mellett; — az asztalos-, lakatos-, mázoló- s üveges-munkát Kamarel, Auer és Scheiber társvállalkozóknak és Popladek Józsefnek ítélte oda azon megjegyzéssel, hogy ezek között a megrendelések az elnök, Paál Dénes az épít. vezető nyug. főmérnök és Bolgár Mihály tanár közbejöttével, a jutányosságra való tekintettel osztassanak ki; — a bútormunkákat Kis Lajosnak s részben Kamarel és Auer társvállalkozóknak, ugyanazon megjegyzéssel, mint az asztalos munkákat, — a fazekas munkálatokat Gréniczter Pál és Kovács Józsefnek s végül a bádogos munkákat Pfeiffer Miklósnak adta.

A kiéptítés iparosai.

A munkálatok ezen kiosztása után említésre méltó néhány, az építéshez tartozó ügy is. Ilyen első sorban a vízügy. Miután ugyanis a kegyesrendi ház a püspöki vízvezetékéből csak annyi vizet használhatott fel, a mennyit a rendes házi szükséglet igényelt: az albizottságnak kérvényeznie kellett a megyés püspöknél, hogy a bizottság az építkezésre szükséges vizet is bevezethesse és felhasználhassa. Ő méltósága e kérelemnek is helyt adott. — Tetemes megtakarítást eszközölhetett a bizottság a város nemeslelkűsége által is, a mely az építéshez szükséges terméskőanyagot és murvát ingyen adta. De mindezekre s minden egyéb gazdálkodásra, a melyben nagy érdemeik vannak Paál Dénesnek és Bolgár Mihálynak, nagyon is szükség volt. A gymnasium bástyafala a téli fagy és eső miatt annyira megrongálódott, hogy annak kijávítása elkerülhetetlenül szükségessé vált és pedig előbb, mintsem a második emelet falrakásához kezdenének. Hogy a bizottság mindig bőkezű volt, most is megmutatta, mert: daczára, hogy a kegyes-tanítórenddel kötött szerződés értelmében a bástyafalak kiigazítása a rendet terhelte volna, a bizottság azon szokásánál fogva, hogy időről-időre, minden további kötelezettség nélkül hozzájárult a nagyobb költségek fődözéséhez elhatározta, hogy a bástyafalnak összes javítási költségeit, az előirányzott költségvetésen kívül, maga fogja viselni.

Vízügy.

A város adománya.

A bástyafal javítása.

S már most — ugyanakkor, a midőn Jánosi Ágoston kanonok Tasso »Megszabadított Jeruzsalem«-ét a tőle megszokott remek módon irodalmunk kincsévé tette — hozzáfoghattak az intézet soká vajjúdó kiéptítéséhez!

Jánosi kanonok műfordítása (Tasso: »Megszabadított Jeruzsalem«).

A kiépítés
megkezdése.

Máskor a rombolás láttára elkomolyodik az ember kedélye, most, midőn 1893. márczius 6-án megkezdették a gymnasium s a társház közötti cselédlakás lebontását: a boldogságnak s egy régen várt remény teljesedésének tiszta öröme volt leolvasható minden arczról. Az építés vezetője naplójába, a szemlélők szívébe írták e szavakat: »Isten áldása legyen a megkezdett művelten; adja Isten, hogy a tanintézet működését századok áldása kísérje!«

A társház és
gymn. közötti
rész alapkö-
vetétele.

Tizenhét nap eltelte után, a mely idő alatt a napszámosok főképen a kemény szikla-alap kivájásával sisyphusi munkát végeztek, márczius 23-án, csütörtöki napon délután egy órakor megkezdett a társház s a gymnasiumi épület között fekvő rész alaprakása s azzal egyúttal e rész alapkövének letétele, az építő-bizottság elnökének s a főgymnasium tanári testületének jelenlétében. A meglevő gymnasiumi épület észak-nyugati sarkához támaszkodó új alapfal fenekén, 76 centiméternyire a régi falszíntől, 2'40 méter mélységben a főgymnasium földszinti burkolatától helyeztetett el ugyanis a 28 cm. hosszú s 7'5 cm. átmérőjű hengeralakú bádogdobozban, légmentesen elzárva, az új fal építése alatt, a következő szövegezéssel okmány: Első Ferencz József Auszt. császára, Magyarország apostoli király uralkodása, Hornig Károly br. megyés püspöksége, Lévay Imre rendfőnöksége alatt, 1893. évi márczius 23-án tétellett le ezen főgymnasium kibővítési munkálatainak alapköve, a gymn. építő-bizottság és a főgymn. tanári testület alulírt tagjainak jelenlétében: Rainprecht Antal, püspöki urad. jószágkormányzó, gymn. bizottsági elnök. Takács József házfőnök, főgymn. igazgató. Szabó Mátyás, házi másodfőnök. Vékony József, Szegess Mihály, Nyilassy Károly, Tölcséry Ferencz, dr. Hénap Tamás, Laczkó Dezső, Keller János, Simonides István, Hám Antal, Sáfrány Károly, Bolgár Mihály, Pápay Viktor, Szeiberling Mátyás főgymnasiumi tanárok, — Paál Dénes nyug. kir. főmérnök, mint művezető, — Horváth Sándor, Zapletán Antal, társvállalkozó építő-mesterek, — Holles Ferencz, vállalkozó ácsmester. — Miután a nevezett bádogszelenczét fedő kőlapot a bizotts. elnök, a főgymn. igazgató s a művezető által mondott jelmondatok kíséretében: »a magyar haza nevében«, — »a haza s az ifjúság javára«, — »a haza s a jövő nemzedék dicsőségére« elhelyezték, a családias jellegű ünnepély véget ért.

Az építés
folytatása.

Az építkezés, daczára a nem egyszer előforduló havas esőnek, daczára a —2-4 foknak, serényen haladt előre Fabb Károly főpallér felügyelete alatt április 13-áig, a mely napon egy rémületes katastropha néhány napra szétrebbentette a munkásokat.

Az 1893-iki
nagy tűzvész.

Április 13-án ugyanis, a midőn valóságos orkán ostromolta a vár ablait, délután, jóval három óra után, a tűztorony éles vészkonngása zavarta meg a lakosokat napi foglalatosságukban. Az épülő gymnasium eme-

leti állványaira rohanva, megdermedve nézték a kegyesrendi ház tagjai, hogy mit mivel a dühöngő vész a Cserháton! Egy pillanat műve volt, hogy nemcsak házak, de utcák gyúltak ki, a melyekbe behatolni az esztelenséggel volt határos, mert az azok fölé tűzfátyolt szövő lángok s a gyilkos füst visszatérést parancsoltak. Nem volt mentség, hiábavaló volt minden segítség! Összetett kezekkel kellett nézni, miként dülja szét a borzasztó elem százak nyugalmit, miként adja kezükbe a koldúsbót, a melyet a perzselt gerendákból faraghatnak! Elpusztult a Cserhát-, az Olajmalom-, a Kőkép-, a Palotai-utcza jó része, a Vásártérnek több emeletes épülete, s hogy a vész diadala teljes legyen, elégett a Todesco-féle nagy faraktár 3000 méternyi tűzifa-készletének háromnegyed része. — E nagy csapás a megpróbáltatásnak csak egyik fele volt, a másik a következő napra maradt. Április 14-én ugyanazon időben, mint 13-án, nem hallucinálás volt, hanem kétségbeejtő valóság a harangok újabb kongása. A tűz újlag a Cserháton, nem messze a tegnapi keletkezési helyétől, Weisz Móricz vasúti szállító kocsitelepén tört ki s borzalmasságával a tegnapi fölülmulta. A mit az első veszedelem megkímélt, magának követelte a második. Végigszárgult a Galamb-, a Lakatos-, a Kőkép-, a Kereszt-, a Palotai-, a Szabadi-, a Kissovics- s a Kórház-utczákon, a melyeken a tanártestület az ifjúsággal egyetemben osztozott a mentés munkálataiban akkor, a midőn a herkulési termetű Bolgár Mihály főgymn. tanár a kórház tetejét védte a repülő zsarátnokok ellen. Még egy harmadik tűz is támadt a Temetőhegyen, esti 7 óra tájban, a hol 3 ház hamvadt el. — E két napon 152 lakóház égett le, számos melléképülettel, a melyeknek értéke, közepes számítással, meghaladta a 800,000 forintot. Nincs szó, mely kellőleg tudná rajzolni e két nap izgalmait s fájdalmait! A szerencsétlenséghez méltó volt a részvét, a melyet az ország tanúsított. Óváry Ferencz dr. orsz. képviselőnek s tűzoltó főparancsnoknak az 1894. év végén megjelent munkája szerint a tűzkárosultak könyeinek letörlésére 89,948 frt s 63 kr. gyűlt be. — E nagy tűzvész hatással volt a gymnasiumi építkezésre is, mert minden hasonló szerencsétlenség elkerülésére a bizottság azt határozta, hogy az épület tetejét nem zsidelylyel, hanem cseréppel födeti.

E nagy vész után harmadnapra minden akadály nélkül folytathatták a munkát a kőművesek s az ácsok, a kiknek napszáma a bekövetkező sok építés miatt jelentékenyen emelkedett. Az építkezés nevezetesebb mozzanatait tüntesse fel a vezető krónikája: Április 29-én érték el a cseléd-lakás fölötti emelet-falegyent s ugyanezen napon láttak a gymn. bástyafal házilag os kezelésű kijavításához is; május 1-én vette kezdetét a rendház tetejének lebontása, 8-án ahhoz az állások fölrakása, 12-én pedig a rendház fölötti II. emelet téglafal-rakása; június 2-án fogtak a gymnasium tetejének lebontásához, 12-én a gymnasium II. emeleti főfalának rakásához, 27-én az

Az építés főbb mozzanatai.

I. és II. emeleten a vasgerendák elrendezéséhez. Július 14-én már hozzá-
láthatott egy bécsi cserepes a wienerbergi tetőfedő beagatásához, a mi
rendkívül gyorsan ment; július 22-én érték el a kőművesek a II. emeleti
faleygent, a mely után megtörtént a szokásos felköszöntő, a melyet Körmen-
di kőmives mondott. Az építési napló vezetését aug. 7-én szünteti be a fel-
ügyelő s így az időpontot, a melyben az építési munkálatok utolsó ténye:

A csatornaügy
megoldása.

a csatornázás is befejeztetik, nem jegyezhetjük föl, de a történeti igazság
kedvéért meg kell említenünk, hogy a bizottság általunk már előbb vázolt
tervét nem valósíthatta meg. A fentartó-testület felirata nem eredményezte
a kívánt sikert, mert a belügyminiszter a csatornának a laktanyán, mint
kincstári épületen át való vezetését oly súlyos föltételek alatt engedélyezte,
hogy azt a bizottság sem a költségek nagysága, sem a jövő biztonság és
nyugalom tekintetéből nem fogadhatta el. Nem volt tehát más hátra, mint
Paál Dénes építésvezető-főmérnöknek és Bolgár Mihálynak ajánlatát magáévá
tenni, hogy a csatorna, kiegyezvén a tulajdonosokkal, a Sédbe a Németh-
és Csikász-féle udvarokon át vezetessék. A terv végre is lőn hajtvá. Miután
a tulajdonosok a bizottság óhajának engedtek, a csatorna elkészítésére két
költségvetés érkezett be: a Horváth-Zapletán-féle, a gymnasium kiépítését
eszközlelké, a kiknek költségvetése — erős beton-cső alkalmazásával —
2886 frt s 59 krajczárról szólt. Sokkal előnyösebbnek jelezte a főmérnök
Wünsch Róbert budapesti vállalkozó ajánlatát, a kinek előirányzata a sokkal
czélszerűbb czement- vagy agyagcsövek alkalmazásával is csak 1934 frt és
35 krajczárt, tehát 952 frt és 24 krajczárral kevesebbet igényelt. Ez utóbbi
lőn elfogadva. A szerződés megkötésére a főmérnök Budapestre utazott,
a minek megtörténte után a munkálatot — leszámítva azt, hogy egy nagy
zápor egy ízben teljesen lefordta a várból a völgybe vezető nagy csatorna-
oszlopot — az őszi idők beállta előtt sikeresen befejezték.

Bolgár tanár
az építésről.

Magáról a kiépítésről szakszerűen s bőven írt az 1893—94. évi
értesítőben Bolgár Mihály főgymn. tanár, miért is részletezésekbe bocsát-
koznunk fölösleges munka lenne.

A kiépítés
költségei.

Hogy mily tisztában volt a bizottság a miniszteri leiratok idejében
azzal, hogy pénzereje meg sem közelíti azt az összeget, a melybe az épít-
kezés kerül, tüntesse föl a most közlendő végszámadás, a melybe a kegyes-
rendi háznak mintegy 6000 frtnyi kiadása nincs fölvéve:

- I. *Kőműves munka*, Zapletán Antal és Horváth Sándor
építő-vállalkozók munkája, összes anyaggal együtt 23525 frt 17 kr.
- II. *Ácsmunka*, Holles Ferencz ácsmester munkája, az
összes épületfa stb. anyaggal együtt . 7803 frt 46 kr.

III. <i>Ház fedélzet :</i>		
a) Wienerbergi cserépanyag és munka	883 frt 57 kr.	} 2682 frt 98 kr.
b) Vaslemez fedanyag és vízvezető-csatornák, Pfeiffer Miklós bádogos-vállalkozó munkájával együtt	1794 frt 41 kr.	
IV. <i>Villámháritók és erkély,</i> Fata János, Kiss István, Csikász József lakatosmesterek és Kéz Antal ácsmester csoportos-vállalkozók munkája, az összes anyaggal együtt		963 frt 23 kr.
V. <i>Kőfaragó-munka,</i> Welti Ferencz mester munkája, anyaggal együtt		260 frt 05 kr.
VI. <i>Asztalos-, lakatos-, mázoló- és szobafestő-munka,</i> Popladek József, Kamarel József építő-asztalosok, Kiss Ferencz lakatos, Rothauser Izidor, Auer Ignác, Hungler György mázolók és szobafestők, csoportos vállalkozók munkája, az összes anyaggal együtt		2587 frt 73 kr.
VII. <i>Üvegező-munka,</i> Scheiber Soma munkája, üveggel együtt		110 frt 30 kr.
VIII. <i>Cserép- és vaskályhák,</i> Gréniczter Pál, Kovács József, Pflf Andor kályhások, munkával együtt		424 frt — kr.
IX. <i>Csatornázás,</i> az épületekből elvezető cement-alagcsatornák, Wunsch Róbert budapesti gyárából, a szállítással, lerakással, földfogatással s egyéb munkával		1251 frt 32 kr.
X. <i>Bútorzat és egyéb felszerelés</i> a természettani-, természetrajzi- s egyéb termekben, Kamarel József, Kiss Lajos bútorasztalosok, Auer Ignác mázoló, Beer Manó bútorkereskedő és többek munkája, anyaggal együtt		2692 frt 15 kr.
XI. <i>Különfélék:</i> Építésvezetőség, nyomtatványok, aprólékos vasárú tárgyak és az 1894. évben pótoló utóköltéség		806 frt 04 kr.
	<u>Összes költség . . . . .</u>	43106 frt 43 kr.

A kiépítés költségei. (Folyt.)

Az 1894-ik évben még a következő kérdések vártak megoldásra: egy új tanerő alkalmazása, mi által a görög-pótló tárgy okozta óraszaporulat megszűnnék, a gymnasiumi épület tulajdonjogának tisztába hozatala s a tornacsarnok ügye. A két első ügy a kegyes-tanítórenddel már el van intézve, a harmadik még csak a jövőé.

A görög-pótló tárgy behozatala által előidézett óratöbblet már az 1891—92-ik tanévben beállott, s ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter

Új tanerő a görög-pótlóra.

csak az 1893-ik évben kezdi meg sürgetéseit, nem csak annak tudható be, hogy az óra-szaporodás eleinte csekély volt, hanem annak is, hogy be akarta várni az építkezés befejezését. Mihelyt azonban ez elkövetkezett, már 1893. szeptember hó 14-én, 41371. sz. a leközlött iratában felszólítja a fentartó-bizottságot, hogy a görög-pótló tanszék betöltéséről, egyelőre legalább egy helyettes nyelvész-tanár alkalmazása által gondoskodják. — A bizottság meg is tette a kegyesrendnél a lépéseket, de miután az a legjobb akarat mellett sem volt abban a helyzetben, hogy ezen óhajt az akkor folyó iskolai évre teljesíthette volna, bele kellett nyugodni abba, hogy a hiányzó tanárt azon évben is az intézet tanártestülete helyettesítse. Belátta azonban a bizottság, hogy ezen ügyet a jövő évben okvetlenül el kell intéznie, a mi meg is történt.

A gymn.
épület
tulajdonjoga.

Melegében akarta elvégezni a bizottság a gymnasiumi épület tulajdonjogának tisztázását is. Ezen kérdés legelőször az 1894. év februárjában került elő, a midőn a bizottság abból kiindulva, hogy miután az azon ideig érvényben levő szerződés az évi tatarozási költségek tekintetében a jövőben változást szenved s miután a bizottság vagyona legnagyobb részét az új építkezésbe befektette: a bizottság egyrésztől a méltányosságon alapuló, állandó megállapodásokat tartalmazó pótszerződést kössön, másrésztől pedig, ismerve a kegyes-tanítórendnek ez irányú hajlandóságát, a gymnasiumi épület tulajdonjogának megszerzésére a kellő lépéseket megtegye.

E kettőnek elintézését czélozta a Perényi Antal, Dávid-árvaházi igazgató s bizottsági tag által szerkesztett s az elnök által kibővített nyilatkozat, a melyet, hogy annak alapján a tárgyalást folytatni s azt mindkét fél megalgedésére elintézni lehessen, írásban kért betérjeszteni.

A bizottság
felirata a
tulajdonjog
ügyében.

A felirat szóról-szóra a következő:

Nagyságos és Főtisztelendő Rendfőnök Úr!

Nem ismeretlen Nagyságod előtt a veszprémi gymnasiumi bizottságnak a közjóra irányuló tevékenysége, midőn igénybe véve a közadakozást: gyűjtött, fáradott, hogy algymnasiumát hat osztályúvá, majd főgymnasiummá tehesse s midőn azt hitte, hogy célját elérte, hogy gyűjtött összegével nem csak létesíthette, de fennmaradt alaptőkéjével azt örökre fenn is tarthatja: akkor a kor kívánalmára való hivatkozással a minister újabb építést, átalakítást igényelt, majd a bifurkáció folytán egy tanárnak alkalmazásával újabb terhet volt kénytelen magára vállalni. — E terhekkal szemben tetemesen megfogyott alaptőkénk folytán kénytelenek voltunk a tandíjat felemelni, de így is évi költségeink csak nehezen fedeztetnek és ha még újabb aldozat és teher kívántatik tőlünk, kételkedve nézünk a jövőbe, miképen tart-hatjuk fenn főgymnasiumunkat.

Ép ezen okból legyen szabad Nagyságod biztosított jóakarátában bízva, kérelmünket figyelembe venni és lehetővé tenni hogy:

A bizottság felirata a tulajdonjog ügyében.
(Folyt.)

1. a jövő tanévre egy újabb tanerőt kapjunk, mert a görög-pótló tantárgynál felszaporodott tanórák száma miatt a helyettesítésről többé szó sem lehet — úgy, hogy az ez ideig fennálló szerződések érvényben tartása mellett az alkalmazandó tanár úrért fizetendő évi díj a minimumban, 900 frtot meg nem haladó összegben állapíttassék meg, mely véglegesen megállapított évi díj nekünk lehetővé tegye biztos számítást tehetni a jövőre.

2. a gymnasiumi bizottság a közadakozás filléreit oly épületbe fektette, mely a mi célunkat szolgálja ugyan, de nem tulajdonunk. Figyelembe véve a) a jelen kor egyházellenes mozgalmú tendenciáit, egy napon arra ébredhetünk, hogy a mindenható állam nem kimélve semmit, a mi szent és idegen, tulajdonjogába veszi az egyházi rendeknek a közoktatásra szánt épületeit s a mi befektetett tőkénk daczára, még mint nem tulajdonosok sem emelhetnők fel tiltakozó szavunkat. De meg b) az oktatásra szánt épület tatarozást igényel. — A gyakorlati elv szerint, hogy »mindenki a magáét tartsa fenn« — így tőlünk nem volna követelhető a tatarozáshoz való hozzájárulás, de a társház hivatkozván arra, hogy az közcélra, a bizottság céljaira szolgál s így hozzájárulást igényel, emez ellentetés elvekből folytonos collisiók származhatnak, melyeknek elejét kell venni.

Alázatos kérésünk tehát odaterjed, hogy a fennti ok figyelembe vételével méltóztassék az oktatásra szánt épületet előterével együtt vagy átkebeleztetve tulajdonunkba átbocsájtani — a midőn a társház a fenntartási tehertől teljesen megszabadul, — vagy közös tulajdonos társúl elismerni, vagy befektetett tőkénket biztosítani s az utóbbi esetben bizonyos méltányos fenntartási összeget kijelölni, melyen túl azután reánk semmiféle kötelezettség róható ne legyen. Ez ideig 25 frt évi díj van kikötve.

Azon esetre, ha Nagyságod és a főtisztelendő Kormánytanács hajlandó volna beleegyezését adni ahhoz, hogy a gymnasium és annak előtere telekkönyvileg »A veszprémi katolikus gymnasiumi alap« nevére irassék, kétféle módozatot bátorkodunk ajánlani: Az egyik abban állana, hogy az egész gymnasiumi épület: a törzsepület és a mult évben, emelt hozzátoldás egészen a rendházig, továbbá az ezen épület előtti udvar a veszprémi katolikus gymnasiumi alap tulajdonába menjen át, de ennek teherlapján a kegyesrend részére addig, míg csak az fennáll, az egész udvarnak használata (üdülésre, sétálásra és tűzifa elhelyezésére), továbbá az új, 1893-ban épült szárny földalatti s földszinti részének, valamint a második emeletben a mostani convictor-

A bizottság
felirata a
tulajdonjog
ügyében.
(Folyt.)

szobáknak használata — mint szolgálmi jog biztosíttassék. A rend nevén maradna a négyszöget képező egész rendház a templommal, a belső és bástyai udvarral együtt, tehát azon épületrész is, melyet 1868-ban emelt ott a gymnasiumi bizottság. — A másik mód abban állana, hogy csak a régi gymnasiumi épület és az ezen rész előtti — arra függélyesen dülő udvar telekkönyveztetnék a veszprémi katolikus gymnasiumi alap nevére, míg az új szárny s az arra függélyesen dülő udvarrész a rendházzal és annak két udvarával együtt a rend nevén maradna, de oly formán, hogy az új szárny első emeletének 6, a második emeletben 1 szobának használata a teherlapon a katolikus gymnasium alap javára mint szolgálmi jog biztosíttassék, míg az alap tulajdonába átmenő udvarrész használata a fent körülírt czélokra ugyan ily módon a kegyesrend javára biztosíttatnék.

Bármely módozat elfogadásánál elvül kimondatnék, hogy mindegyik épületen annak telekkönyvi tulajdonosa fogja a tatarozást és fenntartást eszközölni.

Ha azonban Nagyságod és a főt. Kormánytanács a tulajdonjog átruházásába beleegyezni nem volna hajlandó, úgy kérjük hozzájárulását ahhoz, hogy az általunk, a rendházba és gymnasiumba 1868 óta beépített összerejéig 55000 forintig zálogjog ezen ingatlanokra a veszprémi kath. gymnasiumi alap javára bekebeleztessek.

Ha a gymnasiumi épület a kegyesrend tulajdona marad, úgy a tatarozási egységre nézve tiszteletteljesen javasoljuk, hogy az egész gymnasium külső tatarozását és javítását vagy a rend teljesítse s a gymnasiumi alap ehhez bizonyos összeggel hozzájáruljon, vagy a gymnasiumi bizottság eszközölje azt, mely esetben a főtisztelendő rendtől évi ötven frtnyi hozzájárulási összeget kérünk, a mit soknak mondani épen nem lehet, hanem a régi gymnasiumi épület jelentékeny részének fenntartása is a dolog természeténél s az eddig érvényben volt szerződéseknél fogva a főtisztelendő rendet terheli.

Az épület belsejére nézve változatlanul hagyható továbbra is azon megállapodás, hogy a gymnasiumi tanulók által használt helyiségeket a gymnasiumi bizottság, a főtisztelendő rend által használtakat pedig a rend tataroztatja.

Nem kételkedünk, hogy Nagyságod belátva az igazságos és méltányos kérelmünk jogosultságát, a rend nevében oly megoldást foganatosít, mely a nagynevű rendhez méltó, reánk pedig megnyugtató leend. Legyen meggyőződve Nagyságod, hogy minket a legjobb akarat vezényel; csak a könnyelműség vádját szeretnők tőlünk távol tartani, melyet a jövő méltán támaszthatna ellenünk azért, hogy a veszprémi róm. kath. gymnasiumi alap egy részét könnyelműen,

minden nyujtott biztosíték nélkül beleépítetettük és befektettük más vagyónába.

Alázatos kérésünk újításával maradtunk a veszprémi róm. kath. főgymnasiumi bizottság nevében — Nagyságos és főtisztelendő Rendfőnök úrnak alázatos szolgálói,

Veszprém, 1894. évi május 19-én.

RAINPRECHT ANTAL, gymn. bizottsági elnök.

A rendkormány a bizottság feliratát kézhez vevén, azt beható megbeszélés tárgyává tette s tanácskozásának eredményét a fentartókkal a következő iratban közölte:

A Tekintetes Róm. Kath. Főgymn. Bizottságnak

Veszprémben.

A tekintetes róm. kath. főgymn. bizottságnak f. évi május hó 29-én a rendfőnökséghez intézett becses levelére a kegyes-tanítórend által a görög-pótló tantárgyak tanítására kirendelendő rendi tag és a főgymnasiumi alapra való átkebelezése ügyében a rendi kormánytanácsnak határozatából kifolyólag van szerencsém a következőkben válaszolni.

1. A rendkormány, tekintettel a görög-pótló tantárgyak behozatalával megszorodott tanárookra, kész évi 900, azaz kilencszáz o. é. frtért egy rendi tagot a veszprémi főgymnasiumba kirendelni, a mint ezt a jövő 1894—95-iki iskolai évre már meg is tette; de a mikor kívánja, hogy a tekintetes róm. kath. főgymn. Bizottság az új tanárnak szobáját egyszer s mindenkorra a tanári állásnak teljesen megfelelő és tartós bútorzattal ellátni sziveskedjék, egyszersmind fentartja magának a jogot arra, hogy ezen új tanár díjának emelésére vonatkozólag a tek. róm. kath. főgymn. Bizottsággal annak idején tárgyalásokba bocsájtkozzék és újabb szerződésre lépjen.

2. A rendkormány megengedi, hogy a tek. róm. kath. főgymn. Bizottság azon 55,000, azaz ötvenötezer o. é. frt erejéig, a melyet 1868. óta a gymnasiumi épületbe beleépített, a gymnasiumi épületnek régi és új részére egészen a régi társház faláig a zálogjogot telekönyvileg bekebeleztesse a veszprémi róm. kath. főgymnasiumi alap javára.

3. A tek. róm. kath. főgymn. Bizottság gondja lesz a gymn. épületnek fentemlített régi és új részét belsőleg úgy, mint külsőleg a maga költségén állandóan jó karban tartani, kivéve az új épületrészben levő azon szobákat és egyéb helyiségeket, a melyek a társháznak, mint ilyennek közvetlen szolgálatára állanak; ezeknek jókar-

A bizottság felirata a tulajdonjog ügyében. (Folyt.)

A rendkormány válasza.

A
rendkormány
válasza.
(Folyt.)

ban tartása mindaddig, míg a társház szolgálatára állanak, a veszprémi kegyes-tanítórendi társháznak terhe marad.

4. A veszprémi társház, mivel a gymnasiumi épület továbbra is a kegyes-tanítórend tulajdona marad, tatarozás czimén évenként 50, azaz ötven o. é. frtot fizet a tek. róm. kath. főgymnasiumi Bizottságnak.

5. A kegyes-tanítórend kormánya kijelenti, hogy ezen fentebbi pontoknak elfogadása esetében az 1868. év junius hava 15-én kötött szerződésnek 5. pontja a templom és a társház között levő újabb épületrésznek külső és belső gondozása a tek. róm. kath. főgymnasiumi Bizottság által egészen megszűnik, mert a nevezett épületrésznek külső és belső gondozása ezentúl tisztán a társháznak terhe lesz.

6. A veszprémi róm. kath. főgymnasiumi alap javára betáblázandó 55,000, azaz ötvenötezer o. é. frt soha semmi körülmények között a kegyes-tanítórendtől nem követelhető.

7. A nevezett összeg betáblázását a tek. róm. kath. főgymn. Bizottság eszközölteti s azzal járó összes költségeket viseli.

Midőn a rendkormánynak a fentebbi pontokba foglalt határozatát a tek. róm. kath. főgymn. Bizottságnak becses tudomására hozom, azon reményemnek adok kitejezést, hogy a mint a rendkormányt határozatában méltányossági tekintetek vezették, ugyanazokkal fog találkozni, a mint eddig is találkozott a tek. róm. kath. főgymn. Bizottság részéről is; becses válaszát elvárva vagyok kiváló tisztelettel a tek. róm. kath. főgymn. Bizottságnak alázatos szolgálja

Budapesten, 1894. szeptember hó 4-én

LÉVAY IMRE tartományi rendfőnök.

A bizottság a kegyes-tanítórend kormányának leiratába teljesen belenyugodott, annak pontjait elfogadta, a miről a rend kormányát a Csete Antal dr. bizottsági tag által szerkesztett viszonzásban értesítette.

* * *

Befejezés.

Most, az intézet főbb eseményeinek befejezésével rövidke időre megszakítjuk a gymnasium történetének vázolását azért, hogy kegyeletünket, lelkünknek eme soha ki nem apadó forrását nyissuk meg azok számára, kik a gymnasium történetében osztályrészesek voltak.

A sötét sírgödörökbe nem hatolhat le a mi gyenge szózatunk, — az elhalt jötevők lelkei Isten kezében vannak, a ki azokról nem feledkezik meg. Ültesük hideg sírhantjukra hálánk illatozó virágait s forduljunk a kiegészítés- s kiépítésnek még most is élő alakjaihoz, a gymnasiumi bizottság tagjaihoz.

Ha meggondoljuk azt, hogy munkánk becsét annak magasztossága, az útba gördült akadályok nagysága s a megvalósulás távolsága határozzák meg: ezen, századokra szóló, annyi küzdéssel s ritka szívós türelemmel létesített mű szemlélésénél csak férfias munkára gondolhatunk. A kiegészítés s a kiépítés napszamosai a legmegrögzöttebb gyengeségen győzedelmeskedtek, a melynek már oly sok életrevaló eszme esett áldozatul; megmutatták azt, hogy az a húsz esztendő, a mely nagy idő egy ember életében, nem hosszú egy fönséges eszme szolgálatában; megmutatták, hogy »mindenen diadalmaskodik a férfúi érett ész, eltökélt állhatatos akarat és szorgalmas munkásság, a melyek jég között is plántát virágoztatnak, gyümölcsötvetnek.« (Széchenyi.)

Befejezés.

Mindamelletts csak egyoldalú lenne elismerésünk, ha megfelekednének azokról, a kik a létesítéshez anyagilag járultak. Hogy ma, a midőn az ország anyagi ereje annyira igénybe van véve, a közoktatás körébe vágó bármely eszme alakot ölthessen, nemcsak személyes szolgálatra, hanem az az intézetet környező bőkezűségére is szükség van. S ha meggondoljuk, hogy a bőkezűség oly viszonyok között, a minőben a Dunántúl történetünk idejében volt, valóságos csodát művelt: büszkén mondhatjuk el, hogy városunknak s vidékének népe a cultura követelményei iránt fogékony-sággal, erősen kidomborodott érzéssel bír.

Legyen mindezekért Istené a dicsőség, a ki végtelenül szent s halhatatlan tulajdonainak egy parányi szikráját beültette az emberi szívbe, — legyen az elismerés azoké, a kik egyik kezükkel érényekbe, a másikkal érszényekbe nyúltak.

Klio e tiz év leforgása alatt két hervadhatlan koszorút font: az első Veszprém városának s vidékének, a másodikat a gymn. bizottság lelkes tagjainak. Az első, a melyen adakozó polgártársaink nevei vannak megörökítve, adjuk át városunknak megőrzés végett, — a másodikat bontsuk szét s juttassuk azoknak, a kik mint vezérférfia, benső erkölcsi szükségből vettek részt a közös munkában.

MÁSODIK RÉSZ.

AZ INTÉZET BELÉLETE 1711—1895.

I.

AZ INTÉZET ÉPÜLETE S HELYISÉGEI.

Az 1773-ban épített gymnasium az idők folyamán sok változáson ment keresztül. Az első, földszintes épület közel 6 év alatt készült el, a melyre 1783-ban, a nemzeti iskolák felállításakor két tantermet emeltek. 1821-ben a gymnasiumot újjá-alkották, a melyen azután nagyobb arányú javításokat 1854-ben, 1863-ban s végül 1884-ben, a kiegészítés alkalmával tettek; a második emeletnek mind a társházra, mind a gymnasiumra való húzása, valamint a társház s a gymnasium közötti résznek alapjából való kiépítése az 1893. évben történt.

Az intézet fő- és mellékhelyiségeit s azoknak méreteit méterekben, illetve négyzet- és köbméterekben a következő táblázat mutatja be:

A helyiségek
nevei és
méretei.

A helyiség neve	A helyiség					Megjegyzés
	hossza	szélessége	magassága	területe	köb-tartalma	
I. osztály	8·2	6·6	4·3	65·43	232·0	—
II. »	8·4	6·6	4·3	64·69	229·0	—
III. »	8·77	6·6	4·3	69·65	258·0	—
IV. »	8·12	6·7	4·4	60·88	216·0	—
V. »	8·6	6·7	4·4	68·85	244·0	—
VI. »	8·4	6·7	4·4	61·96	221·0	—
VII. »	8·3	6·9	3·7	66·38	199·0	—
VIII. »	8·6	6·9	3·7	71·82	218·0	—

A helyiség neve	A helyiség					Megjegyzés
	hossza	szélessége	magassága	területe	köb-tartalma	
Görög-pótló terem	8'0	6'55	4'0	50'8	205'5	—
Rajzterem	8'8	10'51	4'4	103'1	430'0	—
Tornaterem	27'0	6'3	3'75	170'9	527'0	—
Termrajzi szertár	8'85	7'94	4'0	71'4	283'0	—
Termtani szertár	9'1	7'94	4'0	735'0	291'0	—
Termt. előadó terem	9'7	8'6	4'0	85'0	344'0	—
Ölt. a termt. teremnél	5'2	3'3	4'0	17'2	68'0	—
Vegyteni szertár	6'6	3'3	4'0	21'8	87'0	—
Tanári könyvtár	8'1	5'0	4'4	42'0	178'0	—
Ifjúsági könyvtár	6'5	3'1	3'5	20'1	70'0	Csakis a négy felső osztály számára: a négy alsó osztályé a VI. osztály falszekrényében van elhelyezve
Tanácskozási terem	8'1	3'95	4'4	33'0	147'9	—
Igazgatói iroda	8'1	2'3	4'4	18'6	82'0	—
Templom	27'0	9'0	12'0	243'0	3000	—
Folyosó	38'5	2'45	4'5	94'3	424'0	—
» földszint	35'0	2'5	4'5	87'5	394'0	—
» 1-ső emelet	25'0	2'55	4'4	63'8	280'0	—
» 2-ik emelet	28'0	3'47	4'0	97'2	388'0	—
Iskolaszolga szobája	5'3	2'0	3'0	10'6	32'0	—
Fáskamará	5'0	4'5	—	22'5	—	—
Félreeső helyek	5'6	2'5	3'0	14'0	42'0	—
Udvar	49'0	17'3	—	848'0	—	—

A helyiségek nevei és méretei.
(Folyt.)

Az udvar méretén, ha a tornacsarnok ügye, a mely már folyamatban van, tisztáztatik, némi változás lesz, a mennyiben abból a kegyesrendi ház, az építés céljaira, néhány ölet átenged.

II.

VALLÁSÜGY.

Vallásügyünk
és
ünnepélyeink.

Kalazanti Szt. József utódainak mint egyebütt, úgy Veszprémben is mindig kettős missiója volt: az ismeretek s a vallásosság közlése a zsenge ifjúsággal. Adataink a legrégibb időktől kezdve a mellett tanúskodnak, hogy ők hivatásuk e két ágát szem elől sohasem tévesztették. Nem volt alkalom, a melylyel ne bizonyították volna be azt, hogy »A vallásosság a tudományos képzettséghez illik legszebben« (Menzel); nem volt nap, a mikor ne hangoztatták volna, hogy »Csak ott, hol az elme világít s az érzelem hevít, fakadhat az igaz vallásosság« (Kappel). Ezt igazolják az elmúlt idők! — Nem tudunk lélekemelőbbeket elképzelni azon ünnepeknél, a melyekkel a kegyes-tanítórend s a gondjaira bízott ifjúság a Szt. Alapító iránti hódolatát mutatta be. Így: a midőn a *Szt. Atya* 1748-ban, XIV. Benedek pápa által *boldoggá avattatott*, templomunk nem lévén, az ezen alkalommal rendezett ünnepség a Szt. Anna-kápolnában, a hívők nagy sokasága jelenlétében folyt be. Ez alkalommal rendezte sajtó alá Nemcsányi rendfőnök Kalazanti Szt. Józsefnek latin nyelven irt életét is, a melyet egy magyar piarista Talenti Vincze olasz munkája után készített. — Hasonló szép ünnep emlékezete maradt reánk az 1768. év aug. 22-ről is, a midőn *Kalazanti szentté avattatását* Veszprémben is nagy fényvel ülték meg. Óriási néptömeg gyűlt e ritka ünnepegre városunkba, a mely már a megelőző nap délutáni isteni-tiszteletén nagy számmal látogatta az új Szentnek az Anna-kápolnában felállított szobrát. Miután a nevezett nap reggelén hat óraker dicsőítő-áldozatot mutattak be az Úrnak, megindult az emberáradat, a melynek rendbetartását csakis a katonaság segítségével lehetett eszközölni. A menet a három napi ünnep fő színhelye, a székesegyház felé irányozta lépteit, a melynek élén a veszprémi és a zirczi ének- és zenekarok hangjai mellett Balthazar, Perczel, Norbert és Rákóczy kegyesrendi tagok vitték

Kalazanti
boldoggá
avattatásának
ünnepe
városunkban.

Kalazanti
szentté
avattatásának
ünnepe
Veszprémben.

Kal. Szt. József szobrát s azt az ezüstmívű ereklyetartót, a melyre a kifogyhatatlan bőkezűségű Grubanovits kanonok 150 frtot adományozott. Itt folyt le az *első Kalazanti-ünnep*, a melynek szónokai az első napon Grossinger plébános, a másik kettőn pedig P. Róbert cisztercita, Dezső Bernát benczés, Lőcsei Jézus-társasági, P. Beck karmelita és Pállya István kegyesrendi tagok voltak. E beszédek közül Pállyaét ismerjük, a ki a piarista-rendet a keresztény erkölcsi világ szép találmányának nevezvén, remekül fejtegette a Szt. Alapító erényeit, majd a piaristák kötelességeit, a tanári és a papi hivatal méltóságát s azoknak lángbuzgalmú betöltését. — Hasonló szép *Kalazanti-ünnepségről* tanúskodnak a kegyesrendiek évkönyvei *az 1749. évről* is, azon évről, a melyben a budai királyi palota alapkövének letétele alkalmából a híres Bajtai Antal piarista, nagyszerű alkalmi beszédével előkelő hallgatóit elragadta. Az ünnepélyt maga a megyés püspök vezette, a ki magyar-, gr. Apponyi György, Jézus-társasági atya pedig latin dicsőítő beszédett mondott. Ez idő óta Kalazanti fiai az Alapító ünnepét évenként megülik.

Az 1749. évi
Kalazanti
ünnepség.

A Kalazanti-évforduló megülésén kívül nem volt az intézet életében egyetlen egy nevezetesebb mozzanat sem, a melyben a piarista elődök dicsőítő-, kérő-, hálaadó- s engesztelő áldozatokkal ne ajánlották volna hő óhajukat a Mindenható kegyeibe. Mind ezen ünnepélyek nagy száma, mind különben is hosszúra nyúló történetünk nem engedik meg, hogy azokat egyenkint s terjedelmesen ismertessük s meg kell elégednünk azzal, hogy a sok közül az olvasó figyelmét egyre, a már I. Ferencz és V. Ferdinánd korában részletesen leirt *ifj. templom megáldására* irányítsuk. (48. lap.)

Az ifjúsági
templom
megáldásának
ünnepe.

Az utolsó évtizedek piarista tanárai szintén nem csekély súlyt fektettek a századunkban — fájdalom — hanyatló vallásosság kellő ápolására. Átérezték ők is ama magasróptú szavakat, a melyeket b. e. Kovács Zsigmond veszprémi püspök székfoglalója alkalmával mondott: »Vajmi siralmasan tévednek, a kik polgári erényeket várnak embertől vallásosság nélkül, mert, a ki elég lelketlen arra, hogy az Isten törvényeit megvesse, nem fogja az soha, de soha tiszteletben tartani a hazai törvényeket sem. Az egyháznak hí fiai egyszersmind a hazának is kötelességérettől áthatott hí polgárai. Mindennek a vallás az alapja; nélküle semmi sem biztos, semmi sem állandó; nélküle sem nyugalom, sem bizalom, sem kegyelet nem létezik; csak a vallás vezet az örök üdvre s ez által a földi biztos jólétre is.« — Ők is szükségesnek tartották azt, hogy az ifjúság római katolikus része, az Istent és embert összekötő kapcsón: a szt. miseáldozaton naponkint — a zordabb téli hónapok kivételével — nyolczadfél-órakor, a rendes előadások megkezdése előtt részt vegyen, a melyen az énekkar orgonaszó mellett egyházi énekeket zengett; törvényileg kötelezték az ifjúságot, hogy vásárnap és ünnepnapokon, a kilenczedfél órai szeplőtelen áldozatot megelőzőleg, a vallás-erkölcsös nevelést célzó szent beszédeken megjelenjen. —

Az utolsó
évtizedek
ünnepei; a
vallásosság
ápolása.

Részt vett ezenfelül az ifjúság az iskolai szabályok értelmében minden, a ker. kath. hitéletet növelő egyházi ténykedésen, nevezetesen: a kiszabott időben elvégezte a szt. gyónást és áldozást, megjelent a körmenetekben, a szt. gyakorlatok által a nagy-hétre lelkileg elkészült; — a hittanból elvégezte a magas püspöki kar által részére kiszabott tananyagot s minden év végén beszámolt a püspöki biztosnak a hit- és erkölcsstanból tanúsított előhaladásáról. — Nem mulasztott el végül az ifjúság egyetlen kedvező alkalmat sem buzgó imát bocsátani a Teremtő trónjához azokért, a kiket hódolat s kegyelet illet meg. Így, hogy csak néhányat említsünk a sok közül: 1877. június 3-án ünnepélyesen ülte meg *IX. Pius pápa püspökségének ötvenedik évfordulóját*, 1878. febr. 20-án pedig *XIII. Leo megválasztását*, a kitől nyert különös felhatalmazás folytán jun. 16-án pápai áldásban is részesült; kellő ájtatossággal vett részt 1889. febr. 5-én a *Rudolf trónörökösért* mondott engesztelő-áldozaton; halát adott az Istennek 1890. febr. 2-án a nemzet közkincsének, a *szent Korona hazahozatalának százados évfordulójakor*. Az 1891. évben hármaskor is kinálkozott az ájtatos érzület emelésére. Jan. 15., 16. és 17. napjain ünnepelték a kegyes-tanítóréndiek *Pirotti Pompilius triduumát*, a melynek első napján, a legfelségeesebb Oltáriszentség szokásos kitétele alkalmával a búcsút engedélyező pápai, illetőleg congregatioi határozat latin és magyar nyelven olvastatott fel, második napján Magyar János prépostkanonok celebrált nagyszámú papi segédlettel s miután mind ezen, mind az előző napon ünnepélyes vecsernyén is részt vett az ifjúság, január 17-én, az ünnep harmadik napján, miután a szent gyónásban megtisztulva az örök Kenyér vételével megerősödött a jóra, lelke egy teljes búcsú nyerésével gazdagabb lön. Még ugyanezen évben imádkozott az ifjúság két ízben is: jan. 21-én és febr. 28-án az üdvözült *Simor hercegprímás lelkeért*, valamint szept. 21-én, a legnagyobb magyarnak: gr. *Széchenyi Istvánnak túlvilági boldogságáért*, születésének százados évfordulója alkalmából. Ha megemlítjük még azt, hogy 1892. jun. 8-án, a *koronázás 25-ik évfordulóján* a magyar nemzetnek közörömében, 1893. febr. 19-én pedig szentséges atyánknak, *XIII. Leo pápának 50 éves püspöki jubileuma* alkalmával *) ünnepélyes »Te deum«-mal a keresztény világ együttes imájában osztozott, — s ha végül nem hagyjuk ki történetünkéből azt sem, hogy az ifjúság minden évben október hó 4-én s november hó 19-én, mint *Ő Felsegeik magas névünnepein*, valamint június hó 8-án, *alkotmányosságunk évfordulóján*, a királyi pár boldogságáért s a magyar haza felvirágzásáért imádkozott; *márczius hó idusán* hazánkat védő-anyánk oltalmába, október 6-án, *az aradi gyásznapi évfordulójakor* pedig a szabadságharc nagy vér-

IX. Pius és XIII. Leo ünnepélyek.

Requiem Rudolf trónörökösért.

A korona hazahozatalának százados évfordulója.

Pirotti-triduum.

Requiem Simor primásért. Szent-mise Széchenyiért.

A koronázás 25. évford.

XIII. Leo püspöki jubileuma.

Ő Felsegeik névünnepe.

Az aradi gyásznapi emlékezte.

A kegyes-tanítórénd albuma.

*) Azon ritka szép kötésű albumban, a melyet a kegyes-tanítórénd egyéb ajándékai között a jubileumra küldött, XIII Leonak arcmását a veszprémi főgymnasiumnak egyik volt tanítványa: Varga Andor készítette.

tanúinak lelkeit Isten irgalmába ajánlotta, elmondhatjuk, hogy az ifjúságnak elég alkalma volt megismerni Goethe eme szavainak igazságát: »A hit házi tőke. Vannak nyilvános takarékszegélyegyletek, a melyek a szükségben egyesek házi baján segítenek, — itt a hívő maga veszi át egész csendben kamatait.«

Vallásügyünkről szólva e helyen kívánjuk adni az ifjúság vallási statisztikáját és pedig azért e rovatunk alatt, mert meggyőződésünk szerint az egymásra halmozott statisztikai adatok csak megnehezítik azok áttekintését. Felvilágosításainkat ez ügyben csak az 1874/5. tanévtől fogva közöljük olvasóinkkal, mert a veszprémi gymnasium értesítői ezen esztendőben nyújtanak első ízben illeténszerű statisztikai adatokat.

Az ifjúság 20 évi vallási statisztikája.

Tanév	A vizsgálatot tett tanulóknak száma	Róm. kath.		Gör. kath.		Ev. ref.		Ág. ev.		Izraelita	
		Szám	%	Szám	%	Szám	%	Szám	%	Szám	%
1874—75	213	159	74.65	—	—	14	6.57	2	0.94	38	17.84
1875—76	229	162	70.74	—	—	19	8.29	2	0.87	46	20.10
1876—77	252	151	59.92	—	—	32	12.69	4	1.5	65	25.89
1877—78	258	166	64.34	—	—	25	9.69	4	1.55	63	24.42
1878—79	276	174	70.29	—	—	21	7.61	3	1.09	78	21.11
1879—80	284	189	66.55	—	—	20	7.04	3	1.05	72	25.36
1880—81	294	195	66.32	—	—	18	6.12	4	1.36	77	26.26
1881—82	258	170	65.89	—	—	22	8.42	6	2.41	60	24.28
1882—83	251	178	70.91	—	—	17	6.77	7	2.79	49	19.53
1883—84	237	171	72.15	—	—	18	7.59	3	1.26	45	19.00
1884—85	295	208	70.51	—	—	28	9.49	5	1.69	54	18.31
1885—86	326	236	72.39	—	—	27	8.27	3	0.92	60	18.42
1886—87	342	250	73.09	—	—	25	7.31	5	1.46	62	18.14
1887—88	338	248	73.37	—	—	27	7.98	2	0.58	61	18.07
1888—89	337	253	74.42	—	—	24	7.12	4	1.19	56	17.27
1889—90	340	257	75.58	—	—	24	7.05	3	0.88	56	16.49
1890—91	347	263	75.79	—	—	23	6.63	1	0.28	60	17.3
1891—92	356	285	80.05	1	0.28	18	5.05	1	0.28	51	14.34
1892—93	332	272	81.92	1	0.30	15	4.52	6	1.84	38	11.42
1893—94	331	273	82.47	1	0.30	20	6.02	2	0.60	35	10.61

III.

TANULMÁNYI ÜGY.

Főösleges ismétlésekbe bocsátkoznánk, ha az intézet beléletének e rovatánál újólág rátérnénk azon tanrendszerek s azok módosításainak tárgyalására, a melyek szerint a veszprémi gymnasium oktatásügyét végezte, mert hiszen ezeket történetünk első részében kimerítően tárgyaltuk.

Mi tehát most csak annyit teszünk meg, hogy a tanrendszereket, a melyek a veszprémi gymnasiumban is kötelezők voltak, a lapszámra való utalással összegezzük.

A tanítási
tervezetek
1711—1895

A tanítási tervezetek a helybeli gymnasiumban a következők voltak :

- I. *A piaristák Mária Terézia előtti tanmódja. 1711—1776. (22. l.)*
- II. *A »Ratio educationis« tanterve. 1777—1805. (31. l.)*
- III. *A »Nova Ratio« tanterve. 1806—1849. (40. l.)*
- IV. *Az »Entwurf« tanterve. 1850—1860. (52. l.)*
- V. *Az újólág felállított helytartó-tanács tanterve. 1861—1867.*
- VI. *Báró Eötvös József első nemzeti tanterve. 1868—1870. (72. l.)*
- VII. *A vallás- és közoktatásügyi miniszterium második, vagyis a 70-es évek tanterve. 1871—1878. (76. l.)*
- VIII. *A legújabb tanterv s módosításai. 1879— (90. l.)*
- IX. *Az 1883. évi módosításokkal átalakított s a görög-pótlóval kibővített mai tanrendszer. (115. l.)*

E tanrendszerek bemutatása után az oktatást előmozdító tényezőkre térünk át, nevezetesen a tankönyvekre s a különféle könyv- és szertárokra.

A) Tankönyvek.

Tankönyvek
1876—1894.

A veszprémi gymnasium első tankönyvei azon jegyzetek voltak, melyeket a növendékek tanáraik tollba-mondása után írtak. E sok idő-veszteséggel járó munka a »Ratio educationis«-szal megszűnt, a mely rövid, de alkalmas tankönyveket adott a tanulók kezébe. Azóta, különösen a 70-es évektől fogva, tankönyvirodalmunk mindinkább gazdagabbá lesz.

Most adandó statisztikánkban a veszprémi gymnasiumban használt tankönyveket csak az 1876—77. tanévtől kezdve közöljük, mint a melynek értesítőjében a legelső ízben találjuk azoknak s a bennök tárgyaló tananyagának pontos sorozatát. A régebbiekkel azért nem foglalkozunk, mert a sejdítéseknek nem vagyunk barátai s használati éveiket sem tudnók kimutatni, a mi statisztikánknak csak hátrányára szolgálna.

a) Hittan.

Sorszám	Szerző neve	A könyv címe	Mely évtől, meddig használtatott	Mely osztályokban
1	Szt. István társ.	Egri közép katekizmus.	1876—94.	I.
2	Némethy Lajos	A katolikus szertartások kézikönyve.	1876—94.	II.
3	Róder A.	Bibliai történet.	1876—94.	III—IV.
4	Fonyó Pál	Egyháztörténelem.	1888—94.	IV.
5	Dr. Wappler Antal	A katolikus egély tankönyve 1—4.	1876—94.	V—VIII.

Hittani tankönyvek.

b) Magyar nyelv.

1	Szvorényi József	Kisebb magyar nyelvtan.	1876-77-78-79	I—III.
2	Simonyi Zsigmond	Magyar nyelvtan 1—3.	1878—82	I—III.
3	Ihász Gábor	Magyar nyelvtan 1—3.	1881—90	I—III.
4	Szinnyei József	Magyar nyelvtan 1—3.	1886—94	I—III.
5	Laky Dániel	Irály- és költészettan.	1876—83	IV.
6	Szvorényi József	Ékesszólástan.	1876—79	V—VI.
7	» »	Magyar irodalmi tanulmányok kézikönyve.	1876—79	V—VI.
8	Névy László	Irálytan. Szerkezettan, olvasmányokkal. Rhetorika. Poëtika.	1879—94	IV—VII.
9	Beöthy Zsolt	A magyar nemzeti irodalom ismertetése.	1885—94	VIII.
10	Szvorényi József	Olvasmányok 1—4.	1876—84	I—IV.
11	Kármán Mór	Magyar olvasókönyv 1—3.	1878—82	I—III.
12	Tomor-Várad	Magyar olvasókönyv 1—4.	1881—94	I—IV.
13	Arany János	Toldi. (magy. Greguss Á., később Lehr A.) Válogatott balladák. (magy. Greguss Á.) Balladák (magy. Greguss Á.)	1879—94	IV—V.
14	Greguss Á. és Beöthy Zs.	Magyar balladák.	1890—94	V.

Magyar nyelvi tankönyvek.

Magyar nyelvű
tankönyvek.
(Folyt.)

Sorszám	A szerző neve	A könyv címe	Mely évtől meddig használtatott	Mely osztályok- ban
15	Shakespeare Vilmos	Coriolanus (ford. Petőfi S. magy. Névy L.), Julius Caesar (ford. Vörösmarty, magyar. Névy L.)	1879—94	VI.
16	Molière	Tudós nők (ford. Arany L., magy. Névy L.)	1890—94	VI.
17	Névy László	Olvasmányok a retorikához és poétikához.	1879—94	VI—VIII.

c) Német nyelv.

Német nyelvű
tankönyvek.

1	Riedl Sz.	Német gyakorló- és olv.-könyv.	1876—79	I—II.
2	Felsmann I.	Német nyelvt. és olvasókönyv.	1876—79	III—VI.
3	Hoffmann Mór	Német nyelvtan és olvasókönyv 1—2.	1878—83	III—IV.
4	Szemák István	Német nyelvtan 1—2.	1883—94	III—IV.
5	Felsmann I.	Német grammatika.	1876—79	V—VI.
6	Szemák István	Német olvasókönyv 1—4.	1883—94	III—VIII.
7	Ponori Thewrewk Árp.	Német tan- és olvasókönyv.	1876—83	V—VI.
8	Török E.	Német olvasókönyv.	1882—83	V.
9	Hoffmann Mór	Német olvasókönyv.	1883—91	V—VIII.
10	Herder János	Cid románczok (kiadta: Heinrich Gusztáv, Univ. bibl.)	1879—94	V.
11	Bürger és Göthe	Balladái (kiadta: Heinrich G.)	1880—83	VI.
12	Göthe	Hermann és Dorothea (kiadta: Weber Rudolf.)	1884—94	VII.
13	Schiller	Tell Vimos.	1884—94	VII.
14	Göthe	Iphigenia Taurisban.	1885—94	VIII.
15	Endrey Gyula	Német stílus-gyakorlatok.	1891—94	VII—VIII.

d) Latin nyelv.

Latin nyelvű
tankönyvek.

1	Szepesi, Budaváry, Tóth	Latin nyelvtan és mondattan.	1876—94	I—IV.
2	Bartal-Malmosi	Latin nyelvtan.	1879—81	I—II.
3	Tóth György	Latin mondattan.	1886—87	IV.
4	Bartal-Malmosi	Latin gyakorlókönyv.	1879—81	II—III.
5	Szepesi-Tóth	Latin gyakorlókönyv.	1888—94	I—II.
6	Bartal-Malmosi	Latin olvasókönyv.	1888—94	III—IV.

Sorszám	Szerző neve	A könyv címe	Mely évtől, meddig használtatott	Mely osztályokban
7	Tóth György	Latin olvasókönyv.	1892—94	III.
8	Cornelius Nepos	Vitae excellentium virorum	1876—88	III.
9	Phaedrus	Fabulae Aesopiae (Budaváry, Müller)	1876—79 1884—88	IV.
10	C. Julius Caesar	Commentarii de bello Gallico (Gyurits, Trammer)	1876—88	IV.
11	Titus Livius	Ab urbe condita libri (Bartal-Malmosi 21. és 22., Szénásy 1., szövegkiadás, Weissenborn.)	1879—94 1877—90	V—VI.
12	Szamosi János	Tirocinium poëticum	1879—94	V.
13	M. T. Cicero	Laelius et Cato maior, seu de senectute (Heinrich G.)	1876—79	V.
14	C. Sallustius Crisp.	De coniur. Cat. et de bello Jug. (Hindy, Bartal-Malmosi.)	1876—79 1890—94	VI.
15	P. Verg. Maro	Aeneis. (Pirchala J., Ribbek, szövegkiadás)	1880—94	VI—VII.
16	M. Tullius Cicero	Orationes selectae	1892—94	VII.
17	» » »	Orationes quattuor in Catilinam (Gyurits)	1884—92	VII.
18	M. Plautus	Captivi	1884—88	VII.
19	Cicero	levelei (Jánosi Boldizsár)	1886—94	VII.
20	Qu. Horatius Fl.	Carmina (Müller L.)	1885—89	VIII.
21	» » »	Opera omn. (Bart.-Malm.)	1890—94	VIII.
22	Cornelius Tacitus	Libri. (Halm, Petrovich).	1885—94	VIII.

Latin nyelvi tankönyvek. (Folyt.)

e) Görög nyelv.

1	Szepesi-Szamosi	Görög nyelvtan.	1876—87	V—VI.
2	Szamosi János	Görög nyelvtan.	1884—89	V—VI.
3	Maywald	Görög nyelvtan.	1887—94	V—VI.
4	Mészáros Nándor	Görög olvasókönyv.	1876—92	V—VI.
5	Maywald	Görög olvasókönyv.	1891—94	V—VI.
6	Homeros	Iliasa (Veres, Dindorf, Csengery)	1884—94	VII.
7	Herodotos	műveiből szemelvények (Dávid István).	1884—94	VII.
8	Homeros	Odysseia (Dindorf, Csengery)	1885—94	VIII.
9	Plato	műveiből szemelvények (Szamosi J.)	1885—94	VIII.
10	Sophokles	Antigone (Dindorf V.)	1885—86	VIII.

Folytatás a következő lapra.

Görög nyelvi tankönyvek.

A görög-pótló
magyar
tankönyvei.

f) Magyar irodalmi olvasmány, görög irod. és műv. történelem.

Sorszám	Szerző neve	A könyv címe	Mely évtől, meddig használtatott	Mely osztályokban
1.	Badics Ferencz	Magyar irodalmi olvasókönyv. 1—4.	1890—94	V—VIII.
2	Zsoldos Benő	Thukydides.	1890—91	V.
3.	I. Gow	Görög államrégiségek.	1890—91	V.
4	Hegedüs J.	Összefüggő részek Thukydides művéből.	1891—94	V.
5	Schill S.	Görög régiségek.	1891—94	V—VI.
6	» »	Görög irodalomtörténet.	1892—94	VII—VIII.
7.	Csengeri János	Homer Iliasa.	1891—94	VI.
8	Gyomlay Gy.	Homer Odysseiaja.	1891—94	VI.
9	Alexander Bernát	Platon és Aristoteles.	1893—94	VIII.

g) Földrajz.

Földrajzi
tankönyvek.

1	Ribáry Ferencz	Földr. (I. Magyarország földr., II. Egyet. földr. III. Azsia, Afrika, Amerika, Ausztr. földr.)	1876—83	I—III.
2	Jablonszky János	A magyar birodalom s a földközi tenger vidékének leírása.	1879—80	I.
3	Scholtz Albert	Magyarország és a Földközi tengert környező országok.	1880—81	I.
4	Visontay—Borbás	Magy. orsz. és a Földk. tengert környező országok. Egyetemes földrajz.	1881—88	I—III.
5	Heller Ágost	Physikai földrajz.	1880—84	III.
6	Schmidt Ágoston	Physikai földrajz.	1884—94	III.
7	Hunfalvy János	Európa egyes országainak leírása. Földr. a gymn. haszn.	1887—92	I—II.
8	Varga Ottó	Földrajz a gymn. haszn. 1—2.	1892—94	I—II.

h) Történelem.

Történelmi
tankönyvek.

1	Ribáry Ferencz	Történelem.	1876—80	III—IV.
2	Horváth Mihály	A magyarok története.	1883—86	III.
3	Csuday Jenő	Politikai földrajz.	1884—90	III.
4	Mangold Lajos	A magyarok története.	1886—94	III.
5	Somhegyi Ferencz	Egyetemes világtörténelem.	1876—84	IV—VI.
6	Hauke-Dr. Cherven Fl.	Az osztrák magyar monarchia politikai földrajza.	1880—82	IV.

Sorszám	Szerző neve	A k ö n y v c z i m e	Mely évtől, meddig használtatott	Mely osztályokban
7	Scholtz Albert	Politikai földrajz.	1882—84	IV.
8	Vaszary Kolos	Világtörténelem.	1884—94	IV—VI.
9	Varga Ottó	Politikai földrajz.	1884—94	VII.
10	Mangold Lajos	A magyarok oknyomozó történelme.	1885—94	VIII.
i) Természetrájk.				
1	Pap János	A természetrajz elemei.	1876—82	I—II.
2	» »	Természetrájk. (Ásvány-, növény-, állattan)	1876—86	IV—VI.
3	Simkovics Lajos	Növénytan.	1880—81	V.
4	Szecsckay I.	Az ásványok természetrajza.	1879—81	IV.
5	Róth Samu dr.	Ásvány-, kőzet- és földtan. Növénytan. Állattan.	1886—94	IV—VI.
j) Természettan.				
1	Greguss Gyula	Természettan.	1876—80	III—IV.
2	Fehér Ipoly	Kísérleti természettan.	1884—88	VII—VIII.
3	Abt Antal dr.	Physika.	1887—94	VII—VIII.
k) Vegytan.				
1	Fehér Ipoly	A vegytan rövid vázlata.	1876—80	IV.
2	» »	Vegytan.	1876—80	VI.
l) Mennyiségtan.				
1	Lutter Nándor dr.	Közönséges számtan.	1876—94	I—III.
2	Mocnik	Algebra.	1876—86	IV—VIII.
3	Lutter Nándor dr.	Algebra.	1886—94	IV—VIII.
4	» » »	Sorszámí és szög mértani táblák.	1886—94	VI—VIII.

Történelmi tankönyvek. (Folyt.)

Természetrájkai tankönyvek.

Természettani tankönyvek.

Vegytani tankönyvek.

Mennyiség-tani tankönyvek.

m) Mértan.

Mértani
tankönyvek.

Sorszám	Szerző neve	A k ö n y v c z i m e	Mely évtől, meddig használtatott	Mely osztályok- ban
1	Mocnik	Mértani nézlettan.	1876—79	I—IV.
2	Császár K.	Geometriai alaktan. Constructiv planimetria.	1879—80	I—IV.
3	Landau és Wohlrab	Rajzoló geometria.	1880—94	I—IV.
4	Ábel Károly	Mértan.	1876—81	V—VI.
5	Mocnik-Szabóky	Mértan.	1881—86	V—VIII.
6	Dr. Lutter Nándor	Mértan.	1886—94	V—VIII.

n) Rajz.

A rajz
tankönyve.

1	Dr. Fodor László	Rajzoló geometria.	1892—94	V—VIII.
---	------------------	--------------------	---------	---------

B) Tanári könyvtár.

A tanári
könyvtár
1850-től.

A tanári könyvtár az 1850—51. tanévben még igen jelentéktelen volt. Ekkor ugyanis csak 90 kötet tan- és segédkönyv, egynéhány földkép s egy földgömb állott a tanári testület rendelkezésére, de az, alig 3 év leforgása alatt, 180 kötet könyvvel és 8 térképpel szaporított. Az 1863. évtől kezdve a tanári könyvtár főképen a könyvkiadók: Lampel, Heckenast, Ráth, Grill, Hartleben s több jótevő adományai által gyarapított, — az intézet maga semmit sem vásárolhatott, mert anyagi körülményei nem engedték. A 60-as évek végén s a 70-es évek elején a gymn. már sajátjából is fordíthatott valamit a könyvtárra; így: az 1867—68 tanévben 31 db., az 1868—69. tanévben 74 db., az 1869—70. tanévben 52 db., különféle szakba vágó munkát szerzett be és pedig úgy, hogy az igényelt pénz részint a felvételi díjból, részint az intézet szükségleteire engedélyezett összegből vétetett. De könyveinek száma a gymnasium tanárainak használatára még így sem volt elégséges; a kik a kegyesrendieknek már 1853-ban 3000 kötetből álló könyvtárát vették igénybe mindaddig, míg 1875-től kezdve az igazgatóság erősebben nem látott a könyvtár felszereléséhez, a melynek különösen történelmi szakkönyveit nagyban gyarapította a több száz kötetre menő »Kissovcics-könyvtár«. Az intézet jelenlegi igazgatójának, Takács Józsefnek mindenre kiterjedő gondossága folytán ma már az egyes szakok szép számban vannak képviselve.

A munkák száma, melyekre az intézet évenként körülbelül 200 frtot fordíthat, az 1893—94. tanév végén 1153 volt 3031 kötetben, a következő szak-arányban:

A könyvtár állapota az 1893—4. tanév végén.

Hír-, bölcsészeti- és neveléstudomány		Irodalom és nyelvészet		Történelem, jogtudomány, nemzetgazd. és statiszt.		Mennyiségtan, természet-tudomány		Folyóiratok, füzetes vállalatok		Szótárak, encyklopédiák		Életrajzok		Vegyesek		Földrajzi fal térképek	Történelmi fal térképek	Kézi atlaszok	Földrajzi segéd-eszközök
mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.				
197	356	203	379	381	811	182	263	71	955	42	174	40	53	37	40	21	20	6	6

C) Ifjúsági könyvtár.

Az ifjúsági könyvtár alapja az 1857. évben vettett meg s legelső adakozói a gymnasium tanárai voltak, majd pedig az ifjúság is, a mely a saját körében évről-évre eszközölt gyűjtés által oly szépen karolta fel a intézetnek ezt az üdvös intézményét, hogy az 1869—70. tanév végén már 725 kötet könyvet forgathatott. A későbbi időkben még nagyobb mérvű lett a gyarapodás, a melyet számos adakozó tett lehetővé. Megindult ugyanis az az üdvös mozgalom, a mely a kevés anyagiakkal rendelkező veszprémi gymnasiumnak tanszerekkel való ellátására irányult. Az e célra gyűjtött összegből juttatott az iskolaszéki bizottság az ifjúsági könyvtárnak is. Ma az évenkénti tekintélyes szaporodást az intézet azon díjakból eszközli, a melyeket az ifjúság a beiratások alkalmával ifj. könyvtár-díj czímen (50 kr.) fizet. Az ifjúsági könyvtár beszerzéseit a kezelő, gazdálkodás szempontjából, a mikor csak lehetséges, antiquariusi úton eszközli.

Az ifj. könyvtár 1857-től.

Az ifjúsági könyvtár állapotát az 1893—94. tanév végén a következő két táblázat tünteti fel:

Az ifj. könyvtár állapota az 1893—4. tanév végén.

A felső négy osztály könyvtárában az egyes szakok következőképen vannak képviselve:

Szépirodalom	Történelem	Földrajz	Természettudomány	Vegyes
671	124	41	21	21

V—VIII. oszt.

A négy alsó osztály könyvtárában pedig:

Szépirodalom	Történelem	Földrajz	Természettudomány
275	29	18	12

I—IV. oszt.

D) Természetrajzi szertár. — Kirándulások.

A term. rajzi
szertár
1852-től.

Jóllehet a taneszközökről első ízben beszámoló 1852—53. tanévi értesítő csak egy, 328 darabból álló ásványgyűjteményről tesz említést, biztosra vehetjük, hogy a gymnasium természetrajzi szertárában a természetnek más országai is voltak képviselve.

A szemléltető eszközök szaporítása itt is a 60-as évekre esik. Ezek közül legnevezetesebbek: Titius Pius minoritarendi áldozárnak az adriai tenger mellékéről hozott, 144 darabból álló hal-, kagyló-, csiga-, héjancz- stb. gyűjteménye; Kosztka Károly mérnök, 81 db. kövülete s 32 csillagászati táblája; Tóth Antal gymnasiumi tanár 100 db. különféle ásványfajból álló collectioja. A 70-es évek közepén kezdik a papirmache-utáztatok bevásárlását, így: az 1873—74-ben az emberi szem és fül mintáját; az 1875—76. tanévben az Atropa belladonna, továbbá a szívnek, a gégeének ugyancsak préselt papirból való másolatát; az 1877—78. évben a 4 db. (*Pinus silvestris* fem., *Pinus silvestris* masc., *Orchis morio* és *Triticum vulgare*) guttapercha növénymintán kívül egy, 100 példányból álló növénygyűjtemény is beszereztek, hasonlóképen ekkor fognak hozzá a természetrajzi oktatásnál oly annyira szükséges csontvázak szaporításához is. Így: az 1877-78. tanévben az intézet a *Cricetus vulgaris*-nak, az 1878—79. tanévben pedig a *Canis familiaris*, a *Cervus capreus*, a *Falco*, a *Strix noctua* és az *Anser domesticus* csontvázat hozatta meg, a melyben az állattanhoz még az agyvelő, a nyelv s a tüdő papirmachéból, a növénytanhoz pedig: 4 db. guttapercha növényminta (*Malva silvestris*, *Digitalis purpurea*, *Euphorbia cyparissias*, *Urtica dioca*) vétetett. 1883. év tavaszán jutott az intézet a. Nagy Iván, gazd. titkár által ajándékozta kis kitömött Krokodilhoz. Az 1884—85. tanévben megkezdették a górcsói készítmények meghozatalát is, a melyekből a nevezett évben 29-et, a következő 1885-86. tanévben pedig 28-at rendeltek meg. Ugyanekkor gazdagodott a természetrajzi muzeum az inflorescentiát föltüntető Bayer-féle két falképpel, a külső növényiszervek főbb formáit ábrázoló 15 fali képpel és Breidenstein 42 táblán bemutatott górcsói rajzaival. Az 1886—87. év kizárólag szemléltető táblák beszerzésére fordította a fölszerelésre előirányzott összeget. Az 1887—88. tanév értesítőjében azt találjuk, hogy borszeszben állandósított 12 db. állattal s egy, a földtan minden korszakát képviselő, 25 db. álló kövület-gyűjteménnyel gazdagodott a szertár. Az 1888—89. tanév dicsekedhetik a Nagy Iván gazd. titkár ajándékozta 100 üvegből álló maggyűjteménnyel s azon lepkegyűjteménnyel, a melyet Erdélyi Ferencz nyug. plébános adományozott az intézetnek. Ugyanezen évben vásároltatott 8 növényminta és művirág. Az 1889—90. tanévben számos hal csontvázán kívül vétel útján szereztetett az emberi fogazat mintája gipszből és az emberi emésztőszerv papirmachéból. Az

1890—91. tanév kitömött Alligátorán kívül a szerzemények leginkább az ásványországot gazdagították. Az 1891—92. tanév több borszeszkészítményén felül (Lazacz, az *Apis mellifica* stb. kifejlődése) a felfújható, kérődző gyomor vásároltatott. A 11 db. gomba-utánczat, a Ciprisek, Apusok stb. az 1892—93. tanév szerzeményei. Az 1893—94. tanévben készítettett a mai természetrajzi szertárnak a modern igényekhez mért bútorzata. E tanévnek legérdekesebb ajándéka ama 120 bakonyi kövület, melyet Vég helyi Dezső alispán ajándékozott. Ezen elősorolt nevezetesebb szerzeményeken és ajándékokon kívül fel kell említenünk azt is, hogy az intézet számos kitömött állat birtokában van, a melyek számát a 70-es években Sente Károly gyógyszerész szép adományai által tekintélyesen növelte.

Az utóbbi években a természetrajzi szemléltető oktatásnak egyik igen Kirándulások. praktikus s a miniszterium által is sürgetett ágára: a kirándulásokra nagy gondot fordít az intézet. Ilyen volt az 1891. év május 27-én, az 1892. év május 25-én, az 1893. év május 10-én a herendi porcelángyárba, 1894. jun. 11 és 12-én pedig Ajkára és a Csinger-völgybe, a kőszénbánya s az üveg-huta megszemlélésére.

A term. rajzi szertár állapotáról az 1894—5. tanévi értesítő számol be.

E) Természettani szertár. — Kirándulások.

A természettani szertárnak alapja az 1852—3. tanévben vettett meg, A természettani szertár 1852-től. a melynek legnevezetesebb első eszközei a légszivattyú, szócső, Dániel-féle elem, Volta-féle oszlop, vízbontó készülék stb. voltak. A 60-as évek közepéig a gyarapodás csak nagyon csekély volt; legnagyobbbrészt vegytani készülékek vásároltattak, a melyekhez az anyagokat évek hosszú során át Sente Károly gyógyszerész adta ajándéka. A további fölszerelést csakis egyesek s intézetek segítsége tette lehetővé. A 70-es évek elején évenként érkeztek a tudomány barátaitól kisebb-nagyobb pénzbeli adományok a szertárak s ezek között a természettani muzeum gyarapítására. Így: Az 1873—4. tanévben Peska (Palotay) Ferencz kanonok 100 frtot, a »Veszprémi vacsorapárt« pedig 9 frtot adott a szertárak gyarapítására. Az 1874—5. tanévben Kissovics kanonok 50 frtja, a takarékpénztár 40 frtja, Beck Alajos kegyesrendi tanár 2 db. arany tették lehetővé a beszerzést. 1875—6-ban Pribék István kanonok és a veszprémi takarékpénztár 85 frtnyi s Tarányi, Forintos és Palotay kanonokok 5—5 frtnyi adományáról értesülünk. Az 1877—8. tanévben Veszprém közönsége a deák-hangverseny 200 forintnyi jövedelme által hozott áldozatot a szertárak részére; ugyanazon évben juttatott a muzeumnak 30 frtot a veszprémi takarékpénztár s 5 forintot Kerényi Károly dr. — Az 1878—9. tanévben tartott hangverseny által az intézet 361 forintot szerzett a szertáraknak, a melyhez még a takarékpénztár 20 forintja járult. A szertárakra való utolsó adomány

az 1882—3. tanévben érkezett az igazgató kezeihez a takarékpénztár 20 forintjában, mely időtől kezdve a szertárak gyarapítására rendes évi átalány fordítottak. Így: a miniszter által kikötött 1000 frtnyi összegből az 1884—5-iki kiegészítéskor a physika minden ágához sok eszköz vásároltatott. 1885—6-ban, az értesítőben elősorolt adatok szerint, szépen szaporodott a hang- és rezgés-**tan**, a hőtan, a villamosság és delejesség egyik-másik tüneményének bemutatására szolgáló készülékek száma. Az 1886—7. tanévtől kezdve Bolgár Mihály, a physikának a most folyó 1894—5. tanévben elhalt szaktanára vette át a term. szertár ügyét s pótolta a hiányokat. Ugyancsak ő kezdette meg a növendékekkel a fali táblák rajzoltatását is, melyekben az 1886—7. tanévben különösen Csolnoky Jenő VII. és Limbek Pál VIII. osztályú tanulók tündek ki; amaz készítette a szilárd és csepfolyós testek fajsúlyának táblázatát és Bramah vizsajtóját, emez pedig lefestette a dynamo-elektrikus gépet Siemens szerint félnagyágban s összeállította a vegyi elemek táblázatát. Az 1887—8. tanévben készítette ugyancsak Csolnoky Jenő, mint VIII. oszt. tanuló a gözmözdony átmetszetét feltüntető falitáblát, Reider Béla III. oszt. tanuló pedig a tűzifecskendő kereszttrajzát, — az 1890—91. évben ugyancsak Reider Béla VI. oszt. tanuló rajzolta le Chladni arczképét. A 1893—94. évben készült a természettani szertár berendezése 695 frtért, mely összegből a vegytani szekrény ára 60 frt, a vegykonyháé 100 frt, a vegytani munkaasztalé 35 frt, a kísérleti asztalé 80 frt, nyolcz ülőpadé két dobogóval 200 frt; az öt üvegszekrény átalakítása 180 frtba, a vizeöntők, székek és asztalok pedig 50 frtba kerültek.

Fali-táblák.

A mint a természetrajzi szertárnál, úgy itt is megemlítjük azt, hogy a természettan tanárai a muzeumban tartott szemléltetésen kívül más alkalmakat is megragadtak az oktatásra. Így a többek között: a VII. és VIII. osztály tanulói évenként meglátogatták a Pozsgai-féle malmot s Ligeti testvérek posztógyárát; hasonlóképen nem mult el év, hogy a szaktanárok csillagos ég bemutatására alkalmas estét ne szenteltek volna. Ez utóbbi céljaira szolgál a gymnasium tetején levő, 39 m. hosszú, 30 m. széles s 12 m. magas, vaskorlással ellátott térség. Ezen 14 négyszögméternyi területről a város s messze vidéke is igen szépen látható.

Kirándulások.

Meteorologia.

A természettani szertárról adott beszámolónk bezárása előtt azt is ide jegyezzük, hogy a kegyesrendi tanárok közül az 1885—86. tanévtől kezdve néhány évig többen kezelték a meteorologiai készülékeket is, a melyeket azután a központi meteorologiai intézet beleegyezésével a gazdasági egyesületnek adtak át.

A természet-
tani szertár
az 1893—4.
tanév végén.

A vegytani és természettani muzeumoknak 5326 forintot képviselő eszközeit s felszerelését az 1893—94. tanév végén e táblázat mutatja be:

Az általános tulajdonságok s az erők tanához		A szilárd testek mechanikájához		A cseppfolyós testek mechanikájához		A lég-nemű testek mechanikájához		A rezgés- és hangtanhoz		A fénytanhhoz		A hőtanhoz		A delezességhez		A statikai villamosság-hoz		A dinamikai villamosság-hoz		Bútorok s egyéb felszerelések	
Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.	Drb.	Ért.
40	492 frt 55 kr.	35	299 frt	40	215 frt 25 kr.	26	202 frt	29	243 frt	57	1000 frt	60	458 frt 50 kr.	10	70 frt 50 kr.	48	246 frt 50 kr.	59	794 frt 05 kr	83	1275 frt

F) Történelmi- s művészeti gyűjtemény.

A clasicussoknak, de a görög-pótló magyarnak tanítása is sürgőssé tette, hogy a tanintézet alkalmas szemléltető táblákat, képeket szerezzen. *E gyűjtemény alapja az 1892—93. évben vetteti meg.* Eddig a következők vannak az intézet tantermeiben és folyosóin felfüggesztve :

Alapított
1892-ben.

A Hauptmann-Latkóczy-féle képekből :	A Launitz-féle táblákból :	A Langl-féle képekből :
63	5	36

G) Pénz- és éremgyűjtemény.

A gymnasium pénz- és érem-gyűjteményének első nagyobb gyarapítója Zombath István honvéd-alezredes volt az 1873—74. tanévben, a ki 2252 drb. pénzmasolatot adományozott. A gyűjtemény ezen ágát nagy kedvvel gyarapította mind a közönség, mind az ifjúság úgy, hogy a midőn a boldog emlékezetű Bolgár Mihály gymnasiumi tanár azt az 1890. év végén rendezte, 372 drb. ezüst-, 1452 drb. réz- és bronzpénz- és éremből s 3500 ólom-utánzatból. álló gyűjteményt irt össze. Az 1893—94. tanév végén a pénz- és éremgyűjteményben 390 drb. ezüstpénz, 1690 drb. réz- és bronzpénz és 3500 drb. ólom-utánzat volt.

A pénz- és éremgyűjtemény
1873. óta.

H) Rajzszeretár.

A rajzszeretár sokáig mostoha elbánásban részesült a gymnasiumokban azért, mert a rajzot sokáig csekély jelentőségűnek tartották s a rendes tantárgyak közé is csak az utóbbi időkben vették fel. Ez az oka, hogy a multból csak néhány sodronyminta, egy-két jelentéktelenebb főszöntvény s egy csomó mintarajzlap maradt az utódokra. A mióta azonban a görög-pótló tárgy behozatala által a szabadkézi s disztiményi rajz (görög-pótló rajz)

A rajzszeretár
1892. óta.

a rendes tantárgyak közé vétetett fel, a rajzszerár is különösen figyelem tárgya a gymnasiumokban. Az intézetnek a kiépítés alkalmával újra bebútorozott rajztermében ma már szép számú, keretbe foglalt mintarajzlap s több értékes fõsz-öntvény látható.*)

J) Tornaszertár. — Tornaversenyek.

A tornaterem hiányai. Csak õszinték vagyunk, ha bevalljuk, hogy téli tornatermünk éppen nem felel meg a követelményeknek, nyári pedig éppenséggel nincs. Egyébiránt a fentartó bizottság annyival inkább kevesebb gondot fordíthatott a tornaszertárra, mert pinczeszerû tornatermünkben még a legszükségesebb eszközök is alig férnek el. Mindazonáltal az intézet hanyagsággal nem vádolható, mert nem lévén egy talpalatnyi felhasználható területe sem, a dolgon nem segíthetett. Most azonban, mint azt az intézet ezen 1894—5. évi adataiban jelezzük, segítve lesz ezen is. A káptalan ugyanis megszerezvén a szomszédos törvényszéki irattár épületét, kész abból a tornacsarnok felállítására elegendõ terület ingyen átengedni s így remélhetõ, hogy e tény után az intézetnek régi óhaja a legrövidebb idõ alatt teljesül. Jelenleg az intézetnek a következõ tornaszerei vannak: vízszintes létra, nyújtó, 2 bõrrel bevont ló, ugrószer, huzókötél, számos vasbot és vassúly, falábak, gerelydobó és a kivonulásokra egy dob.

Jelenlegi
szerek.

Az alkalmas tornaterem hiányait az által kívánta pótolni az intézet, hogy az ifjúság tornaóráit szebb idõkben a szabadban tartotta meg. Ide az ifjúság fõképen a katonai rendgyakorlatok elsajátítására dobszó mellett vonult ki.

Helyi torna-
versenyek.

Talán nem járunk el helytelenül, ha e helyen emlékezünk meg az 1893. június 8-án s az 1894. június 16-án tartott helyi tornaversenyekrõl, a melyeken nyújtó- és karfa-gyakorlatokért, távol-, magas- és rúdugrásért több tanuló húsz- és tizkoronás- vagy könyvjutalmat s elismerõ okmányt nyert. Résztvett az ifjúság a budapesti országos tornaversenyen is.

Budapesti
országos
tornaverseny.

*

E tényezõk segítségével mûködik az intézet 1711 óta mindig kielégitõ eredménnyel, a melyrõl 1821 óta kiadott értesitõink nyomán érdekes táblázatot állíthatnánk össze. Ettõl eltilt bennünket, ha más nem, idõnk rövidsége s különben is terjedelmes munkánk.

Nõi rajz-
tanfolyam.

*) Az 1894—95. tanévben városunk három, már is mûvész számba menõ, elõkelõ hölgye látogatja a gymnasium rajztermét és pedig: Kadelburg Margit, Perlaky Etelka és Rosos Rozina kisasszonyok. Lehet, hogy ebbõl a munkás kis gyarmatból állandó nõi rajztanfolyam lesz.

Azok kedvéért azonban, a kik az utolsó két évtized alatt látogatván az intézetet, meleg érdeklődéssel gondolnak vissza örömteljes gyermek- és ifjúkorukra, összeállítottuk az intézet előmeneteli táblázatát az 1876—77., tehát azon tanévtől kezdve, a melyben a mostani tanjegyzokok szerint *) először osztályozták az ifjúságot:

T a n é v	A vizsgálatot tett tanulóknak száma	Minden tárgyból jeles		Minden tárgyból jó		Minden tárgyból elégséges		Egy tárgyből bukott		Két tárgyből bukott		Több tárgyből bukott	
		sz.	%	sz.	%	sz.	%	sz.	%	sz.	%	sz.	%
1876—7	252	4	1'59	37	14'69	145	57'58	34	13'46	13	5'15	19	7'53
1877—8	258	6	2'34	40	15'52	174	67'47	21	7'73	9	3'51	8	3'33
1878—9	276	11	3'98	42	15'29	181	65'62	26	9'44	7	2'55	9	3'12
1879—80	284	26	9'16	56	19'72	176	61'97	15	5'28	7	2'46	4	1'41
1880—81	294	35	11'91	72	24'45	149	50'67	15	5'10	6	2'04	17	5'83
1881—2	258	14	5'43	52	20'15	132	51'12	29	11'24	14	5'43	17	6'63
1882—3	251	15	5'98	43	17'15	145	57'82	19	7'58	8	3'19	21	10'28
1883—4	237	10	4'22	45	18'99	130	54'86	22	9'29	14	5'91	16	6'73
1884—5	295	8	2'71	54	18'30	177	60'02	23	7'79	10	3'39	23	7'79
1885—6	326	17	5'21	63	19'33	184	56'44	26	7'98	16	4'90	20	6'14
1886—7	342	21	6'15	83	24'27	184	53'81	33	9'66	10	2'93	11	3'12
1887—8	338	17	5'03	74	21'89	203	60'01	24	7'10	7	2'07	13	3'09
1888—9	337	25	7'41	76	22'55	188	55'78	21	6'23	12	3'56	15	4'47
1889—90	340	27	7'95	72	21'17	179	52'65	34	10'—	13	3'82	15	4'41
1890—91	347	18	5'18	64	18'44	209	60'23	32	9'22	7	2'01	15	4'92
1891—2	356	23	6'46	60	16'85	199	55'90	32	8'98	13	3'65	29	8'16
1892—3	332	19	5'72	61	18'37	196	59'03	29	8'73	14	4'35	13	3'80
1893—4	331	20	6'04	74	22'66	194	58'61	30	9'06	6	1'81	7	2'82

Az intézet előmeneteli táblázata 1876—7-től 1893—4-ig.

*) Ezen adatok csak a vizsgálatot tett rendes tanulókra vonatkoznak. A »minden tárgyból jeles« osztályozás csak azon tanulókra terjed ki, a kik a gymnasium minden rendes tárgyából »jeles« (1-es) tanjegyet kaptak.

Érettségit tett ifjainknak és a statisztika kedvelőinek is akarunk egy kis időtöltést szerezni, a midőn az 1885—86. tanévtől, tehát az első érettségi vizsgálat megtartási idejétől, számokban s százalékokban kimutatjuk az eddig megejtett érettségi vizsgálatok eredményét.

Statisztikai táblázat az eddig megtartott érettségi vizsgálatokról.

T a n é v	Jelentkezett	Írásbeli vizsgálatot tett		Szóbeli vizsgálatot tett		Érettnak nyilvánított						Teljes vizsgálat ismételtsére utasított	
						jelesen		jól		egyszerűen			
		sz.	%	sz.	%	sz.	%	sz.	%	sz.	%	sz.	%
1885—86	20	20	100	17	85	2	10	2	10	9	45	7	35
1886—87	31	31	100	31	100	—	—	5	16'12	24	77'43	2	6'45
1887—88	23	23	100	23	100	—	—	7	30'44	13	56'52	3	13'04
1888—89	18	18	100	16	88'88	—	—	6	33'33	10	55'55	2	11'11
1889—90	26	26	100	26	100	2	7'69	8	30'78	14	53'84	2	7'69
1890—91	30	30	100	30	100	5	16'67	8	26'67	13	43'34	4	13'33
1891—92	29	29	100	29	100	4	13'79	7	24'13	17	58'64	1	3'44
1892—93	29	29	100	26	82'75	3	10'32	9	30'96	14	48'26	3	10'32
1893—94	27	27	100	27	100	2	7'40	11	40'74	13	48'16	1	3'70

Az 1886. év júniusában megtartott első érettségi vizsgálatról kezdve 1894-ig bezárólag, a veszprémi r. k. főgymnasiunban a következők tettek érettségi vizsgálatot. 1886-ban: Bohuniczky Endre, Csolnoky Viktor, Hankóczy János, Heizer Imre, Jutasi József, Kenessey Kálmán, Kenessey Zsigmond, Kodolányi Gyula, Kozma Kálmán, Lang Náthán, Morlin Zsigmond, Rothauser Lajos, Véghely Kálmán, összesen : 13. — 1887-ben: Bauer Endre, Bückhel János, Czizmadia Pál, Csontos Jenő, Diener Mór, Friedmann Adolf, Hollósy Ede, Horváth Jenő, Horváth Károly, Illés Gyula, Jádi Ferencz, Kohn Herman, Krizmanics Péter, Loibelszberger Ferencz, Marton Jakab, Molnár Miklós, Moóri Gyula, Müller Károly, Nagy Károly, Német János, Neumark Sándor, Pintér Béla, Policzer Ignác, Rimanóczy Endre, Rippl Lajos, Schmidt Antal, Spitzer József, Szijj Alajos, Tánczos Lajos, összesen : 29. — 1888-ban: Barcza Elemér, Bíró István, Bogyay György, Csolnoky Jenő, Csontos József, Eszterhay Jenő, Farkas Dezső, Ferenczy Sándor, Herczeg József, Jutasi Ödön, Kletzár Miksa, Kolín Béla, Neumayer István, Romándy Viktor, Rosos Jenő, Schwartz Lajos, Steiner Dezső, Új Mészáros Károly, Weisz Aladár, Zsoldos Gyula, összesen : 20. — 1889-ben: Ányos Ödön, Benkő Károly, Bodor József, Garay Dezső, Gogl Adolf, Handlery Kálmán, Hesz Mátyás, Kéry Elek, Molnár Kálmán, Rosenfeld Izidor, Sándly Ferencz, Schwarcz Viktor, Svastics Pál, Theindl Ferencz, Virtl Lajos, Weiner Miksa, összesen : 16. — 1890-ben: Cséby János, Danasi Károly, Fischer Aladár, Fodor József, Hegel Viktor, Horváth János, Horváth Kálmán, Horváth Pál, Kaan Károly, Kanovics László, Kenessey Aladár, Kohárics Ferencz, Kreutzer Dezső, Löbl Gyula, Saáry Pál, Schelnitz Ignác, Schwarcz

Arnold, Süttő Gyula, Svastics Elek, Szabó György, Szemmelveisz Károly, Sente Károly, Szép László, Zalaváry Andor, összesen : 24. — 1891-ben : Antal Lajos, Bokor János, Galamb Géza, Gold Miksa, Hamvay Antal, Kelemen Ferencz, Kovács Ignác, Köszörűs Ferencz, Lappay Lajos, Marton Imre, Mayer Károly, Mersich Ferencz, Mild Károly, Mór Emil, Németh Károly, Ruttner Jenő, Sándl József, Schleiminger Imre, Slézinger Móricz, Schrantz Lajos, Schwarcz Kálmán, Stankovits József, Stern Móricz, Strausz Antal, Szántó Ignác, Varga Jenő, összesen : 26. — 1892-ben : Bognár Lajos, Czifrák János, Csillag Márton, Engler Herman, Erdélyi Elemér, Fatér Gyula, Fischer Miklós, Fröhstüek Alajos, Horváth Viktor, Jankovics Tihamér, Jenőfy Ferencz, Kohn Adolf, Löwy Ödön, Medvéssy Gyula, Nagy Lajos, Nogely Gyula, Pap Ferencz, Pillitz Ignác, Rák János, Rieger Jenő, Scherer Gyula, Stefanits Jenő, Steiner Oszkár, Stern Samu, Strausz Aladár. Szendrőy Gyula, Ujváry András, Weisz Jenő, összesen : 28. — 1893-ban : Bohnenstingel Ferencz, Csolnoky Ferencz, Csesznák Sándor, Csoknyai János, Fatér István, Huszár Gyula, Kiss Ferencz, Könczöl József, Kövess Emil, Löwi Gyula, Lukcsics József, Márgolit János, Maurer József, Mojzes Antal, Nagy Sándor, Németh Ernő, Németh János, Nusser József, Ott Mihály, Pap István, Rosos Károly, Schlezinger Károly, Steiner Ede, Steiner Kálmán, Turner Antal, Vincze József, összesen : 26. — 1894-ben : Abeles Lipót, Barabics Jenő, Czigány Pál, Erhard Gyula, Fejes Ödön, Flink László, Gombai Károly, Gyöngyösi Imre, Horváth Ferencz, Horváth Pál, Jánosi József, Kijác János, Komjáthy László, Mendelényi Béla, Péller Antal, Rieffling Alajos, Schwarcz Izrael, Smodics József, Steidl József, Stengl János, Szeiberling Rezső, Szezemszky Zoltán, Tóth Béla, Varga Gábor, Vikár Árpád, Vízner Jenő, összesen : 26. — Összesen 208-an.

Az érettségít
tett tanulók
névsora
1886—1894.
(Folyt.)

IV.

FEGYELMI ÜGY.

Fegyelmi
szabályok.

Miután Washington szerint »A vallás és erkölcs két nélkülözhetlen alapzata az állam boldogságának«, s miután »nincs abban honszeretet, ki e két oszlopot feldönteni akarná«, — a veszprémi gymnasium vezetői mindig nagy gondot fordítottak a vallás-erkölcsös érzelmek ápolására is, melyet az iskolai törvények kibocsájtása által érthettek el.

Tér- és időkimelés tekintetéből csak az utolsó évtizedek fegyelmi szabályait adjuk át az utókornak :

1. §. A tanulók kötelesek a vallásukbeli isteni tiszteletekben s egyéb vallásos gyakorlatokban részt venni. Az ebbeni igazolatlan mulasztások a legszigorúbb erkölcsi megrovást vonják maguk után.

2. §. Minden növendék, mivel Isten után szülőinek köszön legtöbbet, irántoki halálját és szeretetét jó magaviselete és szorgalma által igyekezzék tanusítani.

3. §. Tisztelje a tanári kart, annak minden egyes tagját ideértve; tisztelje pedig necsak külsőleg, hanem belsőleg is, főképp az által, hogy figyelemzetésök- és intésökhöz alkalmazkodik, rendeleteiknek engedelmeskedik s tanácsaikat követi.

4. §. Tisztelettel viseltessék az egyházi és világi felsőbbbségi személyek, az érdemeik által kitünő férfiak s általában az öregebb korúak iránt; legyen udvarias mindenkivel, mert ez a tanulónál kívánt műveltség első és elutasíthatlan követelménye.

5. §. Szeresse és becsülje tanulóársait, hogy azok viszont szeressék és becsüljék. Ha magát tanulóársa által sértettnek véli, óvakodjék minden visszatorlástól, mert senki sem lehet bíró saját ügyében, hanem kerülve minden ellenséges vádaskodást, terjeszsze ügyét az osztályfőnök és ez uton az igazgatóság elé, hogy az igazság szerint megítélthessék.

6. §. Ha több tanulónak van panasza, soha tömegesen, hanem csak egyenkint jelenhetnek meg az illető tanár vagy igazgató előtt, szem előtt tartván azon tiszteletet, melylyel az igazgatónak s a tanári karnak minden viszonyok és körülmények közt tartoznak.

7. §. A tanintézeti épület és tanterem azon hely, hol az ifjú jövő boldogságának alapját veti meg, ennél fogva mellőzendő benne minden, mi azon nagy cél méltóságával ellenkezik. Ilyen a lárma, illetlenkedés, mások faggatása, pörlekedés, veszekedés.

8. §. A jó rend hozza magával, hogy a kiszabott időben mindenki saját osztálytermében kijelelt helyén legyen és ott feladatait ismételve várja be az előadás kezdetét.

9. §. Az iskolában tisztán és illedelmesen öltözködve jelenjen meg úgy, hogy külseje által is a tanuló ifjúhoz illő műveltséget tanúsíthasson.

10. §. Megkiváncsoltatik, hogy mindenki a szükséges, tisztán tartott író- és rajzszerekkel, nemkülönbén tankönyvekkel ellátottan jöjjön az intézetbe. Iskolai kézi-könyveken kívül más könyvet, vagy akármely szert, melyre ott szükség nincs, odahozni elkobzás büntetése alatt tilos.

11. §. Előadás alatt a legnagyobb csend és figyelem oly követelmények, melyek nélkül a tudományban kellő haladást tenni nem lehet.

12. §. Minthogy a komolyabb tudományok megszerzése a gyakorlati tevékenységtől is feltételeztetik, szigoruan tilos a házi vagy iskolai feladványokat mástól átcsempészni.

13. §. Az előadásokra későn jönni, vagy azokat szükség nélküli kimenés, egymás kikopogtatása vagy akárminemű tett által megháborítani nem szabad.

14. §. Tanórák előtt vagy után a folyosókon és udvaron való ácsorgás és járás-kelés szigoruan tiltatik.

15. §. A minden leckeóra után engedélyezett 10 percnyi szünet alatt a tanulók tantermeiket elhagyhatják, hogy az udvaron szabad levegőt élvezzenek; tartózkodjanak azonban minden pajzánkodás-, lárma- és más efféléktől, mint melyek az említett cél határain kívül esnek és művelt ifjúhoz nem illenek. E 10 percnyi szünet alatt az intézet helyiségét elhagyni tilos.

16. §. Hanyagságból a tanulónak egyetlen tanórát sem szabad elmulasztania.

17. §. Ha a mulasztás előre nem látott akadály miatt történik, köteles a tanuló azt még a mulasztás tartama alatt az osztályfőnöknél, a szülők vagy helyetteseik bizonyítványával igazolt okok előadása mellett bejelenteni. Ha a mulasztás oka betegség, a szülők vagy helyetteseik hozzák ezt mielőbb az osztályfőnök tudomására. Egy hétnél rövidebb ideig tartó betegség esetében, ha különben a szabályszerű bejelentés már az első napokban megtörtént,

Fegyelmi
szabályok.
(Folyt.)

a szülők vagy helyetteseiknek, hosszabb betegség esetén azonban hiteles orvosi bizonyítvánnyal köteles a tanuló az iskolában való legelső megjelenése alkalmával igazolni elmaradását.

18. §. Előre látható akadályozás esetében a tanuló, ha mulasztása egy napnál tovább nem fog terjedni, az osztályfőnöknél, ezentúl pedig az igazgatónál tartozik előre engedélyt kieszközölni.

19. §. Azon tanuló, ki igazolatlanul, habár szakadozottan is annyi órát mulaszt, a mennyi a heti leckeórák összege, az intézetből kilépettnek tekintetik.

20. §. A tanintézetbe jövetel és abból való kimenetel mindenkor illedelemmel, csend- és rendben történjék.

21. §. Tilos a tanulóknak az utcákon és téreken ácsorogni, télen veszélyes helyeken csuszkálni, nagyobb csapatokban barangolni, kellő felügyelet nélkül kirándulásokat tenni és egymásnál összejöveleteket rendezni.

22. §. A sziklákon, különösen pedig a Benedek-hegy szikláin való mászkálás és pajzánkodás oly tettek, melyek egy gymnasiumi tanulóhoz nem illenek és igen szomorú következményűek is lehetnek.

23. §. Télen 7, nyáron fél 9 órakor minden tanuló szállásán köteles lenni.

24. §. Az iskolai padokon való faragás, rajzolás és írás a tanintézetnek vagy bármely ahhoz tartozó épületnek falain, azok bemocskolása, továbbá a taneszközök és butorok megrongálása tilos; a kárt az illető megtéríteni köteles s ha azt rosszakaratból, szándékosan tette, fegyelmi büntetés alá is vonatik.

25. §. Nem szabad tehát más jószágát megsérteni, annál kevésbbé azt igazságtalanul elsajátítani.

26. §. Ruhákat, könyveket, írószereket vagy egyéb tárgyakat, melyeket a tanuló saját használatára kapott, elidegeníteni, cserébe adni vagy elzalogosítani nem szabad. Tilos továbbá a pénzkölcsönzés is.

27. §. Az iskola körén kívül levő egyletek vagy társulatok tagjai tanulók nem lehetnek. Ugyszintén a kölcsönkönyvtárak olvasói közé sem léphetnek be.

28. §. Korcsmákat, kávéházakat látogatni szigorúan tiltatik.

29. §. Színházba, vagy művelt magánkörül táncmulatságba a tanulók csak osztályfőnöki engedéllyel mehetnek.

30. §. A tánciskolák látogatására az igazgató ad engedélyt. — Nyilvános táncmulatságokban a tanulók részt nem vehetnek.

31. §. A négy alsó osztály tanulóinak általában, a többieknek lakásukon kívül nem szabad dohányozni.

32. §. Tilos a fegyverek, botok, pálcák hordása, a hatóság által kitűzött és ezen célra berendezett helyen kívüli fürdés; az illem szabályai itt is mindenkor szem előtt tartandók.

33. §. Szállást fogadni, vagy a fogadottat elhagyni a szülők, vagy megbizottjaiknak engedélye nélkül nem szabad. E részben minden változás az igazgatónak és az osztályfőnököknek bejelentendő.

Fegyelmi
szabályok.
(Folyt.)

34. §. Korcsmai vagy kávéházi helyiségekben lakást vagy étkezést fogadni tilos.

35. §. Ha a felfogadott szállás vagy házigazdák ellen, kellő felügyelet hiánya vagy egyéb fontos ok miatt a tanodai előljárásnak kifogása lenne, az ily szállást tartoznak az ifjak a lehető legrövidebb idő alatt odahagyni, vagy az intézetből kilépni.

V.

EGÉSZSÉGÜGY.

Veszprém üde levegőjéről híres. Már Gizella királyné, Szt. István neje, udvarával együtt örömet tartózkodott e vidéken s maga Szt. István is, a midőn a kormányzás gondjaitól menekülhetett — a mint azt a hagyomány számos helység nevében, mondákban és regékben megőrizte — a környéken fekvő erdőkben kedvteléssel vadászgatott. Ennek a friss légkörnek köszönhető, hogy, jóllehet a XIX. század első évtizedeiben dühöngő fekete halál s kolera-járvány nagyon is sok áldozatot szedett, mégis voltak idők, a mikor a vész Veszprémben tanyára nem talált.

Az 1738—40.
járvány.

Igy: az 1738—40. években, a midőn hazánk tizenhét megyéjében nem kevesebb, mint 82000 lelket ragadott el a fekete halál, Veszprémben egyetlen egy ember sem esett áldozatul. Hasonlóképen nem panaszkodhatunk, hogy az újabb keletől járványok: roncsoló toroklob, influenza, kanyaró stb. gyászos betűkkel lennének beírva városunk évkönyveibe.

Szellőztetés.

A természetnyújtotta előnyökön kívül maga az intézet is tőle kitelhetőleg gondoskodik arról, hogy a gymnasium falai között az egészségtannak szabályai lehetőleg érvényesüljenek. Ezért engedélyez minden óra után 10 percnyi szabad időt, a mely időközben a tantermeket szellőzteti; ezért tesz eleget, évenként kétszer is, a miniszterium által előírt trachomavizsgálatnak.

Trachomavizsgálat.

A most közlendő statisztikai táblázat az utolsó húsz év halálzásait tünteti fel:

Tanév	I. osztály	II. osztály	III. osztály	IV. osztály	V. osztály	VI. osztály	VII. osztály	VIII. osztály
1874—75.	—	—	—	—	—	—	—	—
1875—76.	—	—	—	—	—	—	—	—
1876—77.	—	—	—	Hollósy Dezsd.	—	—	—	—
1877—78.	Buchwald Béla.	—	—	Zsebeházy Lajos.	—	—	—	—
1878—79.	Géringer Pál.	—	—	—	—	—	—	—
1879—80.	—	—	—	—	—	Kauzli Ferencz.	—	—
1880—81.	Banthauer Sándor.	—	—	—	—	—	—	—
1881—82.	Cseh Gyula.	—	Végh Ignác.	—	—	—	—	—
1882—83.	Husvéth Lajos.	—	—	—	—	—	—	—
1883—84.	—	—	—	—	Droppa Árpád.	Horvát József.	—	—
1884—85.	—	—	—	—	—	Kosnyák Kálmán.	—	—
1885—86.	—	—	—	—	—	—	—	—
1886—87.	—	—	—	—	—	—	—	—
1887—88.	—	—	—	—	Biró Gyula.	—	—	—
1888—89.	—	—	Hertelendy Kálmán.	Szanyi János.	Kukorelly Gyula.	—	—	—
1889—90.	—	—	—	—	Bálint Jenő.	—	—	—
1890—91.	—	—	—	—	—	—	—	—
1891—92.	—	—	—	—	Gubicza Endre.	—	—	Márk József.
1892—93.	—	—	—	—	—	—	—	—
1893—94.	—	—	—	—	—	—	—	—

Az utolsó 20
év halálzási
táblázata.

VI.

HANGVERSENYEK, DÍSZVIZSGÁLATOK.

Hang-
versenyek,
dísz-
vizsgálatok.

Az emberiség tudja, érzi a művészet hatását a világban s a világ ellen. A szépművészetek egyik-másik ágának tudása a mai társadalomnak szinte elengedhetetlen követelménye. A mai világ a legszorosabb kapcsolatban áll a művészettel s ha ezt a középiskola is felveszi tárgyai közé, elegendő arra Götthe amaz örökké igaz mondása: »A világ elől biztosabban ki nem térünk, mint a művészet által s avval biztosabban nem szövetkezünk, mint a művészet által.«

Ezer vészthozó szórakozás kínálkozik a világban az ifjúságnak, ezer szerencsétlenség lepi meg az emberiséget. Ilyenekben jól esik az a gondolat, hogy van valami, a mi az ingatag ifjúságot, a kétségbeeséshez közel álló embert elvonja a földtől, lelkét az ideális világba ragadja, hogy ott, legalább egy időre, lerázza a szerencsétlenség gondolatát, megszabaduljon a csábítástól s mintegy megkönnyebbülve, megtisztulva szálljon ismét alá a földre, a melyhez ideig-óráig kötve van. »A zene olyan, mint valamely szellemi, mennyei fürdő; a beteg lélek öntudatlanul merül el a kedves hangok folyamában s felüdülve, átszellemlve tűnik ismét elő.«

Hogy szövetkezésünk biztosságát a világgal a szépművészet eszközli, átérzi az iskola is, mert mint a tudományban, ugy ebben is »kincseket ad az ifjúságnak, melyeket a rozsda meg nem emészthet és a tolvajok el nem lophatnak« s ha »van valami e földön, mit századaink el nem ronthatnak s annyi változás el nem rabolhat: az a művészet teremtményei, a szépnek érzete az emberi kebelben« (Eötvös) — századok axiomáját kívánta megvalósítani a veszprémi gymnasium is, a midőn az énekre s a zenére minden időben nagy gondot fordított.

A gymnasium legrégebbi értesítői tudatják, hogy a tanévet a szomszédos volt-megyeház nagytermében szavaltatokból s énekből álló műsorral zárták be.

Ilyen ünnepekről van említés téve 1863., 1864., 1867—68., 1868—69. s 1869—70. évi értesítőinkben. Hasonlóképen: 1874 márcz. 24-én nagy-szabású hangversenyt tartottak, a mely a gymnasiumi szerelvényekre 244 frt 40 krt jövedelmezett. Ezen összegből vásárolták az intézet ötváltozatú harmóniumát, a mely a hozzátartozókkal együtt 160 frtba került. Nem kisebb erkölcsi s anyagi sikerrel tartották meg az 1875. és az 1878. tanévi hangversenyeket sem, a melyek elseje 194 frt 20 krt, második 240 frt 40 krt s nagy intelligenciánk méltán kiérdemelt elismerését szerezte meg az intézetnek.

Harmonium-
vásárlás.

A multnál még fokozottabb sikert mutathat fel a jelen! Ha megemlítem, hogy az intézetnek jól begyakorlott férfi- és vegyeskara s több tagból álló zenekara van: könnyű megérteni a művészi magaslaton álló hangversenyek és díszvizsgálatok évről-évre való rendezhetését, a melyek városunkban s messze vidékén esemény-számba mennek.

A segélyző-egylet alaptökejének gyarapítására rendezett *hangversenyeink* műsorai 1876 óta a következők voltak:

Hang-
versenyeink
műsora.

1876. február 16-án:

Kardal, Flotov »Stradella« czimű dalművéből (6 szólamra), előadja a gymnasiumi énekkar. — *Bölcsődal* (sopran-solo), Rongé J. B.-tól, harmonium-kiséret mellett éneklí Rák Gyula III. oszt. tanuló. — *Helen vagyunk* . . . angolból Szász Károly, szavalja Töttössy Imre IV. oszt. tanuló. — *Religioso*, Goltermanntól, harmonium-kiséret mellett gordonkán előadja t. Kretsi Ede úr. — *Vigan élünk*, (bordal), előadja a gymnasiumi férfikar. — *Vig szüret*, Tompától, szavalja Kenessey Ferencz III. oszt. tanuló. — *Népdalok*, Bognártól, előadja az énekkar. — *Chanson sans paroles*, Goltermanntól, harmonium-kisérettel . . . — *A fiú sziklája*, Mindszentitől, szavalja László Iván VI. oszt. tanuló. — *Dalárkedv* (induló), harmónium-kiséret mellett előadja az énekkar. —

1877. jan. 31:

Nyitány »Othello«-ból, Rossinitől, zongorán előadják Matauszek Béla és Rosenthal Sándor VI. oszt. tanulók. — *Vándordal*, Abttól, előadja a gymn. énekkar. — *Nagy-ária* »Ördög Róbert«-ból, Meyerbeertől, éneklí Bojnitzer Gizella k. a., zongorán kíséri Matauszek L. úr. — *Szavalat*, előadja Kiss Gyula IV. oszt. tanuló. — *Vadászkar*, Weber »Euryanthe« cz. dalművéből, előadja a gymn. énekkar. — *Népdalok*, éneklí Bojnitzer Gizella k. a., zongorán kíséri Matauszek L. úr. — *Trió*, G. Reissingertől, előadják: Bojnitzer Gizella k. a. zongorán, Matauszek L. úr gordonkán és Matauszek Béla hegedűn. — *Népdal-egyveleg*, előadja a gymn. énekkar.

1878. febr. 20:

Hang-
versenyek
műsora.
(Folyt.)

Nyitány a »Költő és paraszt«-hoz, Suppétől, (négy kézre) előadják: Kretsi E. úr és Wagner György V. oszt. tan. — *Dalkeringő*, Zs. E.-től, előadja a gymn. énekkar. — *Ábránd*, *Donizetti* »Luciá«-jához, (hegedű-soló), előadja Weisz Aladár III. oszt. tan., zongorán kíséri Mataushek L. úr. — *Szavalat*, előadja Mihályffy István V. oszt. tan. — *Népdalok*, előadja a gymn. énekkar. — *Coppélia*, Talexitől, zongorán előadja Wagner Gy. V. oszt. tan. — a) *Magándal*, Gumberttől, b) *Magyar népdalok*, előadja Kretsi E. úr, zongorán kíséri Mataushek L. úr. — *Dalárkedv* (induló), zongorakíséret mellett előadja a gymn. énekkar.

1879. febr. 12:

Testgyakorlók indulója, Zsasskovszky Endrétől, előadja a gymn. énekkar. — *Le Pré aux Clercs* (ábránd), J. B. Singeletől, hegedűn előadja Cseresnyés István III. oszt. tan., zongorán kíséri Németh Gizella k. a. — *Pleine Carrière*, H. Tanktól, zongorán előadja Wagner György VI. oszt. tan. — *Hegedű-változatok* (7. me Air), Beriottól, előadja Róth Kálmán elemi isk. tan., zongorán kíséri Németh Gizella k. a. — *Társasdal*, előadja a gymn. énekkar néhány tagja. — *A walesi bárdok*, Arany Jánostól, szavalja Kiss Gyula VI. oszt. tan. — *Fauszt-ábránd*, Laybachtól, zongorán előadja Németh Gizella k. a. — *Népdalok*, előadja a gymn. énekkar.

1880-ban hangverseny nem volt.

1881. febr. 26:

I. *Szakasz*: *Isten dicsősége*, Beethoventől, előadja a gymn. énekkar. — *Nyitány*. »Maritana« W. Wallacetől, (Négy kézre), előadják: Mataushek L. és Schill Gy. urak. — »Fides« nagy-ária, a) »Prophetából« Meyerbeertől. — b) *Magyar népdalok*, előadja Gallé Apollonia k. a., zongorán kíséri Mataushek L. úr. — »*Fantaisie caprice pour le Violon*«, Vieuxtempstől, (hegedű-soló), előadja Róth K. II. oszt. tan., zongorán kíséri Mataushek L. úr. — *Duetto* »*Il Trovatore*« cz. *dalmilból*, Verditől, előadják Bojnitzer Gizella k. a. és Vörös M. tanár úr, zongorán kíséri Mataushek L. úr. — *Szavalat*, előadja Schill Béla VI. oszt. tan. — II. *Szakasz*: *Népdal-átirat*, Tariczky F.-től, előadja a gymn. énekkar. — *Variations pour 3 Violons*, előadják Róth H., Auer L. II. oszt. tan. és Schwartz Gy. III. oszt. tan., zongorán kíséri Mataushek L. úr. — *Nagy-Ária*, előadja Bojnitzer Gizella k. a. — *Gavotte*, Popper D.-tól. (Gordonka-solo), előadja Mataushek L. úr, zongorán kíséri Schill Gy. úr. — *Induló*, Zsasskovszky F.-től, előadja a gymn. énekkar.

1882—1891. hangverseny nem volt.

1892. január 19-én:

Induló, Sz. J.-tól, előadja a főgymnasiumi énekiskola vegyeskara. — *Air Varie*, Beriot-tól, hegedűn játszsa Scherer Gyula VIII. osztályú tanuló, zongorán kíséri: Jánosi József VI. osztályú tanuló. — *Az anya emlékszava*, Goll J.-tól, előadja a főgymn. énekiskola férfikara. — *Magyar ábránd*, Ridleytól, hegedűn játszsa Scherer Gyula VIII. osztályú tanuló, zongorán kíséri Jánosi József VI. osztályú tanuló. — *Nem tudom én*, Thern K.-tól, előadja a főgymn. énekiskola férfikara. — *Gondoliera*, Löw J.-tól, előadják harmoniumon s zongorán: Ritter Lőrincz úr s Könczöl József VII. oszt. tanuló. — *Magyar népdalok*, előadja: a főgymn. énekiskola vegyeskara.

Hang-
versenyek
műsora.
(Folyt.)

1893. január 31-én:

Les sylphes des Bois, Aschertől, zongorán előadja Könczöl József VIII. osztályú tanuló. — *A rombadőlt templom*, Grelltől, előadja a főgymn. énekkar. — *Faust*, Alardtól, hegedűn játszsa: Scherer Gyula úr, zongorán kíséri Könczöl József VIII. osztályú tanuló. — *Népdalok*, Hubertől, előadja a főgymn. énekkar. — *Rondoletto original*, Remusattól, fuvolán játszsa Cholnoky Ferencz VIII. osztályú tanuló, zongorán kíséri Jánosi József VII. osztályú tanuló. — *Éljen-csárdás*, Ridley Kohnetől, hegedűn játszsa Scherer Gyula úr, zongorán kíséri Könczöl József VIII. osztályú tanuló. *Dalra fel!* Induló, Abttól, előadja a főgymnasiumi énekkar.

1894. január 24-én:

Magyar táncz, Brahmstól, zongorán előadják: Jánosi József VIII. és Takács László VI. osztályú tanuló. — *Tavaszi dal*, Dürnertől, előadja a főgymn. énekkar. — *Magyar ábránd*, Ridley Kohnetől, hegedűn játszsa Jeszenszky Aurél VI. osztályú tanuló, zongorán kíséri Takács László VI. osztályú tanuló. — *A vándor éji dala*, Lehmanntól, előadja a főgymn. énekkar. — *Muette de Portici*, Benottól, hegedűn játszsa Jeszenszky Aurél VI. osztályú tanuló, zongorán kíséri Jánosi József VIII. osztályú tanuló, *Népdalok*, előadja a főgymn. énekkar, — *L'etoile d'or*, Klingtől, fuvolán játszsa Halasi Andor VI. osztályú tanuló, kíséri a főgymn. zenekar. — *Induló*, Uberleétől, előadja a főgymn. énekkar.

Fényes és előkelő közönség vett részt a már régóta szokásban levő, de 1876. óta mindig nagyszabású diszvizsgálatokon is, melyeknek műsorát — az 1885. és 1886. évet kivéve — itt adjuk:

Disz-
vizsgálatok.

1876. június 28-án:

A kedv órája, (Mazur) Zs. E.-tól, előadja a nagygynasiumi énekkar. — *A jubász vasárnapi dala*, Kreuzertől, harmonium-kiséret mellett éneklük: Rák Endre I. és Rák Gyula III. oszt. tanulók. — *Vár és kunyhó*, Eötvöstől, szavalja Wittmann György V. oszt. tanuló. — *Népdalok*, elő-

Disz-
vizsgálatok.
(Folyt.)

adja a nagygymnasiumi férfikar. — *Mátyás anyja*, Aranytól, szavalja Kohn Gyula II. oszt. tanuló. — *Május havához*, (6 szólamra) Rossi »Tell Vilmos« című dalművéből, előadja az énekkar. — *A nagyidai vajda*, Garaytól, szavalja Mihályfi István, III. oszt. tanuló. — *Esti ima*, Kreutzer »Éji szállás Granadában« című dalművéből, előadja a férfikar. — *Svájczki iskolások dala*, előadja a gyermekkar. — *A koldus*, Jámbortól, szavalja Töttössy Imre IV. oszt. tanuló. — *A csónakos*, Palotásitól, előadja az énekkar. — *A megfagyott gyermek*, Eötvöstől, szavalja Suly Vilmos I. oszt. tanuló. — *Népdalok*, Füreditől, előadja az énekkar. — *A vén cigány*, Vörösmartytól, szavalja László Iván VI. oszt. tanuló. — *Gaudeamus igitur*, előadja az énekkar.

1877. jun. 28.

Az éj, Schuberttől, előadja a gymnasiumi vegyeskar. — *Viharban*, Dürnertől, előadja a gymn. férfikar. — *A madár faiboz*, Tompától, szavalja Rosenthal Zsiga I. oszt. tanuló. — *Népdal-egyveleg*, előadja a gymn. vegyeskar. — *Hazám! szeretek...* Mangoldtól, előadja a gymnasiumi férfikar. — *Az élő szobor*, Vörösmartytól, szavalja Pfeiffer Sándor VI. oszt. tanuló. — *A válás fájdalma*, Abttól, előadja a gymnasiumi vegyeskar. — *Népdalok*, előadja a gymnasiumi férfikar. — *Vae, vae, care pater...* Jókaytól, szavalja Moóri Lajos IV. oszt. tanuló. — *Testgyakorlók indulója*, Zsasskovszky E.-től, előadja a gymn. vegyeskar.

1878. jun. 23.

Ima, Verdi »Nabuco« című dalművéből, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Szavalat*, előadja Kis Gyula V. oszt. tanuló. — *Levegőben...*, előadja a gymnasiumi gyermekkar. — *A tavasz*, Schumanntól, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Szavalat*, előadja Keresztes Ferencz, IV. oszt. tanuló. — *A reményhez*, Csokonaitól, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Szavalat*, előadja Ivanics Ferencz II. oszt. tanuló. — *Kar*, Flotov »Stradella« című dalművéből (6 szólamra), előadja a gymn. énekkar. — *Vadászdal*, (trio) Goll Jánostól, harmonium-kiséret mellett előadják: Rák E. (soprano) III., Závodnik E. (alto 1.) III. és Rák Gy. (alto 2.) V. oszt. tanulók. — *Szavalat*, előadja Szabó S. VI. oszt. tanuló. — *Népdalok*, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Igazgatói zárszó*. — *Dal-keringő*, Zs. E.-től, előadja a gymnasiumi énekkar.

1879. jun. 26.

Vándordal, Abttól, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Lengyel fogoly*, Csengey Gusztávtól, szavalja Dausek Gyula V. oszt. tanuló. — a) *Kar*, Haydn »Teremtés« című oratoriumából; b) *Erdélyi vadászdal*, előadja a gymnasiumi énekkar. — *A szegény vándorló legényről*, Tolnay Lajostól,

szavalja Ivanics Ferencz, III. oszt. tanuló. — *A vándor éji dala*, harmonium-kiséret mellett éneklí a gymn. énekkar néhány tagja. — *A vén czimbalmos*, Losonczy Lászlótól, szavalja Weisz Dezső I. oszt. tanuló. — *Svéd nemzeti dal*, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Év kezdetén*, Arany J.-tól, szavalja Keresztes Ferencz V. oszt. tanuló. — a) *Csakhogy itt vagy . . .*, b) *Dal! dal! dal!* Hubertől, előadja a gymnasiumi énekkar. — *A dalnok átka*, Uhland u. Jánosy G., szavalja Kis Gyula VI. oszt. tanuló. — *Bezáró beszéd*. — *Népdalok*, előadja a gymn. énekkar.

Disz-
vizsgálatok.
(Folyt.)

1880. jun. 27.

Kérdeztem a rózsát, Thern K.-tól, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Sir Patrick Spenc*, (skótból) Aranytól, szavalja Hartmann Oszkár VI. oszt. tanuló. — *Népdalok*, összeállította Tariczky E., előadja a gymnasiumi énekkar. — *A magyar ifjakhoz*, Petőfitől, szavalja Weisz D. II. oszt. tanuló. — *Szép örömköny ragyogása*, Erkel F. »Bánk bán« című dalművéből, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Szücs Marcsa*, (népballada) Csengey Gusztávtól, szavalja Dausek Gy. VI. oszt. tanuló. — *Czigány-nők kardala*, Verdi »Traviata«-jából, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Kati néni*, Pósa Lajostól, szavalja Ivanics F. IV. oszt. tanuló. — *Vándor föl*, Abt F.-tól, előadja a gymnasiumi énekkar. — *Koldúsének*, Aranytól, szavalja Vajjay István V. oszt. tanuló. — *Népdalok*, összeállította Zs. E., előadja a gymnasiumi énekkar. — *Urambátyám Gleichenbergben*, Vecsey S.-tól, szavalja Keresztes F. VI. oszt. tanuló. — *Bezáró beszéd*. — *Induló*, Zs. E.-tól, előadja a gymn. énekkar.

1881. jun. 22.

Ima, Verdi »Nabuco« dalművéből, előadja a gymn. énekkar. — *Az utolsó magyar*, Vachot Imrétől, szavalja Vizi Elek VI. o. t. — *Népdalok*, összeállította Tariczky F., előadja a gymn. énekkar. — *Apotheosis*, Bajza J.-tól, szavalja Bognár Kálmán IV. o. t. — *Csendes az éj*, (gyermekkar), Salieri »Palmira« cz. dalművéből, előadja a gymn. énekkar. — *Hunyady halála*, Czuczor G.-tól, szavalja Müller Károly III. o. t. — *A bűnbánó*, »Rinaldo« dalműből, előadja a gymn. énekkar. — *A boldog pestiek*, Petőfy S.-tól, szavalja Toskánó Béla V. o. t. — *Népdalok*, előadja a gymn. énekkar. — *Bezáró beszéd*. — *Zárhangok*, (bucsu-induló az iskolai év végén), előadja a gymn. énekkar.

1882. jun. 25.

A nemzeti zászló, előadja a gymn. énekkar. — *Fogoly lengyel*, Csengeitől, szavalja Csomasz Béla VI. o. t. — *Vándordal*, Abttól, előadja a gymn. énekkar. — *Év kezdetén*, Arany J.-tól, szavalja Rosenthal Zs. VI. o. t. — *Népdalok*, előadja a gymn. énekkar. — *Egy estém otthon*,

Disz-
vizsgálatok.
(Folyt.)

Petőfy S.-tól, szavalja Knapp Dénes V. o. t. — *A válás fájdalma*, Abt-tól, előadja a gymn. énekkar. — *Kedves vendégek*, Petőfy S.-tól, szavalja Polacsek Samu V. o. t. — *Oh jer, jer, mielőbb*, előadja a gymn. énekkar. — *Bezáró beszéd*. — *Majálisi induló*, magyar népdalokból szerző: Zsasskovszky Ferencz, előadja a gymn. énekkar.

1883. jun. 24.

Parade-Marsch, Strausztól előadják a gymn. zene-tanulók. — *Honfidal*, Doppler K.-tól, előadja a gymn. énekkar. — *A vén czimbalmos*, Losonczy L.-tól, szavalja Gubicza I. VI. o. t. — *Magyar Rapsodia*, Székely I.-tól, zongorán előadja Cseresnyés J. VI. o. t. — *Ébresztő*, Bajza J.-tól, szavalja Horváth K. IV. o. t. — *Népdalok*, előadja a gymn. énekkar. — *Du, Du . . . nur allein*, Strausztól, előadják a gymn. zene-tanulók. — *Pistika*, Czuczor G.-tól, szavalja Uj Mészáros K. III. o. t. — *Honvágy*, Zs. E.-tól, előadja a gymn. énekkar. — *Rondoletto Original*, Remusat-tól, fuvolán előadja Bükhely J. V. o. t., zongorán kíséri Cseresnyés J. VI. o. t. — *Mivelődöm*, Torkos L.-tól, szavalja Pflf VI. o. t. — *A reményhez és Loreley*, előadja a gymn. énekkar. — *Bezáró beszéd*. — *Zengje lelkünk hő dala*, induló, előadja a gymn. férfikar.

1884. jun. 22.

Balaton-induló, Vergeiner H.-tól, előadják a gymn. zene-tanulók. — *Dal-keringő*, Zs. E.-tól, előadja a gymn. énekkar. — *Az utolsó lövés*, Garay J.-tól, szavalja Heizer J. VI. o. t. — *Magyar népdalok*, előadják a gymn. zene-tanulók. — *A csónakos*, Palotásitól, előadja a gymn. énekkar. — *Mi az igaz hazafiság?* Jókaitól, szavalják: Lakatos J. s Móri Gy. V. o. tanulók. — *Laura-Walzer*, Millöcker K.-tól, előadják a gymn. zene-tanulók. — *Magyar népdalok*, előadja a gymn. énekkar. — *Vitéz Jónás*, Vida I.-tól, szavalja Szilágyi M. VI. o. t. — *Viharban*, Dürnertől, előadja a gymn. férfikar. — *Bezáró beszéd*. — *Búcsú-dal a tanodától*, Zs. E.-tól, előadja a gymn. énekkar. — *Nachtigall-polka*, Beer J.-tól, előadják a gymn. zene-tanulók.

1887. jun. 19.

A kápolna, Kreutzertől, előadja a főgymn. énekkar. — *Koldus-ének*, Arany J.-tól, szavalja Illés Gyula VIII. o. t. — *Éji dal*, Marschnertől, előadja a főgymn. férfikar. — *A fogoly lengyel*, Csengei G.-tól, szavalja Kletzár Miksa VII. o. t. — *Népdalok*, átírta Tariczky F., előadja a főgymn. énekkar. — *Urambátyám Gleichenbergben*, Vecsey S.-tól, szavalja Farkas Dezső VIII. o. t. — *Bezáró beszéd*. — *Induló*, Zsasskovszky Ferencztől, előadja a főgymn. énekkar.

1888. jun. 10:

»Isten a magas égben«, Bognár I., előadja a főgymn. énekkar. — *Domino-Gavotte*, Oeschlegeltől, előadja a főgymn. zenekar. — *A magyarokhoz*, Berzsenyi D.-től, szavalja Horváth Pál VI. o. t. — *Beleg leány*, Egressi Benjámintól, előadja a főgymn. énekkar. — *Népdalok*, előadja a főgymn. zenekar. — *Az élő szobor*, Vörösmarty M.-től, szavalja Svastits Pál VIII. o. t. — *Népdalok*, Beleznay A.-tól, előadja a főgymn. énekkar. — *Suspinal Walzer*, Ivanovich-től, előadja a főgymn. zenekar. — *Mivelődöm*, Torkos L.-tól, szavalja Farkas Dezső VIII. o. t. — *Igazgatói bezáró beszéd*. — *Induló*, előadja a főgymn. zenekar.

Disz-
vizsgálatok.
(Folyt.)

1889. jun. 23-án:

Búcsi, Bátor Lajostól, előadja a főgymn. énekkar. — *Trovatore* (Potpourri), Verditől, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *Szabadsághős felett*, Illés Balinttól, szavalja Horváth Pál VIII. osztályú tanuló. — *Kar Liszt F. »Erzsébet-oratorium«-ából*, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *Népdalok*, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *Ünneprontók*, Arany Jánostól, előadja Gogl Adolf VIII. osztályú tanuló. — *Népdalok*, előadja a főgymn. énekkar. — *Uff-király*, Walzer, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *A légy*, szavalja Wirtl Lajos VIII. osztályú tanuló. — *Bezáró beszéd*. — *Magyar induló*, Mennertől, előadja a főgymnasiumi zenekar.

1890. június 1-én:

Ima a királyért, Naue F.-től, előadja a főgymnasiumi énekkar. — *Oh szép Május*, (Keringő.) Strausztól, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *Búcsi*, Eötvös J.-től, szavalja Horváth Pál VIII. oszt. tanuló. — *Magyar népdalok*, Taritzky F.-től, előadja a főgymnasiumi énekkar. — *Fantaise elegante*, Singleetől, hegedőn játszsza Scherer Gyula VI. osztályú tanuló, zongorán kíséri Jánosi József IV. osztályú tanuló. — *Ilora*, Várady Antaltól, szavalja Kenessey Aladár VIII. osztályú tanuló. — a) *Hazám, szeretlek!* Mangoldtól, — b) *Szent az érzet*, Töröktől (férfikar), előadja a főgymn. énekkar. — *Polka mazur*, Suppe F.-től, előadja a főgymn. zenekar. — *A komikus*, Kürthy S.-től, szavalja Schwarcz Arnold VIII. osztályú tanuló. — *Bezáró beszéd*. — *Induló*, Margold G.-től, zongorán négy kézre előadják: Friedreich Gyula V., Friedreich Endre III. oszt. tanulók s a főgymnasiumi zenekar.

1891. június 21-én:

A kápolna, Beckertől (férfikar), előadja a főgymnasiumi énekkar. — *Keringő*, Budaytól, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *A walesi bárdok*, Arany Jánostól, szavalja Szánthó Ignác VIII. osztályú tanuló. — *Magyar népdalok*, Gaál F.-től, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *Lúcia*, finale,

Disz-
vizsgálatok.
(Folyt.)

Donizettitől, előadja a főgymnasiunmi zenekar. — *Az áldás*, Copeé-től, fordította Radó Antal, szavalja Bognár Lajos VII. osztályú tanuló. — *Magyar népdalok*, Varga Józseftől, (férfikar), előadja a főgymn. énekkar. — a) *Polka mazur*, Suppe-től, előadja a főgymnasiunmi zenekar, — *Phantaisie ballet*, Ch. de Bériot-tól, hegedűn játszsza Scherer Gyula VII. osztályú tanuló, zongorán kíséri Jánosi József V. osztályú tanuló. — *Loco*, monolog, Gaál Mózes-től, szavalja Engler Armin VIII. osztályú tanuló. — *Induló*, Sz. J.-től, előadja a főgymnasiunmi énekkar. — *Bezáró beszéd*. — *Induló*, Mangoldtól, előadja a főgymn. zenekar.

1892. június 5-én:

Bűvös vadász. (Potpourri), Webertől, előadja a főgymn. zenekar. — *Andante a C-moll symphoniából*, Bethowen, hegedűn, zongorán és harmoniumon előadják: Scherer Gyula VIII. oszt. tanuló, Könczöl József VII. osztályú tanuló és Jánosi József VI. oszt. tanuló. — *Az anya emlékszava*, Golltól (férfikar), előadja a főgymn. énekkar. — *Nemesis*, Tószögi Andortól, szavalja Bognár Lajos VIII. osztályú tanuló. — a) *Air Varié* 6.) Bériot, — b) *Bús magyar*, Körmendy, hegedűn játszsza Scherer Gyula VIII. osztályú tanuló, zongorán kíséri Könczöl József VII. oszt. tanuló. — *Keringő*, Ivanovichtól, előadja a főgymnasiunmi zenekar. — *Lengyelek fehér asszonya*, Jókaitól, szavalja Maurer József VIII. oszt. tanuló. — *Ob ne mondj engem rózsádnak*, Zimaytól (férfikar), előadja a főgymn. énekkar. — *Bezáró beszéd*. — *Vándordal*, Abbtól, előadja a főgymn. énekkar.

1893.

A gymn. kibővítése miatt a tanév korábban fejeztetvén be: diszvizsgálat nem volt.

1894. június 8-án:

Rigoletto, (Potpourri), Verditől, előadja a főgymnasiunmi zenekar, harmoniummal kíséri Jánosi József VIII. oszt. tanuló. — *Nemzeti dal*, Hubay Jenőtől, előadja a főgymn. énekkar, zongorán kíséri Jánosi József VIII. oszt. tanuló. — *Souvenir de Varsovie* (Mazurka), Schulhoff-tól, zongorán előadja Rainprecht Antal III. oszt. tanuló. — *Helység kalapácsa* (III. rész), Petőfi-től, előadja Abeles Lipót VIII. oszt. tanuló. — *Nocturné*, Trio, Mendelsohn-tól, zongorán, harmoniumon s hegedűn előadják Jánosi József VIII., Takács László és Jeszenszky Aurél VI. osztályú tanulók. — *Népdalok*, Beleznay-tól, előadja a főgymn. zenekar. — *Bezáró beszéd*. — *Induló*, Uberleéttől, előadja a főgymn. zenekar.

VII.

ÁNYOS-KÖR.

A főgymnasiumi önképző-kör alakítása összeesik a nagygymnasiumnak főgymnasiummá való kiegészítésével.

Az »Ányos-kör«
megalakulása.

Az intézetben az 1885. év előtt fennálló »Szavaló kör« ugyanis csak részben felelt meg az óhajoknak, a miért is Lévay Imre, intézetünk akkori igazgatója, hogy a vezetésünkre bizott tanulóknban az önmunkásságot s ezzel kapcsolatosan az önérzetet ébreszsze, az ifjúságot 1885 október hó 14-én önképző-kör alakítására szólította fel. Az ifjúság e felhívást magáévá tette, s miután a kör alapszabályai november hó végeig elkészültek, azt a Dunántúl s Veszprém-megye költő-szülöttéről: Ányos Pálról »Ányos-kör«-nek nevezte el.

Daczára a kezdet nehézségeinek, a kör az alakulási 1885—6. tanévben 17 rendes gyűlést tartott. A fiatal egyesület munkásságát tüntessék föl a következő számadatok: Előadatott összesen 91 szavalat; elbírálás végett beérkezett 32 verses s 35 prózai, összesen 67 mű, — a költemények közül elfogadott a kör 11-et, új átdolgozásra utalt 2 költeményt s 3 prózai munkát. A beérkezett költői művek közül 31 eredeti, 1 fordítás, a prózaiakból pedig 30 eredeti s 5 fordítás. A kör első elnöke Heizer Imre volt.

Az
»Ányos-kör«
1885—6-ban.

Az 1886—7. tanév nem mutat fel kevesebb eredményt az előbbinél, a mennyiben 19 rendes-, egy alkalmi díszüléssel s két ünnepélylyel dicsekedhetik. A díszüléssel az ifjúság a magyar szabadság felvirradásának emlékezetét újította meg, a melynek a műsora a következő volt: Megnyitó beszéd, a márcz. 15-iki nagy nap előzményeinek s következményeinek ecsetelésével, tartotta Németh János elnök. — Petőfi, A ledölt szobor, szavalta Schmidt Antal. — Petőfi, 1848. márcz. 15., előadta Nagy Károly. — Petőfi, Nemzeti dal, szavalta Illés Gyula. — 1848. márcz. 15., szavalta a szerző: Wellner József; — Petőfi székelyei, szavalta a szerző: Müller Károly. — Tóth K., Előre, előadta Limbek Pál. — Czuczor Riadó, szavalta

Az
»Ányos-kör«
1886—7-ben.

Süle József. — A védnök záró beszéde. — Az 1886. decz. 1-én és 1887. ápr. 17-én tartott ünnepélyek *Döbrentey Gábor*, a nagy újtó és Pinkóczy *Tóth Kálmán*, kegyesrendi tanár emlékének voltak ajánlva. A minden ízében magvas Döbrentey-ünnepély műsora: Óda Döbrentey emlékére, Wellner J. önképző-köri tagtól, szavalta Süle József. — Döbrentey élete és méltatása, Müller Károlytól. — Döbrentey, Az igazság kiszolgáltatójához, előadta Zánkay Adolf. — Döbrentey, Poësis, felolvasta Bauer Endre. — Döbrentey, Hazai ügy a nemzeti nyelvre nézve, szavalta Schmidt Antal. — Döbrentey, A havas violája, szavalta Új-Mészáros Károly. — Vörösmarty, Szózat, előadta Illés Gyula. — A védnök záró beszéde. — *Tóth Kálmán*, volt tanára emlékeztetének a következő műsorban áldozott az ifjúság: Elnöki megnyitó-beszéd. — Tóth, Salamon tornya, szavalta Schmidt Antal. — Wellner, Tóth Kálmán emlékére, előadta a szerző. — Tóth, Kata néni, szavalta Táncozós Lajos. — Tóth Kálmán élete és működése, felolvasta Németh János. — Tóth Kálmán »Karácsonéj« cz. művének taglalása, Müller Károlytól. — Tóth, Megnyugvás, szavalta Svastics Pál. — Az elnök záró beszéde. A kör ez évi munkásságának gyümölcset illetőleg a következőkben számolunk be: Szavalt volt 97; beérkezett 58 mű, a melyek az ifjúság komoly munkásságáról tesznek tanúbizonyságot.

Az *1887—8. tanév* önképző-köre hivatásos működésében elődeivel versenyez. Tartatott 23 rendes-, egy alkalmi- s egy diszgyűlés. Az elnök, Farkas Dezső, beszámolójában fölemlíti, hogy az előadottak száma az előző évekkal párhuzamba hozva szaporodott, a mennyiben 111 szóbeli előadás, ezek között 23 felolvasás volt; a bírálat alá került művek száma 50, és pedig: 9 próza, 2 fordítás s 39 verses mű, a melyből a lelkiismeretes kritika csak 16-ot fogadott el. — *A márcz. 15-iki ünnepély* programja választékos volt: Czuczor, Riadó, előadta Horváth Pál. — Jókai, 1848. márcz. 15., szavalta Weisz Aladár. — Illés B., Szabadsághős felett, szavalta Süle József. — Szalay, 1848. márcz. 15., szavalta Wirtl Lajos. — Petőfi, Van egy marok föld, előadta Herczegh József. — Jókai, Apotheosis, szavalta Svastics Pál. — Petőfi, Szabadsághoz, szavalta Rozenfeld Izidor. — Vörösmarty, Szózat, előadta Kletzár Miksa. — Elnöki záró-beszéd. — A díszülésre a kör *Kisfaludy Károly születésének százados évfordulóját* használta fel, a melynek műsorában lehetetlen ki nem emelnünk azt az örvendetes körülményt, hogy a kör tagjai legtöbbszörre önálló alkotásokkal kedveskedtek. Ezen, 1888. febr. 5-én tartott ünnepély lefolyása a következő volt: Óda Kisfaludy Károlyhoz, írta Új-Mészáros Károly kortag, szavalta Süle József. — Emlékbeszéd, tartotta Farkas Dezső, elnök. — Kisfaludy, Álmatlan király, előadta Kletzár Miksa. — Kisfaludy és színművei, felolvasta Weisz Aladár. — Kisfaludy, Mohács, szavalta Horváth Pál. — Kisfaludy s az Aurora-kör, felolvasta Bíró István. — Elnöki záró-beszéd.

Ányos-kör
1887—8-ban.

Az 1888—9. tanév működésében egy új, nem eléggé helyeselhető irányt találunk s ez: a classicus világnak, az idegen irodalmaknak s a természettudományoknak tanulmányozása s az azoknak felhasználásával készült munkálatok. A kör tagjainak »A francia drámai költészetről«, — »A sokistenségnek befolyása a művészetre«, — »Faust és az ember tragödiája«, — »Corneil és Racine élete s működése«, — »Az Elysiumról s annak megszűnéséről«, — »A nevelésről a régi görögöknél« című művei helyes irányítást adtak az utódoknak abban, miként kell komoly s hasznos ismeretekre szert tenni s azokat értékesíteni. — Följegyzésre méltónak találjuk azt is, hogy a kör ez évi gyűlésein pendített meg az *Ányos-kör könyvtárának eszméje*, a mely azonban az alaptőke csekély volta miatt jobb időkre halasztatott. Az ezen tanévben tartott 15 gyűlés eredményeként jelezhetjük, hogy az irodalmi termelés kevesebb volt, mint az előzőekben: szavalat volt 82, felolvasás 31, — a beadott művek száma 38, a melyekből próza 8, vers 30. — A kör elnöke Ányos Ödön volt.

Az 1889—90. tanév önképző-köre szept. 29-én nyílt meg Horváth Pál elnök nagyszabású s szépen kidolgozott beszédével. A 15 rendes gyűlésen kívül *márcz. 15-én* egy díszgyűlést is tartott az ifjúság a következő műsorral: Elnöki megnyitó beszéd. — Petőfi, Nemzeti dal, szavalta Horváth Pál. — Reviczky, Márczius 15-ére, előadta Schwarcz Arnold. — 1848 emlékezete, felolvasta Koharics Ferencz. — Ábrányi, Eskü, szavalta Kenessey Aladár. — Márczius 15-én, felolvasta Fischer Aladár. — Vörösmarty, Szózat, előadta Szánthó Ignác. — Elnöki s védnöki záró-beszéd. — Az 1890. ápr. 27-én tartott záró gyűlésben a főjegyző a következőben ismertette a lefolyt évi munkásságot: 45 szavalat s 10 felolvasás volt. A beadott művek száma 26; ezek közül 23 vers és 3 próza; elfogadtatott 12 vers s 3 prózai mű.

Az 1890—91. évi Ányos-kör elnöke, Szánthó Ignác, megnyitó beszédében az önképzőkörök célját: a bátor föllépés elsajátítását, a különböző nézetekkel való öntudatos harcot, a szellemi életnek, a mely az anyagot hatalma alá hajtja, nemes irányban való fejlesztését s irodalmi zsengeinkben a honszeretetet ajálja. Ez utóbbit czélozta *márczius 15-ének* megünneplése, a melyen az akkor éppen hivatalos látogatását végző főigazgató is megjelent. Az alkalmi díszgyűlés programja a következő volt: Elnöki megnyitó beszéd. — Petőfi, Nemzeti dal, szavalta Kasza Vilmos. — Ünnepi szónoklat, előadta a szerző: Galamb Géza. — Petőfi, 1848. márcz. 15, előadta Szánthó Ignác. — Emlékezés 1848-ra, felolvasta a szerző: Schwartz Kálmán. — Elnöki záró beszéd. — A záró-gyűlésen a főjegyző következőképen számolt be: Volt 64 szavalat, 11 felolvasás; beérkezett 46 mű, ebből 3 próza, a melyek egyike sem vált be s 43 költemény, a melyből 11-et fogadtak el. — A gyűlések száma 15.

Az
»Ányos-kör«
1891—2-ben.

1891. szept. 20-án tartotta meg az Ányos-kör hetedízben alakuló gyűlését, a melynek elnöke: Jenőfy Ferencz a munkásságra a legékesebb jutalom: a nemzeti érzelem gyarapodása által ösztönzi a kör tagjait. Kimagasló két ünnepélye volt a körnek az 1891. decz. 20-án tartott *Vörösmarty-*, s az 1892. márcz. 13-án tartott *Petőfi-ünnepély*, összekapcsolva *márcz. 15-ének* megünnepelésével. A *Vörösmarty-ünnepély* műsora a következő volt: Elnöki megnyitó-beszéd. — Emlékbeszéd Vörösmarty Mihály felett, tartotta Czifrák János. — Vörösmarty, Szép Ilonka, szavalta Bognár Lajos. — Vörösmarty írói működése, felolvasta Weisz Jenő. — Vörösmarty, Vén cigány, előadta Maurer József. — Vörösmarty, Szózat, szavalta Stengl János. — Elnöki záró beszéd. — A *Petőfi-ünnepély* tárgyát a költő emlékezete, írói működése, a szabadságharcban való szereplése s néhány kiválóbb költeményének elszavalása képezte, és pedig: Elnöki megnyitó-beszéd. — Petőfi emlékezete, előadta Horváth Győző. — Petőfi, A csárda romjai, szavalta Bognár Lajos. — Petőfi, Ledőlt szobor, előadta Maurer József. — Petőfi, Nemzeti dal, szavalta Jenőfy Ferencz. — Elnöki záró-beszéd. — Beszámolójában az 1892. ápr. 24-én tartott zárógyűlésen következő adatokkal szolgált a főjegyző: Szavaltat volt 57, felolvasás 16; beérkezett 12 vers és 2 próza; ezekből elfogadásra 3 vers s 1 próza volt érdemes. — A gyűlések száma 14 volt.

Az
»Ányos-kör«
1892—3-ban.

A gymnasium kibővítése céljából megkezdett építkezés egy hónappal rövidebbre szabván az 1892—3. tanévet, e körülmény gyorsabb munkára sarkalta az ifjúságot. A 12 rendes- s két díszgyűlés alatt az ifjúság sok szép szavalatot mutatott be s ha a dolgozatok száma megcsappant, az a korán befejezett tanévnek tudható be. Színi-irodalmunk úttörője, Katona József iránt ródta le a kegyeletet a kör, a midőn 1892. nov. 13-án megtartott *emlék-ülésével* az országos ünnepeléshez csatlakozott. Műsor: Emlékbeszéd, tartotta Kövess Emil. — Katona irodalmi működése, felolvasta Könczöl József. — Részlet Katona »Bánk-bán«-jából, szavalta Maurer József elnök. — Elnöki záró-beszéd. — *A márcz. 15-ének* megülésére szánt műsor: Elnöki megnyitó-beszéd. — Szávay, Márczius idusa, szavalta Stengl János. — Endrődi, Márczius 15-e, előadta Kövess Emil. — Emlékbeszéd, tartotta Lukcsics József. — Jakab, Márcz. 15., szavalta Maurer József. — Vörösmarty, Szózat, előadta Mojzes Antal. — Elnöki záró-beszéd. — A kör ez évi működése: 79 szavaltat, 8 felolvasás, 8 verses s 3 prózai mű, a melyek közül csak 1 próza fogadtatott el.

Az
»Ányos-kör«
1893—4-ben.

Az elnökké választott Erhardt Gyula az 1893—4. *tanévi* önképzőköri gyűlést október 1-én nyitotta meg, a midőn buzdító szavakat intézven társaihoz, a kör célját e szavaival vázolta: »Legyen ezen év az igazi munkásság éve, s amúgy is kevés számú gyűléseinkben az által állítsunk magunknak maradandó emléket, hogy válogatott költői termékek előadásá-

val s bírálati ismertetésével, emelkedett irányú s tartalmas felolvasásokkal tegyük élvezetessé és hasznosakká összejövetelünk rövid perzeit.« — A kör beléletében ujságképen kell fölemlítenünk az 1893. decz. 3-án tartott *verseny-szavalmati gyűlést*. Verseny-tárgyul, Arany »Ünneprontók« cz. költeménye szolgált a VII. és VIII. osztályúak részére a melynek legkifogástalanabb előadójaúl Stengl János íteltetvén, neki adták a kitűzött jutalmat. — A második csoport — V. és VI. osztály — Sz. Szabó László »Együgyűl paraszt«-jával versenyzett. A két versenyző közül Bajcsi János lett a győztes. — Ünnepegekben sem volt hiány. Az 1894. jan. 7-én tartott *Jókai-ünnep* programmja a következő volt: Elnöki megnyitó. — Komócsy S., Jókai, szavalmta Abeles Lipót. — Emlébeszéd, tartotta Komjáthy László. — Jókai, Lengyelek fehér asszonya, előadta Stengl János. — Elnöki záró-beszéd. — Nem maradt ünnepeletlenül *márczius 15-e* sem, a melynek emlékére rendezett díszgyűlés a következő műsossal gyönyörködtette az ünnepegen ez alkalommal is megjelent tanártestületet: Elnöki megnyitó-beszéd, tartotta Erhardt Gyula. — Emlébeszéd, mondta Stengl János. — Ábrányi Emil, Márczius 15-én, szavalmta Péller Antal. — A forradalom okai, írta Mendelényi Béla. — Szávay Gyula, Mars Idusa, előadta Lendvay János. — Költőink s a szabadságharcz, felolvasta Erhardt Gyula. — Petőfi Sándor, Nemzeti dal, szavalmta Ábeles Lipót. — Elnöki bezáró-beszéd Erhardt Gyulától.

Az Ányos-kör ülésein kívül ez ideig a Devics József apátkanonok úr nyujtotta adományok folytán alkalma nyílt az ifjúságnak *pályakérdések* kidolgozhatására is, a melyeknek nyertesei a tanév végén tartott díszvizsgálatok alkalmával, nagy közönség jelenlétében jutalmaztattak. *A pályázatok első éve az 1888—89. tanév volt, a mely időtől kezdve az egyes szakok pályakérdései s azok megjutalmazott vagy megdicsért szerzői a következők voltak:*

Pályakérdések.

a) *A magyar nyelv köréből:*

1888—89. tanévben: a) Arany János Toldi trilogiája és Ilosvai S. Péter Toldi Miklós históriája. (Egybevetés.) E kérdésre pályamű nem érkezett be. b) Vörösmarty: »Szép Ilonka« című költeményének aesthetikai fejtegetése. Pályanyertesek: Ányos Ödön, a ki 2 db aranyat, Weiner Miksa, a ki 1 db aranyat, Schwarcz Arnold, a ki dicséretet nyert.

Pályakérdések a magyar nyelv és irodalom köréből.

1889—1890. tanévben: a) Berzsenyi óda-költészete. Pályanyertesek: Horváth Pál, a ki 2 db aranyat, Szabó György, a ki 1 db aranyat nyert. b) Katona »Bánk bán«-jának főbb jellemei. Pályanyertesek: Schwarcz Arnold, a ki 2 db aranyat, Fröhstück Alajos, a ki 1 db aranyat nyert.

1890—1891. tanévben: a) Báró Eötvös József irányregényei. Pályanyertesek: Schwarcz Kálmán, a ki 2 db aranyat, Köszörűs Ferencz, a ki

1 db aranyat nyert. b) Vörösmarty Főti dalának fejtegetése. Pályanyertes: Pillitz Ignác, a ki 2 db aranyat nyert.

1891—1892. *tanévben*: Gvadányi és Gaál Peleskei nótáriusa. Pályanyertesek: Pillitz Ignác és Nagy Lajos, a kik 2—2 db aranyat nyertek.

1892—1893. *tanévben*: a) Kemény Zsigmond tört. regényírása, nagyobb művei alapján. Pályanyertes: Vincze József, a ki 1 db aranyat nyert. b) Kivántatik egy nemzeti tárgyú elégia. (Modern formában.) — Flink László műve dicséretre érdemesített.

1893—1894. *tanévben*: a) Mikes Kelemen Törökországi levelei, az író életének, korának rövid ismertetésével. Pályanyertesek: Abeles Lipót, a ki 20 koronát, Bánvárh Sándor, a ki 10 koronát, Mendelényi Béla, a ki dicséretet nyert. b) »Szép Ilonka« című novellára egy mű érkezett be, de ez nem ütötte meg a mértéket.

b) *A latin nyelv köréből*:

Pályakérdések
a latin nyelv
és irodalom
köréből.

1889—1890. *tanévben*: Sulpicia »De statu reipublicae temporibus Domitiani cum edicto philosophos urbe exegisset.« cz. satirájának lefordítása. Pályanyertes: Horváth Pál, a ki 2 db aranyat nyert.

1891—1892. *tanévben*: Aulus Persius Flaccus 3 satirájának fordítása. Pályanyertesek: Nagy Lajos és Stephanits Jenő, a kik 1—1 db aranyat nyertek.

c) *A görög nyelv köréből*:

Pályakérdések
a görög ny.
és irodalom
köréből.

1889—1890. *tanévben*: A homerosi hymnuszok gyűjteményéből a »Dionysos é léstai« cz. hymnus lefordítása prózában vagy versben. Pályanyertesek: Horváth János, a ki 2 db aranyat és Stern Mór, a ki 1 db aranyat nyert.

1890—1891. *tanévben*: A görög tragoedia és comoedia eredete s nevesebb képviselői, műveik méltatásával. Pályanyertesek: Galamb Géza, a ki 2 db aranyat, Jenőfi Ferencz, a ki 1 db aranyat, Moór Jenő, a ki dicséretet nyert.

d) *A történelem köréből*:

Pályakérdések
a történelem-
ből.

1888—1889. *tanévben*: Mátyás király kül- és belpolitikájának eredményei. Pályanyertesek: Jankó Gyula, a ki 2 db aranyat, Horváth Pál, a ki 1 db aranyat nyert.

1889—1890. *tanévben*: Az Anjouk érdemei Magyarország történelmében. Pályanyertes: Fodor József, a ki 2 db aranyat nyert.

1890—1891. *tanévben*: Magyarország a török hódoltság alatt. Pályanyertes: Marton Imre, a ki 2 db aranyat nyert.

1891—1892. *tanévben*: Reformok 1825—1848. Pályanyertesek: Bognár Lajos, a ki 3 db aranyat, Czifrak János, a ki 1 db aranyat nyert.

1892—1893. *tanévben*: Magyarország gazdasági viszonyai a XVIII. században. Pályanyertes: Kövess Emil, a ki 3 darab aranyat nyert.

1893—1894. *tanévben*: A nyugat-európai intézmények befolyása a magyar nemzet történelmére. Beérkezett egy pályamű, de az nem ütötte meg a mértéket.

e) A földrajz köréből:

1892—1893. *tanévben*: A geographiai tényezők befolyása Európa művelődés-történetére. Pályanyertes: Huszár Gyula, a ki 1 db aranyat nyert. Pályakérdés a földrajzból.

f) A természetrajz köréből:

1888—1889. *tanévben*: A rovarok szerepe a természet háztartásában. Pályanyertesek: Galamb Géza, a ki 2 drb. aranyat, Ruttner Jenő, a ki 1 drb aranyat nyert. Pályakérdések a természetrajzból.

1889—1890. *tanévben*: A gombák. Pályanyertesek: Galamb Géza és Czifrák János, a kik 1—1 darab aranyat nyertek.

1890—1891. *tanévben*: A carbon szerepe a természet 3 országában. Pályanyertesek: Horváth Viktor, a ki 2 darab aranyat, Stern Samu, a ki dicséretet nyert.

1891—1892. *tanévben*: Hang és hallás. Pályanyertes: Fröhstüek Alajos, a ki 2 darab aranyat nyert.

1892—1893. *tanévben*: A növényi élet feltételei. Pályanyertesek: Steiner Kálmán és Abelesz Lipót, a kik 1—1 darab aranyat nyertek.

1893—1894. *tanévben*: A gerinczes-typus általános jellemzése. Pályanyertesek: Halasi Andor, a ki 20 koronát s Gergő Imre, a ki dicséretet nyert.

g) A mennyiségtan köréből:

1890—1891. *tanévben*: Fejtessék ki a másodfokú egyenlet elmélete. Pályanyertesek: Galamb Géza, a ki 2 db. aranyat, Rieger Jenő, a ki 1 db. aranyat, Fischer Miklós, a ki dicséretet nyert. Pályakérdés a mennyiség-tanból.

h) A természettan köréből:

1888—1889. *tanévben*: Az erély és annak átváltozásai a szilárd, csepp-folyó és légnemű testeken. Pályanyertes: Fischer Aladár, a ki 2 db. aranyat nyert. Pályakérdések a természettanból.

1889—1890. *tanévben*: Az inga alkalmazása a gyakorlat s a tudomány terén. Pályanyertes: Fischer Aladár, a ki 2 db. aranyat nyert.

1890—1891. *tanévben*: A testek fajsúlyának meghatározása. Pályanyertesek: Galamb Géza, a ki 2 db. aranyat, Frühstück Alajos, a ki 1 db. aranyat, Stern Mór, a ki a »Népszerű természettudományi előadások gyűjteményé«-nek egy kötetét nyerte.

1892—1893. *tanévben*: A potentialis és kinetikai erélyek osztályozása s ezek kölcsönös átalakulásai. Pályanyertesek: Németh Ernő, a ki 2 db. aranyat, Lukcsics József, a ki 1 db. aranyat nyert.

1893—1894. *tanévben*: Mennyiben segítik elő az érzékek helyes használatát a természettani ismeretek? Pályanyertes: Kellner József, a ki 10 koronát nyert.

A kör
vezető-tanára.

Az »Ányos-kör« vezető-tanára annak megalakulásától kezdve dr. Hénaf Tamás.

VIII.

A TANÁRI KAR IRODALMI MŰKÖDÉSE.

A tanári állással szinte elválaszthatatlanul van összekötve az irodalommal való foglalkozás, a mely a veszprémi főgymnasiumnál a tanintézet legelső éveig visszavezethető. Az első művek főképen latin nyelven irt drámai játékok és üdvözlő költemények voltak, de nem feledkeztek meg a piarista ősök a zengzetes, de akkoriban az irodalomban csak kevéssé művelt magyar nyelvről sem, a mint ezt a történet folyamában igazoltuk is.

A tanári kar
három irányú
irod.
működése.

Fél munkát nem akarunk végezni! Most az intézet történetének eme kiváló fontosságú részével, mivel — mint azt már az előszóban is jeleztem — a kiépítés előidézte hurczolkodás miatt a kegyesrendi társház könyv- és levéltára nem állhatott rendelkezésemre, csak azon pontokban foglalkozom kimerítően, a melyekben adatgyűjtésem teljes. Egyebekkel — ha Isten engedi — a közel jövőben!

E fejezetben tehát a tanári testület irodalmi munkásságát e pontokban összegezem:

- a) Ujságszerkesztés.
- b) Értesítő-értekezések.
- c) Felolvasások, szemléltető előadások, a melyekhez hozzácstatolok egy ily című részt:
- d) Szemelvények a veszprémi kegyesrendi tanárok műveiből.

a) Ujságszerkesztés.

»A katolikus sajtó támogatása manap fontosabb, mint a templomok építése!« IX. Piusnak eme szavai ragadták meg Lévay Imre igazgató lelkét 1876-ban, a ki a nevezett év október 1-én átvevén a »Veszprém« című hetilap szerkesztését, birtokába jutott annak az organumnak, a mely a katolikus hitélet fellendülését célzó eszméit a szélrózsa minden irányában szétvitte.

Lévay átveszi
a »Veszprém«
szerkesztését.

Lévay
megalapítja
a »Veszprémi
Közlöny«-t.

A »Veszprém« azonban, mint a megye hivatalos közlönye, nem élhetett egyedül a katholicizmusnak, a miért is Lévay igazgató 1884. jun. 1-én, »Veszprémi Közlöny« czimmel tisztán katolikus jellegű hetilapot indított meg, a melyet 1887. augusztus végéig szerkesztett. Körünköböl való eltávozása után a sajtó ezen nem utolsó terméke nem szűnt meg s annak szerkesztését az intézet történetében említett triumviratusra, rendtársai közül Tölcséry Ferenc főgymnasiumi tanárra, a gymnasium történetének jelenlegi írójára hagyta. — A »Veszprémi Közlöny« az 1892. év végén szűnt meg, a midőn a pályafutását nem dicstelenül bevezető lapocská átadta szerepét az 1894. év végén megindult, ugyancsak tisztán katolikus jellegű politikai hetilapnak, a »Veszprémi Hirlap«-nak, a mely Hornig br. megyés püspök által alapított »Egyházmegyei nyomdá«-ban készül.

Tölcséry
szerkesztő-
sége
1888—92-ig.

A Lévay alapította lapról nem akarunk terjedemesebben írni s csak a fővárosi sajtó egyik kiváló termékére hivatkozunk, a mely azt írta róla: »Lapot szerkesztettek jobban, de lelkiismeretesebben soha.« E történet írója pedig nem akarván, mint érdekelt, talán részrehajlással vádoltatni, csak annyit jegyez meg, hogy az, a ki hivatva lesz a piarista tanárok irodalmi működését vázolni, nem hagyhatja figyelmen kívül a »Veszprém«-nek 1875—1884. s a »Veszprémi Közlöny«-nek 1884—1892. terjedő évfolyamait, mert abban nemcsak a kegyes-tanítórend életéből talál meg minden nevezetesebb mozzanatot, hanem arról is meggyőződést szerezhet, hogy a kegyes-tanítórend tagjai ebben az időben erős írói gárdát képeznek.

b) *Értesítő-értekezések.*

Az értesítő-
irodalom.

A magyar értesítő-irodalom a külföld példája után mozdult meg s csak nagysokára erősödhetett meg, mert míg az értekezések sora a poroszoknál 1825-ben, az osztrákoknál 1852-ben, a bajoroknál 1863-ban rendszeresen megindult, nálunk csak 1867 után lett általánossá.

Igaz ugyan, hogy az »Entwurf der Organisation für Gymnasien und Realschulen« 66. paragraphusa értelmében már egy, 1850. év január 23-án, 67. szám alatt leközlött rendelet kötelezővé tette az évi értesítőkből a szakszerű értekezések írását, de azok iránt még sokáig közönyösséget tapasztalunk.

E jelenségnek okát ránk tukmált tanrendszerünkben s szomorú politikai viszonyainkban kell keresnünk. A sebek, a melyeket rajtunk szerencsétlen kimenetelű szabadságharcunk ütött, csak nehezen gyógyultak s a censura, a mely korlátlan hatalmat gyakorolt egész irodalmunk fölött, megbénította tanügyi férfiaink kezét is. Úgy látszik: maga a közoktatásügyi kormány sem sürgette azokat, mert talán nem tévedünk, ha azon véleményünknek adunk kifejezést, hogy a honfiúi fájdalom talált volna módot a

programmértekezések tárgya s a bennök feldolgozható reflexiók által érzelmei kifejezésére, a mi a censorok tetszését éppen nem nyerte volna meg.

Uj erőre kaptak paedagogusaink az 1867-iki kiegyezés által. A sajtó, fölszabadulva bilincseiből, minden téren munkásságra ösztönözte embereit. A nemzet érezte, hogy sikertelen küzdelme sokban hátravetette és sokat kell fokozott szorgalommal pótolnia. Ekkor indult meg csak igazán az értesítő-irodalom.

Első értesítőnk 1821-ből való, de ez csak a növendékek osztályozására szorítkozik. — Első értekezésünk az 1852—53. évi értesítőben jelent meg, utána 1869-ig nem találunk semmiféle dissertatiót, de 1871-től kezdve minden értesítőnk tartalmaz a tudományos irodalom egyik-másik szakába vágó értekezést.

Egyébként: eddig megjelent értesítő-értekezéseink szerzői s tárgyai a következők:

Az 1852—53-ik tanévben: Sárváry Béla: A mult és jelen tanmód. — *A program-értekezések szerzői s tárgyai.*
Windisch Alajos: Történelmi és statisztikai adatok a veszprémi gymnasiumra vonatkozólag.

Az 1868—69-ik tanévben: Adatok a veszprémi gymn. történetéhez.

Az 1870—71-ik tanévben: Ivánfi Ede: Egy veszprémi muzeum-egylet tervrajza.

Az 1872—73. tanévben: Különösen a szülőknek és általában mindenkinek, ki a nevelés iránt érdeklődéssel viseltetik. — Reitmann Ferencz: Miért nem tud a gymn. ifjúság a latin nyelvből kívánt eredményt fölmutatni?

Az 1873—74. tanévben: Kucskovics László: Dalmatia.

Az 1874—75. tanévben: Ormándy Miklós: Néhány szó a madarakról.

Az 1875—76. tanévben: Szabó Ferencz: A vilány.

Az 1876—77. tanévben: Lévay Imre: A szülőknek.

Az 1877—78. tanévben: Pintér Kálmán: Az aesthetikai érzék fejlesztése.

Az 1878—79. tanévben: Sárffy Ignác: Az ember álomélete.

Az 1879—80. tanévben: Pintér Kálmán: A magyar nyelv »Toldi szerelmé«-ben.

Az 1880—81. tanévben: Keszthelyi Endre: Hogyan mulassunk a vakáczióban?

Az 1881—82. tanévben: Szvaratkó Kálmán: A magyar nyelvi s irodalmi oktatásnak széptani hatása.

Az 1882—83. tanévben: Lévay Imre: Feladata-e a középiskolának a nevelés?

Az 1883—84. tanévben: Lévay Imre: A veszprémi kath. főgymnasium.

Az 1884—85. tanévben: Lévay Imre: Időszaki értesítők.

Az 1885—86. tanévben: Lévy Imre: Van-e szükség a latin és görög nyelvre a gymnasiumban?

Az 1886—87. tanévben: Lévy Imre: A társadalom s a tanuló ifjúság.

Az 1887—88. tanévben: Stanczel Károly (Nekrolog.) — Körösi Albin: A hegységek s általában a föld felszíni változásainak keletkezése.

Az 1888—89. tanévben: Bolgár Mihály: A légkör villamos tüneményei.

Az 1889—90. tanévben: Majoros József: Az írásjelek használata.

Az 1890—91. tanévben: A görög nyelvtanítás a gymnasiumokban.

Az 1891—92. tanévben: Dékay Lajos: A matematikai inga lengő mozgása s lengési ideje.

Az 1892—93. tanévben: Bolgár Mihály: Veszprém meteorológiai viszonyai s kútvizeti.

Az 1893—94. tanévben: Bolgár Mihály: Egészségi szempontok gymnasiumunk kibővítésénél.

c) Felolvasások, szemléltető előadások.

Eötvös br.
miniszter
megpendíti a
felnttek
oktatásának
eszméjét.

A midőn alkotmányos aeránk első kultuszminisztere: Eötvös József báró a népiskolai általános tankötelezettség törvényével a haza jövő reményeinek alapvető ismereteit biztosította, nem feledkezett meg a felnőttekről sem, a kiket, hogy mulasztásaik pótlásául az ismeretek elemeiben részesüljenek, esti és vasárnapi előadások s oktatások által iparkodott a közmielőadásnek megnyerni.*)

Eötvös
közokt.
miniszter föl-
hívása a
középiscolák
igazgatóihoz.

*) A vallás- és közoktatási m. k. minisztertől. — 24441. sz.

Városi lakóink nagy része az oktatásnak csak első elemeiben részesült s nélkülözti azon ismereteket, melyek a jelen kor igényeihez képest megkívántatnak, hogy választott életpályájukon sikerrel működhessenek s haladhassanak.

Ezen hiányon nézetem szerint legcélszerűbben úgy lehet segíteni, ha a felnőttek számára a téli hónapokon át a város és vidék szükségleteinek megfelelő s az ottani életkereseti ágaknál leginkább szükségelt ismeretek köréből, alkalmas modorban, összefüggő előadások tartatnak olyképen, hogy a hallgatók az előadások folyama alatt az illető tantárgyból szükségletüknek megfelelő, egy magában kiegészített egésznet nyerjenek.

Ezen tantárgyak lehetnek: a számtan, földrajz, természetrajz, vegytan, természettan, könyvvitel, szükség esetében nyelvtan s a közéletben, az illető életkereseti ágaknál leginkább előforduló ügyiratok szerkesztése.

Mintthogy pedig ezen előadások tartására, az államkincstárból kiszolgáltató bizonyos jutalomdíj mellett leginkább a középtanodai tanárokat tartom hivatottaknak: felhívom az igazgatóságot, miszerint ezen ügyet a tanártestülettel tanácskozás alá vévén és szükség esetében az illető helyhatóságokkal értekezvén, oly előadások rendezése iránt, melyeket a siker reményével, tekintettel a fentebb előadottakra ott, helyütt czélra vezetőknék és szükségeseknék vél, tegye meg haladék nélkül a tanártestülettel egyetértőleg a szükséges intézkedéseket s az előadandó tantárgyak megnevezése s az előadások vázlatos programjának előterjesztése mellett eljárása eredményét a lehető legrövidebb idő alatt, legkésőbb pedig f. évi november 20-ig közvetlenül nekem jelentse be s azon tanárokat, kik ezen előadásokra vállalkoztak, az előadandó tárgy miléte mellett egyenként megnevezvén, a jutalomdíj összege iránti nyilatkozatokat is terjeszse fel.

Budán, 1870-iki október hó 28-án.

B. EÖTVÖS JÓZSEF.

Éltrevaló eszméjét 1870-ben közölte a gymnasiumok s más tanintézetek igazgatóival, a kik belátva annak fontosságát, siettek az eszmét megtestesíteni.

Hogy tanártestületünk a legelsőök között volt, a mely készséges jobbot nyújtott a miniszternek terve megvalósítására, igazolja a még 1870. év december hó 7-én leközlött szakminiszteri irat, a mely intézetünkben már részletesen intézkedik is a felolvasások jövőjéről. — A leirat így szól:

A vallás- és közoktatási m. kir. Minisztertől. — 27419. szám.

Örömmel győződtem meg f. évi nov. 24-én, 193. sz. a. kelt felterjesztéséből az igazgatóságnak azon buzgalmaról, melylyel a felnőttek oktatása iránt f. évi október 28-án, 24441. sz. a. kelt intézményemnek oly gyorsan megfelelni s a kitűzött cél elérését lehetőleg biztosítani igyekezett.

A szakminiszter leirata a felnőttek oktatásának megtartása ügyében.

Nincs e szerint egyéb hátra, mint hogy a felnőttek célba vett oktatása mielőbb kezdetét is vehesse.

Midőn azért a szóban levő oktatás érdekében felterjesztett előadási tervezetet ezennel jóváhagyólag tudomásul venném, bővebb tájékozás végett egyedül csak a következőket látom szükségesnek megjegyezni.

A mint már f. évi október 28-án, 24441. sz. a. kelt intézményemben is kimondtam, a felnőttek oktatását úgy vélném legcélszerűbben elérhetőnek, ha azok számára a téli hónapokon át a város és vidék szükségleteinek megfelelő s a helyi életkereseti ágaknál szükségeseznek látszó ismeretek köréből, alkalmas modorban, összefüggő előadások tartatnak. Erre való tekintettel, habár az előadási tervezetet változtatni legkevésbé sem szándékom, mégis helyén látom az igazgatóság figyelmét oda irányozni hogy a felnőtteknek tervbe vett oktatása körül az imént jelzett irányelvet kiválólag szem előtt tartani s e mellett minden erélylyel oda hatni igyekezzék, hogy még akkor is, ha egyelőre, tekintettel a kezdet nehézségeire s az esetleg itt-ott mutatkozó közönyre, csak egy-két hallgatóval kezdehetnének is meg az előadások, a kitűzött cél minden esetre biztosíttassék.

Hogy pedig e részben az óhajtott siker lehetőleg eléressék, célszerű leend az előadások tetteges megkezdése előtt, az ottani vidéken divatozó módon, az érintett előadások kezdetét kellőleg kihirdetni, mely irányban az ottani város közönségét egyúttal közreműködésre kérem fel, felhíván az igazgatóságot, hogy e tekintetben magát a város polgármesterével érintkezésbe tegye. Az előadási nyelvre nézve csak annyit tartok kívánatosnak megjegyezni, hogy az előadásoknak, magától érthetőleg, a lakosság nagyobb része által közönségesen használt nyelven kellend tartatniok.

A szakminisz-
ter leirata
a felnőttek
oktatásának
megtartása
ügyében.
(Folyt.)

Az előadási helyiségek iránt némely igazgatóság részéről tett kérdés elintézéséül figyelmeztetni kívántam az igazgatóságot, hogy a mennyiben alkalmasabb helyiségek rendelkezésére nem állnának, miután a szóban levő előadások különben is rendkívüli órákban fognak tartatni, legcélszerűbb leendő az illető tanoda helyiségeit felhasználni. A jutalmi díjazást illetőleg elhatározásomat csak utólag fogom az igazgatósággal közölni, minthogy a kérdéses díjnak megállapítása részben azon összegtől feltételeztetik, melyet az országgyűlés a felnőttek oktatására megszavaz, de másrésztől ugyanannak megállapítása körül a vállalkozó tanárok részéről a felnőttek oktatásánál kifejtendő tevékenység eredménye is mérvadó leendő: habár arról már egyelőre is biztosítani óhajtom a vállalkozó tanárokat, hogy az e részben nyilvánított óhajtasikat, méltányosság szerint, lehetőleg tekintbe fogom venni.

Nem mulaszthatom el egyébiránt ez alkalommal azon tanároknak, kik áthatva a nevelésügy fontosságától, a felnőttek oktatására minden jutalomdíj nélkül áldozatteljes készséggel vállalkoztak, köszönetemet és halás elismerésemet kifejezni.

A mi továbbá a fűtés, világítás, esetleg a természet- és vegytani kísérletekre netán felmerülő kiadásokat illeti, felhívom az igazgatóságot: ezeket egyelőre az intézet rendelkezésére álló készletből vagy átalányból igyekezzék fedezni, utasítván egyúttal az igazgatóságot, hogy az előadási időszak befejeztével mindezen kiadásokról, azoknak az állampénztárból leendő utalványoztatása céljából, hozzám okmányolt számadást terjesztszen fel; e helyütt egyébként az igazgatóságot felhívom különös gondot fordítani arra, hogy a kísérletekre szükségelt kiadások az intézet rendelkezésére álló hasonló célú évi átalánynak harmadrészét túl ne haladják. — Hasonlólag a jutalmi díjnak megállapítása és utalványozása tekintetéből felhívom az igazgatóságot, hogy az egyes tanárok által tartott előadási órák számát, a tanárok megnevezésével együtt, külön rovatos kimutatásban egyidejűleg szintén jelentse fel s a kérdéses előadások befejezte után az eredményről szóló jelentése kíséretében a hallgatók számát, polgári állását, korát s az általuk hallgatott előadások minőségét kitüntető táblázatot is mutassa be. — Budán, 1870. évi december 7-én.

B. EÖTVÖS JÓZSEF.

A veszprémi gymnasium tanártestülete is tehát lelkesedéssel karolta fel a felnőttek oktatása ügyét s miután a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumtól a most közölt leirattal azok megtartása mikéntjére is utasítást kapott, már 1871. január 22-én a következő megleghangú felszólítást intézte a város polgáraihoz:

Tisztelt Polgártársak!

Gr. Széchényi István, a legnagyobb magyar mondá: »Magyarország nem volt, hanem lesz!« De ez csak akkor és úgy lesz nagygyá és dicsővé, ha a műveltség azon fokára emelkedünk, melyen a külföldi városok polgárai vannak.

A gymn.
tanártestületé-
nek fölhívása.

E műveltséget csak úgy szerezhethük meg, ha holtig tanulunk. — A legjobb hazafi tehát az lesz, ki holtig tanul, mert csak így javíthatja mindenki a maga és a haza sorsát, s csak így szerezhethet magának és a hazának polgártársai és a külföld előtt becsülést és tiszteletet.

Nem tudni: kárt hoz mindenkinek; tanulni nem szégyen senkinek s tudomány az alkotmányos polgárnak legfőbb disze. S ha a Szt. Irás mondja: »Tudomány nélkül elvész az én népem«: úgy hazánk, ha nem akarunk tudományban gyarapodni, bizonyosan elvész — a nagy világban.

A kor műveltsége annyira túlszárnyal minket, hogy az ifjú nemzedék már is dicsekszik, hogy többet tud, mint az apák. — Nincs tehát egyéb hátra, mint a mulasztásokat pótolni, hogy egészen el ne maradjunk; mert tudomány nélkül még anyagilag is napról napra szegényebbekké leszünk.

Mi alúlrtak hazánk mielőbbi fölvirágzását óhajtván, segédkezett akarunk nyújtani Veszprém minden rendű polgárainak, hogy mindenki pótolhassa a hiányokat s ingyen-előadásokat akarunk tartani a nmlt. közoktatási Miniszter úr felhívása folytán azon tudományokból, melyek minden művelt polgárnak szükségesek, u. m.

Vasárnap délelőtt 10—11-ig természet- s vegytanból.

» » 11—12-ig természettanból.

» délután 4—5-ig számtanból.

» » 5—6-ig polgári ügyiratokból.

Hétfőn esti 6—7-ig földrajzból.

Szombaton » 6—7-ig Magyarország történelméből.

Azért tehát, Tisztelt Polgártársak! jöjjetek ezen előadásokra seregesen s ha szeretitek a fölvilágosodást s óhajtjátok a haza fölvirulását, jöjjetek és áldozatok hetenkint néhány órát saját javatokra. — Mi szívesen áldozzuk szabad óráinkat, ha kívánjátok még többet is, a műveltség terjesztésére és a legnagyobb töke megszerzésére.

Kik az egyik vagy másik, vagy valamennyi tantárgyat hallgatni óhajtják: szíveskedjenek magukat alúlrt napig vagy az alúlrt tanároknál, vagy az igazgatónál bejegyeztetni, hogy a tisztelt hallgatósághoz alkalmazhassuk előadásainkat.

Az előadások helyisége a Gymnasium épülete. Az előadásokat az olvasni és írni tudó polgártársak vallás- és nem-különbség nélkül élvezhetik.

Megkezdetnek vasárnap, január hó 29-én.

Kelt Veszprémben, 1891. évi január hó 22-én.

Dr. Magyarász Incze, nagygymn. igazgató.

Tóth Antal, természet s vegytan-tanár.

Kovacsics János, természetrajz-tanár.

Obelcz József, számtan-tanár.

Vajda Gyula, az ügyiratok előadója.

Ivánfi Ede, történel. s földrajz-tanár.

Sokan iratkoztak be, de fájdalom: bűnünk, a szalmatlz, vagy ha az nem, akkor a polgárok nagy elfoglaltsága s kimerültsége rövid idő mulva megapasztotta a hallgatók számát annyira, hogy a felolvasások folytatását jobb időkre kellett halasztani.

1876-ban, mint azt már a kiegészítés történetében megírtuk, városunk művelődését elősegítő több irányú mozgalom indult meg, a melyek között, kétségtelenül, legszebb volt az, a mely a tudományos ismereteknek népszerű felolvasások, előadások által való közlését czélozta. Ezek pótolták a megszakadt »Felnöttek oktatás«-át.

Az első felolvasások helyei.

E felolvasások helyei elsőben a polgári iparos-olvasókör s az iparos-íjúság művelődési köre voltak, a hol a gymnasium tanárai is megjelenve, vállvetve a világiakkal iparkodtak a nagy közönséget felvillanyozni.

Az 1876. év felolvasói.

Az 1876. év felolvasói a következő tanárok: Lévay Imre igazgató: A műveltség fejlődéséről. A szocialismusról s a demokratismusról. — Ormándy Miklós: A dohányról. — Pintér Kálmán: A fényűzésről. A szokásokról. — Beck Alajos: A házi nevelésről. — Weigang József: Az aegyptomiak műveltségéről. — Mészáros Ferencz: A villamosságról. — Kis Sándor: A magyar színészet s a szinirodalom történetéről. A magyar tudós-társaságról.

Hogy minő örömmel fogadták ezen felolvasásokat, eléggé igazolják évkönyveink, a melyeknek tanúsága szerint azokat, jóllehet a tanártestület csak virágfakadásig tervezte, kénytelen volt a hallgatók ostromlására meghosszabbítani.

Az 1877. év felolvasói.

E felolvasások az 1877. év téli időszakában sem hiányoztak s jóllehet most a városiak vették ki azokból az oroslánrészt, tanáraink sem maradtak el. Lévay Imre a »Népszerű csillagászatból« vett tételt, Pintér Kálmán »Az elv«, Pápay Viktor »A mesterségek keletkezése, fejlődése és törvényei« című felolvasásaikkal osztottak a művelődés munkájában.

1878-ban a felolvasások ügye egy kevéssé meglazult, a minek okát abban kell keresni, hogy az előállott szomorú viszonyok mind a felolvasók, mind az érdeklődő közönség figyelmét másfelé terelték. IX. Pius halála, a mely február 8-án következett be s az olaszországi viszonyok sokáig lenyűgözve tartották a kedélyeket. Nem kevesebb hatást gyakorolt közéletünkre a Bosznia és Hercegovina annexiója céljából történt mozgósítás is, valamint az ezt követő elszomorító családi jelenetek, a melyeket eltüntetni éppen a téli időben volt hivatva városunk jobbmódú polgársága. Ez a magyarázata annak, hogy az év három első hónapjára csak két felolvasás esett, a melyek közül egyet az igazgató »A népszerű csillagászatból«, egyet Harmath Gergely gymn. tanár tartott »A telephonról«, — az évet bezáró téli időszak pedig csak egy felolvasást mutat fel »A hold fényváltásairól«, a mely Lévay igazgató tollából került ki.

Az 1878. évi felolvasások hanyatlásának okai.

Rendszeresekké e felolvasások az 1880-ik évben váltak, a midőn Tallián Pálné végrendeletének egyik pontja azoknak örök időkre való fenntartásáról gondoskodik.

Tallián Pálné hagyománya a felnőttek oktatására.

Ezen alapítványt s annak 1880-ig tartó viszontagságait a következőkben mondjuk el:

Özv. Vizeki Tallián Pálné, sz. Szentgyörgyi Horváth Magdolna, jótékonyágban s emberszeretetben kilenczvenhat évet töltött úrnő, 1872. december hó 8-án tett végrendeletében nem feledkezett meg városunk művelődési érdekeiről sem, s a midőn, egyebek között, a veszprémi főgymnasiumnak, mint »a messze kiterjedő vidék egyedüli tanintézetének általánosan óhajtott létrehozására« 4000 forintot hagyott: ugyanakkor »ugyanazon intézettel egybekapcsolva, a felnőttek különös oktatása céljából« 1000 forintot hagyományozott, lekötve annak kamatait az oktatást tartó tanárok jutalmazására.

A szép eszme az örökhatározó halála után — 1875. szept. 23. — azonnal nem valósulhatott meg, mert az alapítványi összeg egy ideig hanyódott. Németh Antal, a győri tankerület főigazgatója, 1878. szeptember 3-án, 899. sz. alatt megsürgeti az alap biztosítását, a kinek 1879. jan. 7-én, 25. sz. alatt történő újólagos megsürgetésére a gymnasiumi igazgatónak azzal kellett válaszolnia, hogy ez ügyben gymn. bizottsági ülés még nem volt. 1879. ápr. 17-én újólag leír a felsőbb tanhatóság a végrendeletben említett 1000 forint elismervényének fölterjesztésére s kezelésbe vételére, a mire azután, hosszas utánjárás után kiderül, hogy az összeg a végrendeleti végrehajtó: mélt. Kopáchy József úr által tévedésből a városnak adatott át.

Miután a 429. és 490. sz. főigazgatói leközlések feljogosították az igazgatót az alapítványi összeg közvetlen gondozására, az oktatás módzatainak a czélnak megfelelő, de tetszés szerinti beosztására: a tanintézet

igazgatója: Lévy Imre, meg akarta kezdeni a felnőttek oktatását az által, hogy az irni és olvasni nem tudókat jelentkezésre szólította fel, a kiket ő ingyen fog oktatni. Ugyanakkor a szemléltető módszer biztos sikerének tudatában, az alapítványi összeg kamataiból a »Bilder-Atlas« cz. művet szerezte meg, a mely ma is a felnőttek oktatásáé.

A felnőttek
oktatása
felolvasással
1894-ig.

A felszólítás eredménytelenül hangzott el s az álszégyen bizonyára megbuktatta volna a nemes intentiót, ha a mindenben körültekintő igazgató az eszmét lelkesen felkaroló tanártestülettel egyetemben arra nem határozza el magát, hogy a jövőben, miután a tervbe vett mód eredményre nem vezetett, előadásokat s közérdekű felolvasásokat fog tartani, a melyek városunk intelligentiájának is kellemes s hasznos időtöltésül fognak szolgálni.

Igy kezdődött meg 1880. október 10-én a felolvasások, szemléltető előadások sorozata, a melyeknek évről-évre való megtartásában, dacára a nagy közönség helylyel-közzel mutatkozó részvétlenségének, közönyösségének, a tanártestület nem csügged.

A felolvasások sorát a gymnasium igazgatója, jelenleg a magyarországi kegyes-tanítórend főnöke: Lévy Imre nyitotta meg s azóta a gymnasium épületében a következő felolvasások tartattak:

Az 1880—81. tanévben:

A felolvasások
sorozata
1880-tól
1894-ig.

Lévy Imre: A csillagászat.

Perger József: A levegő szerepe a természet háztartásában.

Lévy Imre: A hold.

Karsay János: Az emberi nyelv eredete.

Keszthelyi Endre: Az ember testi élete. I. rész.

Szvaratkó Kálmán: Eötvös »Búcsú«-jának széptani fejtegetése.

Keszthelyi Endre: Az ember testi élete. II. rész.

Perger József: A földrengés.

Lévy Imre: Az évszakok keletkezése.

Keszthelyi Endre: Az ember testi és lelki élete.

Szvaratkó Kálmán: A szép eszméje. II. rész.

Lévy Imre: A nap.

Perger József: A villamosság gyakorlati alkalmazása s élettani hatása.

Keszthelyi Endre: Az ember lelki élete.

Szvaratkó Kálmán: A szép eszméje. I. rész.

Lévy Imre: Az üstökösök.

Perger József: A víz.

Keszthelyi Endre: A test és lélek egymásra hatásának tüneményei.

Szvaratkó Kálmán: Az izlés, mint a szépnek bírāja.

Keszthelyi Endre: A véralkat s az álom.

Lévay Imre: A liberalismus.
Lévay Imre: Az állam s a társadalom.*)

A felolvasások
sorozata
1880-tól
1894-ig.
(Folyt.)

Az 1881—82. tanévben:

Lévay Imre: A nihilismus.
Keszthelyi Endre: A sirás és nevetés.
Perger József: Az ember munkája a természetben. II. rész.
Szvaratkó Kálmán: A természet széptani szempontból. I. rész.
Perger József: Az ember munkája a természetben. I. rész.
Keszthelyi Endre: A nevetséges dolgok az életben s a művészetben.
Lévay Imre: A tejút.
Keszthelyi Endre: A magyar népdalok.
Szvaratkó Kálmán: A természet széptani szempontból. II. rész.
Lévay Imre: A sajtó árny- és fényoldala.
Lévay Imre: A munkáskérdés.
Karsay János: A halálos büntetés.
Keszthelyi Endre: A magyar közmondások.
Szvaratkó Kálmán; Az ember s az emberi szépség.

Az 1882—83. tanévben:

Lévay Imre: Az égi testek hatása az ember testi szervezetére és ezáltal magára az emberi társadalomra.
Perger József: Földünk eredete, megalakulása és az emberi nem kora.
Czirbusz Géza: Néprajzi furcsaságok.
Lévay Imre: A divat szeszélye és hatalma.
Karsay János: A színek s azok szerepe a természetben.
Czirbusz Géza: A hazai árvizek.
Czirbusz Géza: Földünk kedvező helyzete a csillagrendszerben.

Az 1883—4. tanévben:

Lévay Imre: Az iparos és kereskedő osztály társadalmi állása.
Keszthelyi Endre: Az írás mestersége.
Lévay Imre: Az iparszabadság.
Keszthelyi Endre: A helyes magyar beszélés és helyes írás.
Lévay Imre: Az iparszabadság árny- és fényoldalai.
Lévay Imre: A gyáripar.
Keszthelyi Endre: Egy névtelennek oktatása.

---

*) E tanévben Csolnoky Ferencz dr. is tartott egy felolvasást ily czimmel: »A légzés és szellőztetés.«

A felolvasások

sorozata
1880-tól
1894-ig.
(Folyt.)

Az 1884—5. tanévben :

Lévay Imre : Az iparosok s a közönség.

Keszthelyi Endre : A polgári ügyiratok.

Lévay Imre : Hogyan lehetne városunkban az ipart egy ipar-közvetítő társulat által emelni ?

Lévay Imre : Az önszegély az ipar terén. I. r.

Keszthelyi Endre : A szerződések készítése.

Lévay Imre : Az önszegély az ipar terén. II. r.

Az 1885—6. tanévben :

Bauer Lénárd : Időszerű gondolatok a boldogságról.

Lévay Imre : A Veszprém város társadalmi életének hanyatlását előidéző okok.

Bauer Lénárd : A mesterség s a művészet viszonya.

Lévay Imre : Az idegesség, mint társadalmunk legtöbb bajának főoka.

Az 1886—7. tanévben :

Bolgár Mihály : Az égháborúk.

Lévay Imre : Az iszákosság következtében mind sűrűbb örülések.

Bauer Lénárd : A szenvedélyek s azok veszélyei.

Bauer Lénárd : A társadalmi erények.

Lévay Imre : A czímkór.

Bolgár Mihály : A villamosság.

Bauer Lénárd : Az ember.

Az 1887—8. tanévben :

Bolgár Mihály : Az erők hatása a testen.

Kőrösi Albin : Életképek és jellemrajzok az észak-amerikai egyesült államokból.

Bolgár Mihály : A hang és tulajdonságai.

Kőrösi Albin : A kártékony s a hasznos madarak.

Bolgár Mihály : Kísérletek a fénytanból.

Kőrösi Albin : Az ó-kori nők társadalmi viszonyairól.

Az 1888—9. tanévben :

Bolgár Mihály : A statikai s légköri villamosság.

Holczinger Imre : Lapok Veszprém multjából I. r.

Majoros József : Társadalmi művelődésünk tényezői.

Holczinger Imre : Lapok Veszprém multjából. II. r.

Laczkó Dezső : Az afrikai népek vallása.

Holczinger Imre : Lapok Veszprém multjából. III. r.

Holczinger Imre : Valami az írás történetéből.

Bolgár Mihály : A mágnesség s az állati delejesség.

Az 1889—90. tanévben:

- Majoros József:* A hun-magyar mondakör.
Tölcserý Ferencz: A mikor nyugszunk!
Hám Antal: A spiritismus.
Majoros József: Óseink míveltségi állapota.
Tölcserý Ferencz: Az emberi természetek.
Hám Antal: A szellemek megjelenése.¹⁾

A felolvasások
sorozata
1880-tól
1894-ig.
(Folyt.)

Az 1890—91. tanévben:

- Bolgár Mihály:* Az aneroid-barometer.
Majoros József: A szép.
Fekete Ipoly: A nők a classicus hajdankorban s napjainkban.
Laczkó Dezső: A rovarok ipara.
Bolgár Mihály: A főzés titka.
Majoros József: Az élet.
Laczkó Dezső: A jég.²⁾

Az 1891—2. tanévben:

- Tölcserý Ferencz:* A régi magyarok eljegyzési s lakodalmi szokásai.
Keller János: A női szépség aestheticájája.
Dékay Lajos: A mágnesség.
Tölcserý Ferencz: A régi magyar nők öltözete.³⁾

Az 1892—3. tanévben:

Felolvasás nem tartatott.

Az 1893—4. tanévben:

- Bolgár Mihály:* { Kísérletek élenynyel s könenynyel.
A zenei hangok.
Vénus és Jupiter bolygók.
A vízkérdés Veszprémben.
Tájékoztató ismeretek Veszprém leendő vízvezetékéhez.

¹⁾ Az 1889. év decz. 7-én Nyilassy Károly főgymn. tanár a »Méhész társbirtokosság« helyiségeiben olvasott fel »Ausztria és Magyarország úniójának külső történetéről.«

²⁾ Ugyancsak Laczkó Dezső főgymn. tanár értekezett 1890. febr. 7-én »A baktériumokról«.

³⁾ Tölcserý Ferencz, mint az iparos-ifj. egyesület tiszt. elnöke, az egyesület helyiségeiben több éven keresztül számos felolvasást tartott.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.

d) *Szemelvények a veszprémi kegyesrendi tanárok műveiből.*

ODE,

DUM TEMPLUM VESZPRIMIENSE SCHOLARUM PIARUM SOLENNI RITU BENEDICERETUR.

1836.

Io! triumphum fas mihi ludere
Cum Vate Sacro,¹⁾ cymbala non rudi
Pulsare dulces inter hymnos,
Nec dubio pede subsilire.

Reductam ad Arcam.²⁾ — Constitit octies
Ister micanti sub nive vitreus,
Nonumque protrivit molesta
Frigora ver, Zephyro tepente:

Pius quod Ordo, limina nonnihil
Contracta Summi Numinis ingemens,
Sacroque succensus calore
Haec posuit spatiosiora.³⁾

O! quis beati nomine dignior?
Quam dona Caeli, non propriis nisi
Concessa lucris, qui perenni
Foenore restituit Datori.

Virtute nullum certius est bonum
Fecere quemquam forte pecuniae
Intemperato sordidae usu,
Prosperitate diu fruentem?

Excelsa virtus nil putat invium,
Audax iniquas pectore fortior
Technas retundit, Providentis
Fulta potente manu Satoris.

Vetabo longas quis memoret moras,
Ni Veritati perpetuae fidem
Velit, Palaestinisque septem
Tempora culminibus⁴⁾ negare;

---

¹⁾ Davide. — ²⁾ Qui absentem 71 annis Arcam Dei a domo Aminadab reduxit, et coram ea ludebat cymbalis et saltabat totis viribus II. Reg. c. 6. v. 5, et 14. — ³⁾ Anni 1828 primo vere est inchoata aedificatio. — ⁴⁾ Templum Hierosolymitanum aedificatum est integris annis 7. III. Reg. c. 6. v. 38.

Nec millionum bis duo millia
Aurique moles visa superflua,¹⁾
Regum potentum et nationis
Subsidio Sapiens²⁾ egebat.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Nec vos fefellit nomine sic Piae
Digni Coronae Castalidum Viri,
Spes abditis lamnis locata
In regione potentiorum.

Nam vix in altum iactus erat lapis
Maii Calendis³⁾ Praesulea manu
Nutu supremo orbem Regenti
Victima mox cecidit locuples.

Camoena primum Te cupit Optime
Salvere Praesul⁴⁾ qui dare ceteris
Insigne Temet non recusas
Muneribus specimen benignis.

Semper sereno Külley⁵⁾ amabilis
Vultu fideli Te sequitur pede,
Te maximas in sublevato
Paupere divitias locantem.

Philippe Batthányi⁶⁾ Inclyte Principum
Sanguis Parentum, Cuius in ultimas
Extenditur clementia oras
Parte tui meliore nobis.

Vives perennis. — Musa vetat Tuum
Novis adauctum nuper honoribus
Comes⁷⁾ celebris de Galántha
Magnanimum reticere Nomen.

¹⁾ David Salamoni pro templo reliquit 2672000000 in argento, et 125000 aureorum, ita Petrus Pázmány Dominicae 24-ae post Pentecosten Sermone secundo de cultu templorum.

²⁾ Ibidem et III. Reg. c. 5. — ³⁾ Excellentissimus D. Josephus Kopácsy deposuit et benedixit lapidem angularem 1. Maii. — ⁴⁾ Idem Episcopus Veszprimiensis. — ⁵⁾ Rss. D. Joannes Nep. Külley, C. E. Veszprimiensis Praepositus Major et Canonicus, Exc. Episc. Veszpr. in Spiritualibus Vicarius et causarum Auditor Generalis. — ⁶⁾ Celsissimus Princeps Philippus Batthányi. — ⁷⁾ Illustrissimus Comes Carolus Eszterházy recens designatus Administrator Com. Tolnensis.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Aetate grandis nec Tua sit Zichy ¹⁾
Celata virtus quippe benignitas
Transacta scit, Divum favore,
Lustra novis cumulare nostris.

Sic est; nec Ipsis munere carius
Est quidquam; — avaro dum sitis arida
Habere pacem copioso
Aere negat pretiosiozem.

Ast mitte longas rumpere ne moras,
Ut Musa tandem Te canat, Aedium
Annose Moecenas novarum
Praesidiumque, Decusque grande

Balassa ²⁾ nullum ponere qui modum
Gnarus benignae munificentiae
Constante flagras in supremum
Religionis amore Numen.

Quid Institui Magne Pater Pii
Márkus, ³⁾ iube, quid poscis Apollinem
Referre virtutum Tuarum,
Consiliumve, manumve largam?

Provinciae huius munere publico
Bis quinque lustris num meritissimum
Silebo Rábam? ⁴⁾ ipso Metello
Integritate celebriorem.

Amate Lector ⁵⁾ non sinit et Tua
Tacere Phoebus me data munera,
Latere nequicquam laboras
Eggregium decet enitere.

Plenis honorum digne decoribus
Bogdányi ⁶⁾ Nomen vota ferent Tuum
Ad astra nostrarum Scholarum
Ingenio et pietate Magnum.

---

¹⁾ Illustrissimus Comes Stephanus Zichy senior. — ²⁾ Rss. D. Adalbertus Balassa, C. E. V. Cantor et Canonicus. — ³⁾ Illustrissimus D. Ignatius Márkus, Consiliarius Aulicus. — ⁴⁾ Magnificus D. Balthasarus Rába, Consiliarius, a gestis continuos annos 50 in comitatu Magistratibus diversis clarus. — ⁵⁾ Rss. D. Alexander Kolossváry, Abbas, C. E. V. Lector et Canonicus. — ⁶⁾ Rss. D. Carolus Bogdányi, Abbas et Praepositus Tit. C. E. V. Canonicus, Archi-Diac. Cathedralis, Lycei Episcopalis Prodirector, et Synodalis Examinator.

Cui sacra linguae gratia gloriam
Dedit perennem Veszprimiis iugis,
Devote Laszkallner,¹⁾ nec istis
Crede Scholis morieris omnis.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Nestor sacrorum et dulcis amor Patrum,
Regi minister Marte perutilis
Csobrántz²⁾ perennat parte multa,
Si quid habent fidei Poëtae.

Sed quaeso Clio contrahe carbasa,
Hac laude dignos Urbis et incolas
Rerum potentes, dic profanos,
Atque toga Dominos celebres.

Felice nobis omine praetiste
Grosser Joannes³⁾ pervigil Ordinis
Praeses, paterno diligentes
Pectore perge levare curas.

Tu lecte sexto concilio Patrum
Rector⁴⁾ decori provide conditor
Templi, vide frugalitatis
Lucra Tuae diuturna felix.

Magister artis doctior Atticae
Philone⁵⁾ Czeglédy⁶⁾ impavida graves
Qui mente curas instituisti
Perpetuam tibi sume famam.

Laboriosi vos Calasantiae
Turmae Magistri⁷⁾ quinque reducite
Vobis catervam creditorum
Rursus in Omnipotentis Aedem.

---

¹⁾ Rss. D. Antonius Laszkallner, C. E. V. Canonicus Poenitentiarius, Archi-Diaconus Simighiensis, et Synodalis Examinator. — ²⁾ Rss. D. Franciscus Csobrántz, Sacerdos Jubilaris, C. E. V. Canonicus, Domus Emeritorum DD. Parochorum Praefectus, qui anno 1809. etiam munus Capellani Castrensis gessit. — ³⁾ A. R. P. Joannes Baptist. Grosser, Scholarum Piarum per Hungariam et Transylvaniam Praepositus Provincialis, Commembrum Universitatis, AA. LL. et Philosophiae Doctor. — ⁴⁾ R. P. Ignatius Horváth, Anno 1820 in Capitulo Provinciali electus, et abhinc itidem duobus Capitulis et tribus Consistoriis confirmatus Rector et Director Veszprimiensis. — ⁵⁾ Celeber Atheniensium Architectus. — ⁶⁾ Stephanus Czeglédy, e S. P. Domus Veszprimiensis Vice-Rector, praecipue intentus toto aedificationis tempore, utilissimam praestitit operam. — ⁷⁾ Aloysius Németh, Prof. I. Humanitatis, Joannes Bapt. Dezső Prof. 4. Gramm., Joannes Nep. Kontz Prof. 3. Gramm., Alexius Szajtler Prof. 2. Gramm.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Et Tu Sacerdos Magne ²⁵⁾ manum sacram
Extende, muris et benedic novis;
Diserte Praeco fac Veszerle ²⁶⁾
Verba Dei populo fideli:

Ut supplicantium ad vota Fidelium
Inclinet aures propitias Deus,
Et gratia foecundet omnes
Quos bene poenituisse cernet!!!

Cecinit

ALEXIUS DOBAY.

e S. P., II-ae Humanitatis Professor et Exhortator Gymnasii.

EMLEKKOSZORÚ
DICSÓSÉGESEN URALKODÓ
I. FERENCZ JÓZSEF
Ő CSÁSZÁRI S APOSTOLI KIRÁLYI FŐLSÉGE
ÉS
FŐLSÉGES NEJE
ERZSÉBET
LEGKEGYELMESEBB ASSZONYUNK
KORONÁZÁSI ÜNNEPÉLYÉRE
A KEGYES-TANÍTÓRENDTŐL
1867.

Király, ha népe nagy üdvére él,
Nagyobb a milliók nagy üdvinél.
NAGY IMRE.

Melyért epedtünk, hosszú szenvedésnek
Hordván keresztjét, vérző honfiak;
Melyért imául milliók fohászi
E szolgaföldről égbe szálltanak:
Üdvötsugárzón, nyájas-édes arczczal
A nagy, dicső nap ime fölviradt!
Áldott legyen, ki felhozá, ki védett
Bús szenvedőket a nagy éj alatt!

Éj volt sokáig . . . elszokott örömtől
A bús magyar, mint mély gyászban ki jár;
Epedt, borongott pusztuló hazáján,
Mint összeomlott fészken a madár:

¹⁾ Sua Excellentia Josephus Kopácsy, Episcopus Veszprimiensis. — ²⁾ A. R. D. Ignatius Veszerle SS. Theologiae Doctor, Theologiae Moralis, Pastoralis, Catecheticae, Methodicae et Pedagogiae Sublimioris Professor P. O.

S im, most örömköny árja forr szemében.
Kihalt reménye új életre kap;
Fény árad arczán, lelkén, szívvilágán . . .
Légy üdvözölt, óh régvárt drága nap!

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

És üdv Neked, Fölség! ki fölkenetvén
Fejedre tetted a szent koronát,
Mely jobb napokban tíz ország határit
Ragyogta fényes dicssugárral át;
Mely míg a szentek homlokát övedzé,
Boldog, dicső volt e szép Kánaán;
Mely déli napként tündökölt Lajosnak
S Hunyad fiának büszke homlokán.

Benned bizánk, mint égi küldetésben,
Ha felzokogtunk kinjaink között;
Jöttödre vártunk, mint nemtőre, sajkánk
Midőn vihar közt szirtbe ütközött;
Midőn bolyongtunk árvák, üldözöttek,
S nem volt atyáink földjén menhelyünk:
Lelkünkkel a hit szent karjára dőlvén,
Imádkozánk: hozz oltalmat nekünk.

És nem hiába olvadt imába
Lángján szívünknek a hit és remény:
Te megjelentél, és engesztelő fényt
Deríte jöttöd sorsunk éjjelén;
Te megjelentél, szóltál . . . és szavadra
Lecsillapult a kín, hullám, vihar,
S ki, mint a kőszál, nem bírt meghajolni:
Most meghajolva tisztel a magyar.

Oh, mert e lenni, e meghalni kész nép
Úgy csügg honán, mint üdvén, életén;
Eltűr nevében mindent, a mi kínzó,
Csak szent jogát ne sértse durva kény.
Akarja: álljon védpaizsul fölötte
Törvény, igazság és jog egyaránt;
Vagy veszszén el, ha veszni kell, s reá egy
Ország omoljon szemfedő gyanánt.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

S ez életünknel drágább kincseinkre
Koczkát vetett a bűnös cselszövény,
S álltunk kifosztva, tépetten, szegényül,
Mint megszedett fa árva völgy ölén ;
    Voltunk alázott népek közt utolsók,
Megvetve nézett a gög lelke ránk ;
S megkáromoltak, a kikért mi egykor
Nehéz napokban vérrel izzadánk.

Sötét, a sírok éjeként sötét volt,
És pusztá, árva a mi életünk ;
Csak honszerelmünk égő mécsse hintett
Világot, Isten volt még csak velünk.

    Míg vérrel ázott ősi telkeinken
Lakmározó had dült, dőzsölt, zsebelt :
Meztelen inség közt a gazda égre
Könyús szemekkel fonnyadt kart emelt.

De félre, fájó emlékek ! . . . dicső fény
Tör át a multon fekvő gyász ködön,
Im szent gyönyörré olvad föl sugárin,
Mely fölszivarog lelkünkéből, a köny !
    Feledjük a nagy pusztulást, a mély gyászt,
Mit súlyos évek árnya ránk vetett ;
Föltámad e nép hamvadó porából,
S ifjult erővel kezd új életet.

Az elveszett múlt, rég elhunyt apáknak
Dicsfénye, lángja újra visszatér,
És égni fog, mint Horeb csipkebokra,
Míg lesz szívünkben egy csöpp tiszta vér ;
    Hajónk, mely a sors zátonyán törötte
Feküdt sokáig, nyílt tengerre száll :
Már fenn az árbocz, rajta leng a zászló,
S ki azt kitüzte . . . Ő, a bölcs király.

Igen, Te fölkent atyja nemzetünknek !
Megadtad, a mit népünk üdve kért ;
Felhoztad a jog elhunyt napvilágát . . . .
Megáldjon Isten e jótettedért !

Oh nézz reánk most, e nagy ünnepélynek
Örömtüzénél halld, mely égbe száll,
Szent áradattal . . . millió ajakról . . .
Néped fohását: »éljen a király!«

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Nem pusztá hang ez a magyarnak ajkán . . .
Lábunk alatt a föld is érzi azt,
Rá tűzfolyamként forr a vér erünkben,
Agyat, velőt gyújt, könyeket fakaszt;
S e nagy, hatalmas érzés ihletében,
Mint a sugárral égő drága kő,
Föltünsz előttünk bájolón ragyogva,
Szébb napjaidal, boldogabb jövő!

Fölség! e nagy nap zálog a jövőre;
Magas reménnyel néz e hon feléd,
Kezedbe tette sorsát életével
E nép, mely így még nem volt a Tiéd.
Oh adj derűt a bánatos magyarnak,
Ki annyi hős vért onta e honért,
Hordott bilincset, bújdosott romok közt,
Tűrt kint, halált s még nem nyert pályabért!

Adj írt sebére, áldást életére . . . .
Teremts egy új kort, új hazát nekünk,
Hol vértanúkká a jog összetiprott
Oltárain már többé nem leszünk;
Tedd, hogy szívünkkel szíve elszakasztott
Testvéreinknek ismét egy legyen,
Egy célra törvén horvát, tót, román, szerb
A négy folyam közt fekvő téreken.

S ha lesz, — óhajtja szívünk, bár ne lenne —
Ha lesz, midőn Rád vészfelhő borúl,
S embert, világot vérbősz furiaja
A harcviszálynak megrohan vadúl:
Oh nézd meg akkor, nézd, ha majd előled
Minden reményszint balsors eltakar,
Vésszel, viharral mint tud szembeszállni . . .
Meghalni mint tud Érted, a magyar!

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

E nemzet az, mely e föld birtokáért
A hét vezérrel drága vért adott;
S világcsaták közt a kereszt tanáért
Általvirasztott több balszázadot;
Mely ösanyádnak ingó trónja mellett
Szentelt cherubként lángpallossal állt;
Mely védanyául Máriát köszönti
S apostolának mondja a királyt.

Fölség! e nemzet kér ma hódolattal:
Küzdő honának adj jobb éveket,
S e lelkesült nép, mely ma úgy magasztal,
Zeng tiszta ajkkal hálaéneket:
Hív lesz Tehozzád életben, halálban,
Mindent, mi eddig vérzé, elfeled,
S a nagy királyok tündöklő sorába
Örök betűlkel vési föl neved.

* * *

S Neked, ki a trón éke vagy királynénk,
Fölséges asszony, áldott népanya!
Honnan vegyünk színt, hangot, mely magasztos
Erényeidhez méltón szólana?
Te, égi nemtő! kit sujtott hazának
Áldásul Isten jó kedvében ád;
Fényáradása szellemkincseidnek
Szebben ragyog, mint gyémánt koronád.

Mely tiltva, nyomva csak sínlett, sanyargott,
Az ősi nyelv, e drága kincs nekünk:
Édes varázsszal zeng le ajkaidról,
Hogy a gyönyörtől sírunk, nevetünk.
Ne véld, ne véld, oh felséges királyné,
Hogy a magyar nép ilyet elfeled;
Aggott apákról hű fiakra szállván,
Megőrzi a hir szent emlékedet!

KALMÁR ENDRE,
kegyesrendi tanár.

A KIRÁLYI PÁR EZÜSTMENYEGZŐJÉRE.

(1879. ápr. 24.)

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből,
(Folyt.)

Mi hang vegyül az új tavasz legébe,
Mi ihleté a nyíló életet,
Minek viszhangja száll a messzeségbe,
Mi gyújt örömré aggot, gyermeket?
Felhőbe nyúló Kárpát büszke bérczén
És Adriánk rengő hullámiban —
Az örvendő honnak testvéri népén
Mi szent örömré ihletése van? . . .

A zajló mult ezer fájó sebével
Titokszerűn távol homályba vész;
Nem küzd nyugalmat izzó kételyével
Az édes honfi-gondtól terhes ész:
Egy eszme bája búvól milliókat,
Egy érzetet vall millió kebel
És annyi ajkon egy hang lesz a szózat —
Nagy ünnep van: egy nemzet ünnepel!

Egy nemzet, a magyar nép, mely a multon
Fájó, de édes emlékkal mereng,
És bölcs, hogy e dicső multból tanuljon,
A melynek hire századokra leng.
E mult oly dús a véres küzdelemben,
S örömben oly kevés nyomot hagyott,
Hogy a magyar nép annál lelkesebben
Köszönt egén minden jobb csillagot.

Egünkön most is ily csillag világol,
Rég várt örömré int a szép jelen;
A honfisziv reménye újra lángol:
Tán a jövő sem lesz örömtelen.
Mert jó király a honnak minden üdve,
S üdvért a nép csak a királyra néz;
Hol egymásért él nép, király — szeretve,
Ott hint a honra üdvöt égi kéz.

Nehéz seb volt, majd elviselhetetlen,
Mit a közelmult e hazán hagyott,
De ránk mosolygott Istenünk a mennyben
És küldé újra szebb, derült napot.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Oh a magyar, ha jobb időkre virrad,
Nem régi bajt oly szívesen felejt . . . . .
Dicső király, te boldogítani birtad
Az érted lángoló magyar kebelt !

Rég volt, hogy oly szent vonzalom köté le
A trónhoz egy egész nemzet szívét ;
Rég volt király, ki népeért ugy éle,
Hogy népe üdvén lelje mindenét :
Magyar szívben magasztosúl az érzet,
S buzgó fohásza Istenéhe' száll —
Nem ronthat ott a honra az enyészet,
Hol népe szívét bírja a király.

S mi nemzeteknek — századoknak álma,
E népnek az most édes öntudat,
A hódolat buzgó öröme válva
A trónra büszke érzettel mutat :
Ott látja szende angyalát az égnek
Szent frigyben, osztva égi vigaszát . . .
Királynénk, te szived nyújtád e népnek
S nyeréd szívével együtt e hazát ! —

Ily frigyét Isten alkot szent egében
S jutalmúl csak kegyelt népének ad,
Mely annyi vész közt, bizva ős erényben,
Dicsőn kivívni tudta létjogát.
Negyedszázadja most, hogy frigyre lépett
A lelki nagyság s angyal-érzelem
S két géniuszként boldogítva népet,
Üdvöt sugárza szét e nemzeten. —

Népek — s ti millióknak fejedelmi
Jertek, nézzétek a magyar királyt,
Nézzétek őt, midőn népét ölelni
Siet, örömben-vészben egyaránt ;
S nézzétek eszményét a népóhajnak,
Kit minden honfi lelkesedve lát,
Ki fénye, büszkesége a magyarnak :
Nézzétek e honnak védangyalát ;

Nézzétek lelkesülni ezt a népet,
Midőn királya nagy nászünnepe
Szívvel-lélekkel egy imába mélyed,
S öröm csilláma rezzen át szemén,
Nézzétek — és a drága honnak élni,
Szeretni azt — ne szünjék vágyatok :
Fellelkesülten szebb időt remélni
Ez ünnepen tölünk tanuljatok !

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

PINTÉR KÁLMÁN,
kegyesrendi tanár.

KARÁCSONYÉJ.

Az éj sötét palástja földre szállt,
S a véghetetlen csendben hallgatom
Évszázadoknak szellemzsibáját.
Elöttem a könyv. Föltárt lapjain
Vigyorgó daemonokként kis betük
Gúnyolva hirdetik a törpe ember
Eget ostromló titán-harczait.
Fáradt fejem, mint szirtre sűrű fölleg,
Eszmék súlyától nyomva leborúl . . .
— De ah ! — a tudvágy héjakörmeit
Érzem, miként rázzák föl lelkemet,
S az mint bilincsre vert rab, újra s újra
Kutat az összefolyt sorok között :
Hol az igazság dús aranyere?
— Oh, mitsem tudni sokkal boldogítóbb,
Mint tudni azt, hogy mitsem tudhatunk !
Prometheus-kin, soha nem szünő.

Tovább-tovább ! — mindegyre csak tovább !
Fordítom a könyv néma lapjait,
S mirjád parányok áthatlan körében,
Nehéz lélekezettel lesem, miként
Foly össze és szakad ki újra
E ködtengerből ember és világ ? —
Miként gyurják az őstasyagból a
Barátság és gyűlölség, kezdet óta
Egymást üldözve, mindazt, a mi van ?
Majd a határtalannak mérhetetlen
Gyors forgásától megragadva, röpköd

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Lelkem leendő csillagok között,
Mig szárnyszegett madárként hull alá
A Nirvána *) csöndes, nyugott ölébe...
Mily jól esik e régvárt nyugalom!
— Lehet-e cél jobb, mint midőn a lélek
Az istenségben szétoszolva, nem
Érezheti mi a bú és öröm,
Küzdés, barátság, bosszú, szerelem? —
Midőn a lélek megkövül, elfásul,
S élő testben nem tudja már, hogy él?...

Mi zaj riaszt nyugtomból újra fel?
Az égdörgésnek tompa morajával
Kísérve sphaerák halk zenéje által,
A csillagok királya közelít;
S az égre büszke daczczal néző embert,
Mint hitvány barmot a Számum szelétől,
Arczára hullva, porban látom itt,
S elláz a tűzisten dicshymnusa...

Hol hát az ember, a ki átöelve
A mindenséget, érti titkait,
S felolvadottan e harmoniában
Hirdetheti a boldogság tanát,
Oktatva az örök igazra, jóra? —
Szemem fürkészve pillant szertesztét,
Keresni a lángihletű prófétát,
S úgy érzem, mintha milliók szive
Egy szivbe olvadt volna, az enyémbe;
És mintha millióknak szenvedése,
Reménye, vágya ott összpontosúlva,
Szétvetni szándékoznék mellkasom:
Jajszó tör fel vonagló ajkaimról:
»Egy fénysugárt! — megörjít e homály!«

Évszázadok vonulnak át előttem,
Zord századok sötétlő árnyai,
S az istenarczra megteremtett embert,
Kétségbeesve, önmagát emésztve,
Látom leélni kinos napjait . . . . .

---

*) A hinduk menyországa.

Emitt egy tántorgó alak közelg,
Az égre szögzött lángtalan szemekkel;
Márványlap arcza, szive megkövült,
S a hindu földre hullva borzalommal,
Örvend, ha szent braminja köntösét
Érintheti, s ez boldog lenni vágy!
— Amott hullámverdeste szigeten,
Vad indiánok lejtik tánczukat,
Szüzet áldozva bálvány-isteneknek,
S ők boldogok! — Emitt a szüzerény
Közös koncza a bujáknak s ménes a
Család. — S tekintsd e dölyfös büszke népet,
Mely választottnak mondva önmagát,
Kedves dolgot vél tenni Istenének,
Ha embertársát gögösen lenézi,
Lenézi, mert nincs véle egy hiten! —
— Az isteneszmét sárban megtiporva,
Kéjhölgyet istenít meg a tömeg,
S újongva rázza piszkos fővegét, —
Majd arczúl ütve hátrál a szemérem
Vásárra hordott női báj előtt . . .
Oh látva mindezt, sirnék s nem tudok! —
Kiáltanék s nem jő ajkamra szó!
Szivem megáll . . kihül . . . halott vagyok . . .

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Fekszem zordon sötétben egyedül . . .
Sirboltom az idő s földél gyanánt
Rá századok rétege súlyosúl.
A föld szívének hallom dobbanását,
S egy dobbanásban milló panaszt.
Oh mennyi átok, mennyi jaj vegyül
Felülről e panaszhangok közé!
Tiprott erény boszút esdő imája,
Rabszolga népek kinnyögései,
Az üldözött jog bús lánczcsörgetése,
Népirtó harcok fegyvercsattogása,
Hazúg próféták csábító igéi,
S prédát nyert sátán ajkán a kacaj . . . .

Egyszerre hah! mily üdvrivalgás, mintha
Elnémult volna minden szenvedés!

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

»Hosanna! Üdv neked nagy Messiás!
Hosanna néked, Izráel királya!«
Sírom felett rivalgó néptömeg
Dübörg tova, — majd újra csend leszen,
S az árulásnak suttogó szavát
Borzadva hallom sírom mélyiben!
És nemsokára vérszomjas hadak
Ordító hangja zúg le börtönömbbe:
»Feszítsd! — feszítsd meg őt!«

Hideg veriték üt ki homlokomra . . . .
De most egy szó, mint menydörgés szava,
Bejárja a mindenség téreit,
S a mérhetetlen vak ürből szájszorozva
Kiált a viszhang: »Bevégeztetett!«
Felhőkbe rejti fényarczát a nap,
Utját tévesztve fut az üstökös,
A föld szívében megremeg s a sírok
Föltárt öléből százezer hallottak
Új létre kelve futnak szertesét . . .
Velem szemközt — oh szörnyű látni is!
Véres kereszt a véres Golgothán! . . .
. . . Fölébredek . . .
. . . Oh zúgjak harangok,
Világ váltságát büszkén hirdetők!
Éjfél ütött — Karácsony napja van . . .
»Hosanna! üdv neked nagy Messiás!«

P. TÓTH KÁLMÁN,
kegyesrendi tanár.

ÚJ ÉVRE.

Szeretnék rólad újat dallni,
Mert újnak hínak tégedet;
Pedig egész valód csak talmi
S mi újat sem hozol veled.
Hogy is lehetne új a földön,
Minek eleje, vége nincs.
Neked csak a brit sziv örüljön,
Kinél az idő drága kincs!

Pedig megértem szárnycsapásod,
Mely egyesít jövőt, jelent;
Tudom, kedved halálba' látod
S lehed új életet teremt!
Csodálom, hogy még meg nem úntad
A síri csendet, bölcsőneszt,
Hogy régtől fogva minden útd
Rózsát tapos, tövist növeszt!

Szemelvényak
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Vagy tán gyönyört e változásban
Talál csak gúnyos szellemed,
S örülsz, hogy ott, hol fényhatás van,
Az árny is foglal el helyet?
Hogy érje nap, derű borúra
A szivbe', mint kívül hasad;
Hogy béke jő a háborúra.
A mely megeszi a vasat?

Az ifju vágya: gyors mulásod;
Az öregé: lassan haladj!
A bölcs előtt multad felásod,
A tanulónak réme vagy.
Szárnyad, bár halkán, egyre lebben,
Meg nem áll soha, soha;
Meg nem pihen a fürgetegben
S a napsugáron száll tova.

Szemedbe nézni fél a szép hölgy,
Hogy megveri szemöldököd,
Előtted bókol a babér, tölgy,
Mely ott virul a hős fölött.
Mert érzi jól, hogy egy fuvásra
A báj, a hír a porba hull,
S a kicsinek, a nagynak átka
Elveszni irgalmatlanul!

És mégis hány sziv várja jötted
Remegve bú s öröm között?!
S ellátod friss reménnyel őket,
Kiket a végzet üldözött.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanárok
műveiből.
(Folyt.)

Pédig reményed egy sugár csak,
Mely el nem ősztat semmi árnyt,
S ki rábizá magát, ah annak
Kevésbé használ, mintsem árt.

Megállj idő, te vézna koldús,
Hadd rázzam meg szakálladat,
Batyúdba', mely foltokban oly dús,
Mi van, gyönyör vagy kárhozat?
A régi tör van-e kezedbe'
Mely milliókon ejt sebet,
Míg másik kézzel enyelegve
A régiket hegesztgeted?

Ne rejtegesd a tarisznyádat,
Jövönk, a melybe zárva van.
Tudom, nagyon, mire virradhat
A boldog és boldogtalan.
Szakállad bár s hajad megöszült,
Jól ismerem a képedet;
Mikép e verset, téged úgy szűlt
Újjá a játszi képzelet.

Nem látok rajtad semmi újat,
Megérezem a dohos szagot,
Melyet terjeszt köpönyeg-ujjad
Alól mohos ajándékok.
Köpenyeged is viska, rajta
A szám csak egybe' változott;
Patvar hiszi, hogy újabb-fajta
Vagy és nem a kifoltozott!

KÖRÖSI ALBIN,
kegyesrendi tanár.

MAGÁNYBAN.

Csendes est van. Itt a völgyben
Járok elmerengve;
A telt hold sápadt világa
Rásüt ösvényemre.

Mint sötét falak merednek
Ég felé a dombok,
S én a blüvös, elzárt körben
Egymagam bolyongok.

Némaság honol köröttem,
Még egy ág se' lebben,
S a titokzatos nyugalmat
Átérezem szívemben.

Mult, jelen, jövő egyképen
Mintha eltűnt volna ;
Mintha álomban pihennék
Semmit sem gondolva.

Mintha elszakadtam volna
A világtól végkép ;
Nyugvó lelkem minden gondot
És bilincset széttép.

Nem remélek, nem vágyódom,
Nem fáj, nem bánt semmi ;
Oh mi könnyű volna most itt
Végkép elpihenni.

Szemelvények
a veszprémi
kegyesrendi
tanházak
műveiből.
(Folyt.)

SÁFRÁNY KÁROLY.
kegyesrendi tanár.

IX.

A FÖGYMNASIUM SEGÉLYZŐ-EGYLETE.

Segélyző-egyletünk csak hosszas túlrés s kitartó munka után jutott arra a magaslatra, a melyen jelenleg áll.

»Szegények mindig lesznek veletek!« Az Üdvözítőnek ez a mondása közel kétezer éve kopogtat a tehetősebbek ajtaján s iparkodik a jó emberek szívét a szegények gyámolítására megnyerni.

Az emberség szívét — naponkint tapasztaljuk — áthatotta a fontos nyilatkozat. A szegényekkel teremnek a jötevők is, a mint a nyomorral a könyörület, a fájdalommal az öröm.

Az emberszeretetből jutott szegény ifjainknak is! Évi följegyzéseink arról tanúskodnak, hogy mindig akadtak nemes gondolkodású emberek, a kik magukhoz ölelték a szegény ifjúságot s nem engedték azt, hogy a nyomor leszorítsa azt arról a pályáról, a melyen törekvése által boldogságot, a haza pedig dicsőséget nyerhet!

A
segély-egylet
első jötevői.

Évi értesítőink azt igazolják, hogy a segélyző-egylet létesítésére irányzott törekvések a 70-es évek elejére esnek. Ha a siker nem volt teljes: nem az intéző-körökön múlt, mert bizonyára nehéz volt ott másoknak segítséget nyújtani, a hol maga az intézet, annak szer- és könyvtárai is segélyre szorultak. — Ily körülmények között igazgatóságunk egyesek jó szívére utalt, a kik között hálattelt szívvel említjük fel a veszprémi Káptalan mindig jótékony tagjait s ezek között Forintos István kanonokot, a ki az 1875—6. tanévben hat szegény tanulónak 350 forintot, az 1876—7. tanévben pedig néhány szegény tanulónak 300 forintnyi kézi segélyt adott. Ugyanily összeggel gyámolította a boldogemlékű férfiú az 1877—78. tanév egy-két szegény tanulóját is akkor, a midőn a szegény ifjak istápolására a veszprémi jótékony nőegylet is sorompóba lépett.

A jó mag el volt hintve, csak gondozni kellett. A »Veszprémi Közlöny« III. évfolyamának 1877. évi május 6-án kiadott 18-ik számában vetetett meg azon nemes eszmének alapja, hogy tanintézetünk tökét gyűjtve, rendes, alapszabályokkal megerősített egyesületté alakuljon, szűkebb anyagi viszonyok között élő, talán a megélhetés s a pálya-végzés gondjával küzdő tanuló-ifjaink gyámolítására.

A megpendített eszme rövid idő alatt visszhangra talált. »Philaletes« cikkkiró megleghangú szavaira Kissovics József kanonok 200 forintot küldött Léway Imre igazgatóhoz a következő, fenkölt gondolkodásról tanúszkodó sorok kíséretében, a melyek ugyancsak a nevezett lap 35. számában jelentek meg:

Philaletes
cikke és
Kissovics
levele.

»T. Szerkesztő Úr! Május elején történt ez évben, a midőn a »Veszprém« című lapnak Philaletes nevű munkatársa azon óhajnak adott kifejezést: bár sok szép eszme meg ne halna, mielőtt alig kezdett élni és bár sok hasznos terv dugába ne dőlne, mielőtt megvalósult. Minthogy az akkor eltitkolt házi gazda, ki egy eszmét megpendíte, csakugyan én voltam, súlyosan nehezült lelkemre a vád, hogy annak valósításához, mint kezdeményező tetteleg mindeddig nem járultam. Parányi ugyan az áldozat, melynek hozására vállalkoztam, de tekintve azt, hogy minden nagy dolognak csekély a kezdete, hogy a miért én lelkesültem, a szegény tanulók segélyezése t. i. csak idővel és többek hozzájárulása által eszközölhető — mint olyan, ki ma Isten kegyelméből boldogabb helyzetben vagyok, de a szegény diákok sorsában egykor én is osztozkodtam: az általam megígért 200 frtot szerencsés vagyok ezennel Főt. úrnak rendelkezése alá bocsájtani bizalmas szeretettel kérvén annak gyümölcsöztetése és legjobb belátása szerint a nevezett célra fordítása végett.

Azt mondja a szentírás: hogy »a szeretet találékony.« T. Szerkesztő úrnak és t. tanártársainak találékony ügyszeretete fog arról gondoskodni, hogy e szép eszme közöttünk is, más eszközök, péld. az ifjúság által többször rendezendő, ének- és szavalati ünnepélyek és mulatságos alkalmak felhasználása mellett is éljen, — miután ezek a helybeli tiszt. közönség által oly szives készséggel szoktak felkaroltatni; kívánom, hogy a parányi kezdet mielőbb óhajtott virágzásnak örvendjen.«

Ez volt a deáksegélyző egylet kezdete, mely összeg 1877-től 1890-ig 1980 frt s 30 kr-ra szaporodott fel.

Kegyeletünkből folyó dolgot művelünk, a midőn az első adakozók neveit ide iktatjuk:

Kissovics József kanonok 200 frt, Devics József kanonok, az intézet legnagyobb jötevője 600 frt, Forintos István kanonok 50 frt, Szabó György kanonok 150 frt, Vogronics Antal kanonok 100 frt, Mosonyi Ruttner Sándor, a gymn. bizottság elnöke 135 frt, Stancel Károly-féle alap 100

Az első
adakozók.

frt, Kopácsy József 50 frt, Krausz József könyvkereskedő 20 frt 32 kr., Szanyi Ferencz plébános 10 frt, összesen 1415 frt 32 kr., a mely összeghez még az előző években tartott hangversenyek tiszta jövedelme járult és a fel nem használt kamatok csatoltattak.

Az 1890. év márczius 16-a emlékezetes fordulópontot képez a segélyegylet történetében. A magas Ministerium 6905. sz. alatt megerősítette az intézet igazgatója által a június 14-én, 15. sz. alatt fölterjesztett alapszabályokat, mire az egylet megkezdhetette áldásos működését.

Miután a védnökséget Hornig Károly br. megyés püspök volt kegyes elvállalni, megindult a gyűjtés, a midőn intézetünk igazgatósága a következő felhívással fordult ősvárosunknak s vidékének áldozatkészségéhez:

AZ IFJÚSÁG BARÁTAIHOZ!

Felhívás a közönséghez.

A veszprémi róm. kath. főgymnasium segélyző-egyesülete, miután alapszabályait a magas belügyminiszterium záradékkal ellátta, a jövő tanévben tényleg megkezdni működését.

Hogy ezen egyesület magasztos célját: a szegény, de törekvő s jó magaviseletű ifjak segélyezését, vallaskülömbőség nélkül — elérhesse: azon ősváros és vidéke mindig dicséretes áldozatkészségéhez kell folyamodnunk, a mely intézetét, a kegyes-tanítórend hozzájárulásával, saját erejéből, saját filléreiből emelte.

Nem ismeretlenek a nemesszívű emberbarátok előtt azon mostoha viszonyok, a melyekben városunk- és vidékének ipara és gazdasága sinlődik. Csekély iparunk nagyon is küzdök a megélhetés nehézségeivel, gazdáink összes reményeit pedig tönkretette az egész Dunántúlon átvonuló csapás.

A szükségnek akarunk kezet nyújtani; a szegény szülők terhein akarunk könnyíteni; azt óhajtánánk elérni, hogy a haza reményei közül megtartsuk az iskolának mindazokat, a kik annak valaha díszére válhatnak!

Virágzóvá, nagygyá a segélyző-egyesület csak kegyes alapítványok s adományok által lehet!

A szegény ifjak nevében s érdekében emeljük fel kérő szavunkat és hívjuk fel adakozásra az ifjúság barátait!

Az egyesület alapító-tagjává lesz az, a ki az egyesület céljaira egyszersmindenkorra 30 frtot adományoz. Azon alapító-tagnak, a ki 200 frtnyi alapítványt tesz, joga van minden iskolai évre egy jó magaviseletű s szorgalmas tanulót kijelölni arra, hogy alapítványának kamataival segélyeztessék.

Az egyesület rendes tagjai lehetnek mindazok, a kik három frtot adnak az intézet pénztárába.

Pártoló tag az, a ki az egyesület pénztárába, minden további kötelezettség nélkül évenként egy forintot fizet.

Az egyesület fölsegélyezésére szánt bármily kis összeg a legnagyobb köszönettel és hálával fogadtatik s úgy az évi jelentésekben, mint a hírlapokban nyugtáztatik.

A kegyes adományok a veszprémi róm. kath. főgymnasium igazgatóságához intézendők, vagy az ivtartók kezéhez szolgáltatandók.

A veszprémi főgymnasium igazgatósága.

Alig nyíltak meg az 1890—91. tanévre az intézet kapui, már is felvette az egyesület a fonalat s fokozott buzgalommal látott ügyeinek előbbreviteléhez az által, hogy szeptember 12-én kibocsátotta a gyűjtő-iveket, a mely alkalommal egyúttal az alapszabályok 13. pontja által adott jog értelmében, saját kebeléből Szegess Mihály tanárt választotta meg elnökké.

A
segély-egylet
1890—1894.

A nagy közönség, a melynek szívéhez szólottunk, a legvérmesebb reményt is fölülmuló szeretettel karolta fel az intézetnek ezen évetően sürgős belügyét s tetemesen növelte az alapot, a melynek kamataiból már rendszeresebb s nagyobb mérvű segélyezést nyujthatott.

Most már az egyesület végleg megalakulhatott:

Az 1891. évi január 25-én tartott gyűlésen, az alakuló és első választó-ülésem, városunk több kitűnőségének jelenlétében adta tudtúl a főgymnasium igazgatója — a ki az alapszabályok értelmében az egyesületnek is igazgatója — azon örvendetes eseményt, hogy az egyesület az ifjúság barátainak aldozatkészsége folytán életképes.

Már most nem volt egyéb hátra, mint hogy a segélyező-egyesület tisztikara megválasszassék s hogy tényleg megkezdje működését. Az igazgatón s egyesületnek már meglevő elnökén kívül egyhangúlag megválassztattak: alelnöknek: Laczkó Dezső, főgymn. tanár; pénztárosnak: Nyilassy Károly, főgymn. tanár s könyvtárosnak: Tölcséry Ferencz főgymn. tanár. A tisztikart a tanuló-ifjúságból választott két jegyző s a könyvtáros két segédje egészítette ki.

Tiszteleti tagokká lettek: Devics József apátkanonok, Léway Imre, budapesti főgymn. igazgató, M. Ruttner Sándor gymn. bizottsági elnök, Szabó György apátkanonok, Vogronics Antal apátkanonok.

Az 1890—91. év választmányi tagjai: Bohuniczky Ödön, járásbíró; Fejérváry József, apátkanonok; Jánosy Sándor dr. ügyvéd, Köves János törv. bíró; Ley József papn. aligazgató; Perényi Antal, Dávid-int. igazgató; Péller Pál, papnöveldei lelkiatya.

Az 1890—91. tanév végéig a kibocsátott gyűjtő-ivek alá 26 alapító-, 69 rendes s 37 pártoló tag iratkozott; adományokban 39 frt 10 kr folyt be.

Az 1891—92. évben az egyesület három gyűlést tartott és pedig; okt. 18-án, december 6-án és jún. 12-én, részint a választmány kiegészítése, részint a segélyezések mikéntje ügyében. A tanév végén 32 alapító- s 86 rendes tagja volt az egyesületnek, a pártoló tagok száma 17 volt. Adományokban begyűlt 71 forint s 6 darab arany. A választmányi tagok között annyiban történt változás, a mennyiben a Kalocsára törv. elnökké előléptetett Bohuniczky Ödön járásbíró helyébe Szabó Imre orsz. képviselő választatott, a nyolczadik választmányi tagsággal pedig dr. Óváry Ferenczet tisztelte meg a közbizalom.

Az 1892—3 tanévben 3 rendes taggal gyarapodott az egyesület; a pártoló tagok száma 23; a begyűlt adományok összege 17 frt s 80 kr. — A választmányban a tapolczai plébánossá kinevezett Ley József helyébe Nagy Iván gazd. egy. igazgató lépett.

Az 1893—4. tanévben a tagok száma egy alapító-taggal növekedett. Pártoló tag egy volt s 33 frt 20 kr. adomány gyűjtetett. — A mura-kereszturi apáti méltóságra kinevezett Péller Antal helyébe választmányi tag dr. Cholnoky Ferencz orvostudor, kórházi főorvos lett.

A segélyző-egylet vagyona az 1893—94. tanév végén 6204 frt 90 kr.

Védnök és tagok.

A segélyző-egylet védnöke:

Hornig Károly báró, veszprémi püspök.

Alapító tagok:

Bauer József, plebános, Városlőd.

Csolnoky Ferencz, dr., kórházi főorvos, Veszprém.

Devics József, apátkanonok, Veszprém.

Fejérváry József, apátkanonok, Veszprém.

5 Főgymnasiumi tanári kar, Veszprém.

Jánosi Sándor dr., ügyvéd, Veszprém.

Kemenes Ferencz, apátkanonok, Veszprém.

Kopáchy Árpád, országgy. képviselő, Veszprém.

Ley József, plebános, Tapolcza.

10 Léway Imre, a kegyes-tanítórend főnöke, Budapest.

Magyar János, prépost-kanonok, Veszprém.

Nagy Iván, gazd. egyesületi igazgató, Veszprém.

Nemzeti kaszinó, Veszprém.

Óváry Ferencz dr., országgy. képviselő.

15 Palotay Ferencz dr., apátkanonok, Veszprém.

Perényi Antal, Dávid-int. igazgató, Veszprém.

Péller Pál, apát, Murakeresztur.

Pribék István, folsz. püspök, Veszprém.

Rédey Gyula, dr., kanonok-plebános, Veszprém.

20 Szabó György, apátkanonok, Veszprém.

- Szabó Imre, országgy. képviselő, Veszprém.
 Szabó János, VIII. oszt. tanuló, Veszprém.
 Szalay Mihály, kanonok, Veszprém.
 Takarékpénztár, Veszprém.
- 25 Takács József, főgymn. igazgató, Veszprém.
 Tallián Lázár, czimz. püspök, Veszprém.
 Veszprémmegye nemesi fölkelő alapja.
 Vogronics Antal, apátkanonok, Veszprém.
 Vurglich Ágoston, prépost, Felső-Örs.
- 30 Az 1891. jun. havában érettségét tett tanulók, Veszprém.
 » 1892. » » » » »
 » 1893. » » » » »
 » 1894. » » » » »

R e n d e s t a g o k :

- Ambrus Elek, postafőnök, Veszprém.
 Bánfi József, plebános, Ádánd.
 Benacsek Béla, alap. hiv., Veszprém.
 Benkő István, városi tanácsos, Veszprém.
- 5 Bohuniczky Ödön, törv. elnök, Kalocsa.
 Cseresnyés Nándor, nagybirtokos, Veszprém.
 Fáró Ede, városi pénztárnok, Veszprém.
 Id. Fehér Sándor, csapó, Veszprém.
 Fejér István, nyilvántartó, Veszprém.
- 10 Ferenczy Károly, gyógyszerész, Veszprém.
 Gergely János, karkáplán, Veszprém.
 Havas Lajos, vár. pénztári ellenőr, Veszprém.
 Havlicsek Ferencz, püsp. tiszt, Veszprém.
 Hegedűs János, vár. közgyám, Veszprém.
- 15 Hets Ferencz, takarékp. pénztáros, Veszpr.
 Horváth Pál, gyógyszerész, Veszprém.
 Jánosi Sándorné, Veszprém.
 Jánosi Ágoston, apátkanonok, Veszprém.
 Kecskeméthy Teréz, Veszprém.
- 25 Kemény Pál dr., országgy. képviselő, Zircz.
 Kenessey Pongrácz, m. ügyész, Veszprém.
 Kerényi Károly m. főorvos, Veszprém.
 Kompolthy Tivadar, szerkesztő, Veszprém.
 Kovács Ignác, vár. aljegyző, Veszprém.
- 25 Köves János, törv. bíró, Veszprém.
 Kubai Húbert, kávé, Veszprém.
 Kukorelly Ferencz, törv. bíró, Veszprém.

A tagok.
 (Folyt.)

A tagok.
(Folyt.)

- Laky Kristóf dr., törvsz. elnök, Szombathely.
Marinczer Antal, aljárásbíró, Veszprém.
30 Molnár Dénes, papn. tanár, Veszprém.
Meszes Polykarp, szt. Ferenczrendi áldozár, Veszprém.
Mórocza Kálmán, járásbíró, Veszprém.
Orbán Pál, Veszprém,
Plihál Dezső, irodaigazgató, Győr.
35 Pillitz Benő dr., orvostudor, Veszprém.
Pozsgay Miklós, molnár, Veszprém.
Rák Endre, káplán, Felső-Iszkáz.
Rosos Ödön püsp. számtartó, Veszprém.
Sárffy Elek, törvsz. aljegyző, Veszprém.
40 Sebestyén István, székesegyh. énekes, Veszprém.
Sermán Antal, karkáplán, Veszprém.
Simon György, szentszéki jegyző, Veszprém.
Sólyomi István, törv. jegyző, Veszprém.
Scherer István, sekrestye-igazgató, Veszprém.
45 Schreiner János, kápt. számtartó, Veszprém.
Szabó Mátyás, kegyesrendi áld. pap, Veszprém.
Szkładányi József, plebános, Palaznak.
Tamaskó Antal, szt. Fer.-rendi házfőnök, Veszprém.
Torma István, alapítványi könyvelő, Veszprém.
50 Tóttóssy Imre, papn. felügyelő, Veszprém.
Velledics Mihály, molnár, Veszprém.
»Veszprémi Közlöny«, Veszprém.
53 Veisz Elek, nagykereskedő, Veszprém.

A főgymnasium tanulói közül:

Bertalanffy Imre.	Kenessey Miklós.	Péller Antal.
Bobics Károly.	Kenessey Pongrácz.	25 Rosos Károly.
Bobics Tivadar.	Komjáthy László.	Ruttner Jenő.
Bonenstingl Ferencz.	15 Kopáchy József.	Stengl János.
5 Czifrák János.	Könczöl József.	Stoll Ferencz.
Galamb Géza.	Köves Emil.	Suly Zoltán.
Gergő Imre.	Löwy Ödön.	30 Szabó Andor.
Gyapay Dénes.	Margalit Jenő.	Szász Ferencz.
Holtzspach Elemér.	20 Marton Imre.	Tóth Béla.
10 Jánosi József.	Mild Károly.	Várady Lipót.
Jenőfy Ferencz.	Mórocza Pál.	34 Véghely Dezső.
	Pap Ferencz.	

X.

AJÁNDÉKOK, ADOMÁNYOK.

A mikor Isten az önmunkásságra utalt embert a földre helyezte, ezt a parancsot adta: »Törekedjél magasra, de törekvéseidnek a szeretet adjon irányt. Ha a kötelék közted s az emberiség között kettészakad: akkor végtelen űrben lebegsz, vigasz és nyugalom nélkül. Az ég azt mondja: nem vagy az enyém, mert eszed nem ér fel hozzám, — a föld pedig így kiált fel: nem ismerlek, mert nincs szived gyermekeim számára.« (Mahlmann). Ajándékok,
adományok.

A mióta a Golgothát széppé tették a keresztről szétáradó sugarak: mindig magasra törekszünk. Felemelkedünk a jótékonyság szárnyain az örök Szeretet forrásához s ha abból eleget meritettünk, leszállunk embertársaink közé, hogy balzsamos vizével a szerencsétleneket megittassuk.

E forrásból legtöbbit merített s merít Krisztus egyháza, a melynek »egyedül vannak törvényei az emberiség szükségére, vigasztalásai minden fájdalmára, leczkéi a szerencse minden változásaira.« (Thiers).

Egyik kiváló példa erre a sok-ezer közül a veszprémi gymnasium, a melynek történetében azt láthattuk, hogy annak alapját az egyház felkent papjai vetették meg, azok fejlesztették tovább s a midőn egy, századokra szóló mű bevégezéséről volt szó, a szent Titok kiszolgáltatói voltak a legelsőek az áldozatkészségben. — Fűzzük a gymnasium történetében említett nevekhez azokét is, a kik 1863 óta, a mely évben az értesítők e tekintetben először tesznek feljegyzéseket, az intézet beléletében előforduló jótékonysági tényezőket hathatós pártfogásukkal elősegítették. Ez években a következő neveket olvassuk: Beck Alajos, Fehérváry József, Forintos István, Gyarmathy János, Hornig Károly br. püspök, Kissovics József, Kemenes Ferencz, Kovács Zsigmond püspök, Külley János, Márkl Ignác, Palotay Ferencz, Pribék István, Ranolder János püspök, Stanczel Ferencz (nyug. egyetemi tanár), Szabó György, Szanyi Ferencz, Tarányi Ferencz, Vogronics Antal.

Nem tudunk szavakat találni azon atyai gondosság ecsetelésére sem, a melyet sokan, a legrégebb időktől kezdve a mai napig a nélkülözéssel küzdő szegény tanulók iránt tanúsítottak. Bár ezek nevei az örök élet könyvében fel vannak jegyezve, mégis, hogy a haza reményei emlékezetökbe véssék, itt is elszámoljuk: Fejérváry József, Hajoss József, Jánosi Ágoston, Kemenes Ferencz, Koronczy László, Magyar János, Márkl Ignác, Palotay Ferencz, Pribék István, Rédey Gyula, Szalay Mihály, Szmodics József, Tallián Lázár, Vogronics Antal, a kegyesrendiek, az Irgalmas nővérek, a Szt. Ferencziek stb. »A szavak árjait az elme szüli, a szív szózatja egyszerű« (Kisfaludi): a Gondviselés áldja meg a szegény ifjak gyámolítóit!

Egyházi férfaink mellett ott voltak mindig hitbuzgó világi katolikusaink is, a kik főképen 1868 óta, mint a r. k. iskolaszék s a gymnasiumi bizottság tagjai s általában mint az intézet jóakarói, mindig édesnek tartották azt a fáradságot, a melyet a gymnasium ügyében tettek.*)

Legyen az isteni kegyelem az élőkkel, virraszson a hála angyala az elköltözöttek porai felett!

Devics József
jótékonyága.

Utoljára hagytuk szándékosan az ifjúság legnagyobb jóltevőjének: Devics József apátkanonoknak nevét, a ki meg fogja az nekünk engedni, hogy, miután a jövő nemzedéknek is szívébe akarjuk vézni Pellico Silvionak eme szavait: »A háladatosság lelke az egélynek, a gyermeki szeretetnek, szeretetünknek azok iránt, kik minket szeretnek«, — jótékonyágával bővebben foglalkozzunk.

Mi e helyen hódolatunkat kívánjuk kifejezni az ifjúságról atyailag gondoskodó apát-kanonok iránt, mert ő is azon »bensőségteljes-természetek« közé tartozik, a kik »minden órában, minden pillanatban valami boldogságot szeretnének teremteni, valami magasztos eszmét óhajtanának megvalósítani«.

Szóljanak az adatok!

Devics József apátkanonok adományai 1879—1895.

1879—80. A segélyegyleti alaptőke gyarapítására	100 frt.
1881—82. A segélyegyleti alaptőke gyarapítására	. 100 »
1882—83. Szegény tanulók felsegélyésére	164 »
1885—86. A segélyegyleti alaptőke gyarapítására	. 50 »
Szegény tanulók felsegélyésére	50 »

*) Értésítünk itt a következő neveket tartották fel az utókorok: Farkas Ferencz, Kerényi Károly dr., Kopáchy József, Óváry Ferencz dr., Rainprecht Antal, Ruttner Sándor, Szabó Imre, Velledits Mihály, a veszprémi takarékpénztár; — ezeken kívül a veszprémi nőegylet, veszprémi vacsorapárt (1870), majd a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a ki a Fekésházy-alapból s Szabó Ferencz eleméri plébános, a ki saját kiadványaiból sok szép könyvet juttatott az intézetnek s az ifjúságnak s végezetül Vég hely Dezső, a ki a segélyző egyesület érdekében oly sokat tett.

1886—87.	A segélyegyleti alaptőke gyarapítására	50	frt
1887—88.	» » » »	150	»
	Jutalmazásra 20 drb. arany	110	»
1888—89.	» 80 » »	451	»
	Szegény tanulók felsegélyésére	50	»
	A segélyegyleti tőke gyarapítására	150	»
1889—90.	Jutalmazásra 75 db. arany	412	»
	Szegény tanulók felsegélyésére	50	»
	A segélyegyleti alaptőke gyarapítására	100	»
1890—91.	» » » »	100	»
	Szegény tanulók felsegélyésére	100	»
	Jutalmazásra 84 db. arany	462	»
1891—92.	A segélyző egyesület alap. tagsági díja	100	»
	Jutalmazásra 73 db. arany	402	»
1892—93.	» 70 » »	385	»
	Szegény tanulók felsegélyésére	500	»
	Segélyegyleti tőke gyarapítására	200	»
1893—94.	Jutalmazásra, segélyezésre	1066	»
	Segélyegyleti tőke gyarapítására	200	»
1894—95.	Jutalmakra és segélyezésre	644	»
		6146	
		frt.	

Devics József
jótékonyága.
(Folyt.)

XI.

ÖSZTÖNDÍJAK.

Ösztöndíjak. A szorgalmas és szegénysorsú tanulók anyagi segélyezésében nem utolsó helyet foglal el a veszprémi római kath. főgymnasium, mert eltekintve attól, hogy a gymn. bizottság kegyességéből igen sokan részesülnek tandíjelengedésben, mindig tekintélyes azoknak a száma, a kik a jószívű Káptalan, de egyes világi alapítók által is az egész gymnasiumi tanfolyamon át állandó segélyt kapnak.

A távol mult jótékonyági rovatát egészen a veszprémi Káptalannak áldott emlékezetű tagjai foglalják le. A gymnasium évkönyvei ebben a tekintetben is hiányosak, de hogy is ne lennének azok, mert valamennyiről csak a jó Isten bir tudomással, a melyeket pedig elődeink is feljegyezhettek, századrészben juthattak csak el a mai korig.

Ösztöndíjak
a régebbi
időkből.

Ezek elsorolásába tehát mi nem is bocsátkozhatunk s ha mégis megemlítünk egy-kettőt, egy-egy emléket kívánunk állítani azoknak, a kik az ifjúságnak atyai gondviselői voltak. E század első felének néhány nagyobb összegű alapítványa volt. Így: a Veszprém-megye kezelése alatt levő Csapody Lajos, veszprémi nagyprépost és Nedeczky Károly, czimzetes püspök és nagyprépost 22900 váltó forintnyi tőkéből álló alapítványa; a veszprémi káptalan kezelése alatt levő Kopácsy József, esztergomi primás 2000 pengő forintnyi alapítványa, évenként két katolikus, jeles és jó viseletű tanuló részére 120 frt ezüst-pénzben; a veszprémi káptalan kezelése alatt levő Külley János, czimzetes püspök és kanonok 2000 pengő forintnyi alapítványa, a melyből évenként két tanuló kap 120 frtot ezüst-pénzben; a helybeli káptalan olvasó-kanonokjának kezelése alatt levő Zsolnay Dávid olvasókanonoknak 1840 ezüst-forintnyi alapítványa, a melyből évenként 2 zalai s két somogyi, a veszprémi gymnasiumban járó tanuló ifjú kap ösztöndíjat; a veszprémi kegyes-tanítórendi ház által kezelt Nagy Ferencz olvasókanonok

1000 rajnai forintnyi alapítványa, a rendes tanulók jutalmazására — praemium solitum scholarum — és a 800 frtnyi alapítvány az éneket tanulók — studiosorum cantorum — számára. Ezen 1800 forintnyi összegből a devalvatio következtében 372 frt 12 kr. lett, melynek évi kamata 22 frt 12 kr.

Ezek már részben elévültek, de a század második felében a szegényeknek újabb pártfogói támadtak, a kiknek jóságából több ösztöndíjban részesül a gymn. ifjúság. Ilyen a Ferenczy Oszkár-féle, a Márkl-féle és a Lánicz-féle ösztöndíj, melyeknek alapítóleveleit, mivel ezeknek odaitélése, illetve a folyamódok soros kijelölése a tanártestületet is érdekli, szóról-szóra ezekben közöljük :

A »Ferenczy Oszkár«-féle ösztöndíj alapító levele.

(Végrendeleti kivonat.)

Ferenczy Teréz kisasszony végrendeletének II. pontja, a mely a »Ferenczy Oszkár alapítvány«-ra vonatkozik.

Ferenczy
Oszkár-féle
ösztöndíj
alapító levele.

II. De Best Ágoston úr elhalálozása után a hagyatékomat képező s fenntebb körülírt veszprémi két ház nyilvános árverés útján adassék el; a befolyandó vételárból mindenekelőtt következő hagyományok fizetessenek ki, úgymint a) a veszprémi kegyesrendi gymnasium 4. (negyedik) osztályában tanuló veszprémi születésű ifjak emlékezetét Oszkár öcsém emléke iránt ébren tartani kívánán: »Ferenczy Oszkár alapítvány« czim alatt 3000 (háromezer) forintot kívánok örökös alapítványképen letéetni, oly rendeltetéssel, hogy a tőke maga a gymnasium egyéb alapítványaival egyenlő módon, de elkülönítve kezeltessek, s annak kamatai a veszprémi 4. (negyedik) gymnasiumi osztályban tanuló oly ifjúnak adassanak ki évenként, ki Veszprémben született, a római katolikus vallás hive és jó tanulása, valamint erkölcsi magaviselete által a tanári kar által méltóképen kijelöltetni fog.

A »Márkl-féle ösztöndíj alapító levele.

Alulírt a Veszprém városának engem követelőleg illető augusztus 19-én 1848-ban kelt egy ezer pengő forintról szóló adóslevelét, melyet tisztelettel ide mellékelek, felajánlom és ajándékozom a veszprémi róm. kath. gymnasium alapjának aug. 19-ik, 1868. folyó kamataival együtt oly feltétellel, hogy az évenkénti kamatból (harmincz forint) egy veszprémi születésű, szegény sorsú róm. kath. gymnazista-tanoncznak, ki egyébként példás magaviseletű és jeles tanuló legyen, ösztöndíjúl szolgáljon. A mi a tanoncznak kinevezését illeti, azt, míg élek, magamnak fenntartom, holtom után pedig a veszprémi róm. kath. gymnasiumi bizottmányra bízom, melybe ez esetre a helybeli róm. kath. plebános és a róm. kath. gymnasiumi igazgató, mint ez ügyben szavazattal bíró tagok szükségképen meghivandók lesznek. Maradok teljes tisztelettel Veszprémben, jan. 6. 1869. alázatos szolgálja: Markl Ignác mk. nagyprépost. Előttünk: Pribék István mk. kanonok, mint tanú, Magyar János mk. karkáplán, mint tanú.

A Márkl-féle
ösztöndíj
alapító levele.

A Láncz-féle ösztöndíj alapító levele.

A Láncz-féle
ösztöndíj
alapító levele.

Alulírott lánczoskéri Láncz Nándor, az összes orvostan és bölcsészet tudora, Veszprém vármegye időkori tiszteletbeli főorvosa, orvostudorra avattatásomnak 40-ik évfordulója alkalmából most, midőn a veszprémi róm. kath. gymnasiumnak 8 osztályú főgymnasiummá leendő kiegészítése biztos kilátásba van helyezve, — az ide tisztelettel mellékelt 522,130 és 562,923 számú két darab ezres, összesen 2000 frt névértékű egyesített ezüst-járadéki kötvényekben, a hazafias művelődés és nevelés előmozdítása céljából 2000 azaz kétezer frtnyi alapítványt teszek.

Ezen alapítvány jövő kezelésére nézve következő alázatos kérelmemet bátorkodom előterjeszteni :

1. Tekintetes Veszprémvármegye bizottsága ezen alapítványi törzstőkét »Dr. Láncz-alapítvány« czime alatt saját házipénztárában szakadatlanul, önállóan és megcsonkítás nélkül megőrizni kegyeskedjék.

2. Ösztöndíj-alapítványom kamat-jövedelme az adó levonása után évenként tisztán 84, azaz nyolczvannégy ezüst forintot teszen, melynek adományozási jogát a Tekintetes vármegye ösztöndíj-alapítványait kezelő választmányára kérem oly módon átruházni. hogy az ezen 84 forintot évenként, az iskolai év végével, előleges pályázat alapján, azon veszprémmegyei illetőségű s a veszprémi gymnasium 8-ik osztályát jó sikerrel végzett növendéknek adományozza, kit szorult anyagi viszonyai, jó magaviselete, szorgalma és nemes irányú buzgalmánál fogva ezen ösztöndíjra legérdemesebbnek ítélend.

3. Ha pedig a 8 osztályú főgymnasium bármi ok miatt valaha megszűnnék, ez esetben a 84 forintnyi ösztöndíj, a fentebb részletezett feltételek mellett, a Veszprém városában fenálló iskola legmagasabb osztályát jelesen végzett fiúnak adassék, példás iparkodásának jutalmául és további ösztönzésül.

4. Az általam tett alapítvány kötvényeihez az 1884. évi január hó 1-től kezdve esedékessé válандó szelvények lévén csatolva, — már a legközelebbi július 1-re, tehát a mostani iskola év végére az egész 84 forintnyi egy évi kamat rendelkezésre fog készen állani; minthogy pedig még 8-ik iskola itt ez idő szerint nem létezik, azért adassék a jutalomdíj most július 1-én egy 6-ik osztályt végzett tanulónak; a jövő 1885. évi július 1-én pedig egy 7-ik, — mint akkor a veszprémi iskolai legmagasabb osztályt végzettnék, szintén a fentebb körülírt feltételek megtartása mellett; míg végre az azután következő években már lesz Isten segítségével 8-ik osztályt végzett arra érdemes fiu, ki ezen alapítvány értelme szerint jutalmazható leend.

6. Ezen alapítványom az 1868-iki 23. t. cz. 21. §-a és az 1881. évi 44. törv. c. 4 pontja értelmében illetékmentes lévén, ezen irányban külön intézkedés nem szükséges.

Midőn ekként szerény alapítvánnyal hazafiúi kötelességem és há-
lám egy parányi részét édes hazám iránt leróni óhajtom, kérem a min-
denható Istent, miszerint kifogyhatlan áldásával ezen alapítványom által
szándékba vett czélt: a hazafias nevelés és művelődés előmozdítását, a haza,
továbbá Veszprémmegye és város javára kegyesen elérni engedje.

Ezen alapítványnak Tekintetes Veszprémmegye bizottsága elé pár-
tolólag leendő előterjesztését kérve, mély tisztelettel vagyok Tekintetes
Alispán urnak, Veszprém, 1883. évi november 11-én, alázatos szolgálja

Dr. LÁNCZ NÁNDOR.

Értesítőink nyomán kimutatást készítettünk az előttünk ismeretes Ösztöndíjak
összes ösztöndíjakról, a melyek elseje az 1872. évre vezethető vissza: 1872. óta.

Az ösztöndíj neve	Hány iz- ben ado- mányoz- tatott	Minő évben vagy években	Évi összeg	Végösszeg
Alapítványi hiv. ösztöndíj	3	1883—86.	—	—
Balassa-féle »	2	1892—94.	120	240
Benők Mihály-féle »	13	1874—77. 1878—79. 1882—84. 1886—88. 1889—94.	120	1560
Budai Mária Terézia-féle »	8	1872—80.	120	960
Csapody-Nedeczky-féle »	10	1872—76. 1882—83. 1886—87.	84	840
Deák-féle »	5	1891—94.	210	1050
Eötvös-féle »	3	1882—83. 1889—90.	50	150
Ferenczy Oszkár-féle »	11	1883—94.	135	1485
Grósz Mihály-féle »	1	1893—94.	94	94
Gyarmathy János-féle »	2	1886—87. 1891—92.	280	560
Hordós János-féle »	1	1891—92.	120	120
Horváth-féle »	5	1886—90. 1893—94.	100	500
Inkey-féle »	2	1874—76.	200	400
Király püspök-féle »	2	1879—81.	—	—
Kis-Jankovics-féle »	1	1893—94.	120	120
Kissovics-féle »	2	1884—85.	30—30	60
Kopácsy-féle »	28	1872—79. 1880—81. 1882—94.	63	1764
Krancsics József-féle »	3	1872—75.	174	522
Külley-féle »	30	1877—94.	63	1890

Az ösztöndíj neve	Hány ízben adományoztatott	Minő évben vagy években	Évi összeg	Végösszeg
Laky-féle »	2	1883—85.	—	—
Láncz-féle »	7	1886—93.	84	588
Lonovics-féle »	5	1889—94.	259.64	1298.20
Markl-féle *)	13	1878—80. 1881—82. 1883—85. 1886—87. 1888—94.	30	390
Gr. Nádasdy Ferencz-féle »	1	1889—90.	210	210
Nedeczky-féle »	6	1880—86.	—	—
Orsz. kath. tanítói segélyalap	1	1890—91.	50	50
Pénzügyőrségi ösztöndíj	20	1873—87.	Kezd. 100 Később 60	1400
Pillitz Benő-féle »	3	1890—91.	50	150
Gr. Styrum Lymburg-féle »	10	1875—76. 1800—88.	60	600
Thonhauser-féle »	1	1886—87.	—	—
Uradalmi tisztek gyermekeinek szánt »	7	1887—88. 1890—92.	105	735
Váczi Mária Terézia-féle »	6	1872—75. 1889—91.	120	720
Veszprémmegyei alap	40	1877—94.	84	3360
Zalai nemesi alapítvány	4	1884—86. 1888—89.	80	420
Zalaegerszegi nemesi magánalapítvány	5	1883—87.	—	—
Zsolnay-féle ösztöndíj	27	1887—94.	16.10	434.79

*) A Márkl-féle ösztöndíj keletkezéséről ezt örökölte meg a hagyomány: A város nem egyszer fordult pénzügyei rendezhetése végett a Káptalan tagjaihoz, a kiknek a kölcsönt a szokásos jókívánatok napján: újévkor fizették vissza. 1869-ben Fiáth Ferencz, Rosos István és Dunst Ferencz voltak ilyen újévi tisztelgők, legelőször is Osterhuber (Tarányi) kanonoknál, a hol a kölcsönben volt tőkét egy jól elsült tréfáért a gymnasium céljaira kapták. A midőn az áldott emlékezetű Márkl Ignácz értesült Osterhuber kölcsönének sorsáról, örömmel csatlakozott a jólélő Tarányi kanonok eljárásához s a járandóság egy részét a gymn. alaptökéjéhez kérte csatoltatni, másik részét pedig szegény tanulók állandó jutalmazására kívánta fordítani.

XII.

A KEGYESRENDI TANÁROK NÉVSORA 1719—1894.*)

- 1719—20. *Praefectus*: (nincs följegyezve.) — *Tanárok*: Dániel, Zsigmond. ^{A kegyesrendi tanárok névsora.}
- 1720—21. *Praefectus*: — *Tanárok*: István, Valerian.
- 1721—22. *Praefectus*: — *Tanárok*: Gáspár, Zsigmond.
- 1722—23. *Praefectus*: — *Tanárok*: Gellért, György.
- 1723—24. *Praefectus*: — *Tanárok*: Gellért. A másik tanár neve nincs följegyezve.
- 1724—25. *Praefectus*: — *Tanárok*: Egy tanár neve sincs följegyezve.
- 1725—26. *Praefectus*: — *Tanárok*: Egy tanár neve sincs följegyezve.
- 1726—27. *Praefectus*: — *Tanárok*: Egy tanár neve sincs följegyezve.
- 1727—28. *Praefectus*: — *Tanárok*: Coelestin, Raimond.
- 1728—29. *Praefectus*: — *Tanárok*: Coelestin, Rudolf.
- 1729—30. *Praefectus*: — *Tanárok*: Coelestin, János.
- 1730—31. *Praefectus*: — *Tanárok*: Bonaventura, György.
- 1731—32. *Praefectus*: — *Tanárok*: Demeter, Glycér.
- 1732—33. *Praefectus*: — *Tanárok*: Lukács, Mátyás.
- 1733—34. *Praefectus*: — *Tanárok*: Frigyes, Jób.
- 1734—35. *Praefectus*: Gábor. — *Tanárok*: Jób, Julián.
- 1735—36. *Praefectus*: Gábor. — *Tanárok*: Ambrus, Julián.
- 1736—37. *Praefectus*: Mátyás. — *Tanárok*: Ambrus, Elek.
- 1737—38. *Praefectus*: Jusztin. — *Tanárok*: Menyhért. A másik tanár neve nincs följegyezve.
- 1738—39. *Praefectus*: Jusztin. — *Tanárok*: Arzén, Pál,
- 1739—40. *Praefectus*: Jusztin. — *Tanárok*: Albert, Gáspár.

*) A tanárok névsorát csak 1719. óta közöljük, azt is ott-ott hiányosan. Az intézet vezetését a *praefectus* eszközölte, a kik 1776. óta *igazgató* nevet viselnek. A tanárok létszáma az igényekhez s a körülményekhez képest több-kevesebb volt.

- A kegyesrendi tanárok névsora. (Folyt.)
- 1740—41. *Praefectus*: Jusztin. — *Tanárok*: Imre, Gáspár.
 1741—42. *Praefectus*: Jusztin. — *Tanárok*: György, Lajos.
 1742—43. *Praefectus*: Jusztin. — *Tanárok*: Frigyes, Lőrincz.
 1743—44. *Praefectus*: Ambrus. — *Tanárok*: József, Sándor.
 1744—45. *Praefectus*: Lázár. — *Tanárok*: József, Placid.
 1745—46. *Praefectus*: Dániel. — *Tanárok*: József, Placid.
 1746—47. *Praefectus*: Szaniszló. — *Tanárok*: István, Lőrincz, Sándor.
 1747—48. *Praefectus*: Szaniszló. — *Tanárok*: Bernát, Sándor.
 1748—49. *Praefectus*: Szaniszló. — *Tanárok*: Lukács, Mátyás, Sándor.
 1749—50. *Praefectus*: Szaniszló. — *Tanárok*: Ágoston, Lukács.
 1750—51. *Praefectus*: Szaniszló. *Tanárok*: Ágoston, Theofil.
 1751—52. Ugyanazok mint az előző évben.
 1752—53. *Praefectus*: — *Tanárok*: Barisics Máté, Kiss Julián.
 1757—58. *Praefectus*: Kázmér Demeter. — *Tanárok*: Cetto Benedek, Rigó Ádám, Salgó Antal.
 1758—59. *Praefectus*: Kázmér Demeter. — *Tanárok*: Cetto Benedek, Rigó Ádám, Schaffrath Lipót.
 1759—60. *Praefectus*: Kónya Kristóf. — *Tanárok*: Bello József, Cetto Benedek, Kis István, Rigó Ádám.
 1760—61. *Praefectus*: Szótay Kornél. — *Tanárok*: Mulay Konstantin, Szomi Lajos, Tuschleitner István.
 1761—62. *Praefectus*: Kónya Kristóf. — *Tanárok*: Cetto Benedek, Kázmér Ágoston, Salgó Antal.
 1762—63. *Praefectus*: Edegger Boldizsár. — *Tanárok*: Kiss István, Lelovics Ignác, Salgó Antal, Thoneczy Ferencz.
 1763—64. *Praefectus*: Edegger Boldizsár. — *Tanárok*: Csonki Gábor, Szomi Lajos, Vajda Márton.
 1764—65. *Praefectus*: Edegger Boldizsár. — *Tanárok*: Dományi Márk, Jaros László, Mulai Kontantin, Vajda Márton.
 1765—66. *Praefectus*: Edegger Boldizsár. — *Tanárok*: Benyák Bernát, Dániel Benedek, Pék Ágoston, Sindler József.
 1766—67. *Praefectus*: Edegger Boldizsár. — *Tanárok*: Benyák Bernát, Novotha László, Pállya István, Pék Ágoston.
 1767—68. *Praefectus*: Perczel Imre. — *Tanárok*: Korom Demeter, Novotha László, Pállya István, Szalay Miklós.
 1768—69. *Praefectus*: Perczel Imre. — *Tanárok*: Berinthe Keresztély, Mohoritz Tóbiás, Roháth János, Sárváry Ferencz.
 1769—70. *Praefectus*: Perczel Imre. — *Tanárok*: Czverger József, Lelkes Ágoston, Mohoritz Tóbiás, Murányi Ignác.
 1770—71. *Praefectus*: Perczel Imre. — *Tanárok*: Czverger József, Lelkes Ágoston, Malinovics Ignác, Novotha László.

- 1771—72. *Praefectus*: Perczel Imre. — *Tanárok*: Alber Miksa, Domnihovits József, Kovács László, Sárvári Ferencz. A kegyesrendi
tanárok
névsora.
(Folyt.)
- 1772—73. *Praefectus*: Perczel Imre. — *Tanárok*: Kovács László, Magyarai István, Révay Miklós, Sárvári Ferencz.
- 1773—74. *Praefectus*: — Perczel Imre. — *Tanárok*: Kovács László, Lengyel Domokos, Magyarai Ignác, Nemes Imre, Szomi Lajos.
- 1774—75. *Praefectus*: Keszthelyi László. — *Tanárok*: Lengyel Domokos, Mattyasovits Glycér, Szablik István, Szalay Gábor.
- 1775—76. *Praefectus*: Szomi Lajos. — *Tanárok*: Matyasovits Glycér, Miller Antal, Szalay Gábor, Szulmon Péter.
- 1776—77. *Igazgató*: Szomi Lajos. — *Tanárok*: Balkó György, Kázmér Elek, Miller Antal, Szalay Gábor.
- 1777—78. *Igazgató*: Mulai Konstantin. — *Tanárok*: Dani Zsigmond, Gál László, Kiss Tamás, Miller Antal, Rudits Elek.
- 1778—79. *Igazgató*: Mulai Konstantin. — *Tanárok*: Besznyák Károly, Danyi Zsigmond, Gál László, Miller Antal, Rudits Elek.
- 1779—80. *Igazgató*: Mulai Konstantin. — *Tanárok*: Csiki Lipót, Danyi Zsigmond, Rudits Elek, Schwaitzer Raphael, Szoltsányi Ernő.
- 1780—81. *Igazgató*: Mulai Konstantin. — *Tanárok*: Csiki Lipót, Danyi Zsigmond, Kovatsits István, Nagy Antal, Rudits Elek.
- 1781—82. *Igazgató*: Mulai Konstantin. — *Tanárok*: Csiki Lipót, Danyi Zsigmond, Kovatsits István, Lelkes Ágoston, Nagy Antal.
- 1782—83. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Danyi Zsigmond, Farkas Lajos, Kubik Dénes, Nagy Antal, Staubinger Glycér.
- 1783—84. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Gál László, Kubik Dénes, Miksó Mihály, Nagy Antal, Staubinger Glycér.
- 1784—85. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Dományi Márk, Farkas Lajos, Gailing Ferencz, Gál László, Nagy József, Staubinger Glycér.
- 1785—86. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Gál László, Farkas Lajos, Horváth Nándor, Nagy József, Staubinger Glycér.
- 1786—87. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Farkas Lajos, Nagy József, Pek Ágoston, Staubinger Glycér, Ujfalussy János.
- 1787—88. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Farkas Lajos, Kelle Lipót, Nagy József, Pek Ágoston, Rapff József.
- 1788—89. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Farkas Lajos, Kelle Lipót, Nagy József, Pek Ágoston, Rapff József.
- 1789—90. *Igazgató*: Valero Jakab. — *Tanárok*: Farkas Lajos, Nagy József, Poor Károly, Pek Ágoston, Rapff József.
- 1790—91. *Igazgató*: Czabai Elek. — *Tanárok*: Gabrith István, Lampach Elek, Nagy József, Rapff József, Strobl György.

- A kegyesrendi
tanárok
névsora.
(Folyt.)
- 1791—92. *Igazgató*: Czabai Sándor. — *Tanárok*: Gabrith István, Lampach Elek, Nagy József, Rapff József, Strobl György.
- 1792—93. *Igazgató*: Czabai Sándor. *Tanárok*: Beznák Károly, Gabrith István, Nagy József, Rapff József, Strobl György.
- 1793—94. *Igazgató*: Czabay Sándor. — *Tanárok*: Gáll János, Poor Adalbert, Rapff József, Töreki Antal.
- 1794—95. *Igazgató*: Czabai Sándor. — *Tanárok*: Beznák Károly, Gáll János, Ferenczy N., Nagy József, Rapff József.
- 1795—96. *Igazgató*: Czabai Sándor. — *Tanárok*: Gabrith István, Gara András, Nagy József, Rapff József, Uttlacsay László.
- 1796—97. *Igazgató*: Czabay Sándor. — Belessay István, Gabrith István, Kiss Tamás, Rapff József, Styávniczky Kajetán.
- 1797—98. *Igazgató*: Czabai Sándor. — *Tanárok*: Gabrith István, Kiss Tamás, Markus János, Rapff József, Styávniczky Kajetán.
- 1798—99. *Igazgató*: Czabai Sándor. — *Tanárok*: Farkas István, Gabrith István, Kiss Tamás, Markus János, Rapff József.*)
- 1799—1800. *Igazgató*: Czabai Sándor. — *Tanárok*: Farkas István, Kiss Tamás, Klampfer Jakab, Markus János, Rózsa Imre.
- 1800—01. *Igazgató*: Zimányi Lajos. — *Tanárok*: Czeglédy István, Faisz József, Farkas István, Klampfer Jakab, Markus János.
- 1801—02. *Igazgató*: Zimányi Lajos. — *Tanárok*: Czeglédy István, Faisz József, Kiszeli Elek, Klampfer Jakab, Schönbauer Mihály.
- 1802—03. *Igazgató*: Beznák Károly. — *Tanárok*: Czeglédy István, Faisz József, Kiszeli Elek, Klampfer Jakab, Schönbauer Mihály.
- 1803—04. *Igazgató*: Beznák Károly. — *Tanárok*: Gáll László, Kiszeli Elek, Schönbauer Mihály, Somogyi Henrik, Zelinka Mihály.
- 1804—05. *Igazgató*: Beznák Károly. — *Tanárok*: Deáky Károly, Egrieder János, Farkas István, Lévy Kázmér, Moró Mihály.
- 1805—06. *Igazgató*: Beznák Károly. — *Tanárok*: Deáky Károly, Egrieder János, Kolány Mátyás, Lévy Kázmér, Sörföző Ágoston, Sümegh Márton.
- 1806—07. *Igazgató*: Beznák Károly. — *Tanárok*: Deáky Károly, Egrieder János, Lévy Kázmér, Sümegh Márton, Sörföző Ágoston.**)
- 1807—08. *Igazgató*: Beznák Károly. — *Tanárok*: Orsonits Ferencz, Podolay Menyhért, Sörföző Ágoston, Sümegh Márton, Szétsy György Szolcsányi Ernő.

*) Meghalt 1799. ápr. 28-án.

**) Ugyanezen évben kezdette meg működését, mint a gymnasiumi I. osztály tanára Tujder Mihály világi, a ki évek hosszú során át, 1842-ig vezette ezen osztály növendékeit.

- 1808—09. *Igazgató*: Thott Albert. — *Tanárok*: Alber Miksa, Málits György, Nagy István, Sörfőző Ágoston, Szétsy György. A kegyesrendi tanárok névsora. (Folyt.)
- 1809—10. *Igazgató*: Thott Albert. — *Tanárok*: Alber Miksa, Egrieder János, Nagy István, Németh Mihály, Veszélka József.
- 1810—11. *Igazgató*: Thott Albert. — *Tanárok*: Kiss Márton, Nagyvendéghe Elek, Náray Dávid, Németh Mihály, Veszélka József.
- 1811—12. *Igazgató*: Sztankovics Miklós. — *Tanárok*: Faklits Imre, Kiss Márton, Mojzer Jeromos, Nagyvendéghe Elek, Náray Dávid.
- 1812—13. *Igazgató*: Sztankovics Miklós. — *Tanárok*: Kiss Márton, Mojzer Jeromos, Nagyvendéghe Elek, Náray Dávid, Szakállas József.
- 1813—14. *Igazgató*: Sztankovics Miklós. — *Tanárok*: Herday Mihály, Kiss Márton, Lezó Ferencz, Náray Dávid, Szakállas József.
- 1814—15. *Igazgató*: Sztankovics Miklós. — *Tanárok*: Elekes János, Herday Mihály, Kiss Márton, Lezó Ferencz, Náray Dávid.
- 1815—16. *Igazgató*: Sztankovics Miklós. — *Tanárok*: Elekes János, Herday Mihály, Jankovits József, Lezó Ferencz, Matkovits Antal.
- 1816—17. *Igazgató*: Sztankovics Miklós. — *Tanárok*: Fitos Antal, Herday Mihály, Matkovits Antal, Szlaby József, Szuk Imre.
- 1817—18. *Igazgató*: Sztankovics Miklós. — *Tanárok*: Fitos Antal, Matkovits Antal, Nagy Péter, Szlaby József, Szuk Imre.
- 1818—19. *Igazgató*: Kelle Lipót. — *Tanárok*: Börzsönyi László, Fitos Antal, Markovits Antal, Molnár Mátyás, Sláby József.
- 1819—20. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Csiba Sándor, Kovács Ernő, Krakovitzer Nándor, Markovits Antal, Zimányi András.
- 1820—21. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Csiba Sándor, Fitos Antal, Krakovitzer Nándor, Matkovits Antal, Molnár Mátyás.
- 1821—22. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Csiba Sándor, Kovács Ernő, Krakovitzer Nándor, Matkovits Antal, Zimányi Endre.
- 1822—23. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Csiba Sándor, Krakovitzer Nándor, Lakatos Márton, Matkovits Antal, Tóth Lajos.
- 1823—24. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Farkas Alajos, Ruttner Antal, Lakatos Márton, Matkovits Antal, Tóth Lajos.
- 1824—25. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Farkas Alajos, Farkas János, Lezó Ferencz, Tanczos Vendel, Tóth Lajos.
- 1825—26. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Farkas János, Lezó Ferencz, Slaby Antal, Tanczos Vendel, Tóth Lajos.
- 1826—27. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Csegezy Ignác, Csiba Sándor, Semler Ferencz, Slaby Antal, Tanczos Vendel.
- 1827—28. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Csegezy Ignác, Csiba Sándor, Homoky Imre, Semler Ferencz, Szigli Gábor.

- A kegyesrendi 1828—29. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Csegezy Ignác, Csiba
tanárok
névsora.
(Folyt.) 1829—30. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Ballér Ignác, Csiba
Sándor, Farkas Alajos, Kándl Adolf, Szigli Gábor.
1830—31. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Ballér Ignác, Brátkay
Alajos, Demeter Alajos, Kándl Adolf, Schüller Flórian.
1831—32. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Brátkay Alajos, Demeter
Alajos, Kándl Adolf, Schüller Florián, Vertler Mátyás.
1832—33. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Brátkay Alajos, Demeter
Alajos, Magyarász Imre, Németh Alajos, Szeitler Elek.
1833—34. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Brátkay Alajos, Koncz
János, Németh Alajos, Szeitler Elek, Titremer László.
1834—35. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Brátkay Alajos, Dezső
János, Koncz János, Németh Alajos, Szeitler Elek.
1835—36. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Dezső János, Dobay
Elek, Koncz János, Németh Alajos, Szeitler Elek.
1836—37. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Dezső János, Dobay
Elek, Koncz János, Matusák János, Németh Alajos.
1837—38. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Balás Sándor, Dezső
János, Dobay Elek, Koncz János, Németh Alajos.
1838—39. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Dobay Elek, Koncz
János, Németh Alajos, Vattay Pál, Weiterschirm Rezső.
1839—40. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Bahunek János, Németh
Alajos, Vattay Pál, Vass Sándor, Végh János.
1840—41. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Bahunek János, Németh
Alajos, Vattay Pál, Vass Sándor, Végh János.
1841—42. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Bahunek János, Németh
Alajos, Klopcsányi Benedek, Ribbiánszky Adolf, Vass Sándor,
Végh János.
1842—43. *Igazgató*: Horváth Ignác. — *Tanárok*: Bahunek János, Deáky József,
Klopcsányi Benedek, Matusek János, Németh Alajos, Vass Sándor.
1843—44. *Igazgató*: Gubitzer Xav. Ferencz. — *Tanárok*: Deáky József,
Dolmányos György, Horváth József, Kopcsányi Benedek,
Schmiding József, Vass Sándor.
1844—45. *Igazgató*: Jankó Imre. — *Tanárok*: Dolmányos György, Hindy
Mihály, Horváth Pius, Kopcsányi Benedek, Való József, Vass Sándor.
1845—46. *Igazgató*: Jankó Imre. — *Tanárok*: Hindy Mihály, Horváth Pius,
Kopcsányi Benedek, Szabó László, Való József, Vass Sándor.
1846—47. *Igazgató*: Jankó Imre. — *Tanárok*: Czaunschirm (Ernyősi) László,
Horváth Pius, Jurassek József, Koncz Nep. János, Ribbiánszky
Adolf, Vass Sándor.

- 1847—48. *Igazgató*: Jankó Imre. — *Tanárok*: Csákós Elek, Horváth Pius, Peska Ferencz, Raffay János, Szilassy Ignác, Zlatnyánszky Nep. János.
- 1848—49. *Igazgató*: Pallyó András. — *Tanárok*: Csákós Elek, Heiszler József, Horváth Pius, Rejtényi Antal, Szilassy Ignác, Zlatnyánszky Nep. János.
- 1849—50. *Igazgató*: Gubiczer Ferencz. — *Tanárok*: Korbonics Albert, Polák János, Szajtler Elek, Szepessy József, Szilassy Ignác, Zlatnyánszky János.
- 1850—51. *Igazgató*: Windisch Alajos. — *Tanárok*: Galgóczy Ignác, Szajtler Elek, Szepessy József, Szilassy Ignác, Zlatnyánszky János.
- 1851—52. *Igazgató*: Windisch Alajos. — *Tanárok*: Galgóczy Ignác, Kalmár Endre, Szepessy Ignác, Szilassy Ignác, Zlatnyánszky János.
- 1852—53. *Igazgató*: Windisch Alajos. — *Tanárok*: Kalmár Endre, Sárváry Béla, Szilassy Ignác, Thüringer Ambró dr., Zlatnyánszky János.
- 1853—54. *Igazgató*: Windisch Alajos. — *Tanárok*: Deák János, Sárváry Béla, Szilassy Ignác, Thüringer Ambró, Zlatnyánszky János.
- 1854—55. *Igazgató*: László Alajos. — *Tanárok*: Bartos Ignác, Deák Nep. János, Szilassy Ignác, Thüringer Ambrus, Zlatnyánszky János.
- 1855—56. *Igazgató*: Mannhardt Ignác. — *Tanárok*: Martin Nándor, Szilassy Ignác, Való Mihály, Zámbo János, Zlatnyánszky János.
- 1856—57. *Igazgató*: Mannhardt Ignác.*) — *Tanárok*: Hegyi Manó, Martin Nándor, Petlanovics Alajos, Zámbo János, Zlatnyánszky János.
- 1857—58. *Igazgató*: Schirhuber Móríc. — *Tanárok*: Kovács Rézmán, Martin Nándor, Salzbauer János, Zámbo János, Zlatnyánszky János.
- 1858—59. *Igazgató*: Koczányi Ferencz. — *Tanárok*: Koncz János, Kovács Rézmán, Kricska József, Martin Nándor, Salzbauer János.
- 1859—60. *Igazgató*: Koczányi Ferencz. — *Tanárok*: Cseh Ferencz, Koncz János, Menyhárt Ágoston, Nachtigal Jakab, Salzbauer János, Uhlár Pál.
- 1860—61. *Igazgató*: Koczányi Ferencz. — *Tanárok*: Cseh Ferencz, Galgóczy Ignác, Koncz János, Nachtigal Jakab, Salzbauer János, Uhlár Pál.
- 1861—62. *Igazgató*: Szaiiff János. — *Tanárok*: Farkas László, Galgóczy Ignác, Kelecsényi Ödön, Könnye Alajos, Uhlár Pál.

A kegyesrendi
tanárok
névsora.
(Folyt.)

*) Febr. 21-én elhalálozván, helyettese Zlatnyánszky János lett.

- A k egyesrendi tanárok névsora.
(Folyt.)
- 1862—63. *Igazgató*: Számord János. — *Tanárok*: Galgóczy Ignác, Jancsik Ede, Keletseyi Ödön, Könnye Alajos, Vida Incze.
- 1863—64. *Igazgató*: Dobay Elek. — *Tanárok*: Bánóczy Ferencz, Farkas László, Galgóczy Ignác, Jancsik Ede, Vida Incze.
- 1864—65. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Bánóczy Szal. Ferencz, Galgóczy Ignác, Gusztafy Endre, Jancsik (Ivánfi) Ede, Szabady Gyula.
- 1865—66. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Bánóczy Ferencz, Gusztafy Endre, Jancsik Ede, Szabady Gyula, Vőneky Pál.
- 1866—67. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Földessy Emil, Gusztafy Endre, Jancsik Ede, Szabady Gyula, Vőneky Pál.
- 1867—68. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Földessy Emil, Janky Károly, Leták Mátyás, Szabady Gyula.
- 1868—69. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Filgossy József, Földessy Emil, Janky Károly, Juszti Károly, Panek Ödön, Szabady Gyula.
- 1869—70. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Földessy Emil, Halmi László, Ivánfy Ede, Kovacsics János, Obelcz József, Panek Ödön, Szabady Gyula, Tóth Antal.
- 1870—71. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Földessy Emil, Halmi László, Ivánfy Ede, Kovacsics János, Martin Nándor, Obelcz József, Tóth Antal, Vajda Gyula.
- 1871—72. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Béndek József, Földessy Emil, Ivánfy Ede, Kovacsics János, Kucskovics László, Martin Nándor, Oláh József, Ressler József.
- 1872—73. *Igazgató*: Magyarász Incze. — *Tanárok*: Albert Ferencz, Földessy Emil, Hemmert Márton, Kecskés Mihály, Kucskovics László, Reitmann Ferencz, Szabó Ferencz, Zsuffa Pál.
- 1873—74. *Igazgató*: Magyarász Incze. *Tanárok*: Albert Ferencz, Baligó János, Földessy Emil, Janny László, Kucskovics László, Ormándy Miklós, Szabó Ferencz.
- 1874—75. *Igazgató*: Lévay Imre. — *Tanárok*: Beck Alajos, Kis Sándor, Mészáros Ferencz, Ormándy Miklós, Pintér Kálmán, Szabó Ferencz, Szücs Lajos, Weigang József.
- 1875—76. *Igazgató*: Lévay Imre. — *Tanárok*: Beck Alajos, Kis Sándor, Mészáros Ferencz, Ormándy Miklós, Pintér Kálmán, Szabó Ferencz, Weigang József, Weiszbarth Károly.
- 1876—77. *Igazgató*: Lévay Imre. — *Tanárok*: Beck Alajos, Hantz Gyula, Harmath Gergely, Kis Sándor, Pintér Kálmán, Szabó Ferencz, Weigang József, Weiszbarth Károly.
- 1877—78. *Igazgató*: Lévay Imre. — *Tanárok*: Beck Alajos, Harmath Gergely, Kis Sándor, Pintér Kálmán, Sárffy Ignác, Szabó Ferencz, Weigang József, Weiszbarth Károly.

- 1878—79. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Beck Alajos, Hévizy János, Pintér Kálmán, Sárffy Ignác, Szabó Ferencz, Tóth Kálmán, Való Mihály, Weigang József. A kegyesrendi tanárok névsora. (Folyt.)
- 1879—80. *Igazgató*: Lévy Imre — *Tanárok*: Hévizy János, Karsay János, Perger József, Pintér Kálmán, Szvaratkó Kálmán, Való Mihály, Vörös Mátyás.
- 1880—81. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Hévizy János, Horváth Sándor, Karsay János, Keszthelyi Endre, Perger József, Szvaratkó Kálmán, Való Mihály, Vörös Mátyás.
- 1881—82. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Horváth Sándor, Karsay János, Keszthelyi Endre, Perger József, Szvaratkó Kálmán, Tóth Sándor, Való Mihály, Vörös Mátyás.
- 1882—83. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Czirbusz Géza, Horváth Sándor, Karsay János, Keszthelyi Endre, Kovács Endre, Perger József, Tóth Sándor, Vörös Mátyás.
- 1883—84. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Czirbusz Géza, Farkas Ignác, Horváth Sándor, Keszthelyi Endre, Körösi Albin, Takács József, Tóth Sándor, Vörös Mátyás.
- 1884—85. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Farkas Ignác, Hénap Tamás, Horváth Sándor, Keszthelyi Endre, Körösi Albin, Lauch János, Szegess Mihály, Takács József, Tölcséry Ferencz.
- 1885—86. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Bauer Lénárd, Bolgár Mihály, Farkas Ignác, Hénap Tamás, Horvát Sándor, Karácsonyi Miklós, Körösi Albin, Novák Béla, Szegess Mihály, Takács József, Tölcséry Ferencz.
- 1886—87. *Igazgató*: Lévy Imre. — *Tanárok*: Bauer Lénárd, Bolgár Mihály, dr. Hénap Tamás, Holczinger Imre, Körösi Albin, Novák Béla, Schichmann Endre, Schmidt Ágoston, Szegess Mihály, Takács József, Tölcséry Ferencz.
- 1887—88. *Igazgató*: Stanczel Károly.*) Takács József. — *Tanárok*: Bolgár Mihály, dr. Hénap Tamás, Holczinger Imre, Körösi Albin, Majoros József, Schichmann Endre, Schmidt Ágoston, Szegess Mihály, Tölcséry Ferencz, Wagner Antal.
- 1888—89. *Igazgató*: Takács József. — *Tanárok*: Bolgár Mihály, Fekete Ipoly, Dr. Hénap Tamás, Holczinger Imre, Laczkó Dezső, Majoros József, Nyilassy Károly, Sáfrány Károly, Szegess Mihály, Tölcséry Ferencz, Wagner Antal.
- 1889—90. *Igazgató*: Takács József. — *Tanárok*: Bolgár Mihály, Fekete Ipoly, Hám Antal, dr. Hénap Tamás, Laczkó Dezső, Majoros József, Nyilassy Károly, Sáfrány Károly, Szegess Mihály Tölcséry Ferencz, Wagner Antal.

*) Meghalt 1888. február 13-án.

- A kegyesrendi 1890—91. *Igazgató*: Takács József. — *Tanárok*: Bolgár Mihály, Fekete tanárok névsora. (Folyt.)
Ipoly, Hám Antal, dr. Hénap Tamás, Laczkó Dezső, Majoros József, Nyilassy Károly, Sáfrány Károly, Szegess Mihály, Tölcséry Ferencz, Wagner Antal.
- 1891—92. *Igazgató*: Takács József. — *Tanárok*: Dékay Lajos, Hám Antal, dr. Hénap Tamás, Keller János, Laczkó Dezső, Nyilassy Károly, Sáfrány Károly, Simonides István, Szegess Mihály, Tölcséry Ferencz, Vékony József.
- 1892—93. *Igazgató*: Takács József. — *Tanárok*: Bolgár Mihály, Hám Antal, dr. Hénap Tamás, Keller János, Laczkó Dezső, Nyilassy Károly, Sáfrány Károly, Simonides István, Szegess Mihály, Tölcséry Ferencz, Vékony József.
- 1893—94. *Igazgató*: Takács József. — *Tanárok*: Bolgár Mihály, Brenner Lajos, Hám Antal, dr. Hénap Tamás, Keller János, Laczkó Dezső, Nyilassy Károly, Simonides István, Szegess Mihály, Tölcséry Ferencz.

Rajz- és tornatanárok.

- Rajz- és tornatanárok. *Rajztanárok* (1863-tól): Bucher Ferencz, Bucher Vilmos, Rák János, Pápay Viktor világi tanárok.
- Tornatanárok* (1867—68 óta): Ambrus Lajos, Boronkay Gábor, Szabó Lajos, Szabó János, Szeiberling Mátyás világi tanárok.

A rendkívüli tárgyak tanárai.

- A rendkívüli tárgyak tanárai. *Énektanárok* (1863 óta): Rák János világi, Szabady Gyula, Obelcz József, Oláh József, Janny László, Pintér Kálmán, Vörös Mátyás, dr. Hénap Tamás, Laczkó Dezső kegyesrendi tanárok.
- A francia nyelv tanárai* (1863—64. tanévtől): Farkas László, Janky Károly kegyesrendiek, Herczeg Antal világi, Kucskovics László, Szabó Ferencz, Perger József, Körösi Albin, Czirbusz Géza, Sáfrány Károly kegyesrendi, Szegfi Mór világi, Hám Antal, kegyesrendi tanárok.
- Az olasz nyelv tanárai*: Földessy Emil, Körösi Albin kegyesrendi tanárok.
- A gyorsírást tanárai* (1870—71. tanévtől.): Halmi László, Szabó Ferencz, Harmath Getgely, Sárffy Ignác, Hévizy János, Keszthelyi Endre, Körösi Albin, Szegess Mihály kegyesrendi tanárok.

XIII.

A TANULÓ IFJÚSÁG SZÁMA 1719—1894.

1719—1720-ban :	161	1745—1746-ban :	299	A tanuló ifjúság száma 1719—1894.
1720—1721-ben :	146	1746—1747-ben :	295	
1721—1722-ben :	228	1747—1748-ban :	354	
1722—1723-ban :	309	1748—1749-ben :	281	
1723—1724-ben :	293	1749—1750-ben :	247	
1724—1725-ben :	} hiányos	1750—1751-ben :	252	
1725—1726-ban :		1751—1752-ben :	246	
1726—1727-ben :		1752—1753-ban :	194	
1727—1728-ban :	158	1753—1754-ben :	268	
1728—1729-ben :	173	1754—1755-ben :	318	
1729—1730-ban :	145	1755—1756-ban :	284	
1730—1731-ben :	167	1756—1757-ben :	392	
1731—1732-ben :	216	1757—1758-ban :	294	
1732—1733-ban :	208	1758—1759-ben :	287	
1733—1734-ben :	208	1759—1760-ban :	358	
1734—1735-ben :	226	1760—1761-ben :	371	
1735—1736-ban :	157	1761—1762-ben :	359	
1736—1737-ben :	155	1762—1763-ban :	345	
1737—1738-ban :	170	1763—1764-ben :	342	
1738—1739-ben :	132	1764—1765-ben :	323	
1739—1740-ben :	156	1765—1766-ban :	331	
1740—1741-ben :	hiányzik	1766—1767-ben :	325	
1741—1742-ben :	212	1767—1768-ban :	336	
1742—1743-ban :	276	1768—1769-ben :	328	
1743—1744-ben :	276	1769—1770-ben :	312	
1744—1745-ben :	hiányos	1770—1771-ben :	312	

A tanuló
ifjúság száma
1719—1894.
(Folyt.)

1771—1772-ben :	306	1813—1814-ben :	202
1772—1773-ban :	263	1814—1815-ben :	198
1773—1774-ben :	255	1815—1816-ban :	172
1774—1775-ben :	246	1816—1817-ben :	178
1775—1776-ban :	274	1817—1818-ban :	218
1776—1777-ben :	276	1818—1819-ben :	255
1777—1778-ban :	151	1819—1820-ban :	228
1778—1779-ben :	113	1820—1821-ben :	279
1779—1780-ban :	126	1821—1822-ben :	287
1780—1781-ben :	132	1822—1823-ban :	284
1781—1782-ben :	138	1823—1824-ben :	277
1782—1783-ban :	196	1824—1825-ben :	305
1783—1784-ben :	131	1825—1826-ban :	332
1784—1785-ben :	85	1826—1827-ben :	299
1785—1786-ban :	52	1827—1828-ban :	265
1786—1787-ben :	53	1828—1829-ben :	259
1787—1788-ban :	58	1829—1830-ban :	274
1788—1889-ben :	61	1830—1831-ben :	283
1789—1790-ben :	71	1831—1832-ben :	286
1790—1791-ben :	74	1832—1833-ban :	291
1791—1792-ben :	84	1833—1834-ben :	271
1792—1793-ban :	118	1834—1835-ben :	267
1793—1794-ben :	131	1835—1836-ban :	302
1794—1795-ben :	144	1836—1837-ben :	336
1795—1796-ban :	151	1837—1838-ban :	347
1796—1797-ben :	159	1838—1839-ben :	340
1797—1798-ban :	153	1839—1840-ben :	350
1798—1799-ben :	149	1840—1841-ben :	308
1799—1800-ban :	140	1841—1842-ben :	305
1801—1802-ben :	137	1842—1843-ban :	293
1802—1803-ban :	163	1843—1844-ben :	285
1803—1804-ben :	182	1844—1845-ben :	282
1804—1805-ben :	190	1845—1846-ban :	273
1805—1806-ban :	222	1846—1847-ben :	283
1806—1807-ben :	218	1847—1848-ban :	305
1807—1808-ban :	184	1848—1849-ben :	226
1808—1809-ben :	224	1849—1850-ben :	234
1809—1810-ben :	211	1850—1851-ben :	126
1810—1811-ben :	225	1851—1852-ben :	130
1811—1812-ben :	209	1852—1853-ban :	127
1812—1813-ban :	226	1853—1854-ben :	133

1854—1855-ban :	113	1874—1875-ben :	220
1855—1856-ban :	130	1875—1876-ban :	248
1856—1857-ben :	129	1876—1877-ben :	272
1857—1858-ban :	106	1877—1878-ban :	280
1858—1859-ben :	125	1878—1879-ben :	301
1859—1860-ban :	119	1879—1880-ban :	303
1860—1861-ben :	142	1880—1881-ben :	309
1861—1862-ben :	153	1881—1882-ben :	284
1862—1863-ban :	170	1882—1883-ban :	265
1863—1864-ben :	179	1883—1884-ben :	266
1864—1865-ben :	183	1884—1885-ben :	315
1865—1866-ban :	181	1885—1886-ban :	353
1866—1867-ben :	202	1886—1887-ben :	351
1867—1868-ban :	189	1887—1888-ban :	372
1868—1869-ben :	262	1888—1889-ben :	356
1869—1870-ben :	268	1889—1890-ben :	361
1870—1871-ben :	251	1890—1891-ben :	360
1871—1872-ben :	220	1891—1892-ben :	374
1872—1873-ban :	221	1892—1893-ban :	354
1873—1874-ben :	228	1893—1894-ben :	338

A tanuló
ifjúság száma
1719—1894.
(Folyt.)

AZ INTÉZET TÖRTÉNETE AZ 1894—95. TANÉVBEN.

I.

AZ INTÉZET FŐBB ESEMÉNYEI 1894—95-BEN.

A torna-
csarnok ügye.

Az 1894—5. év első legnevezetesebb feljegyezni valója a *tornacsarnok ügye*. Hiszszük, hogy a bizottságnak ez az Achilles-sarka — ha Isten is úgy akarja — már a közel jövőben nem lesz megsebezhető.

Hogy mennyi küzdés után történhetett meg a kiegészítés s a kiépítés: arról elég adattal szolgált az utolsó húsz év története, — de hogy a lepergett húsz év alatt mennyit küzdött a bizottság azért, hogy egészségügyi szempontoknak is alig megfelelő tornatermék a vallás- és közoktatásügyi miniszterium előtt legalább túrtta tegye: azt leírni nem lehet. Pedig a bizottság a legjobb akarat mellett sem tehetett többet! Nem hogy terme, de egy parányi zúgja sem volt többé épületében, a melyet e célra berendezhetett volna, — a kegyesrendi háznak pedig képtelenség volt átengedni e célra udvarát, a mely az intézet tűzfájának elhelyezésére is alig elegendő s a mi fő: az ifjúság teljesen meg lett volna fosztva a attól a nagyon is szűk területtől, a hol óra-közökben szórakozhatott. — De tornacsarnokot mégis, bárhogyan is, de készíteni kell! — Daczára, hogy reményünk egyszer már cserben hagyott, a bizottság figyelme a gymnasiumi szolgálakás s a kegyesrendi ház faskamrája mögött fekvő törvényszéki irattári helyiségre irányult, a melyet az már a kiépítés idejében nem tudott megszerezni. Most is azon ponton állott, hogy reményéről végkép lemondhat! A káptalan ugyanis egy új kanonoki házat kívánván emelni, arra a várban egyedül ezt a telket találta alkalmasnak, a miért is a törvényszékkal cserét akart tenni olyképen, hogy ezen irattári telekért átadja a törvényszéki udvar szomszédságában s a gymnasium kapujával szemben levő kanonoki lakást.

E terv megvalósulásával örök időkre el lett volna vágva az útja az intézet mellett fekvő tornacsarnok megvalósításának. Az intézetnek akcióba kellett lépni s bármennyire fájlalta is, hogy bőkezű pártfogóival szemben ellentétes állást kell elfoglalnia: a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a tárczáját csak 7 hónapig viselő Eötvös Loránd báróhoz kellett fordulnia, hogy a közérdek igényeivel fellépve, a nevezett szomszédos épületet s területet az oktatásügy céljaira bármily módon megtartsa. A feliratnak eredménye is lőn. A szakminiszter, nehogy az emelkedő épület — a mint ezt a felterjesztés hangsúlyozta — a tantermekben, különösen pedig a rajzteremben a szükségelt világosságot elfogja, de, hogy az intézet emez évenként kifogásolt ügye végre-valahára megoldást nyerjen, az igazgatóság iratát helyeselte s az ügyet pártfogásába vette.

Igy az ügy néhány hónapig, a mely alatt az igazságügyi- s a vallás- és közoktatásügyi miniszter között számos levélváltás történt, függőben maradt s nem valami jó hatással volt sem az egyik, sem a másik félre, a melyek mindegyike saját érdekei mellett erősen kardoskodott.

Szerencsére megkezdődött az érdekelt káptalannak s az intézetnek egymáshoz való közeledése, a mit elősegített a kegyesrendi háznak a jó ügy érdekében tett áldozatkészsége. Erre nagy szükség volt. Az intézet nem tágíthatott; neki a tornaterem terjedelmét illetőleg a miniszterium által előszabott legalább is minimális mérethez kellett alkalmazkodnia, mert különben az új tornacsarnok a jövőben is kifogás alá esett volna. — Az intézet érdekében mindkettő megtett minden tőle telhetőt. A saját érdekeit az intézet érdekeivel nemesen összeegyeztetni tudó káptalan kész volt azon engedmények elfogadására, a melyeket Paál Dénes, nyugalmazott királyi főmérnök »Műszaki vélemény«-ében *) a gymnasium igazgatóságának felter-

*) MŰSZAKI VÉLEMÉNY

a veszprémi főgymnasiumhoz szükséges új torna-terem elhelyezéséről.

Műszaki
vélemény.

A régi vármegyeház, — most kir. törvényszék épülettel átellenében, — a főgymnasium és tanárlakás között van egy ódon földszinti épület, mely a törvényszéki épület tartozékát képezi.

Ezen épületet az igazságügyi kormány elcserélni szándékozik a főt. veszprémi káptalannal egy, a törvényszéki épület közvetlen szomszédságában lévő kanonoki háztelekkel; de a főt. káptalan viszont ezen cserélendő telekre egy kanonoki lakást szándékszik építtetni.

Az említett elcserélendő belsőség utcza-homlokzati hosszúsága 32'55 m.; ekkora hosszúság a kanonoki új lakáshoz ugyan nem feltétlen szükséges, de 19—20 méternyi szélesség megkívánatik; — s mivel az említett telek keskeny, csakis új bástya-építés alkalmazásával lehetséges olyan területet nyerni, hogy egy kanonoki lakás rajta elhelyezhető legyen.

Ezen feltétel mellett még rendelkezésre maradhatna 12'5—13 m. utcza-homlokzati szélesség az említett belsőségből, melyet a bástya folytatása mellett 240—250 négyszög-méternyire kiképezni lehetne, s ezen meg is férne egy szabványos tornaterem, ha az egész megnyerhető tér beépíthető s a világítási tényezők helyesen alkalmazhatók lennének.

jesztés végett beadott; ezen mintegy 197 négyszögméternyi területhez kész volt átengedni udvarából a kegyesrendi ház bizonyos, később megerősítendő pótló-építkezési feltételek mellett mintegy 70 négyszögméternyi területet, a mely kettőnek összege legalább némileg megfelel a törvényszabta követelményeknek.

Bolgár tanár
halála.

Ezen eszmének, a tornacsarnok ügyének megtestesítésében bizonyára nagy része lett volna a múlt építkezés egyik nevezetesebb tényezőjének: *Bolgár Mihály, főgymnasiunai tanárnak*, ha az Alkotó azon napon, a melyen a »Katholikus kör« szervezkedő ülését tartotta, vissza nem követeli *halbatalan lelkét*.

Róla az 1894—95. tanévi értesítő-részünk elején emlékezünk meg; itt csak a gymnasiunai bizottság kegyeletét örökítjük meg, a melynek részvétét Rainprecht Antal elnök a következő szavak által tolmácsolta:

»Mély bánat és fájdalom érzésével szólalok fel. Ha körültekintünk, látjuk, hogy sorunkból hiányzik egy, a ki — mióta hozzánk tartozott — gyűléseinken mindig jelen volt. Bolgár Mihály főgymnasiunai tanár, szeretett társunk nincs köztünk — magához szólítja az Isten. Mindnyájan még ma is azon megrendítő esemény benyomása alatt állunk, mely e hó 10-én e derék férfiú hirtelen halálával az egész várost gyászba borította. Mindenki érzi azon nagy veszteséget, melyet Bolgár Mihály korai halála okozott, de legjobban érezzük azt rendtársai- s tanítványaival együtt mi, a kik közvetlenül voltunk tanúi szerény munkásságának, csodálói gazdag ismeretének és élvezői szeretetreméltóságának. Élete példa volt reá, hogy még vannak önzetlen, tisztalelkű emberek, a kik a jót, a nemest önniagért s nem földi jutalom reményében gyakorolják, a kik a közjóért önzetlenül fáradoznak. Temetése diadalmenet volt, diadalünnepe azon erénynek, melyek a kopor-

Műszaki
vélemény.
(Folyt.)

Ámde épen azon akadály forog fenn, hogy a gymnasiun alagsori folyosójának végében lévő világító ablak clébe építeni nem lehet; nem helyes továbbá a tornatermet hosszában kelet- és nyugati irányban építeni azon megszorítással, hogy déli oldalát egyáltalán nem, északi oldalát is csak részben lehessen ablakokkal ellátni.

Igy tehát az adott viszonyok között nincs más megoldás, mint az, hogy ha a főt. káptalan az említett cserét létrehozza és az utca-szinen 13 méternyi szélességű tért tornaterem építéséhez átenged, az ujonnan építendő tornatermet az utca-vonal hosszában helyezni el, mely esetben a piarista udvar déli végében lévő mellékes czélra szolgáló földszintes épületet legnagyobb részben és az udvar végéből 4 méternyit a terem területéhez kellene foglalni.

Ily elrendezés mellett az új bástyaépítés által nyerendő területen a szolgálakás megférne, az árnyékszékek és vizelde épen a csatornázás nyelű aknája fölé lenne helyezhető, — a tornaterem végében kikerülne a szertár is; — s a mi egyik főtényező, a tornaterem keleti és nyugati oldalait hosszában lehetne megvilágítani, a bejáró ajtót az udvar felőli végére lehetne helyezni . . .

Kelt Veszprémben, 1895. január 28.

PAÁL DÉNES, s. k. nyug. kir. főmérnök.

sóba zárt szivben éltek. A főgymn. bizottság testületileg vett részt azon s fehér, élővirágokból font koszorút tett szeretett buzgó tagjának gyászos ravatalára. Bolgár Mihály emléke jegyzőkönyvünkben már meg van örökítve; a mult évben iktatták abba érdemeit, melyeket a főgymnasium kiépítése körül szerzett. De legyen ott megörökítve a mi szeretetünk is iránta, a miért indítványozom, hogy elhunytá fölötti részvétünknek és mély fájdalomunknak a veszprémi főgymnasiumi bizottság jegyzőkönyvében kifejezés adassék.«

Még alig ocsúdtunk fel bánatunkból, már is újabb gyász nehezült lelkünkre *Lévay Imre rendfőnöknek*, 1875—1887-ig a helybeli főgymnasium igazgatójának *halála által*, a kinek neve eltávozása után is őszinte kegyelet tárgya volt városunkban, működésével tisztelet tárgya a hazában. Annak a férfiúnak, a ki 13 éven keresztül Veszprémé volt; a ki szívének minden lüktetésével még a távolban is az általa létesített főgymnasiumra gondolt; a ki Magyarországon megvetette a »Katholikus kör«-ök alapját; a ki rövid három évf. kormányzása alatt egy nagy testület becsülését, szeretetét vitta ki, május hó 20-án történt elhunytá fájdalmat támasztott mindazok lelkében, a kik őt ismerték, a kik vele csak szóltak, — nem, még azok szívében is, a kik csak hírét hallották. Érdemeit méltatni, a melyeket a városunkban töltött 13 év alatt szerzett: nem vagyunk képesek, mert ónsúlyként nehezedik lelkünkre, hogy Lévay nincs többé! Imánk lelke üdveért, utolsó lehelletünkig felszáll az égbe! — A tanári karral, melynek tagjai közül Takács József igazgató vezetése alatt Brenner Lajos, Szegess Mihály és Hénap Tamás dr. siettek fel Budapestre a végtisztesség megadására, együtt gyászolt a gymn. bizottság is, a mely a tanártestület koszorúja mellé odahelyezte a sajátját s részt vett az érte május hó 27-én mondott gyász-isteni-tiszteleten is, a melyről eltávozva, szivünkben a testi megsemmisülés gondolatával szemben él az a gondolat, hogy Lévay a mi lelkünkben halhatatlan!

E kettős gyász okozta fájdalmat mérsékelte a június hó 3-án tartott örömi-
ünnep, a melylyel *Takács József igazgatónknek 25 éves tanári jubileumát ültük*.
E férfiú ünneplésénél, kinek csak lelkiismeretessége s munkássága nagyobb
szerénységénél, kerülnünk kellett minden nyilvánosságot s családi körben
adtunk kifejezést kegyeletünknek, fölveve abba a működésével összeforrott
gymn. bizottságot s a gondjaira bízott ifjúságot. A jubileumi ünnepély a
gymnasium nemes izléssel feldíszített rajztermében folyt le, hova az érdemes
férfiut egy több tagból álló küldöttség hívta meg. A program első pontja
Laczkó Dezső főgymn. tanárnak ez alkalomra készített üdvözlő dala volt,
a melyet a gymnasiumi énekhar praecisen adott elő. A gymn. tanártestület
nevében Keller János tanár üdvözölte ezután a jubilanst, átnyujtván beszédje köz-
ben a díszes albumot, a mely magában foglalja a tanár-testület arcképeit. Majd
Rainprecht Antal, gymn. biz. elnök fordult az ünnepelthez s szíve melegével

Lévay rend-
főnök halála.

Takács József
igazgató
jubileuma.

üdvözlőlvén a könyekig meglátott férfiút, átnyújtotta a bizottság ajándékát: egy szép feszületet, egy ékes billikómot s egy remek művű tintatartót, mindannyit ezüsből. Az ifjúság érzelmeit Csenkey Elemér VIII. oszt. tanuló tolmácsolta, a ki szeretett igazgatóknak az ifjúság emlékét: díszes tokba helyezett ezüst babérkoszorút nyújtott át. Intézetünk ezen örömnepéhez még igen számosan csatlakoztak. Sürgönyileg üdvözölte őt Vlassics Gyula, vallás- és közoktatásügyi miniszter; fennkölt szellemű levélben adta a jutílánra áldását az érdemek nagy tisztelője: Hornig Károly br., megyés püspök; fölkereste levelével a szelid lelkű s kiváló tevékenységű új rendfőnök: Frank Ferencz, a ki soraiban nemcsak a kegyesrendi házfőnököt, de a régi jó barátot is üdvözölte — s még nagyon sokan. Midőn az ünnepség régi magyar szokás szerint nagy áldomással végződött, lelkünkben maradt a szép nap emléke s az a gondolat, hogy korunk az oktatásügy elvonult munkásai iránt is hálás.

II.

AZ INTÉZET BELÉLETE 1894—95-BEN.

a) A tanév kezdete.

Tantestületünk a Nyitráról városunkba áthelyezett *Nagy Vilmos tanárral szaporodott*. Márczius 10-én Bolgár Mihály halálával a tanári kar kebelében változás történt, a kinek tanszékét a Debreczenből áthelyezett *Priváry József foglalta el*.

Változás a tanártestületben.

Első s egyúttal *alakuló értekezletünk* az 1894. év aug. hó 29-én volt, a mely után ez isk. év folyamán 347 tanuló, tehát 4-gyel több iratkozott be, mint a mult tanévben.

Első értekezlet; a beírások eredménye.

Az ünnepélyes »*Veni Sancte*« szept. hó 4-én volt.

b) Vallásügy.

Az ifjúság róm. kath. része a keresztény katolikus hitélet gyarapítását célzó s más tanévekben is szokásos egyházi ténykedéseken kívül részt vett október hó 4-én és november hó 19-én, a felséges Uralkodó-pár magas névünnepein, valamint junius hó 8-án, a magyar alkotmányosság újjászületésének évforduló-napján felajánlott szent mise-áldozatokon; imádkozott október 6-án, az aradi gyásznap évfordulójakor, a nagy vértanúk lelke üdvéért; osztozott azonfölül a kegyes-tanítórend gyászában is, a Lévay Imre rendfőnök és Bolgár Mihály tanár elhunytá alkalmával tartott engesztelő-áldozatokon.

Vallás-ügy

A Pünkösöd-vasárnapján kiosztott *bérmálás szentségében* a gymnasiumnak mintegy 100 tanulója részesült.

Bérmálás.

A *hittani vizsgálatokon* e tanévben is, püspöki biztosi minőségben, Szalay Mihály kanonok úr elnökölt, és pedig a VIII. osztályúaknál május hó 13-án, a többi hét osztályban pedig junius hó 17-én.

Hittani vizsgálatok.

c) *Tanulmányi ügy.*

Új tan-
könyvek.

Az 1894—95. tanévre *tankönyveinkben* változás történt. Behoztattak: Horváth C., A magyar nemzeti irodalom története és Sárffy Aladár, Lélektan és logika a VIII. osztály-, s Pintér K., Stiliztika II. r. az V. osztály számára, fokozatosan.

A *tanári- és ifjúsági könyvtár, a természetrajzi-, a földrajzi-, a természet-tani-, a rajz- és tornaszertár, valamint a történelmi s művészeti gyűjtemény e tanévi gyarapodásáról az értesítői rész ad bővebb felvilágosítást.*

Kirándulások.

E tanévben is voltak kirándulások.

a) A term. rajz szaktanára által a következő osztályok vezettettek:

VI. osztály: 1 kirándulás Veszprém könyékére rovargyűjtemény és a környékbeli állóvizek faunájának megismerése céljából.

IV. osztály: 2 kirándulás, egyik a közettani, a másik a földtani ismeretek bővítése céljából.

III. osztály: 1 kirándulás a fizikai földrajz alapismereteinek bővítése céljából.

I. osztály: 1 kirándulás a geográfiai alapfogalmak megvilágítása és megszerzése céljából.

b) A természettan tanára a VII. osztály növendékeinek a Pozsgay-malom szerkezetét magyarázta meg.

c) A II. osztály növendékei a földrajzi alapfogalmak szemléltetésére szintén kivonultak tanáruk vezetése alatt.

Vizsgálatok.

Az I—VIII. osztályok *vizsgálatai*, az előirt szakcsoportok szerint, június hó 19—25. bezárólag, a VIII. osztály *évszáró vizsgálatai* pedig május hó 7., 9., 11. és 13. napjain voltak. A *magánvizsgálatok* idejéül az igazgatóság június hó 26. és 27. napjait tűzte ki.

Győri torna-
verseny.

E rovat alatt emlékezünk meg a május hó 30-án tartott *győri torna-versenyről*, a melyen az intézet 24 tanulója vett részt Szeiberling Mátyás tornatanár vezetése alatt, s a melyre a gymn. bizottság nagylelkűen 140, a gymnasium pedig 80 frtot adott. Festői öltözetű ifjaink (fehér sapka és nadrág, fekete trikó-derék és harisnya) több kitüntetést hoztak magukkal. Nyertes tanulóink nevei a következők: Molnár István VIII. o. t. a lóugrásnál oklevelet nyert; Stenger Gyula VIII. o. t. síkfutás-, gátfutás- és rudugrásnál oklevelet nyert; Blumenfeld Gyula VII. o. t. a nyújtónál oklevelet nyert; Ruddy László VII. o. t. a korlátnál ezüst-érmét nyert; Dömötör Mihály VI. o. t. oklev. kapott a távugrásnál; Mátusz János VI. o. t. bronzérmét nyert a futásnál; Grosz Elemér VI. o. t. oklevelet nyert a síkfutásnál; Kecskeméthy Győző V. o. t. két ezüst érmét nyert a sík- és gátfutásnál; Matkovics István V. oszt. t. oklevelet nyert a kötélmászásnál.

Volt *helyi tornaversenyünk* is június hó 15-én, a hol a következő tanulók nyertek jutalomdíjat és kitüntetést: A VII. osztályból: 1. Blumenfeld Gyula, nyújtó-erőgyakorlatért 1 darab 10 koronás aranyat. 2. Friedreich István, nyújtó-ügyességi gyakorlatért 4 koronát. 3. Rudda László, karfa-erőgyakorlatért 4 koronát. 4. Pernesz Károly, a távolugrás- és síkfutásért kitüntető oklevelet. 5. Tóth László, nyújtó-ügyességi gyakorlatokért kitüntető oklevelet. — A VI. osztályból: 1. Friedreich Endre, nyújtó-ügyességi gyakorlatért 2 koronát. 2. Kövály Miklós, nyújtó-erőgyakorlatért 2 koronát. 3. Grósz Elemér karfa-ügyességi gyakorlatért 2 koronát. 4. Dömötör Mihály és Szabó János síkfutás- és távolugrásért 2—2 koronát. 5. Scharf Endre, magas rúdugrásért kitüntető oklevelet. — Az V. osztályból: 1. Kecskeméthy Viktor, távol- és magasugrásért 4 koronát. 2. Matkovits István, nyújtó-, erő- és ügyességi gyakorlatokért 2 koronát. 3. Lintner Sándor, nyújtó- ügyességi gyakorlatért kitüntető oklevelet. 4. Kovács József, síkfutásért kitüntető oklevelet. 5. Szatlmayer Endre, távolugrásért kitüntető oklevelet.

Helyi torna-
verseny.

Spitkó Lajos kir. tanácsos s tankerületi főigazgató *hivatalos látogatását* április hó 1—5. napjain tartotta.

Hivatalos
látogatás.

Az *érettségi vizsgálatok írásbeli része* május hó 16—20. napjain a tanártestület szigorú örökdedése mellett, a *szóbeli* pedig Spitkó Lajos kir. tanácsos s tankerületi főigazgató elnöklete alatt június hó 5., 6. és 7. napjain tartatott meg, a mely alkalommal a *következők tették le sikerrel a vizsgálatot*: Bánvárti Sándor, Bocsor Géza, Cserkey Elemér, Danasy György, Fehér Lajos, Gergő Imre, Hoffmann Lipót, Kapuy Gyula, Keller Lajos, Kellner József, Kijátsz Valér, Lendvay János, Mikovinyi Jenő, Molnár István, Petracsek Dezső, Pollák Jenő, Sándorfi Kázmér, Stenger Gyula, Szabó János, Száz Ferencz, Szenté Károly, Tóry Gergely, Vitárus Gyula, a kikkel együtt összesen 231 tanuló nyert középiskolánkban érettségi bizonyítványt.

Érettségi
vizsgálatok.

d) Fegyelmi ügy.

Az ifjúság erkölcsi magaviselete teljesen kielégítő; a törvény szigorával csak egy tanulót kellett sujtani, a kit az intézet, ifjai közül, súlyosabb erkölcsi vétség miatt a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz intézett felterjesztés és megerősítés alapján kizárt.

Fegyelmi ügy.

e) Egészségügy.

Bár a városunkban nagyobb mérvben grasszáló vörhenyben s torokbajban sokan megbetegedtek, az ifjúság egészségi állapota általában jó volt. A halál mindazonáltal *Bajcsy János* VII. és *Klein Mihály* IV. osztályú tanulóknál két virágot tört le, a kik a sorvasztó betegségnek lettek áldozataivá. Temetésükön tanáraik vezetése alatt testületileg vett részt az ifjúság, a mely koporsójukat megkoszorúzta. A trachoma-vizsgálat október hó 13-án és május hó 4-én volt.

Bajcsi és Klein
tanulók
halála.

Trachoma-
vizsgálat.

f) *Hangverseny, évzáró-ünnepély.*

Hangverseny. A segélyző-egylet alaptökéjének gyarapítására az intézet 1895. február hó 10-én hangversenyt rendezett a következő műsossal: *Nisida (Polpouri)* Genéetől, előadja a főgymnasiumi zenekar. — *A dalnak szárnya támad*, Beckertől, előadja a főgymnasiumi énekar. *Fantasie caprice*, Vieuxtempstól, hegedűn játszsza Jeszenszky Aurél, zongorán kíséri Takács László, mindketten VII. osztályú tanulók. — *Mazurka*, Godardtól, zongorán játszsza Rainprecht Antal, IV. osztályú tanuló. — *Magyar népdalok*, előadja a főgymnasiumi énekar.

Évzáró ünnepély. A mult évekhez hasonló *diszvizsgálat* nem volt, de a miniszterium e tanévi rendeletével június hó 29-én, a bizonyítványok kiosztásakor *évzáró-ünnepély* tartatott, a melyen a jutalmak osztattak ki.

g) *Ányos-kör.*

Az „Ányos-kör” 1894—5-ben. Hénap Tamás dr. vezető-tanár felügyelete és Csenkey Elemér elnöksége alatt az Ányos-kör 14 rendes gyűlést, 1 ünnepélyt s márczius 15-nek emlékezetére 1 diszgyűlést tartott. — A főgymnasium VII. és VIII. osztályú növendékei, mint a kör rendes tagjai, valamint az V. és VI. osztály növendékei, mint pártoló tagok, a kik ez évben meghallgatták a nemz. kaszinó helyiségében fellépő Shakespeare-recitátort: Szakállt s Ányos László szavalati műsorát is, 81 művet szavaltak. Felolvasás volt 17; bírálatra 23 műl érkezett be; ezekből elfogadott a kör 7 költeményt. — Ma élő legnagyobb kritikuskunknak, *Gyulai Pálnak félézázados író jubileumát* a a következő műsossal ülte meg a kör 1895. február hó 3-án: Elnöki megnyitó beszéd. — Barátom halálára, Gyulaitól, szavalta Petracsek Dezső. — Bálteremben, Gyulaitól, szavalta Rudda László. — Gyulai költészete, méltatta Gergő Imre. — Pókainé, Gyulaitól, szavalta Lendvay János. — Elnöki záróbeszéd. — *Márczius 15-ének emlékezését* a következő programmal ünnepelte az ifjúság: Elnöki megnyitó beszéd. — Márczius 15-ke, Ábrányi Emiltől szavalta Petracsek Dezső. — A szabadságharcz előzményei, felolvasta Sándorfi Kázmér. — Mars Idusa, Szávay Gyulától, szavalta Lendvay János. — A szabadság napja, Kozma Andortól, szavalta Pollák Jenő. — Márczius 15-ike 1848-ban, felolvasta a szerző: Tóry Gergely. — Szózat, Vörösmartytól, szavalta Rudda László. — Elnöki bezáró beszéd.

Pályakérdések. Devics József, apátkanonok úr Ő Nagysága kegyességéből e tanévben is több jutalmat tűzhetett ki az intézet vezetősége *pályakérdések* megoldására. A pályakérdések s azok nyertes szerzői a következők:

A magyar nyelv és irodalom köréből:

a) Kivántatik egy tanulmány Petőfi táj- és életképeiről. Pályanyertesek: Hoffmann Pál, VIII. oszt. tan., a ki 10 forintot és Sándorfy Kázmér VIII. oszt. tan., a ki jutalom-könyvet nyert.

b) Kivántatik egy alkalmi óda a magyar nemzet ezredéves fennállása alkalmából. Pályanyertes: Pollák Jenő VIII. oszt. tan., a kinek mindkét műve 5—5 forinttal jutalmaztatott.

Pályakérdések.
(Folyt.)

A történelem köréből:

Magyarország viszonya Ausztriához a pragmática sanctio óta. Pályanyertesek: Lendvay János VIII. oszt. tan., a ki 10 forintot és Csenkey Elemér VIII. oszt. tan., a ki 5 forintot nyert.

A természetrajz köréből:

A geológiai ismeretek fontossága kultúrtörténeti szempontból. Pályanyertesek: Friedreich István VII. oszt. tan., a ki 10 forintot és Halasy Andor VII. oszt. tan., a ki 5 forintot nyert.

A természettan köréből:

Melyek azok a fizikai eszközök, a melyek a közéletben is használatosak s miért lettek azokká? Pályanyertes: Kellner József VIII. oszt. tan., a ki 10 forintot nyert.

Az »Ányos-kör« vagyona e tanév végén 994 frt 52 kr.

b) A tanári kar irodalmi működése.

Szegess Mihály főgymn. tanár, a ki 1892-től kezdve a »Latin nyelv dióhéjban I. és II. r.« című munkáját két kiadásban rendezte sajtó alá, e tanévben kibocsátotta a nevezett munkát harmadik kiadásban s a »Római régiségek dióhéjban I. és II. r.« című füzetkét.

Szegess tanár
kiadványai.

Felolvasás e tanévben csak 3 volt. Az első kettőt december hó 2-án és 9-én Tölcséry Ferencz »Apróságok a régi magyar társadalomból I. II.,« a harmadikat pedig »Bolgár Mihály: »A nap világító erejéről és a lakószobák természetes világosságáról« tartotta.

Tölcséry és
Bolgár
tanárok fel-
olvasásai.

i) Ösztöndíjak.

Részletes kimutatást ezekről s a jutalmakról e tanévi értesítőnk ad. Itt csak a »hatodik osztályt 1873—74. tanévben végzett tanulók 300 frtnyi találkozási alapítványá«-ról emlékezünk meg, a melynek kamatai már az idén kiosztattak. — Az alapító-okmány szövege a következő:

ALAPÍTÓ LEVÉL.

A veszprémi róm. kath. főgymnasium hatodik osztályát 1873—74. tanévben végzett növendékei 1884. év nyarán 10 és 20 éves találkozóra összejöven, Veszprémben, a veszprémi róm. kath. főgymnasium diáksegélyző egylete javára 300 frtos alapítványt gyűjtöttek össze, mely a veszprémi takarékpénztárban elhelyezve, ezen alapító levél kíséretében azzal adatott át a veszprémi kegyesrendi ház igazgatójának, főt. Takács József úrnak, hogy ezen, mindenkor a veszprémi takarékpénztárban

Az
1873—4-iki
VI. osztályúak
alapítványa

Az
1873—4-iki
VI. osztályúak
alapítványa.
(Folyt.)

gyümölcsötzetendő 300 frtnak évi kamatai az 1894—95-iki tanévtől kezdve minden évben a dísz-, vagy záró-vizsgálat alkalmával a veszprémi gymnasium hatodik osztályát végzett magyar nyelv- és magyar irodalomban kiváló jártasságot tanúsított ifjú részére — a veszprémi róm. kath. főgymnasium hatodik osztályát 1873—74. tanévben végzett növendékei alapítványaképen, jutalmazásúl kiadassanak.

Kelt Veszprémben, 1894. évi augusztus 5-ikén.

Megbízásból:

Dr. ÓVÁRY FERENCZ
országgyűlési képviselő,
a veszprémi r. k. gymnasium
1873—74. évi növendéke.

j) A tanártestület.

A tanár-
testület
1894—5-ben.

Az 1894—95. év tanártestülete e tagokból állott: *Igazgató*: Takács József. — *Tanárok*: Bolgár Mihály,*) Brenner Lajos, Hám Antal, dr. Hénap Tamás, Keller János, Laczkó Dezső, Nagy Vilmos, Nyilassy Károly, Pápay Viktor (világi), Priváry József, Sáfrány Károly, Simonides István, Szegess Mihály, Szeiberling Mátyás (világi), Tölcséry Ferencz.

k) Az ifjúság létszáma: 347.

---

*) Meghalt 1895. márcz. 10-én.

TARTALOM.

ELŐSZÓ. — FORRÁSOK.

Első rész: Az intézet főbb eseményei 1711–1894.

	Lap.
I. A piaristák megtelepedése Veszprémben s a gymnasium első évei. — A piaristák tanmódja. (III. Károly kora)	9—24
Közállapotok a Rákóczy-felkelés után. — Vallási viszály s a tanügy. — A veszprémi egyházmegye a török világban. Áldozár- és tanárhiány. — A pozsonyi országgyűlés s a piaristák befogadása. — Előkelő pártfogók. — Volkra püspök megtelepíti a piaristákat. — Alapítólevél. — Az alapítólevél magyarul. — Az első gyarmat. — Évkönyvhiány 1711–1741. — Harmincz év története hat sorban. — A piaristák első lakása. — Vándorlás. Házvétel. Tőkegyarapodás. — Eszterházy püspök s a piaristák reményei. — Újabb homály. Telekgyarapodás. — Acsády püspök s az új épület. — A piaristák mint theol. tanárok s plébánosok. — A piaristák iskolái s tanmódja. — Adatok a gymnasium látogatottságáról. »De septem Martyribus dormientibus.« »De Theoxena et eius prolibus.« — Óhajok. — A történettrő megjegyzése.	
II. A kis-gymnasium nagy-gymnasiummá lesz. — A „Ratio educationis.“ (Mária Terézia és II. József kora)	25—38
Reformok. — Az udvar és a nemzet. — Kozmopolitizmus. — A nagy-gymnasium megalkotása. — Theologiai vitatkozás; drámai játékok: »Postliminium virtutis« és »Mendacii damnium irreparabile.« — A kegyesrendiek első temploma; annak elvesztése; a megyeház, a mai törvényszéki épület. Pásztorjáték. A piaristák a Szt.-Anna-kápolnában s a székesegyházban. — Furcsa látogatás. — Az országos inség. A kegyesrendiek kápolnája. — Újabb csapások: dér, földrengés; a piaristák, mint a nép vigasztalói. — Koller püspök; a vár ujjászületése. Az első convictus. A híres vízmű. Pállya István »Darius«-a s pásztorjátéka. — Révay Miklós. — A gymnasium építése. — A kegyesrendiek évkönyve az első konviktusról. — Alapkövetétel. Adakozók. Az első világi főispán; Révay drámai játéka. A megye érdeklődése. Három vigjáték. Berthold br. Mária Terézia segítsége. Oswald Gáspár szemléje. Az építés befejezése. — A Mária Terézia alatti tantervek. — A »Ratio educationis.« — Tudnivalók a »Ratio educationis«-ról. — A »Ratio educationis« tantárgyai; heti óraszám; tananyaga; észrevételek. — A »Ratio educationis« VI. és VII. évfolyama. — Változás a »Ratio«-ban II. József alatt. — Mária Terézia s II. József nevezetesebb tanügyi rendeletei. — A »Ratio educationis« VI. és VII. évfolyama. (Folyt.) — Az elemi iskola a »Ratio« kibocsátása után. — Improvizálás a budai egyetem megnyitásakor. — II. József üdvözlése. — Egy kis alkalmi vers. — A nemzeti iskolák s a zircziek. — A piaristák theol. tanárkodásának vége. — Szerződés a zircziek s a piaristák között. — Az első tandíj. — A német	

nyelv. — A kis Pech pechje. — Zichy főispán bevonulása s a tanintézet. — Tujder Mihály. — A második konviktus. — Zsolnay alapítványa. — Gyanús látogatók. — Rögtönzés. — Az anyák félelme; egy epizód a katonafogdosás idejéből.

Lap.

III. A gymnasiumi épület újjáalkotása s az ifjúsági templom építése. —

A „Nova ratio.“ (I. Ferencz s V. Ferdinánd kora) . . . . .

39—50

Az európai reactio. — Bonyodalmak. — Hazánk. — Áldozatok. — A »Nova ratio«. — A »Nova ratio« tantárgyai; heti óraszámja; tananyaga. — I. Ferencz nevezetesebb tanügyi rendeletei. — A »Nova ratio« VII. és VIII. osztálya. — A fekete halál s a tanintézet. Jótékonycélú vigjátékok. — A francziák Veszprémben; a korai szünidő. — Mozgalom Veszprémnek szabad királyi várossá való emlése ügyében; a gymnasium mint argumentum. — A gymnasium újjáalakítása. A káptalan s a megye segélye. Az építkezés kiadásai. »Saul megtérése.« — Az ifjúsági templom építése. A rendkormány utasítása. Ideiglenes kápolna. Adakozók. Az alapköv letétele. Horváth és Szigly megzenésített költeményei. Akadályok. Adományok a templom felszerelésére. Szent Imre kép. — A templom megáldása. Dobay és Jalousits ódái. A püspök pohárköszöntője. — Az 1831-ki kolerajárvány Veszprémben. — Oltárképek. Harangszentelés. A szentély kifestése. A szentély boltívének felirata. Utcaszélesítés a várban.

IV. A nagy-gymnasium kis-gymnasiummá törpül; a nagy-gymnasium visszaállítása. — Az „Entwurf“; a gymnasiumi első nemzeti tanterv s a 70-es évek tanrendszere. (I. Ferencz József kora) . . . . .

51—80

Szabadságharcunk. — Oktatásügyünk. — Az »Entwurf.« — Az »Entwurf« gymnasiumai. — Heti óraosztás. — Szünidő. — Tankönyvek. — Tandíj. — Felvétel. — Fegyelem. — Büntetések. A carcer. — Magasabb osztályba való léphetés. — Elhelyezés. — Az »Entwurf« tantárgyai, heti óraszámja, tananyag. — A gymnasium s a katonaság. Nemzetőrök zászlószentelése. — Költözködés a seminariumba. — A szerzetesrendek nélkülözése. — Még mindig a katonaság. — Sterne jelentése. — A nagygynasiumot kis-gymnasiummá degradálják. — A gymnasium az aggpapok házában. — Veszprém népessége 1848—49-ben. — Az igazgató kérvénye a megyei főnökhöz. — Kérvény a miniszteri biztoshoz. — A »Magyar Hírlap« tudósítása. — Sterne szavai s a bizottság kiküldése. — Az aggpapok kápolnája tanteremmé lesz. — Ismét csak katonaság. — A király látogatása. — A gymnasium visszanyerése. Az utcaszélesítés megoldása. — Talabér nyilatkozata az 1852—53. tanév vizsgálatairól s az új tanrendszerről. — Újítás a gymnasium tetőzetén. — Iskolai ünnepség. — A király újabb látogatása. — Az ifjúsági könyvtár alapjának megvetése s a IV. elemi osztály a gymnasiumban. — Pálffy kir. helytartó látogatása. — Javítás a gymnasium épületén. — Dobay kitüntetése. — Megrövidített tanévek. — A nemzet a 60-as évek végén. — Az alkotmányosság hatása a nemzetre. — A nagygynasium visszaállításának eszméje. — Vezérférfiak. Rosos István. — Eötvös br. a »Népnevelési egyletek« érdekében. Jótékonycélú kártyázók. — Gyűjtés. — A gyűjtés eredménye. — Az 1868-iki gyűjtés statisztikája. — Küldöttség a miniszternél. A főreáliskola eszméje. — Tárgyalás a kegyesrenddel; nehézségek. — A tanári lakások kérdése. A bizottság a rend óhajait elfogadja. Pótkötések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ajánlata. — A gymnasiumi alap keletkezése. — Új alapítólevél. — Felterjesztések az alaptökről s annak gyarapodásáról. — A bizottság elfogadja a miniszter ajánlatát. — A kegyes-tanítórenddel kötött 1868-iki szerződés. — Az első nemzeti gymn. tanterv. — Az első nemzeti tanterv tárgyai, heti óraszámja s tananyaga. — Északi fény. — A hetvenes évek tanterve. — Mozgalom a »Veszprémi Múzeum-egylet« érdekében. — Iparműkiállítás a gymnasiumban.

V. A nagygymnasiumnak főgymnasiummá való kiegészítése; az intézet teljes kiépítése. — A legújabb tanrendszer s módosításai. (Az utolsó húsz év története) . . . . .

81—141

Tűzoltóság. Iparos-olvasókör; a tanártestület, mint tiszt. tag. — A főgymn. alkotásának eszméje. — Léway Imre. A soproni tankerület irata Ranolder püspökhöz a főgymnasiummá való emelés ügyében, 1857-ben. — Ruttner Sándor. — Kissovics József. — Gondok. — Bucher V. halála. Deák Ferencz halála s az intézet. — Pénzművellet. — Tornatanárváltozás. Újabb pénzügyi műveletek. Léway átveszi a »Veszprém« szerkesztését. — Hollósy tanuló öngyilkossága. — Tanáraink s a honi ipar; újabb gondok. — Új segítség. Kovács püspök. — A megye 3000 frtos adománya. Új vigasz. — Pápay rajztanár kiállítási okmánya. Szeiberling tornatanár kiténtetése. — Átmeneti intézkedések az 1878–79. tanévben. — Kádas Rudolf főigazgató lemondása. — P. Tóth Kálmán halála. — Az 1879–80. év átmeneti intézkedései. — Az Uralkodópár ezüst menyegzője. Pintér ódája. — A legújabb tanrendszer 1879. — A polgári iskola felállításának eszméje. Léway igazgató cikke az áramlat ellen s a kiegészítés mellett. — A bizottság nem csügged. Philloxera. Léway igazgató lemond a »Veszprém« szerkesztéséről. — Ruttner jelentése. — A bizottság válasza. — A pénzügy rendezése; Ruttner elnöksége; Stoll pénztárossága. — Kissovics József beszámolója. — Léway legújabb cikkei. — Czirbusz műve. Pápay rajztanár »Király képe«-i. — A kiegészítés ügye előre halad. — Kérvény a megyéhez. — Kissovics József és Szabó Imre küldetése. — Kedvező eredmény a miniszternél s a rendfőnöknél. Az alsó folyosó kijavítása. — Kalmár rendfőnök látogatása s ajándéka. Kissovics könyvtár. — A megye segítése. — A »Nemesi felkelési alap« »Nevelési alap«-pá lesz Szabó Imre indítványára. A megye 10000 forintja. — Kissovics József adománya. — A vármegye határozata. — Spránszky-hagyaték. — A gymnasiumi bizottság felhívása a veszprémi egyházmegyei papsághoz. — Kovács Zsigmond főpásztori levele. — Felhívás a szolgabírákhoz. — A gyűjtés eredménye. — Egy kis statisztika a főgymnasiummá való kiegészítés adományairól. — A gyűjtés összegezve. — Kissovics József a közoktatásügyi miniszternél s a kegyes-tanítórend főnökénél. — A szerződés megkötése a kegyesrenddel. — Eszterhay pénztárnoksága. — A szerződés. — Az engedélyező okirat. — A gymnasiumi épület veszedelemben. — Átalakítások a gymnasiumi épületben, 1884-ben. — Új tankerület, új igazgató. Vas Gereben hamvainak hazaszállítása. »Veszprémi Közlöny.« Kissovics halála. — Az érettségi vizsgálatok engedélyezése. — A kiépítés története. — A Gondviselés új eszközei. — Léway igazgató távozása s kiténtetése. — Stanczel Károly igazgató. A »Veszprémi Közlöny« új szerkesztői. — Az 1887-iki nagy tűzvész. Stanczel Károly betegsége és halála. Devics kanonok cikke. — Takács József igazgató. — Hornig Károly br. installatiója s az intézet. Ruttner kiténtetése. A deák-segélyező egyesület megalakulása. Látogatások. — Zimmermann hittérítő előadása a gymnasiumban. — Reformtörekvések. — A német nyelv intensívebb tanítása. A görög-pótló tantárgy. Statisztika a görög-pótló tantárgyról. — Az 1883. évi módosításokkal átalakított s a görög-pótlóval kibővített mai tanrendszer. — Mészáros Nándor főigazgató halála. Pallér Kelemen helyettes főigazgató. Spitkó Lajos főigazgató. — A gymnasium kiépítése. — A két terv. — A miniszter sürgetései. Jánosi kanonok »Elvesztett paradicsom«-a (Milton után); Pápay rajztanár »Jézus feltámadása.« — Felvilágosítások a bizottság magatartásáról; a késedelem okai. — Az ifjúsági templom javítása; országos tornaverseny. — A két terv költség-előirányzata. Kemenes »Isten és az ember« költemény-kötete. — Sürgetés. — A gymnasiumi bizottság pénzforrások után lát. — Segítség a kegyes-tanítórendtől. Léway rendfőnök. — A közvélemény a »Veszprémi Közlöny«-ben. — Kimutatás a gymn. alap 1891-ki állapotáról. Tandij emelés. — »A

miniszteri helybenhagyás. — Ruttner Sándor lemondása. — Az új bizottsági elnök : Rainprecht Antal. — Rainprecht Antal s a tandíjfelemelés ügye. — Rainprecht Antal beszéde az elnökség elfogadásakor. — A gymn. bizottság határozatai a tandíjfelemelés s a tanár-helyettesítés ügyében. — A csatornázás ügye, két terv. — A Gondviselés. — A pápai kollegium kérvénye a megyéhez. — A bizottság a megyei segítség kieszközlése ügyében. — A megye 20000 frtja. — Kolossváry József kérvénye a gymn. bizottság nevében. — Leközlő irat a megye 20000 frtos adományáról. — Paál Dénes és Bolgár Mihály. — A kiépítés iparosai. — Vizügy. A város adománya. A bástyafal javítása. — Jánosí kanonok műfordítása (Tasso: »Megszabadított Jeruzsálem.«) — A kiépítés megkezdése. — A társház és a gymn. közötti rész alapkötétele. Az alapba helyezett okmány. — Az építés folytatása. — Az 1893-iki nagy tűzvész. — Az építés főbb mozzanatai. A csatorna-ügy megoldása. — Bolgár tanár az építésről. — A kiépítés költségei. — Új tanerő a görög-pótlóra. — A gymnasiumi épület tulajdonjoga. — A bizottság felirata a tulajdon- jog ügyében. — A rendkormány válasza. — Befejezés.

Második rész. Az intézet bejelentése 1711-1895

I. Az intézet épülete és helyiségei . . . . . 142—143
A helyiségek nevei és méretei.

II. Vallásügy . . . . . 144—147

Vallásügyünk és ünnepélyeink. Kalazanti boldoggá-avatásának ünnepe városunkban. Kalazanti szentté-avatásának ünnepsége Veszprémben. Az 1743. évi Kalazanti-ünnepség. — Az ifjúsági templom megáldásának ünnepe. — Az utolsó évtizedek ünnepei; a vallásosság ápolása. IX. Pius és XIII. Leo ünnepélyek. Requiem Rudolf trónörökösért. A korona hazahozatalának százados évfordulója. Pirotti triduum. Requiem Simor primásért. Szt. mise Széchenyiért. A koronázás 25. évford. XIII. Leo püspöki jubileuma. Ő Felsőgeik névünnepe. Az aradi gyásznapi emlékezete. — A kegyes-tanítórend albuma. — Az ifjúság 20 évi vallási statisztikája.

III. Tanulmányi ügy . . . . . 148—163
A tanítási tervezetek 1711—1895.

A) *Tankönyvek.* Tankönyvek 1876—94. — Hittani tankönyvek. — Magyar nyelvi tankönyvek. — Német nyelvi tankönyvek. — Latin nyelvi tankönyvek. — Görög nyelvi tankönyvek. — A görög-pótló magyar tankönyvei. — Földrajzi tankönyvek. — Történelmi tankönyvek. — Természettan tankönyvek. — Temészetani tankönyvek. — Vegytani tankönyvek. — Mennyiségtani tankönyvek. — Mértani tankönyvek. — A rajz tankönyve.

B) *Tanári könyvtár.* — A tanári könyvtár 1850-től. — A könyvtár állapota az 1893—94. tanév végén.

C) *Ifjúsági könyvtár.* — Az ifj. könyvtár 1857-től. Az ifjúsági könyvtár állapota az 1893—94. tanév végén. — V—VIII. oszt. — I—IV. oszt.

D) *Természettan szertár.* — Kirándulások. — A természettan szertár 1852-től. — Kirándulások.

E) *Természetani szertár.* — Kirándulások. A természetani szertár 1852-től. Fali táblák. — Kirándulások. Meteorologia. — A természetani szertár az 1893—94. tanév végén.

F) *Történelmi s művészeti gyűjtemény.* — Alapított 1892-ben.

G) *Pénz- és éremgyűjtemény.* — A pénz- és éremgyűjtemény 1873. óta.

H) *Rajzszertár.* — A rajzszertár 1892. óta. — Női rajztaufolyam.

I) Tornaszertár. — Tornaversenyek. — A tornaterem hiányai. — Jelenlegi szerek. — Helyi tornaversenyek. Budapesti országos tornaverseny. — Az intézet előmeneteli táblázata 1876—7-től 1893—4-ig. — Statisztikai táblázat az eddig megtartott érettségi vizsgálatokról. — Az érettségét tett tanulók névsora 1886—1894.

IV. Fegyelmi ügy . . . . . 164—167
Fegyelmi szabályok.

V. Egészségügy . . . . . 168—169
Az 1738—40. járvány. — Szellőztetés. Trachoma-vizsgálat. Az utolsó 20 év halálozási táblázata.

VI. Hangversenyek, díszvizsgálatok . . . . . 170—178
Hangversenyek, díszvizsgálatok. — Harmoniumvásárlás. — Hangversenyek műsora. — Díszvizsgálatok.

VII. Ányos kör . . . . . 179—186
Az »Ányos-kör« megalakulása. — Az »Ányos-kör« 1885—6-ban. — Az »Ányos-kör« 1886—7-ben. — Az »Ányos-kör« 1887—8-ban. — Az »Ányos-kör« 1888—9-ben. — Az »Ányos-kör« 1889—90-ben. — Az »Ányos-kör« 1890—91-ben. — Az »Ányos-kör« 1891—92-ben. — Az »Ányos-kör« 1892—93-ban. — Az »Ányos-kör« 1893—94-ben. — Pályakérdések. — Pályakérdések a magyar nyelv és irodalom köréből. Pályakérdések a latin és görög nyelv és irodalom köréből. — Pályakérdések a történelemből. — Pályakérdés a földrajzból. — Pályakérdések a természetrajzból. — Pályakérdés a mennyiségtanból. — Pályakérdések a természettanból. — A kör vezető-tanára.

VIII. A tanári kar irodalmi működése . . . . . 187—217
A tanári kar három irányú irod. működése.

a) *Ujságszerkesztés.* Lévay megalapítja a »Veszprémi Közlöny«-t. — Tölcserly szerkesztősége 1888—92-ig.

b) *Értesítő-értekezések.* Az értesítő irodalom. — A programm értekezések szerzői s tárgyai.

c) *Felolvasások, szemléltetű előadások.* Eötvös br. miniszter megpendíti a felnőttek oktatásának eszméjét. — Eötvös közokt. miniszter felhívása a középiskolák igazgatóihoz. — A szakminiszter leirata a felnőttek oktatásának megtartása ügyében. — A gymn. tanártestületének felhívása. — Az első felolvasások helyei. — Az 1876. év felolvasói. — Az 1877. év felolvasói. — Az 1878. évi felolvasások hanyatlásának okai. — Tallián Pálné hagyománya a felnőttek oktatására. — A felnőttek oktatása felolvasással. — A felolvasások sorozata 1880-tól 1894-ig.

d) *Szemelvények a veszprémi kegyesrendi tanárok műveiből.* Ode, dum templum Veszprimiense scholarum piarum solenni ritu benediceretur. Dobay Elektől — Emlékkoszorú dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József ő császári s apostoli királyi Főlsége és főlséges neje Erzsébet legkegyelmesebb asszonyunk koronázási ünnepélyére a kegyes-tanítórendtől 1867., Kalmár Endrétől. — A királyi pár ezüstmenyegzőjére. Pintér Kálmántól. — Karácsonyjé, J. Tóth Kálmántól. — Új évre, Kőrösi Albintól. — Magányban, Sáfrány Károlytól.

IX. A főgymnasium segélyező-egylete . . . . . 218—224

A segély-egylet jötevői. — Philaetes cikke és Kissovics levele. — Az első adakozók. — Felhívás a közönséghez. — A segély-egylet 1890—94. — Védnök és tagok.

	Lap.
X. Ajándékok, adományok	225—227
Ajándékok, adományok. — Devics József jótékonyága.	
XI. Ösztöndíjak	228—232
Ösztöndíjak — Ösztöndíjak a régebbi időkből. — Ferenczy Oszkár-féle ösztöndíj alapító levele. — A Márkl-féle ösztöndíj alapító levele. — A Lánicz-féle ösztöndíj alapító levele. — Ösztöndíjak 1872. óta.	
XII. A kegyesrendi tanárok névsora 1719—1894.	233—242
A kegyesrendi tanárok névsora. — Rajz- és tornatanárok. — Rendkívüli tárgyak tanárai.	
XIII. A tanuló ifjúság száma 1719—1894.	243—245
A tanuló ifjúság száma 1719—1894.	
<i>Az intézet története az 1894—95. tanévben.</i>	
I. Az intézet főbb eseményei 1894—95-ben	246—250
A tornacsarnok ügye. — Műszaki vélemény. — Bolgár tanár halála. — Lévy rendfőnök halála. — Takács József igazgató jubileuma.	
II. Az intézet belélete 1894—95-ben	251—256
a) <i>A tanév kezdete.</i> Változás a tanártestületben. — Első értekezlet, a beírások eredménye.	
b) <i>Vallásügy.</i> Vallásügy. — Bérmálás. — Hittani vizsgálatok.	
c) <i>Tanulmányi ügy.</i> Új tankönyvek. — Kirándulások. — Vizsgálatok. — Győri tornaverseny. — Helyi tornaverseny. — Hivatalos látogatás. — Érettségi vizsgálatok.	
d) <i>Fegyelmi ügy.</i> Fegyelmi ügy.	
e) <i>Egészségügy.</i> Bajcsi és Klein tanulók halála. — Trachoma-vizsgálat.	
f) <i>Hangverseny, évszázó ünnepély.</i> Hangverseny. — Évszázó-ünnepély.	
g) <i>Anyos-kör.</i> Az »Anyos-kör« 1894—5-ben. Gyulai-ünnepély. Márczius 15-e. — Pályakérdések.	
h) <i>A tanári kar irodalmi működése.</i> Szegess tanár kiadványa. — Tölcsey és Bolgár tanárok felolvasásai.	
i) <i>Ösztöndíjak.</i> Az 1873—4-iki VI. osztályúak alapítványa.	
j) <i>Tanártestület.</i> A tanártestület 1894—5-ben.	
k) <i>Az ifjúság létszáma.</i>	

Helyreigazítások és sajtóhibák.

15. lap alul 11. sor »E végrendelet« helyett olvasd »Ezen alapítólevél.«
22. » » 16. » »1845.« helyett olvasd »1745.«
26. » » 22. » »kiszámíthatlan« helyett olvasd »jóvá nem tehető.«
45. » legalsó széljegyzet »arugmentum« helyett olvasd »argumentum.«
194. » felül 5. sor »1891« helyett »1871.«
196. » alul 10. » »II. rész« helyett »I. rész.«
196. » » 6. » »I. rész« helyett »II. rész.«
197. » felül 6. » »II. rész« helyett »I. rész.«
197. » » 8. » »I. rész« helyett »II. rész.«
222. » széljegyzet »vednök« helyett »védnök.«
233. » alul 3. sor »ott-ott« helyett »itt-ott.«
246. » a címbe »az 1894—5-ben« helyett »1894—5-ben.« (A példányoknak csak némelyikében.)
253. » felül 1. sor »15-én« helyett »14-én.«

